

การพัฒนารูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม
สำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3

นายวิบูลย์ชัย ไยบัวเทศ

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2551

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE DEVELOPMENT OF AN ART EDUCATIONAL MODEL BY USING ART ACTIVITIES
INTEGRATING VIRTUE AND MORALITY FOR GRADES ONE TO THREE STUDENTS

Mr.Viboonchai Yaibuathes

ศูนย์วิทยทรัพยากร
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Education Program in Art Education

Department of Art, Music and Dance Education

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2008

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การพัฒนารูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรม
ศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับ
นักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3

โดย

นายวิบูลย์ชัย ไยบัวเทศ

สาขาวิชา

ศิลปะศึกษา

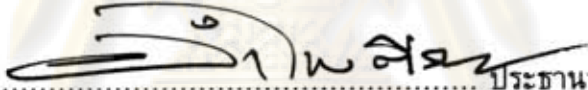
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

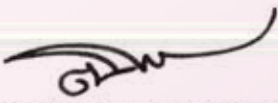
รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ คุณประเสริฐ

คณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....คณบดีคณะครุศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย กาญจนวาสี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อำไพ ตีรณसार)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ คุณประเสริฐ)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปณรัตน์ พิชญไพบูลย์)

ศูนย์วิทยนธ์พยาบาล
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิบูลย์ชัย ไยบัวเทศ: การพัฒนารูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3. (THE DEVELOPMENT OF AN ART EDUCATIONAL MODEL BY USING ART ACTIVITIES INTEGRATING VIRTUE AND MORALITY FOR GRADES ONE TO THREE STUDENTS) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ.ดร.สันติ คุณประเสริฐ, 179 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และ 2) แบบสอบถามผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มตัวอย่างประชากร ได้แก่ 1) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะศึกษา และคุณธรรมจริยธรรม จำนวน 6 ท่าน 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะศึกษา ด้านการสอนศิลปะศึกษาระดับประถมศึกษา และด้านคุณธรรมจริยธรรม จำนวน 30 ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า

1. ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3 โดยใช้เนื้อหาเรื่องทัศนธาตุ ใน 3 ประเด็น 1) รูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต และความพอเพียง 2) รูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ การวาดภาพพระบายสี การพิมพ์ภาพ และการปั้น และ 3) รูปแบบการสอนศิลปะศึกษา เรื่องทัศนธาตุ ตามองค์ประกอบทั้ง 6 อย่าง ที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ (1) เส้น: การวาดเส้นตรงแนวตั้ง (2) สี: การใช้สีเขียว (3) รูปร่างและรูปทรง: รูปทรงตามธรรมชาติ (4) แสงและเงา: การไล่ค่าน้ำหนัก (5) พื้นผิว: การทำให้พื้นผิวเรียบ และ (6) ช่องว่าง: การปล่อยให้พื้นที่ว่างที่พอเหมาะ

2. ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3 โดยใช้เนื้อหาเรื่องหลักสำคัญของการออกแบบ ใน 3 ประเด็น 1) รูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ความสามัคคี ความซื่อสัตย์สุจริต และความพอเพียง 2) รูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ การวาดภาพพระบายสี การพิมพ์ภาพ และการปั้น และ 3) รูปแบบการสอนศิลปะศึกษาเรื่องหลักสำคัญของการออกแบบทั้ง 9 ประการ ที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ (1) เอกภาพ: ความเป็นหนึ่งเดียวกัน (2) ดุลยภาพ: ความสมดุลที่ทำให้เกิดความพอดี (3) สัดส่วน: ส่วนประกอบของรูปร่างรูปทรงที่มีระยะ และสัมพันธ์กัน (4) ความกลมกลืน: ผสมผสานรวมเป็นหนึ่งเดียว (5) ความขัดแย้ง: การตัดกันของคู่สี (6) จังหวะ: การซ้ำกันอย่างต่อเนื่อง และมีช่วงห่างที่เท่ากัน (7) การทำซ้ำ: การจัดวางให้ดูเป็นกลุ่มก้อน (8) การลดหลั่น: การเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป และ (9) ทิศทาง: รูปแบบการชี้หน้าที่มีความชัดเจน

ภาควิชา ศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา ลายมือชื่อนิสิต วิบูลย์ชัย ไยบัวเทศ
 สาขาวิชา ศิลปะศึกษา ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก รศ.ดร.สันติ
 ปีการศึกษา 2551

##4883754027: MAJOR ART EDUCATION

KEYWORD: MODEL DEVELOPMENT / ART ACTIVITIES / INTEGRATING VIRTUE AND MORALITY

VIBOONCHAI YAIBUATHES: THE DEVELOPMENT OF AN ART EDUCATIONAL MODEL BY USING ART ACTIVITIES INTEGRATING VIRTUE AND MORALITY FOR GRADES ONE TO THREE STUDENTS. THESIS ADVISOR: ASSOC. PROF. SANTI KHUNPRASERT, Ed.D., 179 pp.

The purpose of this research is to develop art education instructional model by using art activities with virtue and morality for elementary school grade one to three students. The research tools were 1) An interview 2) A set of questionnaire. The population were 1) 6 expertises in art education and morality, for conducting interview; 2) 30 expertises in education from three different branches such as virtue and morality, art education and elementary art instruction, for conducting questionnaire. The research's data was evaluated by the means of percentage, standard deviation and also analyzed all contents.

The research from questionnaire result were:

1. Art Elements, the expert groups agreed with three factors as follows: 1) The best model of art education for primary students by using art activities with virtue and morality should consist of generosity, honesty and sufficiency. 2) The suitable art activities for the model of art education are painting, print making and sculpture. 3) The appropriate teaching art education on art elements consists of six art elements which are (1) line, (2) color, (3) shape and form, (4) light and shade, (5) texture and (6) space.

2. Design Principles, the expert group also agreed with three factors as follows: 1) The proper model of art education combined with virtue and morality comprises of harmony, honesty and sufficiency. 2) The right art activities for the model of art education are painting, print making and sculpture. 3) The suitable art educational instruction about design principles consists of nine design principles which are (1) unity, (2) balance, (3) proportion, (4) harmony, (5) contrast, (6) rhythm, (7) repetition, (8) gradation and (9) direction.

Department Art, Music and Dance Education

Student's signature

Field of study Art Education

Principal Advisor's signature

Academic year 2008

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยคำแนะนำจาก รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ คุณประเสริฐ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่กรุณาสละเวลาให้คำชี้แนะ ให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ ตรวจสอบแก้ไข รายละเอียดต่าง ๆ ในแต่ละขั้นตอน เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ ขอกราบขอบพระคุณ อย่างมีรู้ลึ้มด้วยความเคารพอย่างสูงยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อ่ำไพ ธีรณสาร ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำมาโดยตลอด รองศาสตราจารย์ ดร.ปุณณรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ ที่ให้ความเมตตาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะอันนำมาซึ่งความสมบูรณ์ของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ และขอขอบพระคุณคณาจารย์ สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่านที่ได้ประสิทธิประสาทความรู้ แก่ผู้วิจัย

ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย พระมหาสมโชค ธีรธมโม อาจารย์ ดร. วัชรินทร์ ฐิติอดิษฐ์ อาจารย์ ดร.อภิชาติ พลประเสริฐ และอาจารย์สุพจน์ีย์ สกฤณา โรงเรียนรุ่งอรุณ ที่ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์

ขอกราบขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่สละเวลาให้ข้อมูลที่สำคัญยิ่งต่อการทำงานวิจัยนี้ เป็นอย่างดี

ขอบคุณเพื่อน ๆ ทุกคน รุ่นพี่ รุ่นน้อง คณะครุศาสตร์ ทุกคนที่ได้ให้การช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน และเป็นกำลังใจ ตลอดการเรียนปริญญาโท เพื่อนนิว แอม เเงะ บอย เม้ง ชมพู วุฒิ พี่อารี ที่ขาดไม่ได้พี่วันทนา เจ้าหน้าที่ประจำสาขาวิชาศิลปศึกษา ที่อำนวยความสะดวกตลอดเวลาที่ศึกษา ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณาจารย์มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะมัณฑนศิลป์ ภาควิชาประยุกต์ ศิลปะศึกษาทุกท่าน ตลอดจนเพื่อนมิตรสหาย ลูกน้ำ กล้วย กระแต พร พี่ป้อ พี่จำ พี่มล พี่มอส พี่พรรณงาม พี่อ้น และอาจารย์หนิง ผู้หยิบบ่อกำลังใจ และความปรารถนาดีให้กับผู้วิจัยตลอดเวลา

งานวิจัยนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดี ด้วยความช่วยเหลือจากนายปริญญา ชาวผ่อง รวมทั้งเจ้าหน้าที่ ศูนย์บรรณสารสนเทศทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทุกท่านที่สนับสนุน อนุเคราะห์ให้ข้อมูลตลอดเวลาที่ได้ศึกษาในที่นี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระอาจารย์กนก สุรบัญโญ เจ้าอาวาสวัดเขาแผงม้า ที่ให้ คำแนะนำส่งเสริมให้ผู้วิจัยพากเพียรให้ประสบความสำเร็จ

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคุณบิดา มารดา คือ นายอุดม นางประภาศิริ ไยบัวเทศ และพี่สาวนางสาวจตุญา ไยบัวเทศ ที่ให้กำลังใจ และให้การสนับสนุนความช่วยเหลือตลอดเวลาที่ได้ ศึกษาในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญแผนภาพ.....	ฎ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
ข้อจำกัดในการวิจัย.....	6
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	7
วิธีดำเนินการวิจัย.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
แนวคิดและทฤษฎีการเรียนการสอน.....	10
แนวคิดและทฤษฎีการเรียนการสอนศิลปศึกษา.....	14
การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะระดับประถมศึกษา.....	50
พัฒนาการและการเรียนรู้ศิลปะระดับประถมศึกษา	58
การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปศึกษา.....	64
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม.....	71
การเรียนการสอนแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม.....	81
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	93
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	97
ขั้นตอนที่ 1 การศึกษารวบรวมข้อมูลในการวิจัย.....	97
ขั้นตอนที่ 2 กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย.....	98
ขั้นตอนที่ 3 การสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย.....	98
ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล.....	99

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	100
1. ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และวิเคราะห์เนื้อหาคุณธรรม จริยธรรม 5 ด้าน.....	100
2. ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องทัศนธาตุที่สัมพันธ์ กับคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน.....	102
3. ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องหลักสำคัญ ของการออกแบบที่สัมพันธ์กับคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน.....	105
4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นจากแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญ ที่มีต่อรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรก คุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3.....	109
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	130
สรุปผลการวิจัย.....	131
อภิปรายผลการวิจัย.....	132
ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย.....	137
รายการอ้างอิง.....	138
ภาคผนวก.....	147
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ.....	148
ภาคผนวก ข หนังสือขอความร่วมมือที่ใช้ในการวิจัย.....	152
ภาคผนวก ค กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	157
ภาคผนวก ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	159
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	179

คุรุศาสตร์วิทยาทรรพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	การเชื่อมโยงประเด็นสำคัญของทฤษฎีประยุกต์สู่การเรียนการสอนทักษะปฏิบัติ	28
2	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3.....	54
4	ระดับการให้เหตุผลตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก.....	72
5	คุณธรรมจริยธรรมตามกระแสพระราชดำรัสเนื่องในวโรกาสครองราชย์ครบ 60 ปี....	78
6	ดัชนีบ่งชี้คุณธรรม 4 ประการ.....	86
7	ข้อมูลพื้นฐานรูปแบบแนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมจากนักวิชาการ/องค์กรที่เกี่ยวข้อง	88
8	ผลการวิเคราะห์เนื้อหาคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน	101
9	ผลการวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องทัศนธาตุที่สัมพันธ์กับคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน	103
10	ผลการวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องหลักสำคัญของการออกแบบที่สัมพันธ์กับคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน	106
11	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านทัศนธาตุ: เส้น	109
12	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านทัศนธาตุ: สี	111
13	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านทัศนธาตุ: รูปร่างรูปทรง....	113
14	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านทัศนธาตุ: แสงและเงา.....	115
15	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านทัศนธาตุ: พื้นผิว.....	117
16	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านทัศนธาตุ: ช่องว่าง.....	118
17	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านหลักสำคัญของการออกแบบ: เอกภาพ.....	119
18	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านหลักสำคัญของการออกแบบ: ดุลยภาพ.....	120

ตารางที่	หน้า
19	121
ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้ กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านหลักสำคัญ ของการออกแบบ: สัตส่วน.....	
20	122
ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้ กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านหลักสำคัญ ของการออกแบบ: ความกลมกลืน.....	
21	124
ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้ กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านหลักสำคัญ ของการออกแบบ: ความขัดแย้ง.....	
22	125
ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้ กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านหลักสำคัญ ของการออกแบบ: จังหวะ.....	
23	127
ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้ กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านหลักสำคัญ ของการออกแบบ: การทำซ้ำ.....	
24	128
ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้ กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านหลักสำคัญ ของการออกแบบ: การลดหลั่น.....	
25	129
ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้ กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านหลักสำคัญ ของการออกแบบ: ทิศทาง.....	

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
1 กระบวนการสร้างงานศิลปะ.....	28
2 ผังมโนทัศน์ทัศนศิลป์.....	57

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศิลปศึกษาเป็นวิชาที่เสริมสร้างลักษณะนิสัยให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมอันดีงามทางด้านศิลปะ ศิลปศึกษาจึงเป็นวิชาสามัญที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยให้ผู้เรียนทำกิจกรรมที่มีโอกาสสร้างสรรค์ แก้ปัญหาและได้สัมผัสกับสภาพความเป็นจริง เพื่อมีประสบการณ์ในด้านสุนทรียภาพและการสร้างสรรค์ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเจริญในด้านของอารมณ์ สังคม สติปัญญา และความคล่องแคล่วในการใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายให้มีความสัมพันธ์กับความคิด และการแสดงออก (วิรัตน์ พิษณุไพบูลย์, 2520) ดังที่ ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2523) ได้กล่าวว่า ศิลปศึกษา คือ การศึกษาเกี่ยวกับความงาม ความรู้สึก ภาพในจิตใจที่แสดงออกเป็นผลงาน โดยใช้ทักษะและวิธีการทางศิลปะ ดังนั้น ศิลปะเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ และจำเป็นต่อชีวิตของมนุษย์ทุกคน เพราะศิลปะผูกพันอยู่กับชีวิตประจำวันของมนุษย์

การแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ เป็นการพัฒนาระบบการรับรู้ทางศิลปะ การเห็นภาพรวม การสังเกตรายละเอียด สามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง และเกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะ ที่อยู่รอบตัว และพัฒนาเจตคติ สมาธิ เกิดทักษะ กระบวนการ วิธีการแสดงออก การคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนตระหนักถึงบทบาทของศิลปกรรมในสังคม ในบริบทของการสะท้อนวัฒนธรรมทั้งของตนเองและวัฒนธรรมอื่น ๆ พิจารณาว่าผู้คนในวัฒนธรรมของตนมีปฏิริยาตอบสนองต่องานศิลปะ ช่วยให้มีมุมมองและเข้าใจโลกทัศน์กว้างไกล ช่วยเสริมความรู้ ความเข้าใจ มโนทัศน์ด้านอื่น ๆ สะท้อนให้เห็นมุมมองของชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และความเชื่อ ความศรัทธาทางศาสนา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544)

จุดมุ่งหมายที่สำคัญสำหรับผู้เรียนในการเรียนรู้ทางด้านศิลปะช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม มีสุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ กิจกรรมทางศิลปะช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม ตลอดจนการนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2551) ทั้งนี้ จุดเน้นของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานปี 2544 คือ การจัดหลักสูตรอิงมาตรฐานการเรียนรู้ การพัฒนาผู้เรียนอย่างองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งด้าน ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม มุ่งเน้นความสำคัญ ทั้งด้าน ปัญญา ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ คุณธรรม กระบวนการการเรียนรู้ และร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ โดยยึดหลักผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด ดังนั้น การใช้รูปแบบวิธีการที่หลากหลายจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง เรียนรู้ด้วยตนเองจากการปฏิบัติจริง เรียนรู้คู่คุณธรรม การเรียนรู้ในลักษณะองค์รวมแบบบูรณาการมุ่งพัฒนาผู้เรียนหลายด้าน ทั้งด้านปัญญา ร่างกาย และอารมณ์ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาอย่างสมดุล (พรศักดิ์ ชาวพรม, 2548)

กระทรวงศึกษาธิการ (2544) ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ศิลปะในแต่ละช่วงชั้น สำหรับช่วงชั้นที่ 1 คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น คือ มาตรฐาน ศ 1.1 คือ (1) สื่อความคิด จินตนาการ ความรู้สึก ความประทับใจ ด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างสนุกสนานเพลิดเพลิน (2) สังเกต รับรู้ สิ่งที่อยู่รอบตัว ใช้ทัศนธาตุสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์โดยใช้วิธีการต่าง ๆ ตามความสนใจ (3) ใช้วัสดุอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมทัศนศิลป์อย่างปลอดภัยและมีความรับผิดชอบ (4) แสดงออกถึงความรู้สึกในการรับรู้ความงาม (5) แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ผลงานทัศนศิลป์ของตนเองและผู้อื่น และ (6) นำความรู้และวิธีการทางทัศนศิลป์ไปใช้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ และชีวิตประจำวัน มาตรฐาน ศ 1.2 คือ (1) รู้ความเป็นมาของสิ่งที่อยู่รอบตัวที่เกี่ยวข้องกับงานทัศนศิลป์ (2) สนใจงานทัศนศิลป์อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้น พัฒนาการเรียนรู้ศิลปะของผู้เรียนในช่วงชั้นดังกล่าวมีลักษณะที่แตกต่างกันไปดังที่ วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์ (2531) กล่าวว่า ลักษณะผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ชอบที่จะใช้มือปฏิบัติงานด้วยตนเอง การที่ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงออกอย่างอิสระตามความสนใจ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้มีความเพลิดเพลิน สนุกสนานในการสร้างสรรค์ ผู้เรียนชอบการเล่นที่เป็น การพักผ่อน สนุกสนาน และเป็นการแสดงความสามารถของตน ชอบและสนใจในสิ่งที่เป็น ประสบการณ์ใหม่ ๆ รวมทั้งต้องการแสดงออกเพื่อให้ทุกคนยอมรับในความเป็นสมาชิกของกลุ่ม ลักษณะของผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 4 ความเจริญทางร่างกายมีความคล่องตัวและมีความแม่นยำขึ้น โดยเฉพาะความสามารถในการใช้สายตาและมือ ได้ประสานสัมพันธ์กันดีขึ้น ความเจริญในกล้ามเนื้อส่วนอื่นดีขึ้น สามารถสร้างสรรค์งานที่มีรายละเอียดได้มากขึ้น โดยเฉพาะการเขียนภาพ คน มักจะทำงานในกลุ่มที่เป็นเพศเดียวกัน ระยะเวลาของความสนใจนานขึ้นกว่าเดิม มีความสนใจในสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ซึ่งลินเดอร์แมน (Linderman, 1997) กล่าวว่าไว้ว่า การพัฒนาผู้เรียนทางด้านศิลปะ และความสามารถในการรับรู้ และแนวทางให้นักเรียนตามระดับช่วงชั้น วัย วุฒิภาวะ และความสามารถตามความเหมาะสมในด้านเนื้อหาและการฝึกทักษะทางด้านศิลปะในเรื่องทัศนธาตุองค์ประกอบทางด้านศิลปะเน้นให้ผู้เรียนได้แสดงทัศนคติ และทักษะทางด้านศิลปะในการแสดงออกของตัวอย่างเป็นจุดสำคัญ เพื่อที่จะพัฒนาให้นักเรียนสามารถคิดสร้างสรรค์ผลิตผลงานด้านศิลปะ คำแนะนำเบื้องต้นสำหรับพัฒนาผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษา เพื่อพัฒนาทางศิลปะและการรับรู้

การปฏิรูปเนื้อหาวิชากระบวนการเรียนการสอนศิลปะศึกษาให้ก้าวทันไปกับการเปลี่ยนแปลงในยุคแห่งการปฏิรูปการศึกษาและปฏิรูปสังคมทั้งระบบ กระบวนการสอนได้บูรณาการแนวคิด และการสร้างงานศิลปะโดยใช้สื่อที่หลากหลาย ทั้งสื่อร่างกาย สื่อภาษา สื่อวัสดุ อันเป็นการแสดงจากสภาพการรู้คิดและจินตนาการเพื่อสะท้อนถึงสุนทรียะภูมิปัญญาและวัฒนธรรม (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2545) ทั้งนี้ การ์ดเนอร์ (Gardner, 1974) นักการศึกษา และนักจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ได้คิดค้นการสอนแบบ ART PROPEL ขึ้นและได้รับความสนใจไปประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนศิลปะศึกษาในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา รูปแบบ ART PROPEL เป็นวิธีการบูรณาการที่นำส่วนองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการรวมเข้าด้วยกัน คือ (1) การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน ในขั้นการประเมินผลการเรียนศิลปะศึกษา (2) การจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาใช้หลักสำคัญเกี่ยวกับสาระความรู้ 3 แกน ซึ่งมีความสัมพันธ์กันและนิยมเรียก

อย่างย่อว่า “PPR” (สันติ คุณประเสริฐ, 2543) อย่างไรก็ตาม แนวความคิดในการพัฒนาการจัดการศึกษาให้ดียิ่งขึ้นจากแนวการสอนมักเน้นกำหนดผลสำเร็จของการสอนไว้ล่วงหน้า เช่น วาดภาพทิวทัศน์หรือปั้นภาชนะ เป็นต้น การสอนในลักษณะดังกล่าวจะจบในตัวและไม่ได้ช่วยส่งเสริมพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ควรแสวงหาแนวทางที่ดีขึ้นโดยแบ่งแนวทางการสอนศิลปะปฏิบัติออกเป็น 4 แนวทาง คือ การสอนแบบเน้นประสบการณ์ การสอนแบบมีศิลปินเป็นแบบอย่าง การสอนแบบมีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง การศึกษาแบบประสมประสาน (อำไพ ติรณสาร, 2543)

นวัตกรรมการสอนศิลปะที่มีความหลากหลายที่บูรณาการแนวคิด และการสร้างสรรค์ศิลปะจะต้องมีการศึกษาทำความเข้าใจในจุดหมายของการปฏิรูปการศึกษา และการปฏิรูปสังคมทั้งระบบจะต้องเข้าใจการพัฒนาเปลี่ยนแปลงที่ประสานเชื่อมโยงแบบองค์รวม จะต้องทำการศึกษาค้นคว้าจากทฤษฎีต่าง ๆ เพื่อใช้ในการสนับสนุนให้เกิดการปฏิรูปศิลปศึกษาหรืออีกนัยหนึ่ง ก็คือการพัฒนาพฤกษศาสตร์สัมพันธ์กับทฤษฎีสนับสนุน 5 ทฤษฎี ได้แก่ พฤกษศาสตร์เชิงแบบแผน พฤกษศาสตร์เชิงภูมิปัญญาไทย เชิงศิลปะหลังสมัยใหม่ และเชิงความสามารถพิเศษ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2545) ซึ่งกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ การคิดที่เป็นเหตุเป็นผลถึงวิธีการทางศิลปะ ความเป็นมาของรูปแบบภูมิปัญญาท้องถิ่น และรากฐานทางวัฒนธรรม ค้นคว้าผลงานศิลปะสื่อความหมายกับตนเอง ค้นหาศักยภาพ ความสนใจส่วนตัว ฝึกการเรียนรู้ การสังเกตที่ละเอียดอ่อนอันนำไปสู่ความรัก เห็นคุณค่า นอกจากนี้ ลักษณะการเรียนรู้ศิลปะได้เน้นกิจกรรมการเรียนรู้แล้ว ยังเน้นเรื่องการให้ผู้เรียนแสดงออกหรือให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ (อำไพ ติรณสาร, 2547) ซึ่งการจัดกิจกรรมศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา จำเป็นต้องฝึกปฏิบัติหลังจากเรียนภาคทฤษฎีหรือภาคปฏิบัติเพื่อฝึกให้เกิดความชำนาญทั้งด้านฝีมือ และความคิด การเรียนศิลปะจะขาดการฝึกปฏิบัติไม่ได้เลย ดังนั้น ทุกครั้งที่เรียนเนื้อหาจบก็ต้องปฏิบัติกิจกรรมออกมา เพื่อแสดงให้เห็นว่าเข้าใจในเนื้อหา นั้น ๆ โดยแสดงออกมาเป็นผลงาน กิจกรรมศิลปะยังสร้างเสริมให้เกิดคุณค่าทางด้านประสาทสัมผัส จิตนาการ การแสดงออก การสร้างสรรค์สุนิยม ฯลฯ ซึ่งคุณค่าที่เกิดขึ้นย่อมมีจุดเริ่มต้นมาจากการปฏิบัติกิจกรรมเกือบทั้งสิ้น นอกจากกิจกรรมจะเป็นสิ่งสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด ด้วยความสามารถในการแสดงออกแล้วผลงานศิลปะที่เกิดจากการสร้างสรรค์ ยังเป็นสิ่งสร้างความภาคภูมิใจ และความมั่นใจในการแสดงออกให้กับผู้เรียน ซึ่งโครเช (Croche, 1966 อ้างถึงใน เกษร ธิตะจारी, 2543) กล่าวว่า ศิลปะเป็นการแสดงออกถึงความเข้าใจที่อยู่ภายใน และจะบรรยายให้ผู้อื่นรับรู้ด้วยวิธีอื่นไม่ได้นอกจากสร้างเป็นผลงานศิลปะออกมา ด้วยเหตุนี้ การจัดกิจกรรมศิลปะให้กับผู้เรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับผู้สอนศิลปศึกษา โดยเฉพาะศิลปศึกษาในระดับโรงเรียนประถมศึกษาที่จะเป็นพื้นฐานของการศึกษาต่อไปในอนาคต อย่างไรก็ตาม กิจกรรมศิลปศึกษาถือเป็นภารกิจของผู้สอนที่จะต้องกำหนดให้เด็กฝึกทักษะ และผู้สอนต้องประเมินผู้เรียนซึ่งต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์และเนื้อหาที่สอนให้กับผู้เรียน คือ (1) เป็นการจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนโดยกำหนดกิจกรรมจากบทเรียนให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ (2) เป็นการทบทวนความรู้ที่ได้เรียนมาแล้วทุกครั้งที่เรียนเนื้อหาจบ ผู้สอนต้องทบทวนด้วยคำถามทางศิลปะ และทบทวนความเข้าใจของผู้เรียนโดยการปฏิบัติ และ (3) การประเมินผลการสอนของผู้สอนว่าสอนได้ดีเพียงใด ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนตามที่สอนหรือไม่ (เกษร ธิตะจारी, 2543)

การเรียนการสอนศิลปะจะช่วยพัฒนาการทางการรับรู้ได้สองทาง คือ การรับรู้ทางด้านวัตถุ จากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่น สี แสงเงา ตำแหน่ง สัดส่วน ความเคลื่อนไหว และการสัมผัส ซึ่งจะเป็นสิ่งสนใจในการสร้างสรรค์รูปแบบทางศิลปะการปฏิบัติศิลปะที่เกี่ยวข้องกับสี รูปทรง ปริมาตร พื้นผิว บริเวณว่าง ซึ่งเป็นการฝึกฝนที่จะสะสมประสบการณ์ต่อการรับรู้ต่อวัตถุอย่างสำคัญอีกทางหนึ่ง ประสาทสัมผัสที่เกิดจากการเรียนรู้ทางศิลปะจะทำให้เกิดความ ฉับไวในการรับรู้ และนำไปสู่การคิด และการวิเคราะห์ต่อไป การรับรู้ทางการความคิดและจินตนาการ เป็นผลที่เกิดจากการรับรู้สิ่งต่าง ๆ แล้วนำมาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะขึ้น หรือเกิดจากความคิดในเชิงจินตนาการทางใจนำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานแตกต่างไปจากสิ่งที่เคยรับรู้มาก่อน (อุบล ตูจินดา, 2532) ซึ่งองค์ประกอบทางศิลปะ นั้น เป็นส่วนประกอบพื้นฐานในการสร้างงานศิลปะซึ่งได้แก่ เส้น รูปร่าง รูปทรง สี น้ำหนัก และพื้นผิว ซึ่งโรงเรียนการออกแบบในประเทศเยอรมันก็มุ่งเน้นการเข้าใจ และการสร้างผลงานโดยใช้ องค์ประกอบทางศิลปะ ซึ่งทั้งนี้ ผลงานศิลปะหรืองานประดิษฐ์ชั้นเลิศก็ล้วนแต่ให้ความสำคัญกับ พื้นฐานองค์ประกอบทางศิลปะทั้งสิ้น (Barbara, 1997)

ศิลปะศึกษาเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก เพราะศิลปะ คือ การแสดงออกซึ่งความรู้สึก เป็นกระบวนการที่สร้างสรรค์ขึ้นภายในจิตใจ (ปยุตต์ รัตน์ พิชญ์ไพบูลย์, 2547) ซึ่งการปลูกฝัง ลักษณะนิสัย ค่านิยมเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจเช่นเดียวกัน ดังนั้น การปลูกฝังค่านิยมเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมจึงสามารถดำเนินไปพร้อม ๆ กับการเรียนการสอน ศิลปะได้ สำหรับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของเด็กนั้น ตามที่ไอส์เนอร์ (Einsner, 1985) ได้ให้ หลักการในด้านการพัฒนาการด้านการมองของเด็กผลจากการวิจัยค้นคว้าของนักจิตวิทยาด้าน พฤติกรรมเด็กว่า ระยะเวลาที่เด็กมีการมองเห็นอย่างบริสุทธิ์ไร้เดียงสา นั้นสั้นมาก ในราวอายุ 8-9 ปี เด็กจะเริ่มสูญเสียคุณสมบัตินั้น เด็กเริ่มพัฒนาการด้านการเห็นแบบผู้ใหญ่ ซึ่งมีอิทธิพลด้านเหตุ และผลที่วุ่นวาย ดังนั้น ครูศิลปะจึงมีส่วนที่จะช่วยเตรียมเด็กให้เขาเตรียมตัวรับการเห็น ช่วยให้เกิด พัฒนาการด้านการรับรู้ ซึ่งพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามวัย และการรับรู้ด้านต่าง ๆ นั้น จะพัฒนาเด็กให้ เข้าใจกับสิ่งต่าง ๆ ในประสบการณ์ชีวิตของเด็กต่อไป ดังนั้น การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมจึง ควรเริ่มในช่วงวัยนี้ โดยทำควบคู่ไปกับการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาและการสร้างสรรค์งาน ศิลปะ รวมทั้งการเปลี่ยนสถานที่ปฏิบัติการอาจมีผลดีต่อการปฏิบัติการศิลปะ ซึ่งสถานที่นั้นจะไม่ใช้ ที่ฝึกกิจกรรมศิลปะอย่างเข้มข้น แต่จะเป็นการผสมผสานกิจกรรมศิลปะที่หลากหลาย เน้นการ ปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี เด็กในวัยประถมศึกษาจะเน้นเรื่องการปฏิบัติมาก ในขณะที่เดียวกัน ก็จะทำให้ เด็กเรียนรู้เรื่องอื่น ๆ ไปด้วย เช่น ให้อ่านการ์ตูนอยู่ร่วมกัน ทำงานร่วมกัน ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกัน และกัน มารยาท และวัฒนธรรมการเข้าสังคม การเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะไม่ใช่การมา โรงเรียน แต่จะมีการจัดบรรยากาศไม่ทำให้เด็กเกิดความเบื่อหน่าย เด็กจะพบแต่ความแปลกใหม่ น่าสนใจ น่าเรียนรู้ ซึ่งจะกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ของเด็กได้เป็นอย่างดี (ดำรง วงศ์อุปราช, 2529) การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ผู้เรียนในโรงเรียนมีอยู่ 2 วิธี คือ (1) การจัดกิจกรรมบูรณาการ กับการพัฒนาผู้เรียนด้านอื่น ๆ วิธีนี้เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมพร้อม ๆ กับการจัดการเรียน การสอนตามหลักสูตรปกติทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกกิจกรรม โดยผู้สอน ต้องมีจุดมุ่งหมายว่ากิจกรรมทุกชนิดที่จัดให้แก่ผู้เรียนนั้นเป็นไปเพื่อเน้นการพัฒนาจิตใจเพื่อปลูกฝัง

คุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคม เพื่อให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความคิด ความสามารถ และความดี และ (2) การจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยตรง เป็นกิจกรรมที่ผู้สอนจัดให้แก่ผู้เรียนในชั้นเรียนหรือจัดให้แก่ผู้เรียนทั้งโรงเรียนโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้รับรู้ ปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดผลโดยตรงต่อจิตใจของผู้เรียนให้ผู้เรียนได้ใกล้ชิด ได้เห็นแบบอย่างในการปฏิบัติที่ดีงามและได้ลงมือปฏิบัติจริง ย่อมเกิดประโยชน์มากขึ้น ตัวอย่างกิจกรรมที่ควรจัดเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยตรง เช่น กิจกรรมโฮมรูม การอ่านหนังสือ หรือเล่าเรื่องหรือนิทานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้ผู้เรียนฟัง กิจกรรมทางศาสนา โครงการฟั่งธรรม โครงการแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ (สุขุมล เกษมสุข, 2548)

ดังนั้น การสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในการเรียนการสอนนั้น สามารถทำได้ในชั้นการนำเข้าสู่บทเรียน ระหว่างการสอน การทำกิจกรรมในห้องเรียน รวมทั้งการสรุป และการวัดผล มีแนวทางการปฏิบัติ คือ (1) วิชาที่สอนให้พิจารณาเป้าหมายของวิชาที่สอน เนื้อหาที่จะสอนให้ชัดเจนแล้วสร้างกรอบความคิดของคุณธรรมจริยธรรมที่สามารถเชื่อมโยงถึงเนื้อหาและกิจกรรมของวิชานั้น (2) กำหนดคุณธรรมจริยธรรมที่ต้องการสอดแทรก คุณธรรมจริยธรรมที่มาสอดแทรกนั้นควรสอดคล้องกับเนื้อหาที่สอนจึงจะช่วยให้เข้าใจ เกิดการเรียนรู้ และมีจิตสำนึกในเรื่องนั้น โดยเฉพาะความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และการตรงต่อเวลา ซึ่งควรปลูกฝังให้เป็นวินัยประจำตัวของทุกคน ดังนั้น จึงควรกำหนดพฤติกรรมอย่างเป็นรูปธรรมให้ผู้เรียนปฏิบัติจริงในการเรียนการสอนแต่ละครั้ง ซึ่งแนวคิดรวบยอดในการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในการเรียนการสอนที่จะสอดแทรกความรู้และการปฏิบัติที่จะทำให้ผู้เรียนเป็นผู้มีจิตใจ และพฤติกรรมที่มีคุณธรรมนั้นควรจะมี 4 แนวทางทั้ง 4 นี้ คือ (1) การสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในการเรียนการสอนที่จะให้ได้ผลซึมลึกเข้าไปในจิตใจจะต้องมีการลงมือปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ (2) ผู้สอนและผู้เรียนจะต้องเห็นความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม มีความรู้ความเข้าใจด้วยจิตใจที่ยอมรับในคุณงามความดีอย่างแท้จริง ยินดีปฏิบัติด้วยความรู้สึกที่เป็นสุข ไม่ได้ถูกบังคับหรือมีเงื่อนไขการสอดแทรกจะต้องค่อยๆ ทำในลักษณะน้ำซึมบ่อทราย (3) ผู้สอน และผู้เรียนมีส่วนร่วมร่วมพลัง เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันด้วยการบูรณาการคุณธรรมเข้ากับศาสตร์ของวิชาที่สอน และ (4) บุคคลที่เกี่ยวข้องต้องมีแนวคิด และการปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน (ไพโรจน์ วิฑูรณิษฐ์ และคณะ, 2541)

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะพัฒนารูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 โดยได้ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และผลวิจัยของกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีผลต่อพัฒนาการทางจริยธรรม พบว่า จริยธรรมหลักที่ควรปลูกฝังให้แก่เด็กโดยเร่งด่วนมี 8 ประการ ได้แก่ การใฝ่สัจจะ การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา เมตตาการุณา สติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท ซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร และhiriโอดตปปะ เมื่อนำมาพิจารณาร่วมกับสถานการณ์บ้านเมือง ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาฯ วันที่ 5 ธันวาคม 2542 ที่ขอให้คนไทยมีความสามัคคี และใช้ชีวิตอย่างพอเพียง และงานวิจัยของสมน อมรวีวัฒน์ (2542) เกี่ยวกับคุณลักษณะของชีวิตที่งามนั้น พบว่า ความพอเพียงเป็นลักษณะหนึ่งของการมีชีวิตที่งาม ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำผลงานวิจัยของนักวิชาการ นักวิจัย สมาคม ศูนย์การศึกษา สถานศึกษา รวมถึง

สาระการเรียนรู้ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรมในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มาสังเคราะห์ข้อมูลคุณธรรมจริยธรรมดังกล่าว และนำมาบูรณาการกับการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษา ได้คุณธรรมจริยธรรม 5 ประการ สำหรับการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมที่ควรปลูกฝังให้แก่ผู้เรียน คือ ความสามัคคี ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร และความพอเพียง มาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3

ขอบเขตของการวิจัย

1. คุณธรรมจริยธรรมที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1.1 ความสามัคคี หมายถึง ความรักใคร่กลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

1.2 ความเมตตากรุณา หมายถึง ความรัก ความปรารถนาดี อยากให้ผู้อื่นมีความสุข และมีความสงสารคิดช่วยเหลือผู้อื่น มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่รู้จักแบ่งปัน

1.3 ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง ความประพฤติชอบ ซื่อตรง จริงใจ พุดจริง ทำจริง ตรงไปตรงมา

1.4 ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง ความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง มีความพยายาม ไม่ท้อถอย ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจังจนผลงานแล้วเสร็จ

1.5 ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ประหยัดอดออมการใช้สิ่งของอย่างรู้คุณค่า

2. ทักษะศิลปะ ประกอบด้วย เส้น สี รูปร่างและรูปทรง แสงและเงา พื้นผิว และช่องว่าง

3. หลักสำคัญของการออกแบบ ประกอบด้วย เอกภาพ ดุลยภาพ สัดส่วน ความกลมกลืน ความขัดแย้ง จังหวะ การทำซ้ำ การลดหลั่น ทิศทาง

ข้อจำกัดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการนำเสนอความคิดจากนักวิชาการเพื่อให้เกิดแนวคิด และสามารถนำไปปรับใช้สร้างรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3

คำจำกัดความในการวิจัย

การพัฒนา รูปแบบการสอน หมายถึง แนวทางข้อมูลของการสอนที่ผ่านขั้นตอนการดำเนินการ การสร้างอย่างเป็นระบบ โดยแสดงถึงความสัมพันธ์ในเนื้อหาศิลปะศึกษาที่เกี่ยวกับทัศนธาตุ และหลักสำคัญของการออกแบบ ให้สอดคล้องกับเนื้อหาจริยศึกษาด้านคุณธรรมจริยธรรม

กิจกรรมศิลปะศึกษา หมายถึง การจัดประสบการณ์ทางการเรียนการสอนศิลปะศึกษา ผ่านการทำกิจกรรมศิลปะศึกษา 5 กิจกรรม คือ การวาดภาพระบายสี (Painting) การพิมพ์ภาพ (Printmaking) การปั้น (Sculpture) งานประดิษฐ์ (Handicraft) และศิลปะท้องถิ่น (Folk Art)

กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม คือ การนำเนื้อหาจริยศึกษาด้านคุณธรรมจริยธรรมมาประกอบกับการเรียนการสอนศิลปะศึกษาในหลักสูตรระดับประถมศึกษา ประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน คือ ด้านความสามัคคี ความเมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์ สุจริต ความขยันหมั่นเพียร และความพอเพียง เพื่อให้ผู้เรียนมีการรับรู้และเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสม

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนา รูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีวิธีการดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษากรอบแนวคิดรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

1.1 ศึกษาแนวคิด และทฤษฎีการเรียนการสอนศิลปะศึกษา เนื้อหาด้านทัศนธาตุ และหลักสำคัญของการออกแบบ การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะระดับประถมศึกษาปีที่ 1-3 พัฒนาการและการเรียนรู้ศิลปะระดับประถมศึกษา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะศึกษา จากหนังสือ วารสาร และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน

1.2 ศึกษาแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม การเรียนการสอนแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม จากหนังสือ วารสาร และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรม

1.3 สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง นำมาสร้างกรอบแนวคิดรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม

2. กำหนดกลุ่มตัวอย่างประชากร

ผู้วิจัยทำการเลือกคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างประชากร โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง เพื่อสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

- 2.1 ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 ท่าน ซึ่งมีคุณสมบัติข้อใดข้อหนึ่ง ดังต่อไปนี้
- (1) นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ทางด้านคุณธรรมจริยธรรม
 - (2) นักวิชาการศิลปศึกษาระดับอุดมศึกษา
 - (3) ครูผู้สอน หรืออาจารย์ผู้สอนรายวิชาศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา
- 2.2 ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 30 ท่าน ซึ่งมีคุณสมบัติข้อใดข้อหนึ่ง ดังต่อไปนี้
- (1) นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ทางด้านคุณธรรมจริยธรรม
 - (2) นักวิชาการ ครูผู้สอน ผู้เชี่ยวชาญ ที่มีความรู้ทางด้านศิลปศึกษา
 - (3) ครูผู้สอน หรืออาจารย์ผู้สอนรายวิชาศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา

3. การสร้างรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมและสร้างเครื่องมือที่ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ แบบสอบถามความคิดเห็นรูปแบบการสอนของผู้เชี่ยวชาญ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้นำ (1) แบบสัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 ท่าน มาวิเคราะห์คุณธรรมจริยธรรมในเนื้อหาเรื่องทัศนธาตุ และหลักสำคัญของการออกแบบ (2) แบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 30 ท่าน ได้พิจารณารูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นดำเนินเก็บคืนด้วยตนเอง และนำมาวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการวิจัย และอภิปรายผลการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางให้ผู้สอนวิชาศิลปศึกษาในช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 และผู้สนใจ นำแนวทางข้อมูลไปจัดทำเนื้อหาารูปแบบการสอนศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม
2. เป็นแนวทางสำหรับการจัดกิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม ที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนระดับอื่น ๆ ที่ใกล้เคียงกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ประกอบด้วยแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องแบ่งออกเป็น 8 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีการเรียนการสอน

- 1.1 ความหมายของการจัดการเรียนการสอน
- 1.2 องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน
- 1.3 การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

ตอนที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีการเรียนการสอนศิลปศึกษา

- 2.1 การเรียนการสอนศิลปศึกษา
- 2.2 จุดมุ่งหมายและหลักการสอนศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา
- 2.3 รูปแบบการสอนศิลปศึกษา
- 2.4 การเรียนการสอนศิลปะปฏิบัติ
- 2.5 ทัศนธาตุและหลักสำคัญของการออกแบบ

ตอนที่ 3 การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะระดับประถมศึกษาปีที่ 1-3

ตอนที่ 4 พัฒนาการและการเรียนรู้ศิลปะระดับประถมศึกษา

- 4.1 พัฒนาการทางศิลปะตามทฤษฎีของโลเวนเฟลด์
- 4.2 พัฒนาการทางศิลปะของผู้เรียนระดับประถมศึกษา

ตอนที่ 5 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปศึกษา

ตอนที่ 6 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

- 6.1 ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม
- 6.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก
- 6.3 องค์ประกอบและความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม
- 6.4 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางด้านศิลปศึกษา

ตอนที่ 7 การเรียนการสอนแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม

- 7.1 การเรียนการสอนแบบบูรณาการ
- 7.2 การบูรณาการการสอนแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม
- 7.3 คุณธรรมจริยธรรมสำหรับการวิจัย 5 ประการ

ตอนที่ 8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้การสอน

1.1 ความหมายของการจัดการเรียนการสอน

กรมวิชาการ (2542) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอน ผู้เรียน การถ่ายทอดความรู้ ความคิด หรือแนวปฏิบัติจากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน ด้วยวิธีการตามที่คุณสอนได้เลือกสรรแล้ว

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกัน การสอนเป็นการตั้งใจกระทำให้เกิดการเรียนรู้ และการสอนที่ดียอมทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี ผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ผู้สอนที่สอนอย่างมีหลักการ มีความรู้ทักษะ จะช่วยให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความหมาย มีคุณค่า เป็นการประหยัดเวลาและป้องกันสูญเปล่า

ศิษยา แชนมณี (2527) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง สภาพหรือลักษณะการเรียนการสอนที่จัดขึ้นตามหลักการ ทฤษฎี ปรัชญา แนวคิด หรือความเชื่อต่าง ๆ โดยอาศัยวิธีสอนและเทคนิคต่าง ๆ เข้ามาช่วยให้สภาพการเรียนการสอนเป็นไปตามหลักการที่ยึดตั้งนั้น การจัดการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการทำให้หลักสูตรสัมฤทธิ์ผล

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอน เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอน ผู้เรียน ตามหลักการ ทฤษฎี ปรัชญา แนวคิด เพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน

1.2 องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540) กล่าวถึง องค์ประกอบในการจัดการเรียนการสอนไว้

2 ด้าน คือ

1. ด้านองค์ประกอบรวม หมายถึง องค์ประกอบด้านโครงสร้างที่มาประกอบกันเป็นการสอน ประกอบด้วย ผู้สอนหรือวิทยากร ผู้เรียน และหลักสูตรหรือสิ่งที่จะสอน
2. ด้านองค์ประกอบย่อย หมายถึง องค์ประกอบด้านรายละเอียดของการสอนซึ่งจะต้องประกอบด้วยกระบวนการเหล่านี้จึงจะทำให้เป็นการสอนที่สมบูรณ์ คือ การตั้งจุดประสงค์ การสอน กำหนดเนื้อหา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอน และการวัดผลและประเมินผล

ธำรง บัวศรี (2532) กล่าวถึง องค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอนได้แก่

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากเรียนจบ
2. จุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่คุณเรียนต้องเรียนรู้ตามหลักสูตร
3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์ หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับ
4. ยุทธศาสตร์การสอน หมายถึง กระบวนการและวิธีการในการจัดการเรียน

การสอนรวมทั้งกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางความรู้และอื่น ๆ ตามจุดประสงค์และจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

5. วัสดุอุปกรณ์และการสื่อสาร หมายถึง เครื่องมือ เครื่องใช้ และวัสดุต่าง ๆ รวมทั้ง อุปกรณ์ โสตทัศนูปกรณ์และอื่น ๆ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพ และประสิทธิภาพการเรียนการสอน

6. การประเมินผล หมายถึง การประเมินผลการจัดการเรียนการสอน

จำเนียร ศิลปวานิช (2538) กล่าวว่า ในกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับ ประกอบด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ คือ

องค์ประกอบที่ 1 ผู้สอน เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้แก่ผู้เรียน ครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้สูงกว่าผู้เรียน และมีความเข้าใจ มีประสบการณ์ในการสอนสามารถถ่ายทอดความรู้ และวิธีการสอนที่ดี

องค์ประกอบที่ 2 ผู้เรียน เป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการเรียนการสอน องค์ประกอบของการสอนที่ดีนั้น ผู้สอนจะต้องพิจารณาถึงผู้เรียนด้วยว่า ผู้เรียนคือใคร มีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์เดิมอย่างไร ก่อนที่ครูผู้สอนจะลงมือสอน เพราะครูผู้สอนจะต้องศึกษาผู้เรียนให้ละเอียดทุกด้านก่อนที่จะลงมือสอน และผู้สอนจะต้องศึกษาตนเอง คือ ศึกษาหาความรู้และยุทธวิธีที่จะนำไปใช้ในการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

องค์ประกอบที่ 3 หลักสูตร เป็นองค์ประกอบสำคัญมากในกระบวนการเรียนการสอน อีกองค์ประกอบหนึ่ง เพราะหลักสูตรเปรียบได้กับแผนที่ หรือลายแทงที่จะบอกให้ผู้เรียนรู้ว่าการเรียนการสอนดำเนินไปสู่จุดหมายใดออกจากจุดเริ่มต้นที่ตรงทิศทางหรือไม่ ดังนั้น ครูผู้สอนจะต้องยึดหลักสูตรเป็นหลักของการเรียนการสอนและหลักสูตรที่ดีนั้นก็คือ หลักสูตรที่สร้างขึ้นเพื่อสนองความต้องการและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม และประเทศชาติทั้งในปัจจุบันและวางแผนเพื่ออนาคต

องค์ประกอบที่ 4 สื่อการสอน เป็นองค์ประกอบที่จะทำให้การเรียนการสอนเป็นไปด้วยความราบรื่น และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมขึ้นในตัวผู้เรียนที่ครูผู้สอนต้องการ คือ สื่อการเรียนการสอน หรือสื่อการสอน เช่น ซอ์ลักระดานดำ แผนภูมิ แผนภาพ ตำรา วารสาร หนังสือ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

องค์ประกอบที่ 5 การวัดและประเมินผล เป็นองค์ประกอบของการเรียนการสอนที่สำคัญ คือ การวัดและประเมินผล ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจขององค์ประกอบในการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลจึงเป็นตัวเชื่อมโยงไปยังองค์ประกอบอื่น ๆ อีก 4 ด้าน คือ ครูผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตร และสื่อการเรียน

สรุปได้ว่า องค์ประกอบสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย จุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน เนื้อหาที่ใช้ในการเรียนการสอน วิธีดำเนินการสอน/ยุทธศาสตร์การสอน สื่ออุปกรณ์ที่ใช้สอน และการวัดประเมินผล

1.3 การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

นักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่ารูปแบบไว้หลายแนวคิด ดังนี้

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2529) กล่าวว่าในทางศึกษาศาสตร์ รูปแบบ คือความสัมพันธ์ของตัวแปรเป็นกรอบของความคิดเป็นการแทนความคิดออกมาให้เป็นรูปธรรม

อุทุมพร จามรมาน (2541) ได้กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง โครงสร้างของความสัมพันธ์ของระหว่างหน่วยต่าง ๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ ดังนั้นรูปแบบ น่าจะมี มากกว่า 1 มิติ หลายตัวแปร และตัวแปรดังกล่าวต่างมีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน

ประยูร บุญใช้ (2547) กล่าวว่า รูปแบบเป็นแบบแผนที่ได้ จัดทำอย่างเป็นระบบ ระเบียบ มีจุดมุ่งหมายเฉพาะ ผ่านขั้นตอนการดำเนินการพัฒนาอย่างเป็น ระบบและมีหลักปรัชญา แนวคิด ทฤษฎี หรือความเชื่อเป็นพื้นฐาน มีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์เพื่อช่วยให้การดำเนินงานใดงานหนึ่งบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า รูปแบบหมายถึงแบบแผนแสดง การจัดโครงสร้าง และองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผล

รูปแบบการสอนโดยทั่วไปมีองค์ประกอบร่วมที่สำคัญซึ่งผู้พัฒนารูปแบบการสอนควรคำนึง ดังต่อไปนี้ (Joyce and Weil, 1986)

1. หลักการของรูปแบบการสอนเป็นส่วนที่กล่าวถึงความเชื่อ แนวคิดของทฤษฎีที่รองรับรูปแบบการสอน หลักการของรูปแบบการสอนจะเป็นตัวชี้้นำการ กำหนด จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และขั้นตอนการดำเนินการในรูปรูปแบบการสอน
2. จุดประสงค์ของรูปแบบการสอน เป็นส่วนที่ระบุถึงความคาดหวัง ที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบการสอน
3. เนื้อหาเป็นส่วนที่มีระบุถึงเนื้อหาและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ใช้ในการ จัดการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของรูปแบบการสอน
4. กิจกรรมและขั้นตอนการดำเนินการ เป็นส่วนที่ระบุถึงวิธีการ ปฏิบัติในขั้นตอนหนึ่ง ๆ เมื่อนำรูปแบบไปใช้
5. การวัดและการประเมินผล เป็นส่วนที่ประเมินถึงประสิทธิผลของ รูปแบบการสอน

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาของรูปแบบการสอน สามารถสรุปขั้นตอนสำคัญในการพัฒนารูปแบบการสอนได้ ดังนี้ (ละเอียด รักษ์เฝ้า, 2528 และ Joyce & Weil, 1992)

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เป็นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และข้อค้นพบจากการวิจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน หรือปัญหาจากเอกสาร ผลการวิจัย หรือการสังเกต สอบถามผู้ที่เกี่ยวข้อง
2. การกำหนดหลักการ เป้าหมาย และองค์ประกอบอื่น ๆ ของรูปแบบการสอนให้สอดคล้องกับข้อมูล พื้นฐานและสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบระเบียบ การกำหนดเป้าหมายของรูปแบบการสอน จะช่วยให้ผู้สอนสามารถเลือกรูปแบบการสอนไปใช้ให้ตรงกับจุดมุ่งหมายของการสอน เพื่อให้การสอนบรรลุผลสูงสุด

3. การกำหนดแนวทางในการนำรูปแบบการสอนไปใช้ ประกอบด้วย รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการและ เงื่อนไขต่างๆ เช่น ใช้กับผู้เรียนกลุ่มใหญ่ หรือกลุ่มย่อย ผู้สอนจะต้องเตรียมงาน หรือจัดสภาพการเรียนรู้การสอนอย่างไร เพื่อให้การใช้รูปแบบการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4. การประเมินรูปแบบการสอน เป็นการทดสอบความมีประสิทธิภาพของรูปแบบที่สร้างขึ้นโดยทั่วไปจะใช้วิธีการต่อไปนี้

1) ประเมินความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎีโดยคณะผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งจะประเมินความสอดคล้องภายในระหว่างองค์ประกอบต่างๆ

2) ประเมินความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติการโดยการนำรูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริง ในลักษณะของการวิจัยเชิงทดลองหรือกึ่งทดลอง

5. การปรับปรุงรูปแบบการสอน มี 2 ระยะ คือ

1) ระยะก่อนนำรูปแบบการสอนไปทดลองใช้ การปรับปรุงรูปแบบการสอนในระยะนี้ ใช้ผลจากการประเมินความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎีเป็นข้อมูลในการปรับปรุง

2) ระยะหลังนำรูปแบบการสอนไปทดลองใช้ การปรับปรุงรูปแบบการสอนในระยะนี้ อาศัยข้อมูลจากการทดลองใช้เป็นตัวชี้้นำในการปรับปรุง และอาจจะมีการนำรูปแบบการสอนไปทดลองใช้และปรับปรุงซ้ำ จนกว่าจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

การนำเสนอรูปแบบการสอน เป็นขั้นตอนที่สำคัญ เพราะการนำเสนอรูปแบบการสอนที่ชัดเจนและเข้าใจง่ายจะช่วยให้ครูผู้สอนเกิดความเข้าใจและสามารถนำรูปแบบการสอนไปใช้ได้ หรือสามารถศึกษาและฝึกฝนตนเองให้ใช้รูปแบบการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งเกิดผลตามจุดมุ่งหมายของรูปแบบในการนำเสนอรูปแบบการสอน เป็น 4 ตอน ดังนี้ (Joyce & Weil, 1992)

ตอนที่ 1 ที่มาของรูปแบบการสอน เป็นการอธิบายความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นที่มาของรูปแบบการสอน ประกอบด้วยเป้าหมายของรูปแบบทฤษฎี ข้อสมมุติ หลักการ และแนวคิดสำคัญที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบการสอน

ตอนที่ 2 รูปแบบการสอน เป็นการอธิบายถึงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยละเอียด ต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการสอนตามรูปแบบการสอน เป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับลำดับขั้นตอนการสอนหรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2. หลักการของการปฏิสัมพันธ์ เป็นการอธิบายถึงบทบาทของผู้สอน ผู้เรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน ซึ่งจะแตกต่างกันไปในแต่ละรูปแบบ เช่น บทบาทของผู้สอนอาจเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมเป็นผู้อำนวยความสะดวก เป็นผู้แนะแนวเป็นแหล่งข้อมูล เป็นต้น

3. หลักการของการตอบสนอง เป็นการบอกถึงวิธีการแสดงออกของผู้สอนต่อผู้เรียน การตอบสนองการกระทำของผู้เรียน เช่น การให้รางวัลแก่ผู้เรียน การให้อิสระในการแสดง คิดเห็น การไม่ประเมินว่าถูกหรือผิด เป็นต้น

4. ระบบการสนับสนุนการเรียนการสอน เป็นการอธิบายถึงเงื่อนไขหรือสิ่งจำเป็นที่จะทำให้การใช้รูปแบบนั้นได้ผล เช่น รูปแบบการสอนแบบทดลองในห้องปฏิบัติการ ต้องใช้ผู้นำการทดลองที่ผ่านการฝึกฝนมาอย่างดีแล้ว รูปแบบสอนแบบฝึกทักษะ ผู้เรียนจะต้องได้ฝึกการทำงานในสถานที่และใช้อุปกรณ์ที่ใกล้เคียงสภาพการทำงานจริง

ตอนที่ 3 การนำรูปแบบการสอนไปใช้ เป็นการให้คำแนะนำ และตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการนำรูปแบบการสอนไปใช้ให้ได้ผล เช่น ควรใช้กับเนื้อหาประเภทใด ควรใช้กับผู้เรียนระดับใด เป็นต้น

ตอนที่ 4 ผลที่ได้จากการใช้รูปแบบการสอนทั้งผลทางตรงและทางอ้อม เป็นการระบุถึงผลของการใช้รูปแบบการสอนที่คาดว่าจะเกิดแก่ผู้เรียนทั้งผลทางตรง ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของรูปแบบการสอนนั้น และผลทางอ้อมซึ่งเป็นผลพลอยได้จากการใช้รูปแบบการสอนนั้น ซึ่งจะเป็นแนวทางสำหรับผู้สอนในการพิจารณาและเลือกรูปแบบการสอนไปใช้ตั้งนั้น

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการจัดการเรียนการสอนนั้น มีนักวิชาการทางการศึกษาได้แบ่งรูปแบบการเรียนการสอนสรุปตามขั้นตอนที่สำคัญไว้ โดยผู้สอนจะสามารถนำมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ และเหมาะสม หรือไม่เหมาะสมก็ขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้สอนที่จะหาข้อมูลหรือวิเคราะห์สภาพสิ่งแวดล้อม ทฤษฎี ปรัชญา แนวคิด และสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ มีความเข้าใจในผู้เรียน นอกจากนั้น ยังต้องอาศัยเทคนิค และวิธีสอนที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะ โดยผู้สอนจะเป็นคนเลือกสรร ถึงเนื้อหาประมวลเข้ากับการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน แล้วนำมากำหนดหลักการตามเป้าหมาย เพื่อให้ได้แนวทางในการนำรูปแบบการสอนมาใช้ หลังจากนั้น ควรจะมีการประเมินรูปแบบการสอน เพื่อให้ได้ผลจากการใช้รูปแบบการสอน ทั้งผลทางตรงและทางอ้อม อย่างเป็นระบบ สิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดกรอบเพื่อให้องค์ประกอบต่าง ๆ สัมพันธ์กัน และเป็นการประหยัดเวลางบประมาณ เพื่อให้บรรลุเป็นไปตามจุดมุ่งหมาย

ตอนที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีการเรียนการสอนศิลปศึกษา

2.1 การเรียนการสอนศิลปศึกษา

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) นักปรัชญาพัฒนาการนิยมถือว่าเป็นบุคคลแรกที่ยอมรับว่าศิลปะเป็นวิชาที่ช่วยเสริมสร้างสติปัญญา เขาเชื่อว่าศิลปะมีขั้นตอนของการทำงานหลายกระบวนการ หลายกลวิธี เพราะผู้ที่ประสบความสำเร็จในการทำงานได้จะต้องได้รับการฝึกฝนจนชำนาญ และมีความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นอิสระ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดที่ว่า การสอนศิลปศึกษาให้กับผู้เรียนมีส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ เพราะศิลปศึกษาเป็นวิชาหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่สำคัญหลายประการ ซึ่งการเรียนรู้จะช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข จึงเป็นวิชาหนึ่งที่จะต้องจัดไว้ในหลักสูตร (นิรมล ติरणสาร สวัสดิบุตร, 2525)

ศิลปศึกษาเป็นวิชาที่เสริมสร้างลักษณะนิสัยให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมอันดีงามทางด้านศิลปะ ศิลปศึกษาจึงเป็นวิชาสามัญที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยให้ผู้เรียนทำ

กิจกรรมที่มีโอกาสสร้างสรรค์ แก้ปัญหา และได้สัมผัสกับสภาพความเป็นจริง เพื่อมีประสบการณ์ในด้านสุนทรียภาพและการสร้างสรรค์ รวมทั้งเทคนิคของการทำงาน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเจริญในด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญา และความคล่องแคล่วในการใช้ส่วนต่างๆ ของร่างกายให้สัมพันธ์กับความคิดและการแสดงออก ซึ่งสอดคล้องกับเกษร ธิตะจारी (2542) ที่ได้กล่าวว่า ศิลปศึกษาเป็นวิชาที่ว่าด้วยการศึกษาทักษะในด้านต่าง ๆ เช่น ในเรื่องของความคิด ในเรื่องของ การแสดงออก ในเรื่องของ การสร้างสรรค์

นอกจากนี้ ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2523) กล่าวว่า ศิลปศึกษา คือ การศึกษาที่เกี่ยวกับความงาม ความรู้สึก ภาพในจิตใจที่แสดงออกเป็นผลงาน โดยใช้ทักษะ และวิธีการทางศิลปะ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าศิลปะเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ และจำเป็นต่อชีวิตของมนุษย์ทุกคน เพราะศิลปะผูกพันอยู่กับชีวิตประจำวันของมนุษย์

สรุปได้ว่า การเรียนการสอนศิลปศึกษาเป็นการศึกษาที่เกี่ยวกับความงาม ความรู้สึก ที่ให้ผู้เรียนเกิดการสร้างสรรค์ภาพผลงาน พัฒนาความรู้ ความสามารถทางด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และเห็นคุณค่าของผลงานนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน

2.2 จุดมุ่งหมายและหลักการสอนศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา

นักวิชาการได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายและหลักการสอนศิลปศึกษาระดับประถมศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

เกษร ธิตะจारी (2542) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายการสอนศิลปศึกษาไว้ดังนี้ คือ

1. เพื่อให้เห็นคุณค่าและความงามของธรรมชาติและสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัว
2. เพื่อสร้างนิสัยและทัศนคติที่ดีงามให้กับผู้เรียน
3. เพื่อสร้างนิสัยให้เป็นคนมีระเบียบวินัย และรู้จักใช้ความคิดสร้างสรรค์ที่เป็น

ลักษณะของตนเอง

4. เพื่อสร้างนิสัยให้เป็นคนมีความขยันหมั่นเพียร อดทน และซื่อสัตย์
5. เพื่อสร้างนิสัยให้เป็นคนมีเหตุผล รู้จักตัดสินใจในการทำงานด้วยตนเอง
6. เพื่อสร้างนิสัยให้รู้จักรับผิดชอบในหน้าที่การงานของตนเอง มีน้ำใจเป็นนักกีฬา

และรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น

7. เพื่อสร้างนิสัยให้อยู่รวมกันกับสังคมได้ดี
8. เพื่อสร้างนิสัยให้เป็นคนรอบคอบในการทำงาน เพื่อความปลอดภัยของตนเอง

และของผู้อื่น

9. เพื่อพัฒนาความรู้ และความสามารถของผู้เรียนแต่ละวัยให้เจริญงอกงามในด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม ร่างกาย การรับรู้ สุนทรียภาพ และการสร้างสรรค์

10. เพื่อให้เกิดความซาบซึ้งในศิลปะประจำชาติและของสากล และส่งเสริมรักษาไว้

ให้เป็นมรดกของชาติต่อไป

11. เพื่อให้มีความชำนาญในการทำงาน และใช้เครื่องมืออย่างถูกต้อง
12. เพื่อให้มีความสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง

13. เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันและประกอบอาชีพได้
14. เพื่อให้รู้จักเลือกใช้วัสดุในการทำงานได้อย่างถูกต้อง
15. เพื่อให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม
16. เพื่อให้เข้าใจสภาพแวดล้อมของสังคมและการวิวัฒนาการ ตลอดจนการติดต่อ

และเปลี่ยนวัฒนธรรมทางศิลปกรรมของสังคม

17. เพื่อให้เกิดแนวคิดใหม่ ๆ ที่จะค้นคว้าต่อไป
 18. เพื่อให้มีความเข้าใจ ความเป็นมาของศิลปะแต่ละยุค แต่ละสมัย
- ประเทิน มหาพันธ์ (2531) กล่าวถึง หลักการสอนศิลปะสำหรับผู้เรียนประถมไว้ดังนี้

1. ศิลปะไม่ใช้การลอกแบบ แต่เป็นงานที่ทุกคนสามารถถ่ายทอดแนวความคิดของตนเองออกมาได้ในรูปของงานศิลปะ ในการสอนผู้สอนจึงต้องช่วยให้ผู้เรียนมีความคิดเสียก่อนว่าจะทำอะไร เพราะผู้เรียนยังไม่รู้จักการวางโครงการด้วยตนเอง ผู้สอนต้องช่วยจัดสิ่งเร้าให้ผู้เรียนสร้างงานออกมา

2. ศิลปะสำหรับผู้เรียนเป็นวิชาที่ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และเรียนได้ตามความสามารถ หากใช้เรียนรู้ได้แต่ผู้ที่มีความถนัดเป็นพิเศษ ผู้สอนไม่ควรนำผลงานของผู้เรียนแต่ละคนมาเปรียบเทียบกัน แต่ควรประเมินค่าผลงานทางศิลปะของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความมั่งคั่งของตนเองเป็นเกณฑ์

3. ศิลปะสำหรับผู้เรียน เป็นวิชาที่ผู้สอนทุกคนสอนได้ ถ้าหากเข้าใจผู้เรียนและเข้าใจความมุ่งหมายของวิชาศิลปะ เพราะผู้สอนเป็นเพียงผู้เร้าและแนะนำเท่านั้น

3. ศิลปะสนองความต้องการของผู้เรียนได้ ช่วยให้ผู้เรียนผ่อนคลายความตึงเครียดทางอารมณ์ ช่วยให้มีความคิดริเริ่มและมีความคิดสร้างสรรค์ ส่วนในทางสังคมนั้น ศิลปะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักทำงานร่วมกัน รู้จักการให้และการรับ รู้จักการรับผิดชอบต่อกัน

4. การประเมินค่าผลงานทางศิลปะนั้นถือเอางานของแต่ละคนเป็นเกณฑ์ หากได้ยึดเอามาตรฐานของผู้ใหญ่หรือศิลปินมาเป็นเกณฑ์ไม่

5. ในการสอนศิลปะ ผู้สอนเป็นเพียงผู้เร้า ผู้ให้คำแนะนำ ตลอดจนเป็นผู้ให้กำลังใจ หากใช้เป็นผู้สั่งให้ผู้เรียนทำอย่างนั้นอย่างนี้ไม่

6. ผู้สอนต้องให้กำลังใจโดยการชมเชย อย่างดีเตียนต่อหน้าผู้อื่น ถ้าผู้เรียนทำอะไรพลาด ผู้สอนควรแนะนำให้ผู้เรียนเห็นข้อบกพร่องด้วยตนเอง

7. ในการแสดงออกทางศิลปะนั้น ผู้เรียนควรมีโอกาสได้ทำกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง ทั้งนี้เป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้แสดงความคิด ความสามารถออกมาให้เหมาะกับความถนัดของผู้เรียน

8. ในการสอนศิลปะควรสอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น

9. ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกงานและวัสดุ ให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน ดังนั้น วัสดุต่าง ๆ จึงควรจัดไว้ให้พอเพียง

10. ในฐานะที่สอนศิลปะ ผู้สอนที่ดีย่อมมีความสนใจในการสอน พยายามค้นคว้าหาความรู้และวิธีการใหม่ ๆ มาสอนอยู่เสมอ

11. ผู้สอนต้องเตรียมการสอนโดยทดลองปฏิบัติดูก่อน หากบกพร่องอย่างไร พึงแก้ไขปรับปรุง แล้วจึงนำมาสอนในชั้น
12. กฎเกณฑ์ยาก ๆ ยังไม่ควรนำมาสอนในระยะต้น ๆ ควรรอจนกว่าผู้เรียน จะเข้าใจในสิ่งที่ยาก ๆ เสียก่อน สำหรับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ควรเอาไว้อสอนในชั้นประถมตอนปลาย
13. ผลงานทางศิลปะของผู้เรียน ควรแสดงไว้ให้ปรากฏแก่สายตาผู้เรียนคนอื่น ๆ ทั้งนี้ เป็นการให้กำลังใจแก่ผู้เรียนเจ้าของผลงาน และเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนคนอื่นสนใจในศิลปะ
14. ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักรับผิดชอบในการทำงาน เช่น การทำความสะอาดห้อง การเก็บรักษาเครื่องใช้ การเก็บรักษาผลงานที่สร้างขึ้น เป็นต้น เหล่านี้ควรให้เป็นภาระของผู้เรียน ทั้งสิ้น

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายและหลักการสอนศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา เพื่อให้เห็นคุณค่าและความงามของธรรมชาติและสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัว สร้างนิสัยและทัศนคติที่ดีงามให้กับผู้เรียน เป็นคนมีระเบียบวินัย และรู้จักใช้ความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นลักษณะของตนเอง เป็นคนมีความขยันหมั่นเพียร อดทน และซื่อสัตย์ เป็นคนมีเหตุผล รู้จักตัดสินใจในการทำงานด้วยตนเอง รู้จักรับผิดชอบ ในหน้าที่การงานของตนเอง มีน้ำใจเป็นนักกีฬา ทั้งนี้ ศิลปะเป็นวิชาที่ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และเรียนได้ตามความสามารถ หากใครเรียนรู้ได้แต่ผู้ที่มีความถนัดเป็นพิเศษ

2.3 รูปแบบการสอนศิลปศึกษา

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของรูปแบบการสอน ไว้ดังนี้

เอ็กเก้น เคอชัลและฮาร์ดอร์ (Eggen, Kauchack and Harder, 1979) กล่าวว่า รูปแบบการสอน คือ รายละเอียดหรือคำชี้แจงยุทธวิธีการสอนที่ออกแบบขึ้นเพื่อจุดประสงค์เฉพาะทางการสอน

เซเลอร์และคณะ (Saylor and other, 1981) รูปแบบการสอน หมายถึง แบบหรือแผนของการสอนที่มีการจัดกระทำพฤติกรรมขึ้นจำนวนหนึ่ง ซึ่งมีความแตกต่างกันเพื่อจุดหมายหรือจุดเน้นเฉพาะเจาะจงอย่างใดอย่างหนึ่ง

ประภาวัลย์ แพรวานิชย์ (2543) รูปแบบการสอน หมายถึง แบบแผนของการสอนที่กำหนดไว้ล่วงหน้า โดยทำขึ้นอย่างมีจุดมุ่งหมายเฉพาะด้านการสอนที่ชัดเจน ประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ทางการสอน ได้แก่ หลักการ เนื้อหา ขั้นตอนการสอน การประเมินผล และกิจกรรมการสนับสนุนอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายในการสอนนั้น ๆ

ทิสนา แชมมณี (2545) รูปแบบการเรียนการสอน คือ สภาพลักษณะของการเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระบบ ตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความเชื่อต่าง ๆ โดยประกอบด้วยกระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอนรวมทั้งวิธีการสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือและพิสูจน์ ทดสอบ หรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพสามารถใช้เป็นแบบแผนในการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้น ๆ

ในส่วนของการศึกษานี้ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) ได้กล่าวว่า การสอนศิลปศึกษา เป็นกระบวนการและพฤติกรรมของผู้สอนในด้านต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนศิลปศึกษาได้เปลี่ยนแปลง พฤติกรรมไปตามความมุ่งหมายที่หลักสูตรต้องการ ด้วยการเลือกหรือจัดกิจกรรม การเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ และการใช้วิธีการสอนอย่างเหมาะสม ดังนั้นการสอนศิลปศึกษาอย่างเป็นระบบจะต้องมี องค์ประกอบเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน คือ (1) ครูผู้สอน (2) วิธีสอน (3) สื่อการสอน (4) ผู้เรียน (5) หลักสูตร และ (6) การวัดและประเมินผล

สันติ คุณประเสริฐ (2543) ได้กล่าวถึง รูปแบบการสอนศิลปศึกษา “ART PROPEL” ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนการสอนแบบประเมินผลทางศิลปศึกษา ซึ่งการ์ดเนอร์ (Gardner) นักการศึกษาและนักจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เป็นผู้ริเริ่มคิดค้นขึ้นและได้รับความสนใจไป ประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และ อุดมศึกษา รูปแบบ ART PROPEL เป็นวิธีการบูรณาการ ที่นำส่วนองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ รวมเข้าด้วยกัน คือ (1) การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน ในขั้นการประเมินผลการเรียนศิลปศึกษา (2) การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาใช้หลักสำคัญเกี่ยวกับสาระความรู้ 3 แกน ซึ่งมีความสัมพันธ์ กันและนิยมเรียกอย่างย่อว่า “PPR”

นอกจากนี้ อำไพ ตีรณสาร (2543) กล่าวถึง แนวความคิดในการพัฒนาการจัดการ การศึกษาให้ดียิ่งขึ้นไว้ว่า แนวการสอนที่มีอยู่มักเน้นกำหนดผลสำเร็จของการสอนไว้ล่วงหน้า เช่น วาดภาพทิวทัศน์หรือปั้นภาชนะ เป็นต้น การสอนในลักษณะดังกล่าวจะจบในตัวและไม่ได้ช่วย ส่งเสริมพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น จึงควรแสวงหาแนวทางใหม่ ๆ ที่ดียิ่งขึ้น โดยแบ่งแนว ทางการสอนศิลปะปฏิบัติออกเป็น 4 แนวทาง คือ

1. การสอนแบบเน้นประสบการณ์ (Art Approached Experimentally)

มีแนวความคิดที่จะพัฒนาการจัดการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น จากแนวการสอนที่มีอยู่ นั้น มักเน้นการกำหนดผลสำเร็จของการสอนแน่นอนไว้ล่วงหน้า เช่น วาดภาพทิวทัศน์ หรือ ปั้น ภาชนะ เป็นต้น และการเรียนรู้จะเป็นแบบการในข้อเท็จจริง ข้อความรู้ หรือทฤษฎีต่างๆ การสอนใน ลักษณะดังกล่าวนี้ จะจบในตัว ในแต่ละตอน และไม่ได้ช่วยส่งเสริมพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น วิชาการจึงแสวงหาแนวทางใหม่ ๆ ที่ดียิ่งขึ้น จึงเกิดแนวโน้มมาให้ความสนใจการจัดการเรียน การสอนที่เน้นประสบการณ์ โดยการทดลอง การลงมือปฏิบัติจริง และกระบวนการคิดแก้ปัญหา ซึ่งผล จากการสอนแนวนี้ผู้เรียนจะพัฒนาทั้งด้านทักษะ และความเข้าใจ

ลักษณะการสอนเชิงประสบการณ์นี้ประกอบด้วยขั้นตอนในการเรียนรู้หลาย อย่างด้วยกัน กล่าวคือ การสำรวจ การแสวงหาความเป็นไปได้ต่างๆ การสรุปเป็นสมมุติฐาน และการ ทดสอบสมมุติฐาน เพื่อการยอมรับหรือปฏิเสธสมมุติฐาน ซึ่งวงจรการเรียนรู้นี้จะต่อเนื่องกันไป ไม่มี วันจบสิ้น วิธีดำเนินการเรียนรู้ตามวงจรนี้จะเกิดจากการสังเกต เปรียบเทียบ แยกแยะ และการหา ความสัมพันธ์ในแง่มุมใหม่ ๆ ของเรื่องราว สื่อ และกระบวนการต่างๆ

คุณค่าของการสอนแนวนี้ นอกจากจะเป็นการพัฒนาทักษะ และความเข้าใจแล้ว ยังช่วยสร้างทัศนคติที่ดีต่อกระบวนการทำงาน เพราะผลลัพธ์ของการเรียนรู้เปิดกว้างและไม่มี การกำหนดคำตอบ หรือผลลัพธ์ที่ตายตัวไว้ล่วงหน้า ทำให้รู้สึกว่าการเรียนการสอนเป็นการท้าทาย ทำให้

เกิดความตื่นตัวอยู่เสมอ ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทำให้ผู้เรียนกล้าเสี่ยงในการตัดสินใจ การยอมรับข้อจำกัดต่างๆ ตลอดจนการยอมรับความล้มเหลว หรือความผิดพลาด โดยมองว่าเป็นเพียงขั้นตอนหนึ่งในขบวนการเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองต่อไปมิใช่เป็นบทสรุปว่าตนไร้ความสามารถและทำให้เกิดความมั่นใจในความสามารถของตนเอง ถึงแม้ว่าการสอนในแนวนี้จะมีประโยชน์ มีคุณค่าต่อการเรียนรู้ตั้งที่กล่าวมาแล้วนั้น หากจัดการสอนไม่เหมาะสมแล้ว อาจก่อให้เกิดผลที่ไม่พึงประสงค์ได้หลายประการ

ประการแรก คือ อาจเป็นการสอนที่มีผลตายตัว ไม่สร้างสรรค์ หากกิจกรรมต่างๆ เกิดจากการผู้สอนเป็นผู้สั่ง หรือจัดเตรียมไว้ล่วงหน้า เช่น การกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ ขั้นตอนการปฏิบัติที่แน่นอนให้ผู้เรียนทำตามดั่งนั้น บทเรียนจะกลายเป็นการปฏิบัติตามหลักสูตรสำเร็จที่ผู้สอนเตรียมไว้

ประการที่สอง การสอนแนวนี้อาจก่อให้เกิดผลร้าย คือ ขาดความต่อเนื่อง เช่น การจัดกิจกรรม บ่น พึมพำ วาดภาพ เป็นต้นๆ สลับกันไป ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดความลำบากในการเชื่อมโยง หรือ หาคความสัมพันธ์ในสิ่งที่เรียนรู้จากแต่ละกิจกรรม

ประการสุดท้าย คือ ความไม่รอบคอบในการคัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ เพราะประสบการณ์บางอย่าง ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น กิจกรรมที่มีระดับความยาก หรือความซับซ้อนเกินกว่าวุฒิภาวะ อาจก่อให้เกิดความรู้สึกลดถอย ขาดความมั่นใจ หากกิจกรรมง่ายเกินไป อาจก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายซึนซา และขาดความสนใจหรือในกรณีที่ ประสบการณ์มีความคับแคบ ไม่กว้างขวาง หรือไม่เปิดช่องให้ใช้ความคิดที่หลากหลายเท่าที่ควร จะทำให้ผู้เรียนไม่สร้างสรรค์ ไม่สามารถสรุปการเรียนรู้ หรือขาดความไวต่อการรับรู้จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า การสอนเชิงประสบการณ์นี้ มีทั้งประโยชน์ และโทษ ดั่งนั้น ผู้สอนจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่จะทำให้การสอนเป็นไปตามแนวที่พึงประสงค์ ผู้สอนต้องวางแผนหาข้อมูล จัดลำดับการเรียนรู้และมีความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าสิ่งที่ผู้สอนต้องเน้นในการจัดการสอนคือการจัดการประสบการณ์ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน แก้ปัญหา การตัดสินใจและการทำงานจนสำเร็จ ทั้งนี้ควรเน้นกระบวนการทำงานของผู้เรียน และการส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าเผชิญหน้ากับความล้มเหลวกล่าวคือให้ผู้เรียนให้ผู้เรียนมองความล้มเหลว ในแง่ดี นอกจากนั้นแล้ว ควรกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจที่จะทดลองต่อไปอย่างไม่หยุดยั้งซึ่งได้แก่ ไม่หยุดพึงพอใจ ต่อผลงานในขณะใดขณะหนึ่ง แต่ต้องการที่จะสร้างปัญหาใหม่ๆ อยู่เสมอและเกิดการ เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ตัวอย่าง การจัดการสอนในแนวนี้ได้แก่การจัดประสบการณ์ปิด ได้แก่ ประสบการณ์เฉพาะที่จบในตัวของมันเองซึ่งฉีกรูปแบบและไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการปฏิบัติงาน ศิลปะตามปกติ เช่น การสอนเกี่ยวกับการวาดภาพโดยปกติแล้ว จะวาดด้วยดินสอ ปากกา หรือพู่กัน และสี แต่ในประสบการณ์ปิดนั้น ผู้สอนจะชี้ให้ผู้เรียนหาวัสดุที่แปลกไปจากปกติมาทำการวาด เป็นต้นว่า กิ่งไม้ ก้อนหิน หรือกาบมะพร้าว สิ่งที่ผู้เรียนจะเรียนรู้ คือ การทำให้เกิดเส้น หรือลวดลายในลักษณะต่างๆ สิ่งที่แปลกไปจากปกติ ซึ่งผู้เรียนยังไม่เคยสัมผัส จะนำไปสู่ผลที่แปลกใหม่ ไม่มีขีดจำกัด จึงไม่มีขอบเขตหรือเกณฑ์มาตรฐานจากภายนอกมาเป็นตัวตัดสินคุณภาพของงาน ผู้เรียนจะทำงานด้วยความอิสระ ปราศจากความกังวล และทุ่มเทความสนใจในการเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่

2. แนวการสอนแบบมีศิลปินเป็นแบบอย่าง (The Artist as Model)

แนวความคิดนี้เกิดจากความพยายามที่จะจัดประสบการณ์การเรียนรู้การสอนให้ใกล้เคียงกับการทำงานศิลปะในโลกอาชีพ ในชีวิตจริงให้มากที่สุด กล่าวคือการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สัมผัสและได้เรียนรู้ชีวิต และกระบวนการทำงานในอาชีพทางศิลปะจากศิลปินจริงๆ การเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการสอนในแนวนั้น ผู้เรียนจะได้สัมผัสประสบการณ์ตรง แทนที่จะเรียนแบบทฤษฎี เช่น จากการบอกกล่าวจากผู้สอน หรือการอ่านตำรา การสัมผัสนั้น จะเป็นทั้งทางด้านกระบวนการทำงาน ความคิด ความรู้สึก ตลอดจนการแสดงออกของศิลปิน การเรียนรู้ที่มาจากกิจกรรมหลาย ๆ รูปแบบ ได้แก่ การทำความรู้จักศิลปินจริงๆ การสังเกตการทำงานศิลปะ การสนทนาหาความรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การประยุกต์วิธีการของศิลปินมาใช้ในการทำงานของตน การขอคำแนะนำ การวิเคราะห์ผลงานของตน เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาความรู้ ความสามารถ

สิ่งที่ผู้เรียนจะเรียนรู้จากศิลปินที่สำคัญ ๆ คือ ลักษณะการทำงานศิลปะ และบุคลิกลักษณะของตัวศิลปินตามรายละเอียดดังนี้ คือ

ลักษณะการทำงานศิลปะ

1. ขั้นตอนการทำงาน ตั้งแต่เริ่มหาแนวคิด แรงบันดาลใจ การแสดงออก จนถึงขั้นทำสำเร็จ เป็นผลงานในที่สุด
2. ทักษะ และความชำนาญในการใช้สื่อ และอุปกรณ์ต่าง ๆ
3. การทำงานอย่างมีเป้าหมาย ความพยายามควบคุมสมาธิในการทำงานให้ตรงประเด็นที่ต้องการ และสร้างความก้าวหน้าในการทำงาน
4. ความพยายามพัฒนาความคิดของตนเองจากจุดหนึ่ง ๆ หรือ จากงานชิ้นหนึ่ง ๆ โดยจะพัฒนา และปรับปรุงให้ดีขึ้นเรื่อยๆ ในการทำงานขั้นต่อไป หรือ ในการทำงานขั้นต่อไป

5. การรู้จักวิเคราะห์วิจารณ์ และ ประเมินผลการทำงานของตนในแต่ละขั้นตอน
6. ความเป็นอิสระในด้านความคิด และการแสดงออก

บุคลิกลักษณะของศิลปิน

1. การเป็นคนที่เปิดกว้าง ใคร่รู้ต่อการสัมผัส รับรู้สิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ
 2. การเป็นคนที่มีประสาทสัมผัสพิเศษ คือ มีความไวต่อการรับรู้
 3. การเป็นคนที่มีประสบการณ์เชิงสุนทรีย์
 4. การทุ่มเทชีวิตในการสังเกต สัมผัส และ การแสดงออก
 5. การเป็นคนชอบแสวงหา ค้นพบ สังเคราะห์ วิเคราะห์ และสร้างสรรค์
 6. การเป็นคนที่มีทักษะ ความชำนาญเชิงเทคนิค
 7. การเป็นคนที่มีกำลังใจทุ่มเทต่องานหนัก และมีความต่อเนื่อง
 8. การเป็นคนกล้าเสี่ยงต่อการทำในสิ่งที่แปลกใหม่ และไม่คุ้นเคย
- โดยไม่กังวลต่อความล้มเหลว อาจเกิดขึ้น

9. การเป็นคนรู้จักบังคับ และจัดระเบียบจิตใจของตน

รูปแบบของการจัดโครงการสอนอาจทำได้ 2 วิธี คือ รูปแบบแรก คือ การมีศิลปินมาประจำการและทำงานอยู่ในโรงเรียน เป็นระยะเวลาต่อเนื่องกันนานพอสมควร อาจจะเป็นตลอดภาคการศึกษา หรือตลอดปีการศึกษา แล้วแต่ความเหมาะสม และความเป็นไปได้

จุดสำคัญอยู่ที่การคัดสรรศิลปินที่สามารถสนองต่อจุดมุ่งหมายของโครงการ ทั้งนี้ควรคำนึงถึง การเป็นที่ยอมรับของสังคมในด้านความสามารถ และผลงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดความประทับใจต่อผู้เรียนในเบื้องต้น นอกจากนั้นแล้ว ควรพิจารณาลักษณะ และกระบวนการทำงานที่สมควรเป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียน และสิ่งที่สำคัญมากอีกประการหนึ่งคือ บุคลิกภาพส่วนตัวของศิลปิน ควรมีความอบอุ่น เปิดกว้างที่จะให้ผู้เรียนได้สัมผัส และสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างใกล้ชิด อีกวิธีหนึ่งคือ การจัดโครงการตามความเหมาะสมกับเวลาระยะสั้น และการมีงบประมาณที่จำกัด คือ แทนที่จะเชิญศิลปินมาประจำที่โรงเรียน ก็อาจใช้วิธีเชิญศิลปินมาเป็นครั้งคราว หรือจัดทำทัศนศึกษาพาผู้เรียนไปเยี่ยมชมการทำงานของศิลปิน ณ สถานที่ทำงานของศิลปินเอง ข้อดีในการใช้วิธีที่สองนี้คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สัมผัสศิลปินหลายคน เพื่อสังเกตการใช้ทักษะ และความชำนาญที่หลากหลายกันออกไป แต่มีข้อจำกัด คือ การขาดความลึกซึ้ง และขาดความต่อเนื่อง กล่าวโดยสรุปว่าเป็นการศึกษาแนวกว้าง ในขณะที่วิธีแรกนั้น เป็นการศึกษาแนวลึก

บทบาทหน้าที่ของผู้สอนในการจัดการสอนในแนวที่มีศิลปินเป็นแบบอย่างนี้ คือ เป็นผู้ชี้แนะ และคัดสรรศิลปินที่มีลักษณะที่ต้องการ คือ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ เช่น ต้องการเน้นการแสดงออกที่แปลกใหม่ หรือ ต้องการเน้นการเป็นผู้มีทักษะ ความชำนาญในการใช้สื่อเฉพาะอย่าง นอกจากนั้นแล้ว ผู้สอนยังมีหน้าที่ประสานงานกับศิลปินระหว่างการสอน โดยควรไวต่อความรู้สึกของผู้เรียน และเปิดการสนทนาให้เกิดขึ้นระหว่างศิลปินกับผู้เรียน

3. แนวการสอนแบบมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-Centered Approaches)

หลักการพื้นฐานสำหรับการสอนแนวนี้ คือ การให้ความสำคัญต่อลักษณะเฉพาะของผู้เรียนแต่ละบุคคล กล่าวคือ ผู้เรียนแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกันในแต่ละคน ในหลายด้าน เป็นต้นว่า ด้านวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ความต้องการทางด้านร่างกาย ความสนใจ ระดับสติปัญญา ทักษะ และความถนัด การแสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก และความไวต่อการรับรู้

วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Victor Lowenfeld, 1987) ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาการของผู้เรียน และความเจริญเติบโตที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนเอง ดังนั้น หากถูกก้ำกัวย กระบวนการเจริญเติบโต จากภายนอกมากเกินไป อาจทำให้ผู้เรียนเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเรียน และมีผลต่อความเติบโตทางด้านความสามารถ และความคิดสร้างสรรค์

จากแนวคิดที่กล่าวนี้ จึงสามารถสรุปได้ว่าควรมองการสอนในแง่ของการถ่วงดุลระหว่าง บทบาทหลักของผู้สอน กับการปล่อยให้ผู้เรียนแสดงออกโดยเสรี ทั้งนี้ การสอนที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนี้ มี 2 แบบ คือ แบบเปิดเสรี และแบบแนวลึกทั้ง 2 แบบต่างก็เน้นความสำคัญที่ตัวผู้เรียนแต่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันออกไป ดังนี้

แบบเปิดเสรี เป็นการสอนที่เริ่มต้นใช้ในประเทศอังกฤษ โดยให้ผู้เรียนมีบทบาทในตนเองอย่างเต็มที่ที่กล่าวคือ ผู้เรียนจะเป็นผู้เลือกเรียนในสิ่งที่ตนสนใจ และจะเป็นผู้วางแผนและดำเนินการเรียนด้วยตัวเอง ส่วนบทบาทของผู้สอนนั้น จะเน้นการเป็นผู้จัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อ

การเรียนรู้ จัดวัสดุอุปกรณ์ให้พร้อม เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้เลือกและผู้สอนจะป้อนคำถามต่าง ๆ ที่ท้าทาย กระตุ้นความคิดและทำให้ผู้เรียนสามารถ สรุปความสนใจ และความต้องการของตนเองได้อย่าง ชัดเจน หรือผู้สอนอาจปล่อยให้ผู้เรียนคิด และ ลงมือทำงานตามลำพังโดยอิสระหากผู้เรียนต้องการ และผู้สอนจะมีส่วนช่วยแนะนำ หรือให้ข้อเสนอแนะ เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

แบบการศึกษาแนวลึก เป็นการสอนที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอีกแบบหนึ่งโดย การให้ความสำคัญ ต่อศักยภาพทางศิลปะของผู้เรียนแต่ละบุคคล ในขณะที่แบบแรก ซึ่งได้แก่แบบ เปิดเสรีนั้นเป็นการ ให้อิสระแก่ผู้เรียนอย่างเต็มที่ และบทบาทของผู้สอนเสมือนหนึ่งเป็นผู้ช่วย เหลืออยู่ภายนอกนั้น แบบการศึกษาแนวลึกนี้ ถึงแม้ว่าจุดศูนย์กลางจะอยู่ที่ตัวผู้เรียน แต่การเรียนการสอนจะเป็นในรูปแบบที่ผู้สอนมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด ตั้งแต่การเสนอขั้นตอน และการแนะนำให้ผู้เรียน สามารถดำเนินการ และวิเคราะห์ ประเมินผลการทำงานในแต่ละขั้นตอน ขั้นตอนที่ผู้สอนสามารถ ช่วยแนะนำ ได้แก่

1. ให้ผู้เรียนหัดสังเกตตนเองในการแสดงออกทางศิลปะ ทั้งในระหว่างที่กำลัง ทำงาน และในผลงานของตนเองในที่สุด
2. ให้ผู้เรียน บันทึกข้อดี ข้อเสียของการปฏิบัติงาน และการแสดงออกทางศิลปะ
3. ให้ผู้เรียนรู้จักประยุกต์แนวทางการแก้ปัญหาในการทำงานศิลปะของตนเอง ในอดีต หรือของผู้อื่น มาใช้ในการแก้ปัญหา
4. ให้ผู้เรียนหัดแก้ปัญหาในด้านการใช้สื่อศิลปะที่ตนเลือก
5. ให้ผู้เรียนหัดวิเคราะห์ปัญหา และความสำเร็จของตน
6. เกิดการเรียนรู้ ข้อคิด และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน และความก้าวหน้า ของตน

7. การมีส่วนร่วมอภิปรายปัญหาทางกระบวนการ และผลงานของตน และของ ผู้อื่น

โดยสรุปแล้ว บทบาทของผู้สอน คือช่วยนำทางให้ผู้เรียนไปสู่การขยายกรอบ ความคิดในตัวผู้เรียนเองให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และช่วยเจาะเข้าไปถึงศักยภาพในการเรียนศิลปะของ ผู้เรียนแต่ละบุคคล คุณค่าของการสอนแบบเปิดเสรีนี้ คือ การตอบสนองความต้องการ และความ พอใจของผู้เรียนช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนกระตุ้นตนเองในการเรียน รู้จักการสรุปความคิด และวางแผน การทำงาน นั่นคือ การรับผิดชอบตัวเอง ทำให้เกิดความมั่นใจในตนเองและเป็นการเปิดโอกาสให้ ผู้เรียนสำรวจ ค้นหา และรู้จักตนเอง ข้อควรคำนึงในการจัดการสอนแบบเปิดเสรีนี้ มีหลายประการ ดังนี้ ประการแรก คือ โดยลักษณะการสอนศิลปะโดยทั่วไปแล้ว มักเป็นการปฏิบัติ ดังนั้นหากเปิด โอกาสให้ผู้เรียนทำความเข้าใจของแต่ละบุคคลแล้ว อาจมีความหลากหลายสูง ยากต่อการ ควบคุมดูแล และสิ่งที่ตามมาคือหย่อนเรื่องระเบียบวินัย ตลอดจนการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ซึ่งอาจทำ ให้ผู้บริหารไม่พอใจ หรือไม่ให้ความสนับสนุนเท่าที่ควร ประการที่สอง คือ การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ อาจถูกมองข้าม หรือถูกทอดทิ้ง ความรู้เกี่ยวกับหลักการทางศิลปะ การสัมผัส และมีประสบการณ์ ตรงต่อการทำงานศิลปะในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งนี้เพราะโดยหลักการแล้วเราให้อิสระแก่ผู้เรียนใน การเลือกทำงานในเรื่องที่ตนสนใจ ซึ่งผู้เรียนอาจเลือกซ้ำ ๆ เฉพาะในสิ่งที่ตนชอบ ประการสุดท้าย

คือ โอกาสที่ผู้สอนจะช่วยเสริมสร้างความสามารถทั้งทางด้านการรับรู้ และการปฏิบัตินั้นจะมีจำกัด มิเช่นนั้นแล้ว อาจกลายเป็นว่าผู้สอนเข้าไปก้าวก่ายความคิด และการทำงานของนักเรียน

4. การศึกษาแบบประสมประสาน (Interdisciplinary Studies)

หลักการสำคัญคือ ความเชื่อที่ว่าการศึกษากว้างขวางเท่าชีวิต ซึ่งส่วนประกอบของชีวิตนั้นรวมปัจจัยต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างมากมาย เช่นการกิน การอยู่ และการอยู่ในสังคม ดังนั้นในส่วนของการศึกษาจึงควรมีการประสมประสานศาสตร์ต่างๆจากแหล่งต่างๆเข้าด้วยกัน อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้ในแต่ละศาสตร์นั้น ควรมีความลึกซึ้งเพียงพอด้วย มิฉะนั้น เมื่อนำมารวมกันแล้ว ภาพรวมจะไม่ค่อยชัดเจน และเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอย่างผิวเผินเท่านั้น ในการจัดการเรียนการสอนสู่ห้องเรียนจริงนั้น จะต้องคำนึงถึงการประสมประสานกันระหว่างศาสตร์ต่างๆอย่างแท้จริงแทนที่จะเป็นเพียงการปะติดปะต่อเรื่องเข้าด้วยกันโดยการนำเสนอในชั้นเรียนที่ละเรื่องโดยอาจไม่มีความสัมพันธ์กันโดยตรง การสอนแบบใช้ผู้สอนเป็นทีมนั้น จะต้องร่วมมือกันหาข้อตกลงถึงแก่นที่ประสมประสานแต่ละศาสตร์เข้าด้วยกัน ซึ่งจะไม่ใช่เป็นเพียงการผลัดเปลี่ยนกันสอนทีละช่วง ดังนั้นในบางครั้ง มีผู้สอนสอนเพียงคนเดียวอาจสามารถประสมประสานกันได้ดีกว่ามีผู้สอนสอนหลายๆคนเสียอีก ทั้งนี้โดยอาจเพียงใช้วิธีเชิญวิทยากร หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะมาเสริมความรู้ในบางเรื่องก็พอ

รูปแบบการสอนแบบประสมประสานนี้สามารถทำได้หลายวิธี ซึ่งจะขอเสนอแนะในที่นี้ไว้ 2 วิธีคือ การให้ผู้สอนกับนักเรียนร่วมมือกัน และการจัดหลักสูตรระยะสั้นสำหรับวิธีแรก ผู้สอนกับนักเรียนจะร่วมมือกันกับการพัฒนาแผนการเรียนการสอนโดยผู้สอนจะเริ่มต้นด้วยการแนะนำ ศาสตร์ต่างๆแล้วจึงประชุมวางแผนกันกับนักเรียนถึงเรื่องต่างๆที่จะจัดอยู่ในโครงการ หลักการสำคัญในการดำเนินการดังกล่าวคือจะต้องมีความยืดหยุ่นสูงในการตัดสินใจ วางแผนและผู้สอนต้องสามารถนำผู้เรียน ไปสู่ข้อสรุปที่ชัดเจน และเป็นที่ยอมรับของทุก ๆ ฝ่าย วิธีที่สอง ได้แก่การจัดหลักสูตรระยะสั้นนั้นโดยหลักการแล้วเพื่อเป็นการกระตุ้นความคิดใหม่ๆ และ สนองความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียนซึ่งต่างจากวิธีแรกในแง่ที่ว่าผู้สอนจะเป็นผู้วางแผน การเรียนการสอน ให้ผู้เรียนเอง ยกตัวอย่างเช่นเรื่องการทำภาพยนตร์จะประกอบไปด้วยการรวม ความรู้หลายๆแขนงเข้าด้วยกัน เช่น เทคนิคการถ่ายทำ การจัดการ การแสดง การจัดแสงเสียง การออกแบบเครื่องแต่งกาย ผู้สอน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญในแขนงต่างๆ มาร่วมกันให้ความรู้แก่ผู้เรียน เช่น ช่างกล้อง ผู้กำกับแสดง นักออกแบบ และนักแสดง เป็นต้น ไม่ว่าจะจัดการเรียนการสอนโดยวิธีใดก็ตาม หากจะได้บรรลุผลแล้วจะต้องคำนึงถึงการสื่อสารกับ บุคคลที่เกี่ยวข้อง ประการแรกคือ การสื่อสารกับผู้เรียนผู้สอนจะต้องชี้แจงโครงการให้ผู้เรียนได้รับรู้ อย่างชัดเจน ปลูกฝังการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้เรียน ทั้งในหมู่ผู้เรียนด้วยกันเอง กับผู้สอน และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องผู้สอนต้องเน้นให้ผู้เรียนมีความเป็นตัวของตัวเองให้คำนึงถึงเอกลักษณ์ของแต่ละคน และต้องส่งเสริมความรับผิดชอบ และการตัดสินใจอย่างมีหลักการ อีกประการหนึ่งที่ต้องคำนึงคือการสื่อสารในกลุ่มผู้ร่วมงานของผู้สอน ควรมีการประชุม วางแผนร่วมกัน จัดสรรเวลา และเตรียมความพร้อมในด้านอุปกรณ์ และสถานที่ ตลอดจนการติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนการสอน

1. การจัดหลักสูตรนั้น ควรเน้นการเป็นหลักสูตรแบบที่มีประเด็นความคิดเป็นศูนย์กลาง มากกว่าการเป็นการสอนโดยทั่วไป หรือการวางแผนตามกำหนดการที่จัดไว้ล่วงหน้า อย่างเบ็ดเสร็จ

2. ควรมองว่าหลักสูตรเป็นกลาง เนื่องจากจุดเน้นมุ่งไปที่การใช้ประเด็นความคิดเป็นศูนย์กลาง ตามที่กล่าวไปแล้ว ดังนั้นจึงไม่ขึ้นกับหน่วยงานใด โดยเฉพาะในแง่ของการบริหาร

3. ควรจัดเตรียมงบประมาณ และค่าใช้จ่ายที่เป็นเอกเทศ ไม่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรอื่นใด

4. ควรส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างทีมผู้สอน และผู้เรียนอย่างแท้จริง

5. หากเป็นไปได้แล้ว การประเมินผลควรเป็นแบบ ผ่าน/ไม่ผ่าน มากกว่าการให้ระดับคะแนนเป็นเกรด ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วม หรือจุดยืนของผู้เรียนแต่ละคนอาจแตกต่างกันออกไป

6. ควรได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากผู้บริหาร เพราะต้องมีการทำงานกับบุคลากรจากหลายหน่วยงาน และต้องมีการจัดสรรงบประมาณอย่างเป็นเอกเทศ

7. ควรได้รับความร่วมมือ และการเล็งเห็นคุณค่า และความสำคัญจากบุคคล ทุกๆฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

8. การดำเนินงาน ควรมีความยืดหยุ่นสูง พร้อมทั้งจะปรับแนวทางตามความสนใจ และตามความเหมาะสม

9. ควรมีการจัดกิจกรรมในรูปแบบที่หลากหลาย

สรุปได้ว่า รูปแบบการสอนศิลปศึกษา มีลักษณะของการเรียนการสอน ที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระบบ ตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความเชื่อต่าง ๆ โดยประกอบด้วยกระบวนการ หรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอน รวมทั้งวิธีการสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศิลปศึกษา เช่น การสอนแบบเน้นประสบการณ์ แนวการสอนแบบมีศิลปินเป็นแบบอย่าง การศึกษาแบบประสมประสาน แนวการสอนแบบมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง รวมไปถึงการสอนแบบ ART PROPEL เป็นต้น

2.4 การเรียนการสอนศิลปะปฏิบัติ

ศิลปะเป็นสิ่งสำคัญอันควรแก่การศึกษา เป็นการปลูกฝังให้คนในสังคมรู้จักนำศิลปะมาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน รู้ซึ่งถึงคุณค่าของความผูกพันระหว่างชีวิตกับศิลปะ มีความซาบซึ้งในสุนทรียภาพและบังเกิดค่านิยมอันดีต่อศิลปวัฒนธรรมของชาติ รู้รักษาเพื่อให้องค์เป็นมรดกกับอนุชนรุ่นหลังได้สืบสานเจตนารมณ์ต่อไป (ทพวงมหาวิทยาลัย, 2538) ด้วยเหตุนี้ ศิลปะจึงเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของการศึกษา และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดให้มีการเรียนการสอนในทุกๆระดับชั้น

วีรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์ (2520) กล่าวว่า การเรียนรู้ทางด้านศิลปะเป็นการเสริมสร้างลักษณะนิสัยให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมอันดีงาม ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ จากการที่ผู้เรียนได้ทำกิจกรรม ได้มีโอกาสสร้างสรรค์ แก้ปัญหา และได้สัมผัสกับสภาพความเป็นจริง สิ่งเหล่านี้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการทางด้านอารมณ์ สังคม และสติปัญญา นอกจากนี้ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2528) ได้กล่าวว่า การศึกษาทางด้านศิลปะเป็นการเสริมสร้างศิลปะนิสัยให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ทางด้านศิลปะติดตัว สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในการดำรงชีวิต นอกจากนี้ ศิลปะยังเป็นสื่อเพื่อให้เกิดการค้นพบศักยภาพของตนเอง เปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้ อย่างเสรี ทั้งทางด้านความรู้สึก ความคิด จินตนาการ แสวงหา ความชำนาญในสิ่งที่ตนสนใจอย่างกว้างขวาง

การเรียนการสอนทางด้านศิลปะปฏิบัติ มีจุดมุ่งหมายที่จะจรรโลงและพัฒนาผลงานที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นในผลงาน ซึ่งจะต้องมีการฝึกฝน ปฏิบัติด้วยการกระทำจริง การจัดการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติเป็นการจัดการเรียนการสอนทางด้านศิลปะที่มีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานโดยตรง ซึ่งการฝึกปฏิบัติในงานศิลปะนั้นเป็นการประสานกันของตากับมือในการใช้เครื่องมือและวัสดุได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Lansing, 1976)

นอกจากนี้ ไพฑูริย์ สินลารัตน์ (2524) ได้กล่าวว่า การเรียนการสอนทักษะปฏิบัติมีความสำคัญใน 2 ลักษณะคือ ความสำคัญในแง่ของการศึกษาการเรียนการสอนแบบฝึกปฏิบัติทำให้การศึกษาเป็นการศึกษาที่สมบูรณ์ผสมผสานระหว่างทฤษฎีและปฏิบัติ เป็นการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากของจริง และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ผู้เรียนจะรู้ว่าสิ่งที่เรียนเป็นอย่างไร มีปัญหาอะไรบ้าง จะแก้ปัญหานั้นด้วยตนเองพร้อมกันไป แล้วแต่รูปแบบของการฝึกปฏิบัติ เป็นการให้ประสบการณ์ตรงกับผู้เรียน และความสำคัญในด้านของผู้เรียนและผู้สอน สำหรับการเรียนทางด้านศิลปะเป็นการเรียนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นขั้นตอนการค้นคว้าด้านทดลอง ซึ่งประสบการณ์ที่ได้จากการทดลองทำดังกล่าว จะฝังแน่นและเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง (สันติ คุณประเสริฐ, 2535) การเรียนรูปแบบของการฝึกปฏิบัตินั้นเป็นกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบหนึ่ง

จาคอปเซน (Jacopsen, 1985) กล่าวว่า ศิลปะปฏิบัติเป็นการเรียนรู้ที่บูรณาการเอาความรู้ทางด้านพุทธิปัญญา และจิตพิสัย นำเสนอออกมาในเชิงทักษะจนไม่สามารถแยกพฤติกรรมบางอย่างออกมาได้ว่าเป็นการเรียนรู้ทางด้านใด ทั้งนี้ เพราะพฤติกรรมการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน จะต้องให้การเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งบลูม (Bloom, 1959) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ทางด้านศิลปะปฏิบัติจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนแสดงออกถ้าพัฒนาการเรียนได้ทั้ง 3 ด้าน ดังนี้

1. ความรู้หรือพุทธิพิสัย เป็นด้านที่มุ่งเน้นไปที่ความรู้ ความสามารถทางสติปัญญา กล่าวคือ ให้ความรู้ความเข้าใจในกฎ ระเบียบวิธี ความจริง ทฤษฎี หลักการ การคิดหาเหตุผล การนำความรู้ไปใช้ ระดับของพุทธิพิสัยแบ่งได้ ดังนี้

1.1 ความรู้หรือความจำ คือ ความสามารถในการจดจำในสิ่งที่ได้เรียนมาแล้ว หรือจำได้ ระลึกได้โดยการมองเห็น ได้ยิน จากความรู้ที่ง่ายจนถึงความรู้ที่ยาก ความรู้หรือความจำ ในระดับนี้คือ หลักการ หลักของทฤษฎี หรือ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ

1.2 ความเข้าใจ คือ ความสามารถที่ผู้เรียนได้เข้าใจและจับใจความหรือเนื้อหาของงานที่กำลังศึกษาและแสดงความสามารถออกมาได้

1.3 การวิเคราะห์ คือ ความสามารถในการแยกสิ่งต่าง ๆ ที่ซับซ้อนออกมาเป็นส่วนย่อยได้อย่างชัดเจน เพื่อให้เห็นถึงโครงสร้างของส่วนรายละเอียดซึ่งมีความสัมพันธ์กันซึ่งเป็นการนำไปสู่ความเข้าใจทั้งหมดได้อย่างชัดเจน ระดับการวิเคราะห์ขั้นนี้จะนำไปสู่ความคิดของการสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นแนวทางไปสู่การสังเคราะห์

1.4 การสังเคราะห์ ผู้เรียนมีความสามารถนำส่วนย่อยที่ได้แยกออกมาหลายส่วนมาวางแผนปฏิบัติการใหม่ให้ผสมผสานกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ทั้งนี้ต้องมีแบบแผนและระบบ จะเป็นการส่งเสริมความคิดริเริ่มให้ผู้เรียนได้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ระดับการสังเคราะห์นี้จะต้องอาศัยความรู้ระดับต่าง ๆ ดังกล่าวมาเป็นพื้นฐาน

1.5 การนำความรู้ไปใช้ คือ ความสามารถในการนำความรู้ที่ได้เรียนมาไปใช้ ซึ่งมีความเข้าใจเป็นพื้นฐานในการที่จะแก้ไขปัญหา เมื่อผู้เรียนพบกับปัญหาที่ต้องพยายามศึกษาปัญหาให้เข้าใจ แล้วรวบรวมจัดเป็นหมวดหมู่ ทักษะการ กฎ ระเบียบ วิธี หลักการและทฤษฎีต่าง ๆ อันเป็นทางนำไปสู่การเข้าใจได้อย่างชัดเจน การศึกษาปัญหาอย่างมีวิจารณ์ญาณ และการคิดแก้ปัญหาเป็นความสามารถที่จะจำแนกถึงรายละเอียดต่าง ๆ ได้ การนำความรู้ไปใช้นี้เป็นระดับปัญญาที่สูงขึ้นจากความเข้าใจ

2. ทักษะพิสัย เป็นการเน้นในระดับจิตใจ ซึ่งมีผลต่อผลออกมาเป็นการกระทำ เป็นความมุ่งหมายที่ต้องการพัฒนากล้ามเนื้อหรือการใช้ส่วนต่างๆ ของร่างกายในการปฏิบัติในเรื่องที่มีความรู้ความเข้าใจ เพื่อให้เกิดทักษะจนมีความชำนาญจนถึงขั้นทำได้เป็นอัตโนมัติ

2.1 การรับรู้ คือ การที่ผู้เรียนรู้ถึงจุดมุ่งหมายของการเรียนอย่างแจ่มชัดซึ่งผู้สอนสามารถสังเกตได้จากการที่ผู้เรียนแสดงความรู้สึก และปฏิบัติงานของตนเองได้ตามที่ผู้สอนได้มอบหมายงานได้

2.2 การเตรียมพร้อม คือ การที่ผู้เรียนสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับงานที่จะทำตามที่ได้รับมอบหมาย ระดับทักษะเกี่ยวกับการปฏิบัติตามนี้ จะอยู่ภายใต้การกำกับควบคุมมากกว่าการสังเกต

2.3 การยอมรับคำแนะนำ คือ การที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติการได้ภายหลังการที่ผู้สอนให้คำแนะนำ อธิบายอย่างถูกต้อง แม่นยำ คล่องแคล่ว รวดเร็ว โดยไม่ต้องควบคุม

2.4 ทำเองตามธรรมชาติ คือ การที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานได้เอง โดยง่าย และสมบูรณ์ โดยผู้สอนให้คำแนะนำ อธิบายแต่เพียงเล็กน้อย

2.5 ปฏิบัติต่อสิ่งที่ยุ่งยากได้ คือ การที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานต่อสิ่งที่ยุ่งยาก สลับซับซ้อนได้อย่างดี และรวดเร็วปราศจากความสับสนวุ่นวาย

3. จิตพิสัย เป็นพฤติกรรมที่เน้นการสอนเกี่ยวข้องกับสุนทรียภาพ คือ การแสดงความรู้สึก อารมณ์ ความประทับใจ ความซาบซึ้ง เป็นการพัฒนาจิตใจของผู้เรียนให้เกิดลักษณะนิสัย เป็นความมุ่งหมายที่ต้องการพัฒนาทางด้านความรู้สึก อารมณ์ โดยทั่วไปซึ่งระดับของจิตพิสัยนั้น เรียงลำดับได้ ดังนี้

3.1 การรับรู้ คือ การเต็มใจของผู้เรียนที่จะศึกษาจากตำรา จากกิจกรรม ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เกิดความตั้งใจ ทำให้เกิดการตื่นตัว

3.2 การสนองตอบ คือ การแสดงปฏิกิริยาของผู้เรียนที่อาจจะทำงานอย่างขยันขันแข็งด้วยความเต็มใจเพลิดเพลนสนุกสนาน ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ของการสนองตอบ

3.3 ความรู้สึกในค่านิยม คือ ค่านิยมที่ผู้เรียนรู้สึกในความต้องการที่จะปรับปรุงการเรียน และสิ่งต่างๆ รวมทั้งคุณค่าในการเสียสละ ความรู้สึกในคุณค่านี้ เน้นในเรื่องทัศนคติ และความซาบซึ้งประทับใจ

3.4 การจัดระบบ คือ เมื่อมีความรู้สึกในค่านิยมแล้วจะต้องรวบรวมการมีคุณค่านั้น ๆ ให้มีระบบโดยการปรับปรุงให้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือการจัดระเบียบของระบบคุณค่าที่เด่นและสำคัญ

3.5 ลักษณะเฉพาะตน คือ ค่านิยมที่อยู่ เป็นลักษณะที่มั่นคงแน่นอน ค่านิยมที่ได้จัดระบบไว้แล้วนี้จะเป็นลักษณะเฉพาะตนในแต่ละบุคคล เป็นการปรับปรุงตัวเองให้เกิดค่านิยมของความเชื่อถือ ความคิดในการสร้างสรรค์อันเป็นนิสัยประจำตัวของแต่ละบุคคล ค่านิยมนี้จะเกิดขึ้นตามลำดับจากที่ดีที่สุดถึงดีน้อยที่สุด

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ และการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติ สามารถรวบรวมเป็นกลุ่มและหลักการได้ 2 กลุ่ม คือ

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ทั่วไป ซึ่งสามารถนำมาใช้อธิบายวิธีการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติได้

2. แนวคิด หลักการจัดการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติ ซึ่งสามารถนำมาใช้อธิบายวิธีการจัดการเรียนการสอน ทักษะปฏิบัติได้ ทฤษฎีการเรียนรู้ที่จะกล่าวถึงในที่นี้ ได้แก่ ทฤษฎีในกลุ่มพฤติกรรมนิยม ทฤษฎีของนักจิตวิทยากลุ่มเกสโตลท์ ทฤษฎีประมวลสารสนเทศ แนวทฤษฎีของนักจิตวิทยากลุ่มสาขาไซเบอร์เนติก ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีลำดับขั้นตอน และทฤษฎีการเรียนรู้การเชื่อมโยงอย่างต่อเนื่องของกาเย่ การเรียนรู้ดังกล่าวมีประเด็นสำคัญ และการนำมาสู่การประยุกต์การเรียนการสอนทักษะปฏิบัติได้ ซึ่งแจกแจงรายละเอียดตามตารางที่ 1 ดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 1 การเชื่อมโยงประเด็นสำคัญของทฤษฎีประยุกต์สู่การเรียนรู้การสอนทักษะปฏิบัติ

ทฤษฎี	ประเด็นสำคัญ	การประยุกต์สู่การสอนทักษะปฏิบัติ
1. ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม	<p>1) การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงสิ่งเร้ากับการตอบสนองที่เหมาะสม</p> <p>2) การเรียนรู้เกิดได้จากการวางเงื่อนไขและการให้การเสริมแรงแบบต่าง ๆ</p> <p>3) การเรียนรู้จะเกิดได้ดีและมีความคงทน ผู้เรียนมีโอกาสได้ทำพฤติกรรมซ้ำ ๆ หลายครั้ง</p>	<p>1) ผู้สอนสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติได้ โดยการจัดสภาพการณ์ที่เหมาะสม คือ สภาพการณ์ที่ใกล้เคียงกับการทำงานในโรงงาน หรือสถานประกอบอาชีพ และได้ทำงาน โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ใกล้เคียงกับการทำงานในการประกอบอาชีพจริง ๆ</p> <p>2) การเรียนรู้ทักษะปฏิบัติเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียน ได้เห็นแบบอย่างการปฏิบัติงานนั้น ๆ และได้รับการเสริมแรง ภายหลังที่ผู้เรียนมีพฤติกรรมเลียนแบบอย่างนั้น</p> <p>3) ผู้สอนสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติได้ดีและมีความคงทน ของการเรียนรู้สูง เมื่อผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกทำงานทักษะปฏิบัตินั้นซ้ำ ๆ หลาย ๆ ครั้ง</p>
2. ทฤษฎีของนักจิตวิทยาเกสโตลท์	<p>1) ประสิทธิภาพของการเรียนรู้ อยู่กับธรรมชาติของการเรียนรู้ส่วนบุคคล</p>	<p>1) การสอนทักษะปฏิบัติ จะให้ความสำคัญกับการกระทำรายบุคคลมากกว่าการทำงานเป็นกลุ่ม ดังนั้น ผู้สอนจะต้องจัด สภาพการเรียนการสอนโดยคำนึงถึง ความแตกต่างเฉพาะของผู้เรียนเป็นรายบุคคล</p>
3. ทฤษฎีประมวลสารสนเทศ (Information processing)	<p>1) การเรียนรู้เกิดจากกระบวนการเกี่ยวกับความตั้งใจความจำ และการกระบวนการภายในอื่น ๆ เชื่อมโยงกับการจัดระบบการให้ความหมายของข่าวสาร</p>	<p>1) ผู้สอนต้องให้ความสนใจกับวิธีการเสนอเทคนิคการจัดระบบข้อมูลให้กับผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการทำงาน</p>

ตารางที่ 1 การเชื่อมโยงประเด็นสำคัญของทฤษฎีประยุกต์สู่การเรียนรู้การสอนทักษะปฏิบัติ (ต่อ)

ทฤษฎี	ประเด็นสำคัญ	การประยุกต์สู่การสอนทักษะปฏิบัติ
4. ทฤษฎีของนักจิตวิทยาสาขาไซเบอร์เนติก	1) การให้ผลย้อนกลับมีอิทธิพลต่อการเกิดการเรียนรู้	1) การฝึกฝนการทำงานทักษะปฏิบัติได้รับข้อมูลย้อนกลับเป็นระยะ ๆ จะทำให้เกิดความชำนาญในการทำงาน ดังนั้น ผู้สอนจะต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนงานที่ได้รับการสอน โดยผู้สอนจะต้องจัดการให้ข้อมูลย้อนกลับเป็นระยะ ๆ และฝึกให้เรียนรู้จัดการ สังเกตและให้ย้อนกลับเป็นระยะ ๆ และฝึกให้ผลย้อนกลับด้วยตนเองเพื่อนำไปปรับปรุงการทำงานในครั้งต่อไปจนสามารถทำงานได้อย่างชำนาญ
5. ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีลำดับขั้นตอน (Hierarchical control model)	1) การทำงานที่เป็นทักษะขั้นสูงต้องเกิดจากการได้เรียนรู้การทำงานทักษะพื้นฐานแล้วรู้จักเลือกเอาทักษะพื้นฐานที่รู้แล้วมาปรับเพื่อการทำงานในทักษะขั้นสูงต่อไป	1) ในการสอนทักษะปฏิบัติ ผู้สอนต้องวิเคราะห์งานโดยแตกรายละเอียดของงานที่จะให้เรียนปฏิบัติออกเป็นงานย่อยแล้วเรียงลำดับงานทักษะย่อยที่ง่ายก่อนและการประเมินผลการปฏิบัติทักษะย่อยของผู้เรียนยังไม่ประสบความสำเร็จหากผู้เรียนไม่ประสบความสำเร็จให้ผู้เรียนกลับไปฝึกใหม่จนประสบความสำเร็จก่อน
6. ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Gagne	1) ทักษะการเคลื่อนไหวประกอบตามขั้นตอนลำดับต่อเนื่องในแต่ละขั้นตอนต้องใช้ทักษะย่อยเป็นจำนวนมากกว่าเรียนรู้ทักษะการเคลื่อนไหวจะเกิดขึ้นได้ง่ายและรวดเร็วเมื่อองค์ประกอบทักษะรวมเป็นสิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้มาแล้วเป็นอย่างดี	1) ในการสอนทักษะปฏิบัติผู้สอนจะต้องวิเคราะห์งานย่อยและเรียงลำดับงานย่อยเหล่านั้นตามลำดับขั้นตอนในขณะสอนจะต้องสอนให้งานมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับความรู้พื้นฐานที่ผู้เรียนมีอยู่ก่อนทำการสอนเกี่ยวกับการทำงาน

ศิลปะทุกแขนงต่างมีหลักการหรือกระบวนการสร้างสรรค์งานที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน กระบวนการทำงานศิลปะ จึงเป็นกิจกรรมเริ่มต้นที่เกิดจากความต้องการในการทำงานศิลปะ และถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางศิลปะจนกระทั่งออกมาเป็นผลงานศิลปะในที่สุด ซึ่งไมเคิล (Michael, 1983) กล่าวว่า กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ คือ กิจกรรมที่อยู่ระหว่างตัวกระตุ้นไปจนกระทั่งทำงานสำเร็จ โดยมีสมองกับร่างกายเป็นผู้กระทำในกระบวนการทำงานศิลปะ ผู้เรียนจะมีหน้าที่ ดังนี้ (พีระพงศ์ กุลพิศาล, 2529)

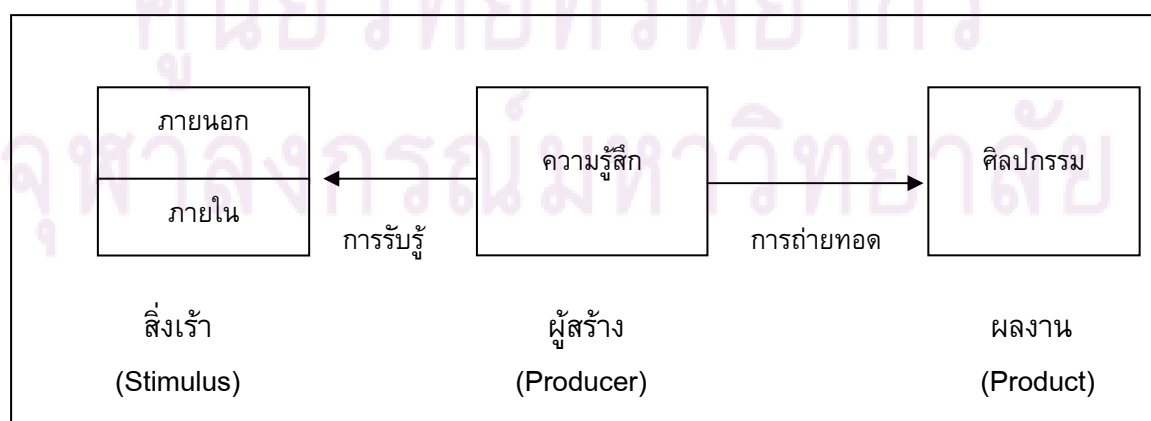
1. การถ่ายโอนการรับรู้ประสาทสัมผัสไปเป็นความรู้สึก
2. การรับแรงบันดาลใจที่ซ่อนเร้นอยู่
3. การนำประสบการณ์ที่เกิดขึ้นมาสร้างเป็นสิ่งใหม่
4. การสร้างแนวคิดที่เป็นรูปทรงที่สัมผัสได้
5. การเอาความรู้สึกด้านการสร้างเป็นผลงานออกมา

เมื่อกล่าวถึงกระบวนการทำงานศิลปะนั้น จะเกิดเป็นงานศิลปะขึ้นมาได้นั้น ผู้เรียนจะต้องถูกดำเนินการในกระบวนการทำงานศิลปะ โดยได้รับสิ่งเร้าหรือแรงจูงใจที่มากพอที่จะทำให้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะจนสำเร็จได้ ดังที่ พีระพงศ์ กุลพิศาล (2527) ได้ให้ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะไว้ 2 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีแรงกระตุ้น ทฤษฎีนี้เชื่อว่าสิ่งที่ควบคุมหรือบงการเกิดขึ้นกับผู้เรียนก่อนที่กระบวนการสร้างสรรค์จะเกิดขึ้น และระหว่างกระบวนการจนกระทั่งสร้างงานสำเร็จ ทฤษฎีกลุ่มนี้เชื่อว่า ศิลปะคือการแสดงออกอารมณ์ คือ จุดเริ่มต้นของการทำงาน

2. ทฤษฎีเป้าหมาย ทฤษฎีนี้เชื่อว่าสิ่งที่ควบคุมอยู่ที่เป้าหมายสุดท้ายของกระบวนการสร้างสรรค์งาน กระบวนการสร้างสรรค์งานในกลุ่มนี้ จะมีลักษณะเป็นการแก้ปัญหาทางคุณค่า ในการศึกษากระบวนการทำงานศิลปะ ควรจะต้องศึกษาจากองค์ประกอบของกระบวนการทำงาน ซึ่งมีผู้กล่าวถึงองค์ประกอบเหล่านี้หลายท่าน ซึ่งประเสริฐ ศิลรัตน์ (2525) ได้กล่าวถึงการสร้างสรรค์งานศิลปะไว้ว่าเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้อง โดยมัลักษณะขั้นตอนของกระบวนการทำงาน ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กระบวนการสร้างงานศิลปะ

จากแผนภูมิ แสดงให้เห็นกระบวนการทำงานนั้นผู้สร้างจะได้รับแรงกระตุ้นทั้งภายในและภายนอกก่อให้เกิดความรู้สึกต่าง ๆ แล้วจึงถ่ายทอดออกมาในรูปผลงานซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะเป็นไปอย่างมีระบบโดยมีลักษณะของกระบวนการดังต่อไปนี้

1. สิ่งเร้า เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดแรงบันดาลใจอันนำไปสู่ปฏิริยาตอบสนองจนกระทั่งสร้างเป็นผลงานขึ้นมา ซึ่งแบ่งสิ่งเร้าออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 สิ่งเร้าภายนอก เป็นสิ่งเร้ารอบ ๆ ตัวผู้สร้างทั้งที่เป็นวัตถุสิ่งของเช่น คน สัตว์ สิ่งของ ธรรมชาติ และสิ่งที่ไม่เป็นตัวตน เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ศิลธรรมจรรยา เป็นต้น

1.2 สิ่งเร้าภายใน ได้แก่ สิ่งที่เกิดจากการของระบบภายในร่างกายของมนุษย์นั่นเองจะเป็นตัวกระตุ้นที่จะแสดงพฤติกรรมออกมา เช่น จินตนาการ อารมณ์ ความรู้สึก

2. การประสานสัมพันธ์ การทางจิตใจที่เกิดขึ้นหลังจากที่ได้รับแรงกระตุ้นจากสิ่งเร้าทำให้เกิดจิตใจสำนึกซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากภายในจิตใจ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ

2.1 ขั้นรู้ คือ ผู้เรียนได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าไม่ว่าจะเป็นภายนอกหรือภายในจะเกิดความรู้สึกจากสัมผัส แล้วผ่านไปยังประสาทสัมผัสประสาทส่วนกลาง ในการแปลความหมายออกมาเป็นการเข้าใจต่อสิ่งเร้าเหล่านั้นจนกลายเป็นความรู้สึก

2.2 ขั้นความรู้สึก เป็นผลที่เกิดจากการรู้เป็นลักษณะของความรู้สึกแบบอย่างง่าย ๆ ซึ่งโดยทั่วไปมักเกิดจากการสัมผัสความรู้สึกนำไปสู่การกระทำ

2.3 ขั้นความตั้งใจ เป็นผลที่เกิดจากความรู้สึกและการรู้ในสิ่งเร้าจนเกิดเป็นแรงจูงใจ เป็นตัวการสำคัญที่ผลักดันให้ผู้เรียนแสดงปฏิริยาสนองตอบ แรงจูงใจเกิดขึ้นในตัวเองเรียกว่า แรงจูงใจภายใน เช่น ความสนใจ ทศนคติ ความต้องการ เป็นต้น ส่วนแรงจูงใจภายนอกเหมือนแรงกระตุ้น เช่น การให้รางวัล การแข่งขัน เป็นต้น

3. ปฏิริยาตอบสนอง เป็นการแสดงปฏิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่ออกมา ซึ่งจะมี 2 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 ปฏิริยาตอบสนองที่เกิดขึ้นภายใน เป็นขั้นตอนที่มีลักษณะในนามธรรม มีลักษณะการรู้คิดที่ประกอบด้วย มโนทัศน์ การคิด และจินตนาการ

3.2 ปฏิริยาตอบสนองที่แสดงออกภายนอก เป็นพฤติกรรมที่ต่อเนื่องจากปฏิริยาตอบสนองที่เกิดขึ้นภายใน โดยแสดงให้เห็นในลักษณะของการกระทำที่อาศัยสื่อและเครื่องมือมาใช้ในการถ่ายทอดความรู้สึกให้ออกมาเป็นศิลปะ

จากแนวคิดของประเสริฐ ศีลรัตนา จะเป็นกระบวนการทำงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับหลักจิตวิทยาของมนุษย์ที่เกิดจากพฤติกรรมและกระบวนการภายในและภายนอก ผู้เรียนจะมุ่งศึกษาเรื่องแรงจูงใจหรือตัวกระตุ้นในการสร้างสรรค์และกระบวนการคิดที่เกี่ยวกับการสร้างสรรค์ผลงาน

การสอนประวัติศาสตร์ศิลป์ (Teaching Art History)

การสอนประวัติศาสตร์ศิลป์ เป็นการสอนเรื่องราว ความเป็นมาทางศิลปะที่ผ่านมาในอดีต ซึ่งเป็นการให้ความรู้จากภายนอก กล่าวคือ การถ่ายทอดข้อเท็จจริงต่างๆ เป็นการสอนที่เน้นความรู้ในเชิงพุทธิปัญญา อย่างไรก็ตาม ในการสอนจริงนั้น อาจมีการสอดแทรกเรื่องความรู้สึก และทักษะเข้าไปด้วย เพื่อเสริมความเข้าใจให้ดียิ่งขึ้น แนวการสอนประวัติศาสตร์ศิลป์นั้น มีหลายวิธี สมาคมศิลปศึกษาในสหรัฐอเมริกา (Paterakis,1979) ได้เสนอไว้ดังนี้

1. แนวการสอนตามยุคสมัยทางศิลปะ (Chronological Survey) เป็นการสอนในแนวนี้อาศัยยุคสมัยทางศิลปะเป็นแกนซึ่งเป็นแนวการสอนที่นิยมใช้กันในปัจจุบัน โดยการบรรยายที่ละยุคสมัย เริ่มต้นจากสมัยที่เก่าแก่ที่สุด แล้วไล่ลงมาตามลำดับ ทั้งนี้กรอบของเนื้อหาสำหรับการสอนในแต่ละยุคนั้น ผู้สอนจะเป็นผู้กำหนดขึ้น เช่น ลำดับของงานศิลปะตามวัน เดือน ปี สภาวะสังคม ศิลปิน รูปแบบการแสดงผลงาน เป็นต้น

แนวการสอนแบบนี้ เหมาะสำหรับหลักสูตรที่เน้นการเรียนรู้ในเชิงพุทธิปัญญา โดยลักษณะแล้ว จะสะดวกต่อการจัดการสอน เพราะสามารถเตรียมไว้ล่วงหน้าได้ ซึ่งหนังสือตำราทางประวัติศาสตร์ศิลป์ ส่วนใหญ่มักจัดลำดับเนื้อหาตามแนวนี้อยู่แล้วนอกจากนี้ยังสะดวกต่อการเรียน เพราะหากพิจารณาถึง วิธีการเรียนแล้ว จะเป็นวิธีที่ผู้เรียนคุ้นเคย กล่าวคือ มีความคล้ายคลึงกับการเรียนวิชาอื่นๆในหลักสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในวิชาประวัติศาสตร์ และวิชาอารยธรรม อย่างไรก็ตามการสอนในแนวนี้เหมาะสำหรับการให้ความรู้ในแนวกว้างมากกว่าในแนวลึก เพราะช่วงเวลาในแต่ละภาคการศึกษานั้นส่วนใหญ่จะไม่เพียงพอในการเจาะลึกถึงสาระต่างๆ ในแต่ละสมัยโดยละเอียดได้

2. แนวการสอนตามประเด็น (The Thematic Approach) เป็นแนวการสอนในแนวแรกยึดยุคสมัยเป็นแกนการสอนตามประเด็นเฉพาะ ให้อิสระกับผู้สอนในการสอนที่เน้นเฉพาะจุดมากขึ้น กล่าวคือ ผู้สอนสามารถคัดสรรแง่มุมหรือประเด็น เฉพาะมาเป็นแกนตามที่เขาเห็นว่าเหมาะสม เช่น เน้นหลักการทางศิลปะเน้นสภาพความเป็นอยู่ในสังคม หรือเน้นศิลปะกับศาสนา เป็นต้น เมื่อคัดสรรประเด็นได้แล้ว จึงจัดเนื้อหาตามแกนนั้น เช่นเรื่องศิลปะกับ ศาสนา ผู้สอนจะกล่าวถึงบทบาทและอิทธิพลของศาสนาที่มีต่อรูปแบบของงานศิลปะ ความคิดของศิลปิน โดยจัดเตรียมเนื้อหาตามแนวนี้อาจเปรียบเทียบ จะเห็นได้ว่าสาระต่างๆที่เกี่ยวข้องจะเป็นตัวแปรตามแกนที่กำหนดขึ้นเป็นประเด็นในแต่ละบทเรียน

คุณค่าของการสอนในแนวนี้อาจจะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและเกิดความคิดในเชิง เปรียบเทียบ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และหาความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่เป็นแกน อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดของการสอนในแนวนี้อาจจะยากต่อการสร้างความต่อเนื่องของบทเรียนดังนั้นอาจนำมาใช้ ในการสอนในวิชาที่ต่อเนื่องจากการสอนวิชาพื้นฐาน เพื่อให้เกิดความลึกซึ้งในแง่มุมเฉพาะ หรือ ประเด็นที่ต้องการเน้น นอกจากนั้นยังสามารถนำแนวการสอนนี้มาใช้ สอดแทรกหรือสลับกับการสอน ตามยุคสมัยเพื่อให้นักเรียนน่าสนใจ ไม่จำเจ หรือยึดติดกับการสอนตามยุคสมัยมากเกินไป

3. แนวการสอนตามความสนใจ (Spontaneous Approach) แนวการสอนตามความสนใจนี้ คล้ายกับแนวการสอนตามประเด็นคือเน้นการสอนเฉพาะประเด็นสิ่งที่ ต่างกันคือ ในแนวที่กล่าวไปแล้วนั้น ผู้สอนเป็นผู้คัดสรรประเด็น ส่วนแนวทางความสนใจเป็นความร่วมมือกันระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน โดยสอนจะนำอภิปรายให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น ถึงเรื่องที่ผู้เรียนสนใจ จากนั้นจึงหาข้อสรุปของชั้นเรียน และผู้สอนจะสนองตอบต่อข้อสรุปนั้น ๆ โดยนำไปเป็นแนวในการจัดบทเรียน

คุณค่าของการสอนแนวนี้คือ ทำให้ผู้เรียนสนใจติดตามเพราะเป็นเรื่องที่ตนสนใจและมีส่วนร่วมในการ กำหนดเรื่อง อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ควรคำนึงคือศักยภาพในตัวผู้สอน กล่าวคือผู้สอนควรมีความรู้ ที่กว้างขวางสูงเพียงพอ และมีความพยายามในการจัดบทเรียนที่สามารถสนองความสนใจของผู้เรียนได้ ซึ่งอาจเป็นเรื่องหรือแง่มุมที่ต่างไปจากการสอนปกติ ที่ต้องใช้เวลาในการค้นคว้าและจัดเตรียมการสอนมากนอกจากนั้น การนำการสอนแนวนี้ไปใช้นั้นขึ้นอยู่กับความยืดหยุ่นของหลักสูตร จึงเหมาะกับหลักสูตรรายวิชาที่มีความยืดหยุ่นสูง ซึ่งให้อิสระในการกำหนดบทเรียน แต่อาจไม่เหมาะกับรายวิชาที่มีขอบเขตเนื้อหาตายตัว

ข้อควรคำนึงอีกประการหนึ่งคือ พื้นความรู้ของผู้เรียน ในบางกรณีนั้น ถึงแม้ว่าผู้เรียนสนใจอย่างจริงจัง ในบางเรื่อง แต่หากว่าความรู้ไม่เพียงพอ ก็อาจทำให้ยากต่อการเข้าใจ ประการสุดท้ายคือขนาดของชั้นเรียน หากจำนวนผู้เรียนมีมาก เช่น 100 คนขึ้นไป ความสนใจอาจมีความหลากหลายสูง ทำให้ยากต่อการหาข้อสรุป ผลที่ตามมาคือไม่สามารถสนองความสนใจของผู้เรียนส่วนใหญ่ และยากที่จะทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมได้

4. แนวการสอนรายบุคคล (The Independent Approach) การสอนรายบุคคลนี้ สามารถแก้ข้อจำกัดของแนวการสอนแบบตามความสนใจที่กล่าวข้างต้นนี้ได้ กล่าวคือ ในแนวนี้ต้องหาข้อสรุปของชั้น ซึ่งอาจตรงกับความสนใจของผู้เรียนมากบ้าง น้อยบ้าง หรือในบางกรณี อาจไม่ตรงเลยก็ได้ แนวการสอนรายบุคคลนี้ สนองความสนใจของแต่ละบุคคลอย่างแท้จริง ซึ่งคล้ายกับการสอนวิชาศิลปะปฏิบัติที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสวงหาเรื่องที่ตนสนใจโดยอิสระ ในการดำเนินการสอนนั้น ผู้สอนจะให้ผู้เรียนกำหนดเรื่อง เป้าหมาย ขั้นตอน และวิธีการศึกษาเอง ซึ่งอาจทำขึ้นมาในรูปของโครงการ ผู้สอนจะช่วยปรับโครงการให้กระชับ และมีความไปได้ในการศึกษา แนะนำแหล่ง และวิธีการค้นคว้า ตลอดจนทำความเข้าใจความตกลงกับผู้เรียนในการประเมินผล โดยปกติก็คือการประเมินผลจากโครงการที่ผู้เรียนได้เสนอไว้นั่นเอง

คุณค่าของแนวการสอนรายบุคคล คือการสนองต่อความสนใจของผู้เรียนแต่ละบุคคลอย่างแท้จริง เป็นการปลูกฝังความรับผิดชอบ และการมีวินัยในตนเองการดำเนินงานตามขั้นตอนความพยายามในการ แก้ปัญหา และการประเมินความสำเร็จของตนเอง จากโครงการที่ตนได้วางไว้

สิ่งที่ต้องคำนึงถึงจะคล้ายคลึงกับที่กล่าวถึงในแนวการสอนตามความสนใจคือ ศักยภาพของผู้สอน ระดับความยืดหยุ่นของหลักสูตร ความพร้อมของผู้เรียน และขนาดของชั้นเรียน โดยเฉพาะในสอง ประเด็นหลังนี้จะเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จในการเรียนการสอน กล่าวคือ ในด้านความพร้อมของผู้เรียนนั้น นอกจากจะต้องมีพื้นฐานความรู้เพียงพอสำหรับการศึกษาในบางเรื่อง

แล้ว ยังครอบคลุมไปถึงความคุ้นเคยต่อวิธีการศึกษาที่ต้องช่วยตนเอง และทำงานอย่างมีระบบ ส่วนในด้านขนาดของชั้นเรียนนั้น หากใหญ่มากจะทำให้ผู้สอนไม่สามารถดูแลผู้เรียนได้ทั่วถึง เพราะต้องดูแลเป็นรายบุคคล (อำไพ ตีรณสาร, 2547)

การสอนศิลปะนิยม (Teaching Art Appreciation)

การสอนศิลปะนิยมนั้น โดยธรรมชาติของวิชา มีลักษณะร่วมกับวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ คือมีสาระความรู้ที่เกี่ยวข้องกับศิลปะในยุคสมัยต่าง ๆ ตั้งแต่ในอดีต จนถึงยุคร่วมสมัย อย่างไรก็ตาม ทั้งสองวิชามีจุดเน้นที่ต่างกันออกไป กล่าวคือ การสอนประวัติศาสตร์ศิลป์ ดังที่กล่าวไปแล้วนั้น จะเน้นการให้ความรู้ในเชิงพุทธิปัญญา ส่วนการสอนศิลปะนิยม จะเน้นด้านเจตคติ ได้แก่ การสร้างความตระหนัก ให้รู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของงานศิลปะ และการเกิดความซาบซึ้ง แนวทางในการสอนศิลปะนิยม อาจใช้แนวการสอนทำนองเดียวกันกับการสอนประวัติศาสตร์ศิลป์ นอกจากนั้นแล้วยังสามารถใช้แนวการสอนแบบอื่นๆ ได้อีก ซึ่งไมเคิล (Michael, 1983) ได้เสนอแนะแนวการสอนศิลปะนิยมหลักๆ ไว้ 4 แนว คือ

1. แนวการสอนแบบเน้นความชื่นชม (Hedonistic Approach) การสอนในแนวนี้มีพื้นฐานความเชื่อว่า คุณค่าเชิงสุนทรีย์และความรู้สึกภายในของบุคคล ทั้งนี้โดยได้รับการกระตุ้น และการเร้าจากภายนอก ในที่นี้หมายถึงตัวงานศิลปะอันเป็นการกระตุ้นที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกที่เกี่ยวข้อง และผูกพันกับแต่ละบุคคล การจัดการสอนในแนวนี้จึงเป็นการจัดสถานการณ์ที่เอื้อต่อการที่ผู้เรียนจะมีโอกาสแสวงหา และบังเกิดความรู้สึกใดหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นความรู้สึกชอบ ไม่ซาบซึ้ง ระทึกใจ หรือความรู้สึกอื่นๆ จากจุดที่เกิดความรู้สึกเหล่านี้ ผู้สอนจะนำเสนอแง่มุมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปะนั้น ๆ จากแนวทางที่กล่าวถึงข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า เป็นการเน้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกโดยอิสระ ซึ่งอาจจะแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ดังนั้นผู้สอนจึงต้องไวต่อความรู้สึกต่างๆ ของผู้เรียน นอกจากนั้นแล้วผู้สอนยังต้องมีความพร้อมที่จะโยกความรู้สึกเหล่านั้น เข้าสู่การนำเสนอข้อมูล และตัวอย่างต่างๆ ซึ่งอาจเป็นในรูปของการยืนยันความรู้สึกของผู้เรียนอย่างไรก็ตาม หากพบว่าความรู้สึกของผู้เรียนยังไม่ชัดเจน หรือคลาดเคลื่อนไปจากหลักการต่างๆ ผู้สอนชี้แนะให้ผู้เรียนได้สัมผัส กับความรู้สึกที่สอดคล้องกับหลักการแห่งสุนทรีย์

คุณค่าของการสอนในแนวนี้ จึงได้แก่การสอนตอบสนองต่อความรู้สึกของผู้เรียนโดยตรงซึ่งจะช่วยเพิ่ม ประสิทธิภาพในการเรียนรู้ จากการที่เน้นความรู้สึกของแต่ละบุคคล จึงเหมาะสำหรับการสอนผู้เรียนกลุ่มเล็กหากใช้แนวนี้สอนผู้เรียนกลุ่มใหญ่ อาจเกิดความลำบากต่อการสัมผัสความรู้สึกของผู้เรียนอย่างทั่วถึงนอกจากนี้ยังอาจ เกิดความลำบากในการควบคุมปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น พื้นความรู้ของผู้เรียนแต่ละคน เวลา และสถานที่ เป็นต้น

ข้อควรคำนึงอีกประการหนึ่งคือ ผู้สอนต้องค้นหา และพัฒนาเทคนิคการสอนที่สามารถเร้า หรือชี้แนะให้ผู้เรียนได้สัมผัสความรู้สึกของตนเองอย่างแท้จริง เพราะหากผู้เรียนทำตามเพื่อน หรือแสวงทำตามแล้ว การสอนในแนวนี้จะไม่บรรลุผลเท่าที่ควร

2. แนวการสอนแบบเน้นสภาพการณ์ (Contextualistic Approach) แนวการสอนนี้มีส่วนคล้ายกับการสอนในแนวความชื่นชม คือการเน้นที่ความรู้สึกของผู้เรียน แต่ลักษณะเฉพาะคือการสร้างสภาวะให้ผู้เรียนมีความรู้สึกร่วม โดยมีแนวความเชื่อว่า สภาพการณ์ หรือสิ่งแวดล้อมต่างๆ

เป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกชื่นชมงานศิลปะ กล่าวคือ สภาวะการณ์ต่างๆจะมีคุณสมบัติเฉพาะตัว โดยถือว่าผู้เรียนเป็นตัวคงที่ หรือมีจุดเริ่มต้นเดียวกัน เมื่อผู้เรียนถูกจัดให้อยู่ในสภาวะการณ์หนึ่งๆจะทำให้เกิดความรู้สึกเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง จากหลักการที่กล่าวมาแล้วนี้ แสดงให้เห็นว่าผู้สอนจะต้องเรียนรู้คุณสมบัติของการจัดสภาวะการณ์ หรือสิ่งแวดล้อมต่างๆ และผู้สอนจะต้องสามารถคัดสรรสิ่งแวดล้อมต่างๆ เพื่อให้เกิดความรู้สึกตาม เป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งได้แก่ความรู้สึกที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ตัวอย่างของสิ่งแวดล้อมที่ผู้สอนจะจัด และควบคุม ได้แก่ สถานที่เรียน แสง เสียง อุณหภูมิ สื่อประกอบการสอนต่างๆ และลีลาตลอดจนรูปแบบ การนำเสนอ เป็นต้น ซึ่งหากสามารถจัดได้อย่างเหมาะสมแล้ว จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกตื่นเต้น ฉงน เคลิบเคลิ้ม หรือ อื่นๆ สรุปได้ว่า การสอนที่เน้นสภาวะการณ์นี้ คือการสร้างสิ่งแวดล้อมให้เป็นสภาวะการณ์ที่ทำให้ ผู้เรียนได้สัมผัส และบังเกิดความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งแตกต่างไปจากการสอนในแนวอื่น ดังนั้นผู้สอนจำเป็นต้อง ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการจัดสภาวะการณ์ต่าง ๆ ที่น่าสนใจ

ข้อควรคำนึงในการสอนแนวนี้ คือ ผู้สอนควรมีการวางแผนระยะยาวเป็นอย่างดี เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของบทเรียน ซึ่งอาจเป็นการบูรณาการการสอนในแนวนี้ กับการสอนในแนวอื่น ตามที่เห็นสมควรเพื่อให้ ครอบคลุมเนื้อหาในรายวิชา

3. แนวการสอนแบบเน้นโครงสร้างภายใน (Organistic Approach) หลักการพื้นฐานในแนวการสอนแนวนี้ยึดโครงสร้างภายในงานเป็นแกนในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งได้แก่การเน้นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆในงาน การจัดวางและความผสมผสานของส่วนย่อยๆ ซึ่งนำไปสู่ภาพความกลมกลืน เป็นต้น ในขณะที่แนวการสอนสองแนวแรกเน้นความรู้สึกของผู้เรียนโดยตรง แนวการสอนแบบเน้นโครงสร้างภายในนี้จะใช้การพิจารณาความสมบูรณ์ของโครงสร้างเป็นหลักในการตัดสินใจ และสัมผัสงาน ซึ่งจากจุดนี้อาจนำไปสู่การขยายความรู้สึกต่าง ๆ เฉพาะในแต่ละบุคคลได้

กระบวนการสอนในแนวนี้ตามความคิดเห็นของผู้เขียนนั้นสามารถกล่าวได้ว่าเป็นการสอนที่มีวิธีการ ตามทฤษฎี Gestalt ทางจิตวิทยา คือการมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเห็นภาพรวมโดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ของ ส่วนประกอบย่อยๆ ภายในภาพรวมนั้น เป็นกระบวนการที่เน้นการจัดบทเรียนให้ผู้เรียนติดและบังเกิด ความรู้สึกที่มาจากความเกี่ยวเนื่องของสิ่งที่ควรจะเป็น และสิ่งที่ปรากฏอยู่จริงผู้เรียนจะติดตามวิถีทาง ของความสำเร็จของผลงาน

ผู้สอนจะจัดสื่อประกอบการสอนหลายๆรูปแบบที่เอื้อต่อผู้เรียนในการที่จะตั้งประเด็นพิจารณาองค์ประกอบย่อยๆ จะต้องสัมพันธ์กัน และนำไปสู่คุณค่าของงานโดยภาพรวม ผู้สอนต้องศึกษาเตรียมข้อมูล ไว้อย่างดี ต้องมีความเข้าใจ และชัดเจนในหลักการทางศิลปะและมีทักษะในการคัดสรรสื่อประกอบ การสอนที่เอื้อต่อการชี้ นำให้ผู้เรียนได้สัมผัสโครงสร้าง และส่วนประกอบของงานอย่างชัดเจน

4. แนวการสอนตามความนิยม (Normistic Approach) กล่าวได้ว่า มาจากแนวคิดเชิงปรัชญาแบบอุดมคตินิยม ซึ่งได้แก่ การเน้นความเป็นสากล หรือสิ่งที่สังคมยอมรับ และถือปฏิบัติ สืบต่อกันมา ดังนั้น เนื้อหา และ รูปแบบการนำเสนอจะมาจากแบบแผนซึ่งผู้ที่เป็นที่ยอมรับของสังคม ได้กำหนดขึ้น ซึ่งมีแบบแผน และขั้นตอนที่กำหนดไว้แล้วอย่างชัดเจน (อำไพ ติรณสาร, 2547)

สรุปได้ว่า การเรียนการสอนศิลปะปฏิบัติ มีจุดมุ่งหมายที่จะจรรโลงและพัฒนา ผลงานที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นในผลงาน ซึ่งจะต้องมีการฝึกฝน ปฏิบัติด้วยการกระทำจริง การจัดการ การเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติเป็นการจัดการเรียนการสอนทางด้านศิลปะที่มีความเกี่ยวข้องกับ การปฏิบัติงานโดยตรง โดยอาศัยจิตแนวคิด หลักการจัดการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติ ทฤษฎีการ เรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม ทฤษฎีของนักจิตวิทยากลุ่มเกสโตลท์ ทฤษฎีประมวลสารสนเทศ แนวทฤษฎีของนักจิตวิทยากลุ่มสาขาไซเบอร์เนติก ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีลำดับขั้นตอน และ ทฤษฎีการเรียนรู้ การเชื่อมโยงอย่างต่อเนื่องของกาเย รวมไปถึงการสอนประวัติศาสตร์ศิลป์ เป็นการสอนที่เน้นความรู้ในเชิงพุทธิปัญญา การสอนศิลปะนิยมจะเน้นด้านเจตคติ

2.5 ทักษะธาตุ และหลักสำคัญของการออกแบบ

องค์ประกอบศิลป์ เป็นหลักสำคัญสำหรับผู้สร้างสรรค์ และผู้ศึกษางานศิลปะ เนื่องจากผลงานศิลปะล้วนมีคุณค่าอยู่ 2 ประการ คือ คุณค่าทางด้านรูปทรง และคุณค่าทางด้าน เรื่องราว คุณค่าทางด้านรูปทรงเกิดจากการนำเอาองค์ประกอบต่าง ๆ ของศิลปะ ได้แก่ เส้น สี แสง และเงา รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว ฯลฯ มาจัดเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดความงาม ซึ่งแนวทางในการนำ องค์ประกอบต่าง ๆ มาจัดรวมกันนั้น เรียกว่า การจัดองค์ประกอบศิลป์ อีกคุณค่าหนึ่งของงานศิลปะ คือ คุณค่าทางด้านเนื้อหาเป็นเรื่องราว หรือสาระของผลงานที่ศิลปินผู้สร้างสรรค์ต้องการที่จะแสดง ออกมา ให้ผู้ชมได้สัมผัส รับรู้ โดยอาศัยรูปลักษณะที่เกิดจากการจัดองค์ประกอบนั่นเอง หรืออาจ กล่าวได้ว่า ศิลปินนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวผ่านรูปลักษณะที่เกิดจากการจัดองค์ประกอบทางศิลปะ ถ้า องค์ประกอบที่จัดขึ้นไม่สัมพันธ์กับเนื้อหาเรื่องราวที่นำเสนอของงานศิลปะนั้นก็ขาดคุณค่าทางความ งามไป ดังนั้น การจัดองค์ประกอบศิลป์จึงมีความสำคัญในการสร้างสรรค์งานศิลปะเป็นอย่างยิ่งเพราะ จะทำให้งานศิลปะทรงคุณค่าทางความงามอย่างสมบูรณ์

ความหมายของทักษะธาตุ

ทักษะธาตุ คือ ธาตุที่มองเห็นด้วยตา โดยมีธาตุปัจจัยต่าง ๆ ที่ประกอบกันเป็นรูปทรง ทางศิลปะเป็นส่วนประกอบมูลฐานของวัตถุ สิ่งของ มาจัดเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดความงามไว้ 6 อย่าง ได้แก่ เส้น (Line) สี (Color) รูปร่างและรูปทรง (Shape & Form) แสงและเงา (Light & Shade) พื้นผิว (Texture) ช่องว่าง (Space) โดยมีเนื้อหาดังนี้

เส้น (Line)

เส้น คือ ร่องรอยที่เกิดจากเคลื่อนที่ของจุด หรือถ้าเรานำจุดมาวางเรียงต่อ ๆ กันไป ก็จะเป็นเส้นขึ้น เส้นมีมิติเดียว คือ ความยาว ไม่มีความกว้าง ทำหน้าที่เป็นขอบเขตของที่ว่าง รูปร่าง รูปทรง หน้าหนัก สี ตลอดจนกลุ่มรูปทรงต่าง ๆ รวมทั้งเป็นแกน หรือโครงสร้างของรูปร่าง รูปทรง เส้นเป็นพื้นฐานที่สำคัญของงานศิลปะทุกชนิด เส้นสามารถให้ความหมาย แสดงความรู้สึก และอารมณ์ได้ด้วยตัวเอง และด้วยการสร้างเป็นรูปทรงต่าง ๆ ขึ้น เส้นมี 2 ลักษณะคือ เส้นตรง และ เส้นโค้ง เส้นทั้งสองชนิดนี้ เมื่อนำมาจัดวางในลักษณะต่าง ๆ กัน จะมีชื่อเรียกต่าง ๆ และให้ ความหมาย ความรู้สึกที่แตกต่างกันอีกด้วย

1.1 ลักษณะของเส้น ประกอบด้วย

- 1) เส้นตั้ง หรือ เส้นตั้ง ให้ความรู้สึกทางความสูง สง่า มั่นคง แข็งแรง เป็นสัญลักษณ์ของความซื่อตรง หนักแน่น
- 2) เส้นนอน ให้ความรู้สึกทางความกว้าง สงบ ราบเรียบ นิ่ง ผ่อนคลาย
- 3) เส้นเฉียง หรือ เส้นทะแยงมุม ให้ความรู้สึก เคลื่อนไหว รวดเร็ว ไม่มั่นคง
- 4) เส้นหยัก หรือ เส้นซิกแซก แบบฟันปลา ให้ความรู้สึก เคลื่อนไหว อย่างเป็นจังหวะ มีระเบียบ ไม่ราบเรียบ น่ากลัว อันตราย ขัดแย้ง ความรุนแรง
- 5) เส้นโค้ง แบบคลื่น ให้ความรู้สึก เคลื่อนไหวอย่างช้า ๆ ลื่นไหล ต่อเนื่อง สุภาพ อ่อนโยน นุ่มนวล
- 6) เส้นโค้งแบบก้นหอย ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว คลื่นคลาย หรือเติบโตในทิศทางที่หมุนวนออกมา ถ้ามองเข้าไปจะเห็นพลังความเคลื่อนไหวที่ไม่สิ้นสุด
- 7) เส้นโค้งวงแคบ ให้ความรู้สึกถึงพลังความเคลื่อนไหวที่รุนแรง การเปลี่ยนแปลงทิศทางที่รวดเร็ว ไม่หยุดนิ่ง
- 8) เส้นประ ให้ความรู้สึกที่ไม่ต่อเนื่อง ขาดหาย ไม่ชัดเจน เกิดความเครียด

1.2 ความสำคัญของเส้น คือ (1) ใช้ในการแบ่งที่ว่างออกเป็นส่วน ๆ (2) กำหนดขอบเขตของที่ว่าง หมายถึง ทำให้เกิดเป็นรูปร่างขึ้นมา (3) กำหนดเส้นรอบนอกของรูปทรง ทำให้มองเห็นรูปทรงชัดเจน (4) ทำหน้าที่เป็นน้ำหนักอ่อนแก่ ของแสดงและเงา หมายถึง การแรเงาด้วยเส้น และ (5) ให้ความรู้สึกด้วยการเป็นแกนหรือโครงสร้างของรูป และโครงสร้างของภาพ

สี (Color)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2538) ได้ให้ความหมายของสี หมายถึง ลักษณะของแสงสว่าง ปรางกฏแก่ตาให้เป็นสีขาว ดำ แดง เขียว เป็นต้น สิ่งที่ทำให้ตาเห็นเป็นขาว ดำ แดง เขียว เป็นต้น เช่น สีทาบ้าน สีวาดภาพ สีสามารถนำไปจัดองค์ประกอบโดยใช้หลักการออกแบบ และดูเหมือนสีในงานจิตรกรรมจะมีบทบาทในการสร้างงานเป็นอย่างมากเพราะสีมีอิทธิพลต่อการเห็น ฉะนั้นการทำความเข้าใจเรื่องสี และการนำไปใช้จึงเป็นสิ่งสำคัญ (สมชาย พรหมสุวรรณ, 2548)

2.1 การนำความรู้สีไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย

- 1) การใช้สีในสถานที่มืด และสว่างการจะเลือกใช้สีสำหรับตกแต่งภายในบ้านหรือสถานที่ต่าง ๆ นั้น ประการแรกต้องคำนึงถึงก่อน ว่าห้องนั้นได้รับอิทธิพลของแสงสว่างจากภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องกับหรือ เปล่า เพราะว่าถ้าห้องนั้น ๆ มีแสงสว่างส่องถึงมาก ๆ ก็ควรใช้สีที่ลดความสดใสหรือสี กลาง ๆ เพื่อจะได้ดูสบายตา นุ่มละมุน หากเราใช้สีที่สว่าง จะดูไม่เหมาะสม ขณะเดียวกันหากห้องนั้น ได้รับแสงจากภายนอกน้อยเราต้องใช้สีที่สดใส กระจายช่วยในการตกแต่ง เพราะห้องจะดูไม่ดู ทึม มืดทึบ ทำให้รู้สึกหดหู่ หลักการนี้ได้เกิดขึ้นมานานแล้วยกตัวอย่างเช่น ภาพเขียนบนผนังของชาวอียิปต์ ซึ่งก็ทราบกันดีอยู่แล้วว่าผนังภายในสิ่งก่อสร้าง ของชาวอียิปต์นั้น แสงสว่างผ่านเข้าไปได้ น้อยมากดังนั้นชาวอียิปต์นิยมใช้สีที่สดใส สว่างในการสร้างสรรคภาพ การ

เขียนภาพด้วยสีที่สดใสในที่สว่างน้อยนั้น จะทำให้ภาพเขียนสว่างพอดี ตามต้องการเพราะความมืดของบรรยากาศ รอบ ๆ อันเป็นสีกลางเข้ามามีบทบาททำให้สีที่สดใสลดความสดใสลงไปเองแต่ถ้าต้องการวางโครงสร้างให้สว่างมาก ควรวางโครงสร้างให้มีความผสมกลมกลืนในจุดพอดี เพราะแสงสว่างไม่ทำให้คุณภาพของสีเสียไปแต่อย่างใด

2) การใช้โครงสร้างสำหรับกลางแจ้ง การนำหลักการด้านโครงสร้างสีไปใช้ในสถานที่กลางแจ้ง นั้นมีหลักการที่ตรงกันข้ามกับประเภทแรก งานสถาปัตยกรรมแถบประเทศทางตะวันออกเช่นสถาปัตยกรรมไทย มักมุ่งหลังคาบ้านด้วยสีสดใส เช่น แดง เขียว เหลือง น้ำเงิน ท่ามกลางสภาพอากาศที่แดดจัดจ้า ร้อนแรง ซึ่งก็ดูสดใสงดงามเข้ากับสภาพแวดล้อม แต่หากเป็นบ้านเรือนในแถบยุโรป ซึ่งบรรยากาศของเขา ทึม ๆ ไม่กระจ่างอย่างแถบบ้านเรา หากใช้สีที่สดใสจะดูไม่น่ามอง บาดตา โดดออกมาจากสภาพแวดล้อมดังนั้นควรเลือกใช้สีที่ลดความสดใส ลงจะทำให้หน้าดูและกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม

3) สีที่ได้รับอิทธิพลของแสงไฟเข้ามาผสมแสงไฟนับว่ามีอิทธิพลต่อโครงสร้างของสี อาจทำให้เกิดความผันแปรได้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น อาจทำให้สีเข้มขึ้น สว่างขึ้น มีดลง สลัวหรือจมหายไป เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาดังกล่าว ก่อนการที่จะวางโครงสร้างสีใด ๆ ควรคำนึงถึงเรื่องของแสงไฟเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย เสมออาจทำโดยกำหนดโครงสร้างของสีแล้วนำมาทดสอบกับแสงไฟจริง ดู สังเกตผลที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่เรามาเดาหรือคิดเอง ดังนั้นการกำหนดโครงสร้างสีควรทำความเข้าใจไปกับการติดตั้งระบบไฟ เพื่อจะทำให้ทั้งสองส่วนนั้นได้สัมพันธ์กัน ถ้าแสงไฟที่ใช้เป็นแบบธรรมดา การจัดสีให้ดูกลมกลืนมีหลักเกณฑ์ ดังนี้ สีแดงจะดูสดใสกระจ่าง ส่วนสีแดงเข้มจะออกไปทางสีแดง สีม่วงแดงจะออกไปทางสีแดงสีม่วงคราม อาจกลายเป็นม่วง สีครามจะออกไปทางสีเทา สีน้ำเงินจะดูปรากฏเด่นชัดขึ้น ส่วนสีเหลืองจะออกไปทางส้ม และแสงสว่างจัดขึ้นสีเหลืองอาจจมหายไป ดังนั้น ผู้สร้างสรรค์ควรต้องศึกษาทำความเข้าใจในจุดนี้ เพื่อประโยชน์เวลานำไปใช้เช่นในการจัดฉากเวทีละคร การแสดงรวมทั้งเครื่องแต่งกายของตัวแสดง เพราะหากไม่ศึกษาอาจทำให้เกิดผลเสียตามมาได้เช่นเกิดจุดเด่นในที่ที่ไม่ต้องการ

2.2 ความรู้สึกเกี่ยวกับสีในเชิงจิตวิทยา ประกอบด้วย

- 1) สีแดง เป็นสีที่ให้ความรู้สึกร้อน รุนแรง กระตุ้น ทำหาย เคลื่อนไหว ตื่นเต้น ไร่ใจ มีพลัง ความอุดมสมบูรณ์ ความมั่งคั่ง ความรัก ความสำคัญ อันตรราย
- 2) สีส้ม เป็นสีที่ให้ความรู้สึก ร้อน ความอบอุ่น ความสดใส มีชีวิตชีวา วิทยุ ความตึกคะนอง การปลดปล่อย ความเปรี้ยว การระวัง กระฉับกระเฉง ขยันหมั่นเพียร
- 3) สีเหลือง เป็นสีที่ให้ความรู้สึกแจ่มใส ความสดใส ความร่าเริง ความเบิกบาน สดชื่น ชีวิตใหม่ ความสด ใหม่ ความสุขสว่าง การแผ่กระจาย อำนาจบารมี ความพอเพียง
- 4) สีเขียว เป็นสีที่ให้ความรู้สึก สงบ เย็น ร่มรื่น ร่มเย็น การพักผ่อน การผ่อนคลาย ธรรมชาติ ความปลอดภัย ปกติ ความสุข ความสุขุม เยือกเย็น
- 5) สีน้ำเงิน เป็นสีที่ให้ความรู้สึกสงบเสงี่ยม ความจริง สันติสุข ซื่อสัตย์ สุขุม สุขภาพ หนักแน่น เคารงขริ้ม เอากการเอางาน ละเอียด รอบคอบ สง่างาม มีศักดิ์ศรี สูงศักดิ์ เป็นระเบียบถ่อมตน

- 6) สีม่วง เป็นสีที่ให้ความรู้สึก มีเสน่ห์ น่าติดตาม เร้นลับ ซ่อนเร้น มีอำนาจ มีพลังแฝงอยู่ ความรัก ความเศร้า ความผิดหวัง ความสงบ ความสูงศักดิ์
- 7) สีฟ้า เป็นสีที่ให้ความรู้สึก ปลอดภัย โปร่งโล่ง กว้าง เบา โปร่งใส สะอาด ปลอดภัย ความสว่าง ลมหายใจ ความเป็นอิสระ เสรีภาพ การช่วยเหลือ แบ่งปัน
- 8) สีขาว เป็นสีที่ให้ความรู้สึก บริสุทธิ์ สะอาด สดใส เบาบาง อ่อนโยน เปิดเผย การเกิด ความรัก ความหวัง ความจริง ความเมตตา ความศรัทธา ความดีงาม
- 9) สีดำ เป็นสีที่ให้ความรู้สึก มีด สกปรก ลึกลับ ความสิ้นหวัง จุดจบ ความตาย ความชั่ว ความลับ ทารุณ โหดร้าย ความเศร้าหนักแน่น เข้มแข็ง อดทน มีพลัง
- 10) สีชมพู เป็นสีที่ให้ความรู้สึก อบอุ่น อ่อนโยน นุ่มนวล อ่อนหวาน ความรัก เอาใจใส่ วัยรุ่น นุ่มสาว ความน่ารัก ความสดใส
- 11) สีเทา เป็นสีที่ให้ความรู้สึก เศร้า อาลัย ท้อแท้ ความลึกลับ ความหดหู่ ความขรรา สงบ ความเงียบ สุภาพ สุขุม ถ่อมตน ประณีประนอม ลดความขัดแย้ง ความสามัคคี
- 12) สีทอง เป็นสีที่ให้ความรู้สึก ความหรูหรา โอ้อ่า มีราคา สูงค่า สิ่งสำคัญ ความเจริญรุ่งเรือง ความสุข ความมั่งคั่ง ความร่ำรวย การแผ่กระจาย

รูปร่างและรูปทรง (Shape & Form)

รูปร่าง คือ รูปแบน ๆ มี 2 มิติ มีความกว้างกับความยาว ไม่มีความหนาเกิดจากเส้นรอบนอกที่แสดงพื้นที่ขอบเขตของรูปต่าง ๆ เช่น รูปวงกลม รูปสามเหลี่ยม หรือ รูปอิสระที่แสดงเนื้อที่ของผิวที่เป็นระนาบมากกว่าแสดงปริมาตรหรือมวล

รูปทรง คือ รูปที่ลักษณะเป็น 3 มิติ โดยนอกจากจะแสดงความกว้าง ความยาวแล้วยังมีความลึก หรือความหนา หนา ด้วย เช่น รูปทรงกลม ทรงสามเหลี่ยม ทรงกระบอก เป็นต้น ให้ความรู้สึกมีปริมาตร ความหนาแน่น มีมวลสาร ที่เกิดจากการใช้ค่าน้ำหนัก หรือการจัดองค์ประกอบของรูปทรง หลายรูปรวมกัน

รูปร่างและรูปทรง เป็นรูปธรรมของงานศิลปะที่ใช้สื่อเรื่องราวจากงานศิลปะไปสู่ผู้ชม รูปร่างและรูปทรงที่มีอยู่ในงานศิลปะมี 3 ลักษณะ คือ

1. รูปเรขาคณิต มีรูปที่แน่นอน มาตรฐาน สามารถวัด คำนวณได้ง่าย มีกฎเกณฑ์ เกิดจากการสร้างของมนุษย์ เช่น รูปสี่เหลี่ยม รูปวงกลม รูปวงรี นอกจากนี้ ยังรวมถึงรูปทรงของสิ่งที่มีมนุษย์ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นอย่างมีแบบแผน แน่นนอน เช่น รถยนต์ เครื่องจักรกล เครื่องบิน สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ผลิตโดยระบบอุตสาหกรรม ก็จัดเป็นรูปเรขาคณิต เช่นกัน รูปเรขาคณิตเป็นรูปที่ให้โครงสร้างพื้นฐานของรูปต่าง ๆ ดังนั้น การสร้างสรรค์รูปอื่น ๆ ควรศึกษารูปเรขาคณิตให้เข้าใจ ต่อองแก้ไขก่อน
2. รูปอินทรีย์ เป็นรูปของสิ่งที่มีชีวิตหรือคล้ายกับสิ่งมีชีวิตที่สามารถเจริญเติบโต เคลื่อนไหว หรือเปลี่ยนแปลงรูปได้ เช่น รูปของคน สัตว์ พืช
3. รูปอิสระ เป็นรูปที่ไม่ใช่แบบเรขาคณิต หรือแบบอินทรีย์ แต่เกิดขึ้นอย่างอิสระไม่มีโครงสร้างที่แน่นอน ซึ่งเป็นไปตามอิทธิพล และการกระทำจากสิ่งแวดล้อม เช่น รูปก้อนเมฆ ก้อนหิน

หยดน้ำ คว้น ซึ่งให้ความรู้สึกที่เคลื่อนไหว มีพลัง รูปอิสระจะมีลักษณะ ขัดแย้งกับ รูปเรขาคณิต แต่กลมกลืน กับรูปอินทรีย์ รูปอิสระอาจเกิดจากรูปเรขาคณิต หรือรูปอินทรีย์ ที่ถูกกระทำจนมีรูปลักษณะเปลี่ยนไปจากเดิมจนไม่เหลือสภาพ เช่น รถยนต์ที่ถูกชนจนยับเยินทั้งคัน เครื่องบินตกตอไม้ที่ถูกเผาทำลาย หรือซากสัตว์ที่เนาเปื่อยผุพัง (สมชาย พรหมสุวรรณ, 2548)

พื้นผิว (Texture)

พื้นผิว หมายถึง ลักษณะของบริเวณผิวหน้าของสิ่งต่าง ๆ ที่เมื่อสัมผัสแล้วสามารถรับรู้ได้ว่ามีลักษณะอย่างไร คือรู้ว่า หยาบ ขรุขระ เรียบ มัน ด้าน เนียน สาก เป็นต้น

ลักษณะที่สัมผัสได้ของพื้นผิว มี 2 ประเภท คือ

1. พื้นผิวที่สัมผัสได้ด้วยมือ หรือกายสัมผัส เป็นลักษณะพื้นผิวที่เป็นอยู่จริง ๆ ของผิวหน้าของวัสดุนั้น ๆ ซึ่งสามารถสัมผัสได้จากงานประติมากรรม งานสถาปัตยกรรมและสิ่งประดิษฐ์อื่น ๆ

2. พื้นผิวที่สัมผัสได้ด้วยสายตา จากการมองเห็นแต่ไม่ใช่ลักษณะที่แท้จริงของผิววัสดุนั้น ๆ เช่น การวาดภาพก้อนหินบนกระดาษจะให้ความรู้สึกเป็นก้อนหินแต่ เมื่อสัมผัสเป็นกระดาษ หรือใช้กระดาษพิมพ์ลายไม้หรือลายหินอ่อน เพื่อปะ ทับ บนผิวหน้าของสิ่งต่าง ๆ เป็นต้น ลักษณะเช่นนี้ถือว่าเป็นการสร้างพื้นผิวลวงตา ให้สัมผัสได้ด้วยการมองเห็นเท่านั้น

ผิวลักษณะต่าง ๆ จะให้ความรู้สึกต่องานศิลปะที่แตกต่างกัน พื้นผิวหยาบจะให้ความรู้สึกกระตุ้นประสาท หนักแน่น มั่นคง แข็งแรง ถาวร ในขณะที่ผิวเรียบจะให้ความรู้สึกเบาสบาย การใช้ลักษณะของพื้นผิวที่แตกต่างกันเห็นได้ชัดเจนจากงานประติมากรรม และมากที่สุดในงานสถาปัตยกรรมซึ่งมีการรวมเอาลักษณะต่าง ๆ กันของพื้นผิววัสดุหลาย ๆ อย่าง เช่น อิฐ ไม้ โลหะ กระจก คอนกรีต หิน ซึ่งมีความขัดแย้งกันแต่สถาปนิกได้นำมาผสมกลมกลืนได้อย่างเหมาะสมลงตัวจนเกิดความสวยงาม

แสงและเงา (Light & Shade)

ค่าน้ำหนัก คือ ค่าความอ่อนแก่ของบริเวณที่ถูกแสงสว่าง และบริเวณที่เป็นเงาของวัตถุหรือ ความอ่อน ความเข้มของสีหนึ่ง ๆ หรือหลายสี เช่น สีแดง มีความเข้มกว่าสีชมพู หรือ สีแดงอ่อนกว่าสีน้ำเงิน เป็นต้น

นอกจากนี้ น้ำหนัก ยังหมายถึงระดับความเข้มของแสงและระดับ ความมืดของเงา ซึ่งไล่เรียงจากมืดที่สุด (สีดำ) ไปจนถึงสว่างที่สุด (สีขาว) น้ำหนักที่อยู่ระหว่างกลางจะเป็นสีเทา ซึ่งมีตั้งแต่เทาแก่ที่สุด จนถึงเทาอ่อนที่สุด การใช้ค่าน้ำหนักจะทำให้ภาพดูเหมือนจริง และมีความกลมกลืน ถ้าใช้ค่าน้ำหนักหลาย ๆ ระดับจะทำให้มีความกลมกลืนมากยิ่งขึ้น และถ้าใช้ค่าน้ำหนักจำนวนน้อยที่แตกต่างกันมากจะทำให้เกิด ความแตกต่าง ความขัดแย้ง

แสงและเงา เป็นองค์ประกอบของศิลปะที่อยู่คู่กัน แสง เมื่อส่องกระทบกับวัตถุ จะทำให้เกิดเงา แสงและเงา เป็นตัวกำหนดระดับของค่าน้ำหนัก ความเข้มของเงาจะขึ้นอยู่กับความเข้มของแสงในที่ที่มีแสงสว่างมาก เงาจะเข้มขึ้น และในที่ที่มีแสงสว่างน้อย เงาจะไม่ชัดเจน ในที่ที่ไม่มี

แสงสว่างจะไม่มีเงา และเงาจะอยู่ในทางตรงข้ามกับแสงเสมอ ค่าน้ำหนัก ของแสงและเงาที่เกิดบนวัตถุ สามารถจำแนกเป็นลักษณะที่ต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. บริเวณแสงสว่างจัด เป็นบริเวณที่อยู่ใกล้แหล่งกำเนิดแสงมากที่สุดจะมีความสว่างมากที่สุด ในวัตถุที่มีผิวมันวาวจะสะท้อนแหล่งกำเนิดแสงออกมาให้เห็นได้ชัด
2. บริเวณแสงสว่าง เป็นบริเวณที่ได้รับแสงสว่าง ร่องลงมาจากบริเวณแสงสว่างจัด เนื่องจากอยู่ห่างจากแหล่งกำเนิดแสงออกมา และเริ่มมีค่าน้ำหนักอ่อน ๆ
3. บริเวณเงา เป็นบริเวณที่ไม่ได้รับแสงสว่างหรือเป็นบริเวณที่ถูกบดบังจากแสงสว่าง ซึ่งจะมีค่าน้ำหนักเข้มมากกว่าบริเวณแสงสว่าง
4. บริเวณเงาเข้มจัด เป็นบริเวณที่อยู่ห่างจากแหล่งกำเนิดแสงมากที่สุดหรือเป็นบริเวณที่ถูกบดบังมาก ๆ หลาย ๆ ชั้น จะมีค่าน้ำหนักที่เข้มมากไปจนถึงเข้มที่สุด
5. บริเวณเงาตกทอด เป็นบริเวณของพื้นหลังที่เงาของวัตถุทาบลงไป เป็นบริเวณเงาที่อยู่ ภายนอกวัตถุ และจะมีความเข้มของค่าน้ำหนักขึ้นอยู่กับ ความเข้มของเงา น้ำหนักของพื้นหลัง ทิศทางและระยะของเงา

ช่องว่าง (Space)

ชลุต นีมเสมอ (2531) ได้ให้ความหมายคำว่า บริเวณว่าง หมายถึง การแทนค่าความลึกบนระนาบที่เป็น 2 มิติ เช่น การเขียนภาพแบบทัศนียภาพ นอกจากนี้ เทียนชัย ตั้งพระประเสริฐ (2533) ได้ให้ความหมายบริเวณว่าง หมายถึง บริเวณที่ล้อมรอบรูปทรง หรือระยะห่างจากรูปทรงหนึ่งกับอีกรูปทรงอื่น ๆ หรือพื้นที่ระนาบว่างเปล่า หรือที่ว่างในรูปทรงที่มีลักษณะเป็น 2 มิติ และ 3 มิติ และสมชาย พรหมสุวรรณ (2548) กล่าวว่าบริเวณว่าง คือ บริเวณที่ไม่มีวัตถุหรือสิ่งใดปรากฏอยู่ สามารถรับรู้บริเวณว่างนั้นได้ด้วยประสาทสัมผัส จากการเห็น การใช้ผิวหนังสัมผัสการใช้หูฟัง

ลักษณะบริเวณว่าง 2 ลักษณะ ได้แก่

1. บริเวณว่าง 2 มิติ หมายถึง บริเวณว่างที่แสดงลักษณะเฉพาะความกว้าง และความยาวเท่านั้น เรียกว่าบริเวณว่าง 2 มิติ บริเวณว่างเช่นนี้จะพบเห็นได้จากธรรมชาติและในงานศิลปะ (Zelanski and Fisher, 1991)
2. บริเวณว่าง 3 มิติ หมายถึง บริเวณว่างที่มีความกว้าง ยาว ลึก สัมผัสได้ด้วยความเป็นจริงเชิงกายภาพ เช่น บริเวณว่างภายในห้อง ซึ่งบริเวณว่างภายนอกวัตถุ สามารถพบเห็นบริเวณว่างเช่นนี้ได้ในชีวิตจริง และในงานศิลปะ (สุชาติ สุทธิ, 2535)

หน้าที่ของบริเวณว่าง 2 ประการ ได้แก่

1. บริเวณว่างที่ทำหน้าที่เป็นพื้น ได้แก่ บริเวณว่างที่รองรับวัตถุสิ่งของต่าง ๆ เป็นบริเวณว่างที่ให้วัตถุเข้าแทนที่ได้ ทำหน้าที่เป็นพื้นเพื่อให้รูป ปรากฏได้ชัดเจนโดยปกติบริเวณว่างที่ทำหน้าที่เป็นพื้น หากมีความเข้มใกล้เคียงกับรูป จะทำให้มองเห็นรูปได้ยาก หากมีความเข้มแตกต่างกันมาก จะมองเห็นรูปง่ายขึ้น

2. บริเวณว่างทำหน้าที่แยกรูปออกจากรูป ในงานศิลปะ ศิลปินสร้างรูปทรงขึ้นหลายรูปทรงในภาพ เพื่อให้รูปทรงเหล่านั้นมองเห็นได้ชัดเจน ศิลปินต้องใช้บริเวณว่างเพื่อแยกรูปทรงเหล่านั้นออกจากกัน บริเวณว่างจะบอกได้ว่า รูปทรงแต่ละรูปทรงอยู่ห่างจากกันเท่าใด ในทิศทางใด เช่น ซ้าย ขวา บน ล่าง หรือลึกเข้าไปในภาพ

อุบล ตูจินดา (2532) กล่าวว่า การเรียนการสอนศิลปะจะช่วยพัฒนาการทางการรับรู้ได้สองทาง คือ การรับรู้ทางด้านวัตถุจากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่น สี แสงเงา ตำแหน่ง สัดส่วน ความเคลื่อนไหว และการสัมผัส ซึ่งจะเป็นสิ่งสนใจในการสร้างสรรค์รูปแบบทางศิลปะการปฏิบัติศิลปะที่เกี่ยวข้องกับสี รูปทรง ปริมาตร พื้นผิว บริเวณว่าง ซึ่งเป็นการฝึกฝนที่จะสะสมประสบการณ์ต่อการรับรู้ต่อวัตถุอย่างสำคัญอีกทางหนึ่ง ประสบการณ์ที่เกิดจากการเรียนรู้ทางศิลปะจะทำให้เกิดความฉับไวในการรับรู้ และนำไปสู่การคิดและการวิเคราะห์ต่อไป การรับรู้ทางการความคิดและจินตนาการเป็นผลที่เกิดจากการรับรู้สิ่งต่าง ๆ แล้วนำมาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะขึ้น หรือเกิดจากความคิดในเชิงจินตนาการทางใจนำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานแตกต่างไปจากสิ่งที่เคยรับรู้มาก่อน

พีระพงษ์ กุลพิศาล (2533) ได้ให้ความหมายของการรับรู้ทางศิลปะว่าการรับรู้ทางศิลปะ โดยเฉพาะทางทัศนศิลป์ หมายถึง การมองเห็นรูปทรงที่เป็นศิลปะและพยายามทำความเข้าใจกับรูปทรงที่มองเห็นนั้น ๆ เป็นอาการที่ลึกซึ้งกว่ากระบวนการการใช้สายตาตามปกติธรรมดา และยังเกี่ยวข้องไปถึงการทำงานของสมองและระบบประสาทของผู้ซึ่งกำลังรับรู้ข้อมูลต่าง ๆ จากประสาทสัมผัสอีกด้วย การรับรู้ทางศิลปะเป็นการรับรู้ปริมาณหนึ่งที่มีต่อรูปทรงที่มองเห็น ด้วยความมีชีวิตชีวาตามที่โอกาสจะอำนวย เมื่อได้รับรู้แล้วการรับรู้ต่าง ๆ จะรวมตัวกันเป็นการรับรู้สะสม และจะกลายเป็นประสบการณ์ทางสุนทรียภาพก็ต่อเมื่อมีการรวมคุณค่าของรูปทรงที่มองเห็นให้เป็นเอกภาพเดียวกัน หรืออาจกล่าวได้ว่า การรับรู้เป็นกระบวนการเชิงสร้างสรรค์ เป็นกระบวนการของการตื่นตัวทางการสัมผัสและการสร้างความปรารถนาทางจิตใจซึ่งถูกปลุกเร้าให้เกิดขึ้นภายในตัวผู้ดูและส่วนประกอบต่าง ๆ ที่รวมกันอยู่เป็นรูปทรงที่มองเห็นที่เราเรียกว่า ส่วนประกอบที่มองเห็นเป็นส่วนประกอบที่ก่อให้เกิดคุณค่าและความสัมพันธ์กันในส่วนรวม ได้แก่ เส้น รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว สี เป็นต้น

บาร์บารา (Barbara, 1997) กล่าวว่าองค์ประกอบทางศิลปะนั้น เป็นส่วนประกอบพื้นฐานในการสร้างงานศิลปะซึ่งได้แก่ เส้น รูปร่าง รูปทรง สี น้ำหนัก และพื้นผิว ซึ่งโรงเรียนการออกแบบในประเทศเยอรมันก็มุ่งเน้นการเข้าใจ และการสร้างผลงานโดยใช้องค์ประกอบทางศิลปะ ซึ่งทั้งนี้ ผลงานศิลปะหรืองานประดิษฐ์ชั้นเลิศก็ล้วนแต่ให้ความสำคัญกับพื้นฐานองค์ประกอบทางศิลปะทั้งสิ้น

สรุปได้ว่า องค์ประกอบที่เป็นพื้นฐานในการสร้างสรรคงานศิลปะ มีดังนี้ เส้น แบ่งได้เป็น 4 แบบ คือ เส้นที่เกิดขึ้นจริง เส้นเชิงนัย เส้นที่เกิดจากขอบและเส้นสัมผัส สีมีอิทธิพลต่อความรู้สึก รูปร่างรูปทรง แสงและเงาใช้หลักธรรมชาติในการกำหนดแสงและเงาเพื่อให้เกิดมิติ พื้นผิวที่เกิดจากเทคนิคและเกิดจากความเป็นจริง และช่องว่างแบบ 2 มิติ และที่ว่างแบบ 3 มิติ

หลักสำคัญของการออกแบบ (Design Principles)

หลักสำคัญของการออกแบบ หมายถึง กฎเกณฑ์หรือเทคนิค ที่จะนำองค์ประกอบ ศิลปะมาจัดวางเพื่อสร้างงานศิลปะให้เกิดความงดงามน่าสนใจ ได้อารมณ์ ตามที่ศิลปินต้องการ 9 ประการ คือ เอกภาพ (Unity) ดุลยภาพ (Balance) สัดส่วน (Proportion) ความกลมกลืน (Harmony) ความขัดแย้ง (Contrast) จังหวะ (Rhythm) การทำซ้ำ (Repetition) การลดหลั่น (Gradation) และ ทิศทาง (Direction) โดยมีเนื้อหา ดังนี้

เอกภาพ (Unity)

เอกภาพ หมายถึง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขององค์ประกอบศิลปะทั้งด้าน รูปลักษณะ และด้านเนื้อหาเรื่องราว เป็นการประสานหรือจัดระเบียบของส่วนต่าง ๆ ให้เกิดความ เป็นหนึ่งเดียว เพื่อผลรวมอันไม่อาจแบ่งแยกส่วนใดส่วนหนึ่งออกไป ดังที่ สมชาติ พรหมสุวรรณ (2548) กล่าวว่า เอกภาพในงานศิลปะ ยังหมายถึง ความคิด อารมณ์ และรูปแบบในการนำเสนอ ฉะนั้น เอกภาพในงานศิลปะ จึงมีส่วนสำคัญ ดังนี้ (1) เอกภาพในการจัดองค์ประกอบศิลปะ การ เลือกใช้ในการออกแบบ จัดตำแหน่งที่เหมาะสม (2) เอกภาพทางความคิด อารมณ์ ความรู้สึก (3) เอกภาพของรูปแบบ ลักษณะหรือวิธีการสร้างผลงาน ซึ่งนำไปสู่รูปแบบเฉพาะ ฉะนั้น การเลือกรูปแบบในการสร้างงานต้องสอดคล้องกับแนวคิด และเรื่องราวที่จะนำเสนอ เพื่อความเป็นเอกภาพ เดียวกัน ซึ่งโลว์รี (Lowry, 1966) กล่าวว่า องค์ประกอบศิลปะและหลักการออกแบบเป็นเครื่องมือของ ศิลปินที่จะถ่ายทอดความคิด อารมณ์ และทั้งหมดนี้จะต้องผสมผสานกลมกลืนกันอย่างมีเอกภาพ

การสร้างงานศิลปะ คือ การสร้างเอกภาพขึ้นจากความสับสน ความยุ่งเหยิง เป็นการ จัดระเบียบ และดุลยภาพ ให้แก่สิ่งที่ขัดแย้งกันเพื่อให้รวมตัวกันได้ โดยการเชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ให้ สัมพันธ์กันเอกภาพของงานศิลปะ มีอยู่ 2 ประการ คือ

1. เอกภาพของการแสดงออก หมายถึง การแสดงออกที่มีจุดมุ่งหมายเดียว แน่นนอน และมีความเรียบง่าย งานชิ้นเดียวจะแสดงออกหลายความคิด หลายอารมณ์ไม่ได้ จะทำให้สับสน ขาดเอกภาพ และการแสดงออกด้วยลักษณะเฉพาะตัวของศิลปินแต่ละคน ก็สามารถทำให้เกิด เอกภาพแก่ผลงานได้

2. เอกภาพของรูปทรง คือ การรวมตัวกันอย่างมีดุลยภาพ และมีระเบียบของ องค์ประกอบทางศิลปะ เพื่อให้เกิดเป็นรูปทรงหนึ่ง ที่สามารถแสดงความคิดเห็นหรืออารมณ์ของ ศิลปิน ออกได้อย่างชัดเจน เอกภาพของรูปทรง เป็นสิ่งสำคัญที่สุดต่อความงามของผลงานศิลปะ เพราะเป็นสิ่งที่ศิลปินใช้เป็นสื่อในการแสดงออกถึงเรื่องราว ความคิด และอารมณ์

ดังนั้น กฎเกณฑ์ในการสร้างเอกภาพในงานศิลปะเป็นกฎเกณฑ์เดียวกันกับ ธรรมชาติ ซึ่งมีอยู่ 2 หัวข้อ คือ

1. กฎเกณฑ์ของการขัดแย้ง มีอยู่ 4 ลักษณะ คือ

1.1 การขัดแย้งขององค์ประกอบทางศิลปะแต่ละชนิดและรวมถึงการขัดแย้งกัน ขององค์ประกอบต่างชนิดกันด้วย

1.2 การขัดแย้งของขนาด

1.3 การขัดแย้งของทิศทาง

1.4 การขัดแย้งของที่ว่างหรือ จังหวะ

2. กฎเกณฑ์ของการประสาน คือ การทำให้เกิดความกลมกลืนให้สิ่งต่าง ๆ เข้ากันได้ได้อย่างสนิทเป็นการสร้างเอกภาพจากการรวมตัวของสิ่งๆ ที่เหมือนกันเข้าด้วยกันการประสานมีอยู่ 2 วิธี คือ

2.1 การเป็นตัวกลาง คือ การทำสิ่งที่ขัดแย้งกันให้กลมกลืนกันด้วยการใช้ตัวกลางเข้าไปประสาน เช่น สีขาว กับสีดำ ซึ่งมีความแตกต่าง ขัดแย้งกันสามารถทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีเอกภาพ ด้วยการใช้สีเทาเข้าไปประสาน ทำให้เกิดความกลมกลืนกันมากขึ้น

2.2 การซ้ำ คือ การจัดวางหน่วยที่เหมือนกันตั้งแต่ 2 หน่วยขึ้นไปเป็นการสร้างเอกภาพที่ง่ายที่สุด แต่ก็ทำให้ดูจืดชืด น่าเบื่อที่สุด

นอกจากนี้จากกฎเกณฑ์หลักคือ การขัดแย้งและการประสานแล้ว ยังมีกฎเกณฑ์รองอีก 2 ข้อ คือ

1. ความเป็นเด่น ซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ

1.1 ความเป็นเด่นที่เกิดจากการขัดแย้ง ด้วยการเพิ่ม หรือลดความสำคัญความน่าสนใจในหน่วยใดหน่วยหนึ่งของคู่ที่ขัดแย้งกัน

1.2 ความเป็นเด่นที่เกิดจากการประสาน

2. การเปลี่ยนแปลง คือ การเพิ่มความขัดแย้งลงในหน่วยที่ซ้ำกัน เพื่อป้องกันความจืดชืด น่าเบื่อ ซึ่งจะช่วยให้มีความน่าสนใจมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงมี 4 ลักษณะ คือ

2.1 การเปลี่ยนแปลงของรูปลักษณะ

2.2 การเปลี่ยนแปลงของขนาด

2.3 การเปลี่ยนแปลงของทิศทาง

2.4 การเปลี่ยนแปลงของจังหวะ

การเปลี่ยนแปลงรูปลักษณะจะต้องรักษาคุณลักษณะของการซ้ำไว้ ถ้ารูปมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก การซ้ำก็จะหมดไปกลายเป็นการขัดแย้งเข้ามาแทน และถ้าหน่วยหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมีความแตกต่างจากหน่วยอื่น ๆ มากจะกลายเป็นความเป็นเด่นเป็นการสร้างเอกภาพด้วยความขัดแย้ง

ดุลยภาพ (Balance)

ความสมดุล หรือ ดุลยภาพ หมายถึง น้ำหนักที่เท่ากันขององค์ประกอบ ไม่เอนเอียงไปข้างใดข้างหนึ่งในทางศิลปะยังรวมถึงความประสานกลมกลืน ความพอเหมาะพอดีของส่วนต่าง ๆ ในรูปทรงหนึ่ง หรืองานศิลปะชิ้นหนึ่ง การจัดวางองค์ประกอบต่าง ๆ ลงในงานศิลปกรรมนั้นจะต้องคำนึงถึงจุดศูนย์ถ่วง ในธรรมชาตินั้นทุกสิ่งสิ่งของที่ทรงตัวอยู่ได้โดยไม่ล้มเพราะมีน้ำหนักเฉลี่ยเท่ากันทุกด้าน ฉะนั้น ในงานศิลปะถ้ามองดูแล้วรู้สึกว่าจะบางส่วนหนักไป แนนไป หรือ เบา บางไปก็จะทำให้ภาพนั้นดูเอนเอียง และเกิดความ รู้สึกไม่สมดุล เป็นการบกพร่องทางความงาม

คุณภาพในงานศิลปะ มี 2 ลักษณะ คือ

1. คุณภาพแบบสมมาตร หรือ ความสมดุลแบบซ้ายขวาเหมือนกัน คือ การวางรูปทั้งสองข้างของแกนสมดุล เป็นการสมดุลแบบธรรมชาติลักษณะแบบนี้ใน ทางศิลปะมีใช้น้อยส่วนมากจะใช้ในลวดลายตกแต่ง ในงานสถาปัตยกรรมบางแบบ หรือในงานที่ต้องการคุณภาพที่นิ่งและมั่นคง

2. คุณภาพแบบอสมมาตร หรือความสมดุลแบบซ้ายขวาไม่เหมือนกัน มักเป็นการสมดุลที่เกิดจากการจัดใหม่ของมนุษย์ ซึ่งมีลักษณะที่ทางซ้ายและขวาจะไม่เหมือนกันใช้องค์ประกอบที่ไม่เหมือนกัน แต่มีความสมดุลกัน อาจเป็นความสมดุลด้วย

น้ำหนักขององค์ประกอบ หรือสมดุลด้วยความรู้สึกก็ได้ การจัดองค์ประกอบให้เกิดความสมดุลแบบอสมมาตรอาจทำได้โดยเลื่อนแกนสมดุลไปทางด้านที่มีน้ำหนักมากกว่า หรือเลือกรูปที่มีน้ำหนักมากกว่าเข้าหาแกน จะทำให้เกิดความสมดุลขึ้น หรือใช้หน่วยที่มีขนาดเล็กแต่มีรูปลักษณะที่น่าสนใจถ่วงดุลกับรูปลักษณะที่มีขนาดใหญ่แต่มีรูปแบบธรรมดา

ทั้งนี้ สมชาย พรหมสุวรรณ (2548) กล่าวว่า ความสมดุลและสัดส่วนต่างมีความสัมพันธ์ต่อกัน วัตถุใดมีความสมดุลตั้งวางอยู่ได้คงสภาพอยู่ได้ ย่อมมีสัดส่วนของสิ่งต่าง ๆ ในตัวมันเองพอดี สัดส่วนดังกล่าวมิได้หมายถึง เฉพาะเรื่องความโตเล็ก ความสั้นยาวของรูปร่างเท่านั้น แต่หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบศิลป์ ในเรื่องขนาด จำนวนหรือปริมาณ ความเข้มข้นที่ปรากฏในงานศิลปะ ถ้าความสัมพันธ์ขององค์ประกอบศิลป์ มีสัดส่วนที่ดี จะทำให้งานศิลปะมีความสวยงาม ซึ่ง เบฟลิน (Bevlin, 1989) ได้กล่าวว่า ที่ใดมีความสมดุลที่นั้นมีความสงบ กิจกรรมต่าง ๆ จะดำเนินไปได้อย่างปกติ ในทางกันข้ามที่ใดขาดความสมดุล ที่นั้นจะเกิดความไม่สงบสุขขึ้น ความสมดุลเปรียบเสมือนทางสายกลาง สอดรับกับ สุชาติ สุทธิ (2535) กล่าวว่า ความสมดุลในงานศิลปะเป็นความสมดุลที่ใช้ความรู้สึกเป็นหลัก ซึ่งหมายถึง ความสมดุลที่ซ้าย-ขวา มืองค์ประกอบที่ไม่เหมือนกัน ถ่วงน้ำหนักซึ่งกัน และกันจนเกิดความรู้สึกสมดุลกันได้ ความสมดุลแบบนี้มักเป็นความสมดุลโดยการเห็นมากกว่าความเป็นจริง

สัดส่วน (Proportion)

สัดส่วน หมายถึง ความสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสมระหว่างขนาดขององค์ประกอบที่แตกต่างกัน ทั้งขนาดที่อยู่ในรูปทรงเดียวกันหรือระหว่างรูปทรง และรวมถึงความสัมพันธ์กลมกลืนระหว่างองค์ประกอบทั้งหลายด้วยซึ่งเป็นความพอเหมาะพอดี ไม่มากไม่น้อย ขององค์ประกอบทั้งหลายที่นำมาจัดรวมกัน ความเหมาะสมของสัดส่วนอาจ พิจารณาจากคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. สัดส่วนที่เป็นมาตรฐาน จากรูปลักษณะตามธรรมชาติ ของ คน สัตว์ พืช ซึ่งโดยทั่วไปถือว่า สัดส่วนตามธรรมชาติ จะมีความงามที่เหมาะสมที่สุดหรือจากรูปลักษณะที่เป็นการสร้างสรรค์ของมนุษย์ เช่น Gold section เป็นกฎในการสร้างสรรค์รูปทรงของกรีก ซึ่งถือว่า "ส่วนเล็กสัมพันธ์กับส่วนที่ใหญ่กว่า ส่วนที่ใหญ่กว่าสัมพันธ์กับส่วนรวม" ทำให้สิ่งต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นมีสัดส่วนที่สัมพันธ์กับทุกสิ่งอย่างลงตัว

2. สัตส่วนจากความรู้สึก โดยที่ศิลปะนั้นไม่ได้สร้างขึ้นเพื่อความงามของรูปทรงเพียงอย่างเดียว แต่ยังสร้างขึ้นเพื่อแสดงออกถึง เนื้อหา เรื่องราว ความรู้สึกด้วย สัตส่วนจะช่วยเน้นอารมณ์ ความรู้สึก ให้เป็นไปตามเจตนาอารมณ์ และเรื่องราวที่ศิลปินต้องการ ลักษณะเช่นนี้ ทำให้งานศิลปะของชนชาติต่าง ๆ มีลักษณะแตกต่างกัน เนื่องจากมีเรื่องราว อารมณ์ และความรู้สึกที่ต้องการแสดงออกต่าง ๆ กันไป เช่น กรีกนิยมในความงามตามธรรมชาติเป็นอุดมคติ เน้นความงามที่เกิดจากการประสานกลมกลืนของรูปทรงจึงแสดงถึงความเหมือน จริงตามธรรมชาติ ส่วนศิลปะอัฟริกันดั้งเดิม เน้นที่ความรู้สึกทางวิญญาณที่หนักแล้ว ดังนั้น รูปลักษณะจึงมีสัตส่วนที่ผิดแผกแตกต่างไปจากธรรมชาติทั่วไป

ความกลมกลืน (Harmony)

ความกลมกลืน หมายถึง การนำองค์ประกอบพื้นฐาน ที่มีความคล้ายกันหรือเหมือนกันมาจัดวางอย่างสัมพันธ์กัน เกิดการประสานกันอย่างเหมาะสม และลงตัวในผลงาน ดูแล้วไม่ขัดตา

ลักษณะของความกลมกลืน แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ความกลมกลืนขององค์ประกอบพื้นฐานที่คล้ายกัน เป็นการนำเอาองค์ประกอบพื้นฐานที่มีความคล้ายคลึงกันในลักษณะต่าง ๆ เช่น รูปร่าง ขนาด ทิศทาง สี ลักษณะผิว มาจัดไว้ด้วยกัน เพื่อให้เกิดความกลมกลืน เป็นระเบียบ

2. ความกลมกลืนตามธรรมชาติหรือประโยชน์ใช้สอย คือ ความกลมกลืนระหว่างวัตถุต่าง ๆ เช่น ของตกแต่งสวน เครื่องเรือน กับสิ่งที่อยู่แวดล้อม ทั้งในแง่ความสวยงามตามธรรมชาติ และประโยชน์ใช้สอย (ฉัตรชัย อรรถปัทม์, 2551)

การสร้างความกลมกลืนสามารถทำให้องค์ประกอบศิลปะมีความกลมกลืนกันได้โดยวิธีการดังนี้

1. การทำซ้ำ ๆ กัน องค์ประกอบศิลปะที่นำมาใช้จะต้องสร้างซ้ำ ๆ กัน
2. การเปลี่ยนแปลงทีละน้อย หมายถึง การสร้างองค์ประกอบศิลปะให้มีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปทีละน้อย การเปลี่ยนไปทีละน้อย ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว นุ่มนวล สายตาจะเคลื่อนจากจุดหนึ่งไปอีกจุดหนึ่งอย่างช้า ๆ ทำให้เรามองไม่เห็นความต่างที่ซ่อนอยู่ในภาพ
3. การทำซ้ำขององค์ประกอบศิลปะชุดใดชุดหนึ่ง หมายถึง การให้องค์ประกอบในบริเวณใดบริเวณหนึ่ง หรือชุดใดชุดหนึ่ง ทำซ้ำในบริเวณอื่น ๆ
4. การสลับไปมาอย่างต่อเนื่อง องค์ประกอบศิลปะแม้จะตัดกัน หากนำมาสลับไปมาอย่างต่อเนื่อง สร้างลักษณะซ้ำ ๆ กันขึ้นในภาพเดียวกันทำให้เกิดความกลมกลืนกันได้
5. ตัวเชื่อม เป็นเหมือนตัวเชื่อมต่อกันกลางระหว่างการตัดกันของสิ่งของสองอย่าง ซึ่งสามารถลดความรุนแรงของการตัดกันได้ (ชะลูด นิ่มเสมอ 2531)

ความขัดแย้ง (Contrast)

ความขัดแย้ง หมายถึง การจัดองค์ประกอบพื้นฐานที่มีคุณสมบัติต่างกันมาไว้ด้วยกัน ความแตกต่างกันนั้นมีหลายระดับตั้งแต่เล็กน้อยจนถึงแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง จนทำให้งานเกิดความขัดแย้งไม่เป็นระเบียบ การตัดกันถ้าหากใช้ด้วยความเหมาะสมจะทำให้เกิดความเด่นปรากฏชัดเจนขึ้นในผลงาน กลายเป็นจุดรวมของความสนใจ นอกจากนี้ ยังช่วยลดความน่าเบื่อจากความกลมกลืนที่มีมากเกินไป แต่ถ้าใช้การตัดกันมากเกินไปจะทำให้เกิดความไม่เข้ากันหรือขัดกัน

การแก้ปัญหาเรื่องการตัดกัน เป็นวิธีการที่จะลดความขัดแย้ง หรือวิธีการที่จะทำให้สิ่งที่ขัดแย้งกันเกิดความกลมกลืน โดยวิธีการประสาน คือ การทำให้องค์ประกอบต่าง ๆ เกิดความเชื่อมโยงและมีความกลมกลืน เป็นหลักการพื้นฐานในการทำงานศิลปะที่ช่วยลดปัญหาความขัดแย้งลง การแก้ปัญหาความขัดแย้งในองค์ประกอบใดก็ควรใช้องค์ประกอบนั้นเป็นตัวกลาง หรือตัวประสาน เช่น การแก้ปัญหาเรื่องน้ำหนัก ขาวกับดำ ควรใช้น้ำหนักเทาเป็นตัวประสาน เป็นต้น สำหรับความขัดแย้งในองค์ประกอบอื่น ไม่ว่าจะเป็นรูปร่าง ลักษณะผิว สี ทิศทาง ก็สามารถแก้ปัญหาได้ในทำนองเดียวกัน

ในการสร้างสรรค์งานศิลปะหากต้องการให้ผลงานมีความกลมกลืนก็ต้องเลือกองค์ประกอบพื้นฐานที่คล้ายกันมาไว้ด้วยกัน จะทำให้ผลงานมีระเบียบเรียบร้อย นุ่มนวล แต่ในทางตรงกันข้ามหากรู้สึกเบื่อกับงานที่มีความกลมกลืนมากเกินไปก็อาจเลือกองค์ประกอบที่มีลักษณะต่างกันหรือตรงข้ามมาใช้ร่วมกัน จะเกิดความตื่นเต้น สะดุดตา น่าสนใจขึ้น ช่วยทำให้จุดเด่น หรือจุดรวมแห่งความสนใจในผลงานได้ จุดเด่นที่เกิดขึ้นนี้ คือ จุดมุ่งหมายของงานว่าผลงานชิ้นนั้น ๆ ต้องการจะสื่อสารอะไรให้แก่ผู้ดูนั่นเอง (ฉัตรชัย อรรถปักษ์, 2551)

จังหวะ (Rhythm)

จังหวะ หมายถึง รูปแบบของการเคลื่อนไหวที่ต่อเนื่องซ้ำ ๆ กัน ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งในช่วง “ระยะเวลาหนึ่ง” (Ocvirk, 1962) คำว่า Rhythm มาจากภาษากรีก หมายถึง การเคลื่อนไหวไปซึ่งชุลต นิมเสมอ (2531) กล่าวถึงความหมายของจังหวะ “จังหวะคือการซ้ำ ๆ” กันของทัศนธาตุในงานทัศนศิลป์ที่เป็นระเบียบ จากระเบียบธรรมดา มีช่วงห่างเท่า ๆ กัน มาเป็นระเบียบที่สูงขึ้นซับซ้อนขึ้น ในทางทัศนศิลป์ ความเคลื่อนไหว หรือจังหวะดังกล่าวเกิดขึ้นจากการซ้ำ ๆ กันขององค์ประกอบศิลป์ การซ้ำเกิดได้หลายรูปแบบ เช่น การซ้ำกันด้วยตัวมันเอง แต่มีน้ำหนักต่างกัน

องค์ประกอบของจังหวะ ประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ คือ

1. ความเคลื่อนไหว หมายถึง ความเคลื่อนไหวหรือความรู้สึกไม่หยุดนิ่ง เคลื่อนไหวรุนแรง แผ่วเบา สม่่าเสมอก็ได้ ในทางทัศนศิลป์ ความเคลื่อนไหวสามารถทำได้หลายวิธีการ ได้แก่ การกระจายของสี การซ้ำกันของรูปทรง การเปลี่ยนแปลงของรูปทรง การเปลี่ยนแปลงค่าของแสงเงา การเปลี่ยนแปลงพื้นผิว

2. เวลา คือ ช่วงระยะเวลาต่อเนื่องของความเคลื่อนไหว ซึ่งอาจจะต้องใช้ระยะเวลาหนึ่ง เช่น จังหวะของการเดิน มิได้หมายถึงการเดินเพียงก้าวเดียว แต่หมายถึงการเดินหลาย ๆ ครั้ง จากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง

จังหวะในงานศิลปะเกิดขึ้นได้จากองค์ประกอบศิลป์เพียงตัวเดียว หรือองค์ประกอบศิลป์หลาย ๆ ตัว สร้างความเคลื่อนไหวช้า-เร็ว งานใดที่ปราศจากจังหวะ จะทำให้งานดูแข็งตรงกันข้ามกับงานที่มีจังหวะรุนแรง ทำให้ภาพมีพลังมีชีวิตชีวา (Wickiser, 1947) งานที่มีจังหวะเคลื่อนไหวเนิบนาบ ให้อารมณ์สงบ เกิดอารมณ์ รู้สึก บางครั้งเหมือนแผ่วเบา นุ่มนวล อ่อนหวาน บางครั้งรู้สึกรุนแรงตามไปด้วย

การซ้ำ (Repetition)

การซ้ำเกิดจากองค์ประกอบที่มีลักษณะเหมือนกัน ตั้งแต่ 2 หน่วยขึ้นไปวางอยู่ในที่ว่าง โดยมีที่ว่างคั่นอยู่ระหว่างหน่วยองค์ประกอบที่จะนำมาวางซ้ำเหล่านี้ ได้แก่ จุด เส้น น้ำหนัก รูปทรง รูปทรง สี ลักษณะผิว ฯลฯ นอกจากนี้ การทำซ้ำเป็นการนำรูปทรง และรูปทรง ที่เหมือนกันมาจัดวางทำให้เกิดความเหมือนกับการรวมกำลังกันทำให้เกิดความชัดเจน ทำให้ดูเป็นกลุ่มก้อนอันหนึ่งอันเดียว หรือความพร้อมเพียง ดังที่ สมชาย พรหมสุวรรณ (2548) กล่าวไว้ว่า การทำซ้ำ คือ การสร้างหรือการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งซ้ำกัน

รูปแบบของการซ้ำ สามารถแบ่งได้เป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การซ้ำแบบเหมือนกัน เป็นการซ้ำขององค์ประกอบที่มีขนาดน้ำหนัก หรือลักษณะเดียวกันเรียงต่อเนื่องกันไป
2. การซ้ำแบบลดหลั่น เป็นการซ้ำขององค์ประกอบที่มีขนาด น้ำหนัก หรือลักษณะแตกต่างกัน เรียงจากมากไปหาน้อย หรือน้อยไปหามาก
3. การซ้ำเป็นจังหวะ เป็นการซ้ำของชุดองค์ประกอบที่มีลักษณะเหมือนกันเรียงต่อเนื่องกันไป ซึ่งภายในชุดองค์ประกอบ 1 ชุดนี้ จะประกอบด้วยหน่วยย่อยที่มีขนาด น้ำหนัก หรือลักษณะแตกต่างกัน
4. การซ้ำแบบไม่เป็นจังหวะ เป็นการซ้ำของชุดองค์ประกอบลักษณะหนึ่ง ๆ อย่างอิสระ ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยที่แน่นอน

เราสามารถนำหลักและวิธีการซ้ำไปใช้กับงานสร้างสรรค์ได้ทุกชนิด ขึ้นอยู่กับความต้องการหรือจุดมุ่งหมายของงานนั้น ๆ เช่น งานประติมากรรมอาจจะใช้การซ้ำขององค์ประกอบพื้นฐานต่าง ๆ เพื่อสร้างสรรค์งานปั้น งานแกะสลัก การออกแบบลวดลาย ประกอบงานสถาปัตยกรรม การออกแบบลวดลายผ้า ตลอดจนงานตกแต่งอื่น ๆ เป็นต้น

การลดหลั่น (Gradation)

การลดหลั่น คือ การจัดลำดับขององค์ประกอบต่าง ๆ เช่น เส้น รูปทรง รูปทรง สี ลักษณะผิว ฯลฯ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ เช่น ระดับสีอ่อนไปสีแก่ ลักษณะผิวเรียบไปสู่ขรุขระ รูปทรงเล็กไปหาใหญ่ เป็นต้น

สุชาติ สุทธิ (2535) ได้ให้ความหมายของการลดหลั่นว่า เป็นการจัดองค์ประกอบศิลป์ ในลักษณะใหญ่สู่เล็กสุด ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหวเป็นจังหวะ การลดหลั่นยังเป็นการเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบศิลป์ในลักษณะค่อย ๆ เปลี่ยนตัวของมันเองไปที่ละน้อย ทำให้เกิดทิศทาง ทำให้รู้สึกถึง จุดเริ่มต้นและจุดจบ (Cleaver, 1966) และยังทำให้เกิดความเคลื่อนไหวอีกด้วย จะช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับ ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงเป็นสำคัญ หากระดับการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นน้อยระดับ จะรู้สึก เคลื่อนไหวเร็ว หากมีระดับการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากระดับความเคลื่อนไหวจะช้าลง (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2537) สิ่งเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงได้จะต้องใช้ความพอประมาณในการควบคุมเพื่อให้เกิด ความพอเหมาะพอดี

การลดหลั่น สามารถทำให้เกิดความรู้สึกตื่นลึก มีมิติ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบ ค่อยเป็นค่อยไป สามารถพาสายตาไปสู่จุดเด่นได้ นอกจากนี้ การลดหลั่นแบบไม่เป็นจังหวะยังอาจ ทำให้เกิดความรู้สึกตื่นเด่นอีกด้วย (ฉัตรชัย อรรถปักษ์, 2551)

ทิศทาง (Direction)

ทิศทาง หมายถึง ความรู้สึกเคลื่อนไหวที่เกิดจากการพิจารณาองค์ประกอบในงาน ศิลปะ ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเส้น รูปร่าง ฯลฯ สามารถชักนำสายตาให้เกิดความรู้สึก เคลื่อนไหวไปตามทิศทางที่สร้างสรรค์ขึ้น

หลักในการกำหนดทิศทางของผลงานมีหลักง่าย ๆ คือ ทิศทาง หรือ การเคลื่อนไหว ไกลกันหันเหไปทางเดียวกันจะมีความกลมกลืน ถ้าหันเหไปคนละทางหรือตรงข้ามกันจะทำให้เกิด การตัดกัน ในการจัดองค์ประกอบที่ดี สำหรับงานที่มีทิศทางขององค์ประกอบที่เป็นเอกภาพ ควรเว้น ให้มีที่ว่างในทิศทางดังกล่าวอย่างเหมาะสม จึงจะทำให้มีความน่าสนใจ ดูแล้วไม่อึดอัด หาก องค์ประกอบมีทิศทางขัดแย้งกัน ควรพิจารณาก่อนว่าทิศทางโดยรวมของงานเคลื่อนที่ไปทิศทางใดก็ ให้เว้นที่ว่างสำหรับทิศทางนั้นมากกว่าทิศทางอื่น (ฉัตรชัย อรรถปักษ์, 2551)

สรุปได้ว่า องค์ประกอบศิลปะเป็นส่วนประกอบต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดงานศิลปะตลอดจน งานออกแบบสร้างสรรค์ทุกประเภท องค์ประกอบศิลปะต่าง ๆ ล้วนมีความสำคัญต่องานศิลปะ ทั้งสิ้น การจะนำองค์ประกอบใดมาใช้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับลักษณะของงานและประสบการณ์ของผู้ใช้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 3 การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะระดับประถมศึกษา

การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ได้กำหนดสาระสำคัญที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ ความสำคัญ คุณภาพผู้เรียน สาระการเรียนรู้และองค์ความรู้ มาตรฐานการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ แนวทางการจัดการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ และยุทธศาสตร์การเรียนรู้กลุ่มศิลปะ ดังต่อไปนี้

วิสัยทัศน์กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ การคิดที่เป็นเหตุเป็นผลถึงวิธีการทางศิลปะ ความเป็นมาของรูปแบบ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และรากฐานทางวัฒนธรรม ค้นหาผลงานศิลปะสื่อความหมายกับตนเอง ค้นหาศักยภาพ ความสนใจส่วนตัว ฝึกการเรียนรู้ การสังเกตที่ละเอียดอ่อนอันนำไปสู่ความรัก เห็นคุณค่า และเกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะ รอบตัว พัฒนาเจตคติ สมาธิ รสนิยมส่วนตัว มีทักษะ กระบวนการ วิธีการแสดงออก การคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนตระหนักถึงบทบาทของศิลปกรรมในสังคม ในบริบทของการสะท้อนวัฒนธรรมทั้งของตนเองและวัฒนธรรมอื่น ๆ พิจารณาว่าผู้คนในวัฒนธรรมของตนมีปฏิกิริยาตอบสนองต่องานศิลปะ ช่วยให้มีมุมมองและเข้าใจโลกทัศน์กว้างไกล ช่วยเสริมความรู้ ความเข้าใจ มโนทัศน์ด้านอื่น ๆ สะท้อนให้เห็นมุมมองของชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และความเชื่อ ความศรัทธาทางศาสนา

ความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ คือ มุ่งเน้นส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม สนุกสนาน มีความมีคุณค่า มีความเชื่อมั่นในตนเอง และแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ พัฒนาระบวนการรับรู้ทางศิลปะ การเห็นภาพรวม การสังเกตรายละเอียด สามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง นอกจากนี้ กิจกรรมศิลปะสามารถนำไปใช้พัฒนาผู้เรียนโดยตรง ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อมอันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ด้วยการมีความรับผิดชอบ มีวินัย สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข

คุณภาพผู้เรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะแล้ว ผู้เรียนจะมีสภาพจิตใจที่งดงาม มีสุนทรียภาพ มีรสนิยม รักความเป็นระเบียบ มีการรับรู้อย่างพินิจพิเคราะห์ เห็นคุณค่า ความสำคัญของศิลปะ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนศิลปวัฒนธรรม อันเป็นมรดกทางปัญญาของคนในชาติ สามารถค้นพบศักยภาพ ความสนใจในตนเองอันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพทางศิลปะ มีจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ มีความเชื่อมั่น พัฒนาตนเองได้ และแสดงออกได้อย่างสร้างสรรค์ มีสมาธิในการทำงาน มีระเบียบวินัย และมีความรับผิดชอบ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เมื่อจบการศึกษาแต่ละช่วงชั้นผู้เรียนจะมีคุณภาพ ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 (ประถมศึกษาปีที่ 1 – 3)

- สร้างและนำเสนอผลงานศิลปะจากจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ เล่าเกี่ยวกับผลงานของตนให้ผู้อื่นรับรู้ โดยใช้ศัพท์เบื้องต้นเกี่ยวกับศิลปะได้

- รับรู้ทางศิลปะ ได้แก่ ทศนธาตุ องค์ประกอบดนตรี องค์ประกอบนาฏศิลป์ เล่าให้ผู้อื่นรับรู้โดยใช้ศัพท์เบื้องต้นเกี่ยวกับศิลปะได้

- ระบุสิ่งแวดล้อมหรือเงื่อนไขที่ทำให้เกิดผลงานศิลปะได้

- ใช้ความรู้ทางศิลปะสาขาต่าง ๆ ในการเรียนรู้กลุ่มสาระอื่น ๆ

- สนใจในการปฏิบัติงานศิลปะ ฟังพอใจ สนุกเพลิดเพลิน รับผิดชอบการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

- สังเกต รับรู้ สนใจธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม งานศิลปะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น

สาระการเรียนรู้และองค์ความรู้

ขอบข่ายของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้ (1) ความรู้ขอบข่าย สัญลักษณ์ แนวคิดทางศิลปะ (2) การสร้างสรรค์และการแสดงออก (3) การวิเคราะห์วิจารณ์งานศิลปะ (4) การประยุกต์ใช้ความรู้ทางศิลปะ และ (5) ศิลปะกับวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ไทยและสากล ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

แนวทางการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะมุ่งส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้และประสบการณ์จากแหล่งเรียนรู้ และห้องสมุด เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าความรู้อย่างเพียงพอ และเกิดการเรียนรู้อย่างหลากหลายทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียน และนอกสถานศึกษา เช่น ในชุมชนใกล้ ๆ บริเวณสถานศึกษา ตลาด วัดหรือสถานศึกษาที่สำคัญ ๆ ในชุมชน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคนได้เรียนรู้ สามารถคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิวิจารณ์ แก้ปัญหา และทำสิ่งที่แตกต่างกันให้ดีขึ้น

มาตรฐานการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ทศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์ โดยมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับศิลปศึกษา คือ ทศนศิลป์ ได้แบ่งออกเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ 2 มาตรฐาน คือ (1) มาตรฐาน ศ 1.1 สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิวิจารณ์ คุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่องานศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน (2) มาตรฐาน ศ 1.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

กระบวนการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

การจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ต้องการการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ตั้งแต่ผู้เรียน ผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้เรียนต้องเรียนรู้ด้วยสมอง กาย ใจ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ด้วยการจัดการให้ผู้เรียนขวนขวายหาความรู้ เพิ่มความรับผิดชอบ กล้าแสดงออก และเน้นการทำงานเป็นกลุ่ม ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดสร้างแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะจึงเพิ่มประสบการณ์การทำงานจริงตามสถานการณ์การทำงานจริงตามสถานการณ์ให้มากยิ่งขึ้นตามช่วงชั้น ซึ่งการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจะพัฒนาความฉลาดทางสติปัญญาและอารมณ์ เห็นคุณค่าของตนเอง เพื่อการแสดงออกอย่างอิสระ เพิ่มการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริง เพิ่มโครงงานตามศักยภาพ เพื่อให้ผู้เรียนมีความสุขมีเสรีภาพในการเรียน และแสวงหาความรู้ได้ตามความต้องการ นอกจากนี้ การกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนให้ได้ตามข้อกำหนดของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในแต่ละกลุ่มสาระได้จัดการเรียนรู้และให้ความสำคัญตามศาสตร์นั้น ๆ สำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ได้จัดการเรียนรู้ โดยต้องการการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ตั้งแต่ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้เรียนต้องเรียนรู้ให้ครบถ้วนด้วยสมอง กาย ใจ และการเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต ด้วยการจัดให้ผู้เรียนขวนขวาย หาความรู้ เพิ่มความรับผิดชอบ กล้าแสดงออก และเน้นการทำงานเป็นกลุ่ม

ยุทธศาสตร์การเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

การเรียนรู้แบบพัฒนาความสามารถในการกระบวนการคิดของผู้เรียนเป็นยุทธศาสตร์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องมีการใช้ข้อมูลทางศิลปะกับกระบวนการคิดของตนเอง และการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ด้วยการตัดสินใจ / เลือกยุทธศาสตร์ กระบวนการ / ประเมินตนเอง / วางแผนปฏิบัติ / ลงมือปฏิบัติ / ตรวจสอบและปรับปรุงผลงานอยู่เสมอ

- (1) คิดริเริ่มสร้างสรรค์ ด้วยการสร้างแนวคิดใหม่ / แสวงหาพิจารณาทางเลือกอย่างหลากหลาย / ประยุกต์ปรับเข้าหาแนวทาง / สืบหาทางเลือกที่เหมาะสม / ตั้งข้อตกลงร่วมกัน
- (2) คิดวิเคราะห์ ด้วยกระบวนการตรวจสอบ / ทำให้ชัดเจน / จัดระบบ / ให้เหตุผล / วิเคราะห์ / ทำให้กระจ่างชัด / ตั้งสมมติฐาน / ทำนาย / ประเมิน / สังเคราะห์
- (3) คิดไตร่ตรอง วิธีนี้จะคิดด้วยการตั้งคำถามตนเอง / เชื่อมโยงความคิดก่อนหน้าความคาดหวัง และประสบการณ์ปัจจุบันเข้าด้วยกัน / ประเมิน / วิเคราะห์ตั้งสมมติฐาน / แสวงหาพิจารณาทางเลือกที่เหมาะสม

การเรียนรู้แบบสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

เป็นยุทธศาสตร์การเรียนรู้โดยการใช้ปฏิบัติเป็นวิธีการแสวงหาความรู้ด้วยการปฏิบัติทดลองหาเหตุผลด้วยตนเอง สัมผัสจริงด้วยตนเอง สรุปด้วยตนเองเป็นประสบการณ์ตรง

การเรียนรู้แบบการประเมินตนเอง เป็นยุทธศาสตร์การเรียนรู้ที่มีการลำดับขั้นตอนไว้ชัดเจน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเอง หรือประเมินเพื่อนในชั้นเรียน อย่างมีเหตุมีผล

การเรียนรู้แบบเรียนรู้ด้วยการแก้ปัญหา เป็นยุทธศาสตร์การเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ศึกษาตนเอง หาทางแก้ปัญหาด้วยตนเอง ตั้งแต่การกำหนดปัญหาและค้นหาวิธีการแก้ปัญหาด้วยวิธีและขั้นตอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน

การเรียนรู้แบบเชื่อมโยงบูรณาการความรู้สหสาขา เป็นยุทธศาสตร์การเรียนรู้ที่สามารถบูรณาการการเชื่อมโยงความรู้ และกระบวนการทั้งในกลุ่มสาระและระหว่างกลุ่มสาระ (อรรถพรณขมวัฒนา, 2546)

ทั้งนี้ กระทรวงศึกษาธิการ (2544) ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้นแยกย่อยออกมาจากมาตรฐานดังกล่าวข้างต้น สำหรับช่วงชั้นที่ 1 คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1–3 มีมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นในแต่ละมาตรฐานการเรียนรู้เป็น ดังนี้

1. มาตรฐาน ศ 1.1 มีมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 1 คือ

1.1. สื่อความคิด จินตนาการ ความรู้สึก ความประทับใจ ด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างสนุกสนานเพลิดเพลิน

1.2 สังเกต รับรู้ สิ่งที่อยู่รอบตัว ใช้ทัศนธาตุสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์โดยใช้วิธีการต่าง ๆ ตามความสนใจ

1.3 ใช้วัสดุอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมทัศนศิลป์อย่างปลอดภัยและมีความรับผิดชอบ

1.4 แสดงออกถึงความรู้สึกในการรับรู้ความงาม

1.5 แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ผลงานทัศนศิลป์ของตนเองและผู้อื่น

1.6 นำความรู้และวิธีการทางทัศนศิลป์ไปใช้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ และชีวิตประจำวัน

2. มาตรฐาน ศ 1.2 มีมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 1 คือ

2.1 รู้ความเป็นมาของสิ่งที่อยู่รอบตัวที่เกี่ยวข้องกับงานทัศนศิลป์

2.2 สนใจงานทัศนศิลป์อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ ได้กำหนดเป็นผลการเรียนรู้ที่คาดหวังในแต่ละชั้น สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1–3 มีผลการเรียนรู้ที่คาดหวังดังตารางที่ 2 และสาระการเรียนรู้แกนกลางในสาระวิชาทัศนศิลป์ ซึ่งผู้วิจัยได้ สรุปสาระการเรียนรู้ในการเรียนการสอนตามมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยนำเสนอเป็นแผนผังมโนทัศน์สำหรับการสอนตามมาตรฐาน ศ1.1 และ ศ 1.2 วิชาทัศนศิลป์ ในระดับประถมศึกษาปีที่ 1–3 (ช่วงชั้นที่ 1) ดังแผนภาพที่ 2

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2 ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

มาตรฐาน ศ 1.1: สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่องานศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ ช่วงชั้น ป.1-3		ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง		
มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น	สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น	ชั้น ป.1	ชั้น ป.2	ชั้น ป.3
(1) สื่อความคิด จินตนาการ ความรู้สึก ความประทับใจ ด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างสนุกสนานเพลิดเพลิน	-การถ่ายทอดความคิด จินตนาการ ความรู้สึก ประทับใจอย่างหลากหลาย	- ถ่ายทอดความคิดจินตนาการ ความรู้สึก ประทับใจด้วยวิธีการอิสระ	-ถ่ายทอดความคิด จินตนาการ ประสบการณ์เกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ปรากฏการณ์ด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างอิสระ	-ถ่ายทอดความคิด จินตนาการ ความรู้สึกประทับใจ ในสิ่งแวดล้อม ปรากฏการณ์ ด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างสนุกสนานเพลิดเพลิน
(2) สังเกต รับรู้ สิ่งที่อยู่รอบตัว ใช้ทัศนธาตุ สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์โดยใช้วิธีการต่าง ๆ ตามความสนใจ	-การสังเกตรับรู้ลักษณะของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ทัศนธาตุที่ปรากฏรอบตัว -วิธีการสร้างงานทัศนศิลป์	-รู้ลักษณะรูปร่าง รูปทรง เส้น สี พื้นผิว ของสิ่งต่าง ๆ ที่รอบตัว -สร้างงานทัศนศิลป์โดยวิธีการตามความสนใจ	-รู้ลักษณะรูปร่าง รูปทรง เส้น สี พื้นผิว ในธรรมชาติสิ่งแวดล้อม -สร้างงานทัศนศิลป์ โดยใช้วิธีการต่าง ๆ ตามความสนใจ	-รู้ลักษณะของทัศนธาตุในธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและปรากฏการณ์ต่าง ๆ รอบตัว -สร้างงานทัศนศิลป์ โดยใช้วิธีการต่าง ๆ ตามความสนใจ
(3) ใช้วัสดุอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมทัศนศิลป์อย่างปลอดภัยและมีความรับผิดชอบ	-สื่อ วัสดุอุปกรณ์ในงานทัศนศิลป์ -ประเภทคุณสมบัติและการนำไปใช้	-รู้จักชนิดของวัสดุ อุปกรณ์ที่นำมาใช้ในการทำกิจกรรมทัศนศิลป์	-เข้าใจวิธีการใช้วัสดุ อุปกรณ์เพื่อทำกิจกรรมทัศนศิลป์ได้อย่างปลอดภัย	-ใช้วัสดุ อุปกรณ์เพื่อทำกิจกรรมทัศนศิลป์ได้อย่างปลอดภัยและมีความรับผิดชอบ

ตารางที่ 2 ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 (ต่อ)

มาตรฐาน ศ 1.1: สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่องานศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ ช่วงชั้น ป.1-3		ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง		
มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น	สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น	ชั้น ป.1	ชั้น ป.2	ชั้น ป.3
(4) แสดงออกถึงความรู้สึกในการรับรู้ความงาม	-การรับรู้ความงามในงานทัศนศิลป์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและการแสดงออกด้วยวิธีการต่าง ๆ	-บอกความรู้สึกในการรับรู้ความงามของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว	-อธิบายถึงความงามที่ปรากฏในธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและปรากฏการณ์ต่าง ๆ	-บอกความรู้สึกในการรับรู้ความงามของทัศนธาตุ
(5) แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ผลงานทัศนศิลป์ของตนเองและผู้อื่น	-การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปร่าง รูปทรง ความรู้สึกที่มีต่องานทัศนศิลป์	-บอกลักษณะของรูปร่าง รูปทรงต่าง ๆ ที่มองเห็น	-อธิบายลักษณะรูปร่าง รูปทรง สัดส่วน สี และพื้นผิวของสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติสิ่งแวดล้อม	-แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานศิลปะธรรมชาติสิ่งแวดล้อม
(6) นำความรู้ทางทัศนศิลป์ไปใช้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ และชีวิตประจำวัน	-การนำความรู้ศิลปะไปใช้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน	-ทำกิจกรรมศิลปะเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน	-ใช้ความรู้ทางศิลปะกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ และชีวิตประจำวัน	-ใช้ความรู้ทางศิลปะเพื่อการเรียนรู้กลุ่มสาระอื่น ๆ และชีวิตประจำวัน

ตารางที่ 2 ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 (ต่อ)

มาตรฐาน ศ 1.2: เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล

มาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ ช่วงชั้น ป.1-3		ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง		
มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น	สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น	ชั้น ป.1	ชั้น ป.2	ชั้น ป.3
(1) รู้ความเป็นมาของสิ่งที่อยู่รอบตัวที่เกี่ยวข้องกับงานทัศนศิลป์	-ลักษณะรูปแบบความเป็นมาของศิลปะในท้องถิ่น	-รู้จักรูปลักษณะของงานทัศนศิลป์	-รู้ความเป็นมาของงานทัศนศิลป์ที่อยู่รอบตัว	-รู้ความเป็นมาของงานทัศนศิลป์ท้องถิ่น
(2) สนใจงานทัศนศิลป์อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาในท้องถิ่น	-คุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย	-รู้จักผลงานศิลปะในท้องถิ่นตนเอง	-สนใจงานทัศนศิลป์ในท้องถิ่น	-ชื่นชมในวัฒนธรรม ประเพณี งานทัศนศิลป์ในท้องถิ่น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 2 ผังมโนทัศน์ทัศนศิลป์

ที่มา: กระทรวงศึกษาธิการ. (2548). *กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะสาระทัศนศิลป์ ช่วงชั้นที่ 1 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 ได้กำหนดสาระสำคัญที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ ความสำคัญ คุณภาพผู้เรียน สาระการเรียนรู้และองค์ความรู้ มาตรฐานการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ แนวทางการจัดการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ และยุทธศาสตร์การเรียนรู้กลุ่มศิลปศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจถึงวิธีการทางศิลปะ ความเป็นมาของรูปแบบ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และรากฐานทางวัฒนธรรม ค้นหาว่า ผลงานศิลปะสื่อความหมายกับตนเอง ค้นหาศักยภาพ ความสนใจส่วนตัว ฝึกการเรียนรู้ การสังเกตที่ละเอียดอ่อนอันนำไปสู่ความรัก เห็นคุณค่า และเกิดความซาบซึ้งในคุณค่า และเมื่อเรียนจบไปแล้ว หรือประกอบอาชีพทางศิลปะ สร้างจินตนาการ พัฒนาตนเองได้ และแสดงออกได้อย่างสร้างสรรค์

ตอนที่ 4 พัฒนาการและการเรียนรู้ศิลปะระดับประถมศึกษา

4.1 พัฒนาการทางศิลปะตามทฤษฎีของโลเวนเฟลด์

โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld, 1987) ได้จำแนก พัฒนาการทางด้านศิลปะของผู้เรียน ในช่วงอายุต่าง ๆ ตามลำดับชั้น 6 ชั้น ดังต่อไปนี้

1. ชั้นขีดเขียน ชั้นนี้ผู้เรียนมีอายุประมาณ 2-4 ปี สนุกสนานอยู่กับการเคลื่อนไหว ไม่สามารถควบคุมการเคลื่อนไหวของมือและเครื่องมือได้ เริ่มจากการเขียนเครื่องหมายต่าง ๆ บนกระดาษอย่างสุ่ม ๆ และเจริญขึ้นทีละน้อย ๆ ระหว่างอายุ 8 เดือน ถึง 4 ปี เมื่อภาพลักษณะทางการเห็นปรากฏชัดเจนขึ้น การพัฒนาจำนวนมากมาเกิดขึ้นโดยพัฒนาการที่กล่าวมาแล้วนั้น แบ่งย่อยได้เป็น 3 ระยะ คือ

1.1 ขีดเขียนอย่างไม่มีระบบ เส้นที่เขียนจะคดงอเหยิงไม่เป็นระเบียบ คุณภาพของเส้นมักจะเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ผลงานที่ได้จะเป็นสิ่งที่เป็นไปอย่างบังเอิญโดยไม่ตั้งใจขีดเขียนอย่างมีการควบคุม หลังจากที่คุณเรียนขีดเขียนประมาณ 5 เดือน ผู้เรียนจะสามารถควบคุมด้วยตา และการเคลื่อนไหวได้ ชั้นนี้จึงเป็นชั้นที่มีความสำคัญที่สุด เส้นต่าง ๆ จะถูกวาดอย่างช้า ๆ และบางครั้งวาดขึ้นด้วยความกระฉับกระเฉงอย่างมาก เส้นเหล่านี้มีลักษณะเป็นเส้นตามขวาง เส้นตั้ง หรือเส้นโค้ง

1.2 ให้ชื่อรอยที่ขีดเขียน เมื่อผู้เรียนเริ่มมีอายุประมาณ 3 ปี เป็นชั้นที่มีความสำคัญ ชั้นหนึ่ง โดยผู้เรียนเริ่มให้ชื่อของรอยขีดเขียนที่ผู้เรียนวาดขึ้นหรือบรรยายภาพขณะกำลังขีดเขียน การให้ชื่อรายขีดเขียนเหล่านี้มีความสำคัญมาก เพราะการคิดของผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลง ก่อนชั้นนี้ผู้เรียนพอใจกับการเคลื่อนไหว ในชั้นนี้ผู้เรียนนำเครื่องหมายเหล่านี้ให้สัมพันธ์กับโลกรอบ ๆ ตัว และเคลื่อนไหวไปสู่การคิด

2. ชั้นวาดภาพก่อนมีแบบแผน ในชั้นนี้ผู้เรียนจะมีอายุระหว่าง 4 - 7 ปี เป็นชั้นที่ผู้เรียนสามารถเขียนหรือสร้างให้เป็นภาพหรือรูปร่าง แต่ไม่มีรายละเอียดในภาพ เริ่มวาดภาพโดยใช้วงกลมเป็นสัญลักษณ์และใช้สีตามความพอใจ โดยภาพที่เขียนจะสร้างจากประสบการณ์ของผู้เรียน ผู้เรียนจะพัฒนาความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ และสร้างให้เห็นเป็นรูปธรรมที่มีความหมายสำหรับตัวผู้เรียนเอง

3. ชั้นวาดภาพอย่างมีความหมาย ชั้นนี้ผู้เรียนจะมีอายุระหว่าง 7 - 9 ปี ผู้เรียนจะเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของตนเองกับสิ่งแวดล้อม สามารถนำตนเองเข้าไปสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ มีความเข้าใจถึงสิ่งที่ตนเขียนว่าควรอยู่ที่ใดและมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างไร โดยภาพที่วาดจะมีการใช้รูปทรงเรขาคณิต เช่น ใช้วงกลม สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม หรือรูปร่างอื่น ๆ แทนร่างกาย แขน ขา มือ และเสื้อผ้า เป็นต้น เมื่อแยกรูปทรงต่าง ๆ ออกจากกันแล้วก็จะไม่มีความหมาย บางครั้งก็วาดแบบทะลุมองเห็นภายใน (x-ray) และมีการใช้เส้นฐาน (Base Line)

4. ชั้นการวาดภาพตามความเป็นจริง ในชั้นนี้ผู้เรียนมีอายุระหว่าง 9 - 12 ปี ในวัยนี้เป็นวัยที่ผู้เรียนมีลักษณะทางสังคม มีการแบ่งเพศ สนใจในเพื่อนวัยเดียวกันและเพศเดียวกับตน มีความเข้าใจความแตกต่างระหว่างเพศ ผู้เรียนสามารถสร้างภาพได้เหมือนธรรมชาติ รูปทรง

เรขาคณิตไม่เพียงพอต่อการวาดภาพที่คล้ายธรรมชาติ แต่ผู้เรียนยังคงมีความห่างไกลจากธรรมชาติ สีสันแสดงออกที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด

5. ขั้นการวาดภาพเลียนแบบธรรมชาติ ผู้เรียนมีอายุอยู่ระหว่าง 12 – 14 ปี มีความสามารถคัดเลือกส่วนต่าง ๆ ของสิ่งแวดล้อม เพราะผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น การปฏิบัติงานมีการวางแผน ในวัยนี้ยังเป็นช่วงเริ่มต้นของการมีเหตุผล การวาดภาพจริงเปลี่ยนจากการวาดจากจิตใจไปสู่การรู้สำนึก การสร้างสรรค์จึงมีการทำได้เหมือนแบบที่เป็นของจริงได้แล้ว

6. ขั้นการตัดสินใจ ขั้นนี้ผู้เรียนมีอายุอยู่ระหว่าง 14 – 17 ปี ผู้เรียนในวัยนี้จะแสดงออกด้วยตนเองอย่างมีจุดมุ่งหมาย และมีความพยายามในการพัฒนาทักษะเพื่อผลิตผลงานอย่างเต็มความสามารถของตนเอง

สรุปได้ว่า พัฒนาการทางด้านศิลปะของผู้เรียนในช่วงอายุต่าง ๆ ตามลำดับชั้น 6 ชั้น ชั้นขีดเขียน ขั้นวาดภาพก่อนมีแบบแผน ขั้นวาดภาพอย่างมีความหมาย ขั้นการวาดภาพตามความเป็นจริง ขั้นการวาดภาพเลียนแบบธรรมชาติ ขั้นการตัดสินใจ

4.2 พัฒนาการทางศิลปะของผู้เรียนระดับประถมศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2539) จำแนกพัฒนาการทางศิลปะของผู้เรียนระดับประถมศึกษา ออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. ช่วงอายุ 6–8 ปี (ประถมศึกษาปีที่ 1–2) พัฒนาการของผู้เรียนในช่วงนี้ การใช้กล้ามเนื้อมือและสายตาเริ่มประสานกันดี ผู้เรียนจะสนใจการเล่นที่สนุกสนาน ชอบแสดงออกถึงความสามารถของตน เพื่อให้ผู้อื่นยอมรับ มีความสนใจในสิ่งที่เป็นประสบการณ์ใหม่ ๆ และสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว เช่น บ้าน สมาชิกของครอบครัว ผู้เรียนวัยนี้มีความสนใจช่วงสั้น ๆ จำแนกพัฒนาการตามระดับชั้นได้ ดังนี้

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ผู้เรียนวัยนี้มีความผูกพันกับสมาชิกในครอบครัว การแสดงออกด้านศิลปะจะเกี่ยวกับภาพ พ่อ แม่ พี่ น้อง หรือสิ่งที่คุณรัก เช่น สัตว์เลี้ยง ของเล่น ฯลฯ โดยสื่อความหมายของภาพด้วยรูปทรงง่าย ๆ เช่น วงกลม สีเหลี่ยม สามเหลี่ยม เพราะยังไม่สามารถควบคุมมือ ความคิด และสายตาให้สัมพันธ์กัน ผู้เรียนสนใจวาดภาพและระบายสีจากความคิดของตนเอง จากประสบการณ์ และเรื่องราวที่ตนเข้าใจมีความประทับใจ ลักษณะภาพวาดของผู้เรียนจะไม่เหมือนจริง

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผู้เรียนวัยนี้มีความเชื่อมโยงประสบการณ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน มีการแสดงออกทางด้านศิลปะที่เป็นเรื่องราวมากขึ้น สามารถควบคุมมือ ความคิด และสายตาให้สัมพันธ์กันมากขึ้น ผู้เรียนจะวาดภาพตามความเข้าใจของตนเองมากกว่าการเลียนแบบจากของจริง รายละเอียดของภาพมีไม่มากนัก การระบายสีแสดงออกถึงจินตนาการและอารมณ์ของตนเอง

2. ช่วงอายุ 9–10 ปี (ประถมศึกษาปีที่ 3–4) ผู้เรียนวัยนี้พัฒนาการมากขึ้นในด้านความคล่องตัวและการใช้มือและสายตาให้ประสานสัมพันธ์กัน การเรียนรู้ มีความรับผิดชอบ การทำงานเป็นระเบียบ การวางแผนงาน การทำงานร่วมกับเพื่อน ๆ มีจินตนาการที่เป็นเรื่องราวมากขึ้น ซึ่งแยกพัฒนาการเป็นระดับได้ดังนี้

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 การแสดงออกในงานศิลปะทำได้ดีขึ้นโดยโยงประสบการณ์จากบ้านกับโรงเรียน และนำความรู้ในวิชาอื่นมาสนับสนุนงานศิลปะ งานที่แสดงออกเริ่มใกล้เคียงกับความเป็นจริง มีรายละเอียดมากขึ้น แต่ขนาดสัดส่วนยังไม่ถูกต้อง เช่น วาดภาพคนใหญ่กว่าบ้านหรือปั้นหัวโตกว่าลำตัว ผู้เรียนหญิงชอบแสดงออกในเรื่องสวยงาม ความรัก เช่น เจ้าหญิง เจ้าชาย ส่วนผู้เรียนชายชอบแสดงออกในเรื่องการผจญภัย การต่อสู้ กีฬา อวกาศ จากหนังสือ ภาพยนตร์ และโทรทัศน์

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผู้เรียนในระดับชั้นนี้ เริ่มมีการแสดงออกของความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการแปลก ๆ สามารถวางแผนงานล่วงหน้า ทำงานเฉพาะกิจและเป็นกลุ่มได้ งานศิลปะมีความแน่นอนมากขึ้น สามารถแสดงรายละเอียดใกล้เคียงกับความเป็นจริง และแสดงเรื่องราวความรู้สึกแยกเพศชัดเจน ภาพผู้ชายจะมีกล้ามเนื้อหรือไว้หนวด ผู้หญิงจะมีการตกแต่งหรือแต่งตัวในภาพให้สวยงาม

3. ช่วงอายุ 11–12 ปี (ประถมศึกษาปีที่ 5 – 6) พัฒนาการของผู้เรียนในช่วงนี้เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์และร่างกายเข้าสู่วัยรุ่น ความรับผิดชอบในตนเองมีมากขึ้น มีช่วงความสนใจยาวขึ้น ผู้เรียนหญิงมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ เร็วกว่าผู้เรียนชาย การแสดงออกทางด้านศิลปะจะแสดงออกในรูปแบบที่เหมือนจริงโดยนำสภาพแวดล้อมรอบตัวมาสร้างสรรคงานศิลปะ สนใจในภาพวาดที่แสดงแสงและเงาให้ภาพเป็นสามมิติ แต่ยังไม่ใช้วิธีการลอกเลียนแบบอยู่บ้าง แยกพัฒนาการเป็นระดับได้ดังนี้

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 การแสดงออกของผู้เรียนในระดับนี้จะสนใจรูปแบบที่เหมือนจริงโดยอาศัยแบบหรือตัวอย่างจากประสบการณ์ของตน งานศิลปะจะมีความละเอียดมากขึ้น เช่น วาดภาพคนจะมีรายละเอียดหน้าตา คิ้ว นิ้วมือ ใช้สีได้ใกล้เคียงธรรมชาติ งานปั้นจะปั้นสัดส่วนต่าง ๆ ได้ใกล้เคียงกับของจริงมากขึ้น

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พัฒนาการทางด้านร่างกายสมบูรณ์มากขึ้น กล้ามเนื้อสายตา และระบบการทำงานของร่างกายส่วนอื่นประสานกันได้ดี โดยอาศัยประสบการณ์ที่เห็นมา เช่น วาดภาพระบายสีแสดงลักษณะ ขนาด ระยะใกล้ไกลของวัตถุได้ และแสง – เงา งานปั้นจะมีความละเอียดและประณีตเพิ่มมากขึ้น เช่น ปั้นคนโดยมีรายละเอียดของสิ่งที่ปั้น คือ มีตา จมูก ปาก และส่วนอื่น ๆ ของคนได้

ลินเดอร์แมน (Linderman, 1997) กล่าวว่า การพัฒนาผู้เรียนทางด้านศิลปะ และความสามารถในการรับรู้ และแนวทางให้ผู้เรียนตามระดับช่วงชั้น วัย วุฒิภาวะ และความสามารถตามความเหมาะสมในด้านเนื้อหาและการฝึกทักษะทางด้านศิลปะ ในเรื่องทัศนธาตุ องค์ประกอบทางด้านศิลปะ เน้นให้ผู้เรียนได้แสดงทัศนคติ และทักษะทางด้านศิลปะในการแสดงออกของตนเอง

เป็นจุดสำคัญ เพื่อที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถคิดสร้างสรรค์ผลิตผลงานด้านศิลปะ คำแนะนำเบื้องต้นสำหรับพัฒนาผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษา เพื่อพัฒนาทางศิลปะและการรับรู้

1. กระตุ้นผู้เรียนผู้เรียนมีประสบการณ์การรับรู้ โดยใช้เทคนิควิธีการที่เน้น การมอง การสัมผัส การได้ยิน การลิ้มรส การดม การเคลื่อนไหว และการให้ตระหนักถึงในพื้นที่
2. กระตุ้นให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้สึก สติปัญญา คิด จินตนาการ ในการถ่ายทอดอารมณ์
3. กระตุ้นให้ผู้เรียนได้ คิด จินตนาการ แสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์มาเป็นผลงานทางศิลปะโดยวิธีการวาดภาพ ระบายสี
4. พัฒนาแนวความคิดรูปร่าง จากเส้น รูปร่างเรขาคณิตในช่วงวัยอนุบาล มาเป็นเป็นกลุ่มรูปร่างและท่าทางของรูปร่างในสภาพแวดล้อมที่พบเห็น ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3
5. การขยายความในแนวความคิด สำหรับผู้เรียนอนุบาล และผู้เรียนผู้เรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ใช้แนวคิดเกี่ยวกับศิลปะกับกับตัวฉันและในช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ให้ใช้แนวความคิดเกี่ยวกับตัวฉันกับสิ่งแวดล้อม
6. ใช้วัตถุ สภาพแวดล้อม สถานการณ์ จินตนาการ การสร้างสรรค์ วัสดุ เครื่องมือ พิพิธภัณฑสถานศิลป์ ห้องปฏิบัติการ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสิ่งที่สัมพันธ์กับงานศิลปะทั้งหมด เป็นสิ่งกระตุ้นในการแสดงออกทางด้านศิลปะในผู้เรียน
7. ให้ผู้เรียนได้ฝึกการสังเกต และทักษะการเรียนรู้เกี่ยวกับทัศนธาตุ ในเรื่อง เส้น รูปร่าง น้ำหนัก ที่ว่าง พื้นผิวและรูปแบบ สร้างความเข้าใจเชื่อมโยงทัศนธาตุกับองค์ประกอบศิลป์ในเรื่องของความสมดุล การสร้างจุดเด่น จังหวะ และความขัดแย้ง
8. ส่งเสริมศิลปะที่มีการแสดงออกทางอารมณ์ จิตใจและความพยายามของศิลปิน
9. ช่วยให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาที่สูงขึ้น โดยตระหนักถึงความรู้สึกในตัวเอง เกี่ยวกับการรับรู้ทางด้านศิลปะ และการรับรู้ในสิ่งแวดล้อม
10. แสดงให้ผู้เรียนเห็นถึงวิธีการนำความรู้ทางด้านศิลปะมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของผู้เรียน
11. ปลูกฝังทัศนคติที่ดีในการแสดงความชื่นชมกับการสร้างสรรค์ผลงานของตนเอง
12. พัฒนาผู้เรียนได้เห็นคุณค่าความงามและซาบซึ้งในผลงานศิลปะ
13. อภิปรายเกี่ยวกับเรื่องทัศนคติในการเชื่อมโยงระหว่างวรรณคดีและการปฏิบัติการทางศิลปะ
14. แนะนำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและเก็บรักษา สมุดร่างผลงาน สมุดจดความคิดและบทความข้อเขียนต่าง ๆ
15. อภิปรายเกี่ยวกับความคิดรวบยอดในเรื่องพื้นที่บริเวณว่างก่อให้เกิดความรู้สึกอย่างไรและสร้างระยะในพื้นที่ว่าง
16. อภิปรายและฝึกฝนในเรื่องความสัมพันธ์ของขนาดและสัดส่วน
17. สาธิตวิธีการในการใช้เส้น รูปทรง และสี นำมาสร้างผลงานที่สามารถแสดงออกทางอารมณ์ได้

18. ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพูดคุยสนทนาหรือเขียนความคิดเห็น เกี่ยวกับทัศนศิลป์หรือเรื่องเกี่ยวกับการ์ตูน ภาพประกอบต่าง ๆ หรือศิลปะที่มีอยู่ทั่วไป สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความหมายทางด้านการสื่อสารทางความคิดและความรู้สึก ซึ่งศิลปะเป็นแนวทางในการนำเสนอความคิดและจินตนาการ

19. อภิปรายเกี่ยวกับสถานที่หรือวัตถุที่ศิลปินได้แรงบันดาลใจ จากธรรมชาติ วัตถุ สิ่งของเหตุการณ์และจินตนาการ

20. สังเกต สำรวจ แนวทางในการสร้างงานศิลปะ การวาดรูปคนในลักษณะต่าง ๆ รูปวิว ทิวทัศน์ รูปทะเล และหุ่นนิ่ง ในลักษณะที่มาจากจินตนาการ อารมณ์และของจริง ๆ

21. ให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์สิ่งแวดล้อมรอบตัว ในเรื่องการออกแบบสถาปัตยกรรม ผังเมือง

22. อภิปรายเกี่ยวกับอาชีพทางด้านศิลปะ ในวงการต่าง ๆ เช่น วงการโฆษณา งานกราฟฟิค งานสื่อสิ่งพิมพ์และงานสถาปัตยกรรม

23. ให้ผู้เรียนได้มีการเปรียบเทียบศิลปะในวัฒนธรรมของตนเอง กับวัฒนธรรม

สรุปได้ว่า การพัฒนาผู้เรียนทางด้านศิลปะ และความสามารถในการรับรู้ จะแตกต่างกันตามระดับช่วงชั้น วัย วุฒิภาวะ และความสามารถตามความเหมาะสมในด้านเนื้อหาและการฝึกทักษะทางด้านศิลปะในการแสดงออกของตนเองเป็นจุดสำคัญ เพื่อที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถคิดสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะ คือ กระตุ้นผู้เรียนผู้เรียนมีประสบการณ์การรับรู้ โดยใช้เทคนิควิธีการที่เน้น การมอง การสัมผัส การได้ยิน การลิ้มรส การดม การเคลื่อนไหว และการให้ตระหนักถึงในพื้นที่ พัฒนาแนวความคิดรูปร่าง จากเส้น รูปร่างเรขาคณิตในช่วงวัยอนุบาล มาเป็นเป็นกลุ่มรูปร่างและท่าทางของรูปร่างในสภาพแวดล้อมที่พบเห็น และใช้วัตถุ สภาพแวดล้อม สถานการณ์ จินตนาการ การสร้างสรรค์ วัสดุ เครื่องมือ พิพิธภัณฑ์ศิลปิน ห้องปฏิบัติการ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสิ่งที่มีสัมพันธ์กับงานศิลปะทั้งหมด เป็นสิ่งกระตุ้นในการแสดงออกทางด้านศิลปะในผู้เรียน

การเรียนรู้ศิลปะระดับประถมศึกษา

การเรียนรู้ศิลปะโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับประถมศึกษา ในประเทศไทยนั้นมีวิวัฒนาการมาอย่างช้า ๆ การเรียนโดยยึดผู้สอนเป็นจุดศูนย์กลาง ผู้สอนจะเป็นผู้กำหนดเรื่องที่จะเรียน วิธีการทำงาน ตลอดจนการประเมินผล นอกจากนี้ ลักษณะการเรียนรู้ศิลปะได้เน้นไปที่กิจกรรมการเรียนรู้เกือบทั้งหมด เน้นเรื่องการให้ผู้เรียนแสดงออก หรือให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ (อำไพ ตีรณสาร, 2547)

ผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ความสามารถ ความต้องการ ครอบครัว เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมทางสังคม ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตพัฒนาการต่าง ๆ ทำให้ในแต่ละช่วงวัยของผู้เรียนมีความแตกต่างกัน (สุรางค์ โค้วตระกูล, 2533)

ในความแตกต่างนี้ วิตน์ พิชญ์ไพบูลย์ (2531) ได้อธิบายถึง ลักษณะผู้เรียนแต่ละระดับชั้นว่ามีความแตกต่างในความต้องการแสดงออกและความสนใจทางศิลปะ สรุปได้ดังนี้

1. ลักษณะผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ชอบที่จะใช้มือปฏิบัติงานด้วยตนเอง การที่ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงออกอย่างอิสระตามความสนใจ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้มีความเพลิดเพลิน สนุกสนานในการสร้างสรรค์ ผู้เรียนชอบการเล่นที่เป็นการพักผ่อน สนุกสนาน และเป็นการแสดงความสามารถของตน ชอบและสนใจในสิ่งที่เป็นประสบการณ์ใหม่ ๆ รวมทั้งต้องการแสดงออกเพื่อให้ทุกคนยอมรับในความเป็นสมาชิกของกลุ่ม

2. ลักษณะผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 4 ความเจริญทางร่างกายมีความคล่องตัวและมีความแม่นยำขึ้น โดยเฉพาะความสามารถในการใช้สายตาและมือ ได้ประสานสัมพันธ์กันดีขึ้น ความเจริญในกล้ามเนื้อส่วนอื่นดีขึ้น สามารถสร้างสรรค์งานที่มีรายละเอียดได้มากขึ้น โดยเฉพาะการเขียนภาพคน มักจะทำงานในกลุ่มที่เป็นเพศเดียวกัน ระยะเวลาของความสนใจนานขึ้นกว่าเดิม มีความสนใจในสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

3. ลักษณะผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ความรับผิดชอบของผู้เรียนในวัยนี้สูงขึ้น มีความเข้าใจในสิ่งที่ถูกและผิดมากขึ้น ชอบสร้างสรรค์งานตามความสนใจของตนเอง มีการแสดงออกสัมพันธ์กับอารมณ์และความเจริญทางร่างกาย มีความแม่นยำในการปฏิบัติงานดีขึ้น มีความพอใจและความสุขในการทำงานเป็นกลุ่มร่วมกับเพื่อน ๆ มีระยะเวลาของการทำงานมากขึ้น

อำเภอ ติรณสาร (2547) ได้ลำดับขั้นการเรียนรู้ศิลปะ ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ขั้นแรกและพัฒนาสูงขึ้นตามลำดับ และรวมความถึง ทั้งในลักษณะการเรียนรู้ด้านการแสดงออก และด้านการรับรู้ ควบคู่กันไป ดังกล่าวมี 3 ขั้น คือ

1. ขั้นไร้เดียงสา หมายถึง การที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับศิลปะด้วยความกล้า และปราศจากอิทธิพลของความรู้หรือลักษณะต่าง ๆ ในสังคม สิ่งต่าง ๆ เกิดจากความเข้าใจหรือความต้องการภายในของผู้เรียนโดยมิได้คำนึงถึงความต้องการของคนภายนอก เช่น การสร้างงานศิลปะเป็นต้นว่า ผู้เรียนจะอธิบายของคนมี “สี่สนุก” ซึ่งอาจหมายถึงการใช้สีหลาย ๆ สี เช่น สีของท้องฟ้าเป็นหลัก ลักษณะที่สำคัญอีกอันหนึ่งในขั้นนี้ คือ ความซื่อตรง และความคิดสร้างสรรค์

2. ขั้นตามสังคม เมื่อผู้เรียนโตขึ้นอีกระยะหนึ่ง จะเกิดการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในสังคมมากมาย เช่น เพลงยอดนิยาม โครกกลอน นวนิยาย การ์ตูน ซึ่งผู้เรียนจะสร้างความคิดรวบยอดจากลักษณะที่เป็นที่ยอมรับของสังคม ทั้งนี้ รวมถึงนามธรรมต่าง ๆ ที่แฝงมาในรูปวัตถุธรรม

3. ขั้นการกล่อมเกลา คือ ขั้นที่เปลี่ยนสภาพจากการรับรู้จากสามัญสำนึกมาเป็น การศึกษาด้วยความคิดจากความรู้ และเหตุผล และแง่มุมต่าง ๆ ที่รับรู้มากจากสังคม จะได้รับการพิจารณาวิเคราะห์แยกแยะกลั่นกรอง และรวบรวมสะสมไว้ในคลังความคิด

กล่าวโดยสรุป จากพัฒนาการของผู้เรียนในแต่ละช่วงอายุ สรุปได้ว่า ศิลปะในระดับชั้นประถมศึกษาจึงเป็นศิลปะที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้แสดงออกในเชิงปฏิบัติเป็นสำคัญ เพื่อมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความดีพร้อมทางด้านสติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องการให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ งานศิลปะของผู้เรียนระดับนี้ต้องการความเป็นอิสระจึงมีจินตนาการจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวไปสู่รูปแบบความเป็นจริงตามธรรมชาติและเหตุการณ์ที่สำคัญในสังคม

ตอนที่ 5 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนศิลปะศึกษา

ความหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน

ทัศนีย์ ศุภเมธี (2532) ให้ความหมายของกิจกรรมการเรียนรู้การสอนไว้ว่า กิจกรรมการเรียนรู้การสอน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่กระทำขึ้นเพื่อให้การเรียนรู้การสอนในครั้งนั้น ๆ ได้ผลดี หมายถึง การสอนของผู้สอนเป็นไปอย่างมีความหมาย ผู้เรียนได้ทั้งความรู้ และความสนุกสนานเพลิดเพลิน

วไลพร คุโณทัย (2530) ได้ให้ความหมายว่า กิจกรรมการเรียนรู้การสอน หมายถึง สภาพการณ์ของการจัดประสบการณ์ และการกระทำทุกสิ่งทุกอย่างที่จัดขึ้นจากความร่วมมือระหว่าง ผู้สอนและผู้เรียน เพื่อให้การเรียนรู้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ น่าสนใจ และผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ความสำคัญของกิจกรรมการเรียนรู้การสอน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน เป็นองค์ประกอบสำคัญการเรียนรู้การสอน เพราะกิจกรรม ทั้งของผู้เรียนและผู้สอนที่เหมาะสม จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง

วารีย์ ธีระจิตร (2530) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของกิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่มีต่อการเรียนรู้ไว้หลายประการ ดังนี้

1. กิจกรรมช่วยสร้างความสนใจของผู้เรียน
2. กิจกรรมจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ
3. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย
4. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบ
5. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังและส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
6. กิจกรรมจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีการเคลื่อนไหว
7. กิจกรรมจะช่วยให้ผู้เรียนได้รู้สึกสนุกสนาน
8. กิจกรรมช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล
9. กิจกรรมช่วยขยายความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียนให้กว้างขวาง
10. กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมความงอกงามและพัฒนาการของผู้เรียน
11. กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมทักษะ
12. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังเจตคติที่ดี
13. กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักทำงานเป็นหมู่
14. กิจกรรมจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในบทเรียน
15. กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้ง ความงามในเรื่องต่าง ๆ

จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญาไปพร้อมกัน
2. เพื่อสนองความสามารถ ความถนัด ความสนใจของผู้เรียนทุกคน ซึ่งแต่ละคนจะมีแตกต่างกัน

มีแตกต่างกัน

3. เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้การสอน ให้ผู้เรียนด้วยความเพลิดเพลิน ไม่เกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายในการเรียน

4. เพื่อสนองเจตนารมณ์ของหลักสูตร ให้ผู้เรียนได้คิดเห็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น เกิดทักษะกระบวนการให้เป็นคนเก่ง คนดี มีความสุข

5. เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าแสดงออก และมีส่วนร่วมในการเรียน

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จะมีขั้นตอนที่แตกต่างกันไปตามเทคนิควิธีสอน ที่ผู้สอนใช้ เช่น ขั้นตอนการสอนของวิธีสอนแบบสาธิตย่อมแตกต่างจากขั้นตอนการสอนของวิธีสอนแบบทดลอง อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปแล้วไม่ว่าจะใช้วิธีสอนแบบใด ก็จะมีขั้นตอนหลักเหมือนกัน 3 ขั้นตอน คือ (อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2548)

1. ชี้นำสู่บทเรียน เป็นขั้นเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เรียน และสร้างความสนใจให้ผู้เรียนอยากรู้ อยากเห็น อยากคิด อยากทำ เพื่อเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน

หลักการนำเข้าสู่บทเรียน

1.1 นำสนใจ หมายถึง นำให้น่าสนใจ โดยใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ

1.2 ให้ตรงเรื่อง หมายถึง นำให้ตรงกับเรื่องที่สอน

1.3 ไม่เปลืองเวลา หมายถึง ควรใช้เวลาไม่มากในการเข้าสู่บทเรียน

วิธีการที่ชี้นำเข้าสู่บทเรียน คือ ร้องเพลง เล่นเกม เล่นิทาน ยกสถานการณ์

จริง สนทนาซักถาม ทายปริศนาคำทาย เล่นประสมการณ์ ให้แสดงท่าทาง

2. ขั้นปฏิบัติกิจกรรม เป็นขั้นต่อจากขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ถือว่าเป็นขั้นสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ กิจกรรมที่ผู้เรียนจะปฏิบัติในขั้นนี้มีหลายอย่าง เช่น การค้นคว้า การอภิปรายกลุ่ม การรายงาน การแสดงบทบาทสมมติ การพูดแสดงความคิดเห็น การสาธิต การเล่าเรื่อง ผู้สอนต้องคำนึงถึงหลักการจัดกิจกรรม ดังนี้

2.1 เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

2.2 เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์

2.3 เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับวัย วุฒิภาวะ และความพร้อมของผู้เรียน

2.4 เป็นกิจกรรมที่สนองความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน

2.5 เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม

2.6 เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับเวลาและสภาพแวดล้อม

2.7 เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ลงมือกระทำ หรือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง

2.8 เป็นกิจกรรมที่มีขั้นตอนเป็นไปตามลำดับความง่ายยาก รูปธรรมไป

นามธรรม และความเรียงง่ายไปสู่ความสลับซับซ้อน

3. ขั้นสรุปและวัดผล เป็นขั้นสรุปเนื้อหาที่เรียนผ่านมาแล้วทั้งหมด สรุปทั้งด้านความคิด เจตคติ และทักษะที่ผู้เรียนได้รับ ตลอดจนการนำไปใช้ชีวิตประจำวัน ในการสรุปนี้ผู้สอนอาจให้ผู้เรียนเป็นผู้สรุป หรือผู้สอนกับผู้เรียนร่วมกันสรุปก็ได้ หลังจากนั้นผู้สอนควรได้วัดผลการ

เรียนรู้ว่า ผู้เรียนบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยอาจใช้วิธีให้ตอบคำถาม ให้ทำแบบทดสอบ

สรุปได้ว่า กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การปฏิบัติต่าง ๆ เกี่ยวกับการสอน เพื่อให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และการเรียนรู้ของผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ การสอนที่กำหนดไว้ โดยมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 3 ขั้นตอน คือ ขั้นนำสู่บทเรียน ขั้นปฏิบัติกิจกรรม และขั้นสรุปและวัดผล

การจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาระดับประถมศึกษา

การจัดกิจกรรมศิลปะศึกษา หมายถึง งานศิลปะที่ผู้เรียนจะต้องฝึกปฏิบัติหลังจากเรียนภาคทฤษฎีหรือภาคปฏิบัติเพื่อฝึกให้เกิดความชำนาญทั้งด้านฝีมือและความคิด การเรียนศิลปะจะขาดการฝึกปฏิบัติไม่ได้เลย ดังนั้น ทุกครั้งที่เรียนเนื้อหาจบก็ต้องปฏิบัติกิจกรรมออกมา เพื่อแสดงให้เห็นว่าเข้าใจในเนื้อหา นั้น ๆ โดยแสดงออกมาเป็นผลงาน นอกจากนั้น กิจกรรมศิลปะยังส่งเสริมให้เกิดคุณค่าต่าง ๆ แก่ผู้เรียน เช่น คุณค่าทางด้านประสาทสัมผัส จิตนาการ การแสดงออก การสร้างสรรค์รสนิยม ฯลฯ ซึ่งคุณค่าที่เกิดขึ้นย่อมมีจุดเริ่มต้นมาจากการปฏิบัติกิจกรรมเกือบทั้งสิ้น นอกจากกิจกรรมจะเป็นสิ่งสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด ด้วยความสามารถในการแสดงออกแล้ว ผลงานศิลปะที่เกิดจากการสร้างสรรค์ ยังเป็นสิ่งสร้างความภาคภูมิใจ และความมั่นใจในการแสดงออกให้กับผู้เรียนอีกด้วย

โครเช (Croche, 1966) กล่าวว่า ศิลปะเป็นการแสดงออกถึงความเข้าใจที่อยู่ภายใน และจะบรรยายให้ผู้อื่นรับรู้ด้วยวิธีอื่นไม่ได้ นอกจากสร้างเป็นผลงานศิลปะออกมา ด้วยเหตุนี้ การจัดกิจกรรมศิลปะให้กับผู้เรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับผู้สอนศิลปะศึกษา โดยเฉพาะศิลปะศึกษาในระดับโรงเรียนประถมศึกษาที่จะเป็นพื้นฐานของการศึกษาต่อไปในอนาคต อย่างไรก็ตาม กิจกรรมศิลปะถือเป็นการกิจของผู้สอนที่จะต้องกำหนดให้ผู้เรียนฝึกทักษะ และผู้สอนต้องประเมินว่าผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาอย่างน้อยเพียงใดในกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์และเนื้อหาที่สอนให้กับผู้เรียน คือ (1) เป็นการจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนโดยกำหนดกิจกรรมจากบทเรียนให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ (2) เป็นการทบทวนความรู้ที่ได้เรียนมาแล้วทุกครั้งที่เรียนเนื้อหาจบ ผู้สอนต้องทบทวนด้วยคำถามทางศิลปะ และทบทวนความเข้าใจของผู้เรียนโดยการปฏิบัติ และ (3) เป็นการประเมินผลการสอนของผู้สอนว่าสอนได้ดีเพียงใด ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนตามที่สอนหรือไม่ ผู้สอนสอนได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เพียงใด (เกษร ธิตะจारी, 2543)

การกำหนดกิจกรรมศิลปะศึกษาให้กับผู้เรียน จะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. จะต้องสอดคล้องตรงตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ตามแผนการสอน
2. จะต้องสอดคล้องกับเนื้อหาที่สอนในแต่ละเรื่องให้มีความสัมพันธ์
3. กิจกรรมศิลปะนั้น ๆ จะต้องน่าสนใจและท้าทายผู้เรียน ทำให้เกิดความ

กระตือรือร้นในการทำกิจกรรมนั้น ๆ

4. กิจกรรมศิลปะนั้น ๆ จะต้องส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และมีอิสระในการทำงาน และก่อให้เกิดความคิดใหม่ ๆ ขึ้น

5. ผู้เรียนสามารถประยุกต์กิจกรรมได้ตามความเหมาะสมหรือสามารถนำไปประยุกต์เป็นงานอื่น ๆ ได้ เช่น เรียนการพิมพ์ ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์พิมพ์ผ้าเช็ดหน้า

6. กิจกรรมศิลปะจะต้องไม่ยาก และง่ายเกินไปสำหรับผู้เรียน เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่ายในการทำกิจกรรมและเมื่อผู้เรียนทำได้ก็จะเกิดความภาคภูมิใจในตัวเอง

7. กิจกรรมศิลปะจะต้องสอดคล้องกับบุคลิกภาพและความสนใจของผู้เรียน

วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ได้กล่าวว่า การจัดกิจกรรมศิลปะให้กับผู้เรียน สามารถจัดได้หลายรูปแบบและเนื้อหา ซึ่งการสับเปลี่ยนหมุนเวียนกิจกรรมศิลปะนั้น ย่อมสอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เรียน เพราะผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะมีประสบการณ์หรือเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา ถ้ากิจกรรมศิลปะเป็นไปอย่างซ้ำซาก จำเจ ผู้เรียนจะเกิดความเบื่อหน่ายได้ นอกจากนั้น กิจกรรมศิลปะเพียงลักษณะใดลักษณะหนึ่งยังไม่สามารถตอบสนองความรู้สึกนึกคิดและการสร้างสรรค์ของผู้เรียน แบ่งออกได้เป็น 4 ลักษณะ คือ

1. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเวลาและบริเวณว่าง หมายถึง กิจกรรม 3 มิติที่มีลักษณะกินเนื้อที่บริเวณว่าง และกิจกรรมที่สามารถเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตำแหน่งได้ เคลื่อนไหวในกาลเวลาที่เปลี่ยนไป ด้วยเหตุนี้ เวลา และบริเวณว่างในทางศิลปะจึงสัมพันธ์กันอยู่ กิจกรรมเช่นนี้เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับการรู้จักใช้พื้นที่ภาพ รู้จักกำหนดบริเวณว่าง สร้างความสมดุล สร้างลีลา ความเคลื่อนไหว และแรงในการจัดภาพ กิจกรรมเช่นนี้มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ ส่งเสริมให้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปะร่วมสมัย ทรรศนะเกี่ยวกับการจัดภาพ การวางโครงภาพ รูปแบบ ความเชื่อ และความเปลี่ยนแปลงในการจัดภาพ ส่งเสริมการสร้างสรรคศิลปะที่เกี่ยวข้องกับปริมาตร มวลพื้นผิว บริเวณว่าง และศิลปะ และส่งเสริมเสรีภาพการคิด และการแสดงออก ด้วยวัสดุและวิธีการต่าง ๆ ที่สัมผัสได้ด้วยกายสัมผัส

2. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส หมายถึง กิจกรรมที่เน้นประสาทสัมผัสทั้งทางตา มือ และความรู้สึก การสัมผัสเกี่ยวกับรูปทรง พื้นผิว และวัสดุต่าง ๆ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนรู้จักทดลองค้นคว้ารูปแบบ ปฏิบัติด้วยวัสดุที่แตกต่างกันหลายชนิด ทำให้ได้รับประสาทสัมผัสหลายด้าน กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสนี้มีจุดมุ่งหมาย คือ ส่งเสริมความรู้สึกสัมผัสต่อวัสดุต่าง ๆ ที่สามารถนำมาสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะได้ ส่งเสริมรู้จักเลือกและค้นหาวัสดุต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันให้สามารถมาสร้างสรรค์คุณค่าทางความงามได้ ส่งเสริมความคิดคำนึง การออกแบบและการจัดรวมสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

3. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประดิษฐ์คิดค้น หมายถึง กิจกรรมที่ต้องใช้ความรู้สึกนึกคิด และจินตนาการการประดิษฐ์คิดค้นศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ ประดิษฐ์คิดค้นทั้งในแง่รูปทรง สี วิธีการ และเนื้อหาต่าง ๆ ให้ปรากฏขึ้น กิจกรรมนี้มีจุดมุ่งหมาย คือ ส่งเสริมการริเริ่มสร้างสรรค์ศิลปะ ที่ต้องอาศัยการคิดสังเคราะห์ และแก้ปัญหาการใช้วัสดุอุปกรณ์ และกระบวนการทำงานที่ประสบความสำเร็จ ส่งเสริมการปฏิบัติงานที่ช่วยสร้างความเชื่อมั่นในการแสดงออกให้กับผู้เรียน และส่งเสริมการดำรงชีวิตที่ต้องแก้ปัญหาการทำงาน รู้จักปรับปรุงเปลี่ยนแปลง

4. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสื่อสารที่มองเห็น เป็นการสื่อสารทั้งรูปแบบและสาระที่ต้องการจะสื่อส่วนใหญ่จะเป็นงานออกแบบสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ในสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายคือ ส่งเสริมการสร้างสรรค และการออกแบบสื่อสารที่มีรูปแบบและสาระที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ส่งเสริมความคิดคำนึงที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายด้านในการแสดงออก เช่น ผลิตภัณฑ์ เรื่องราว และส่งเสริมการสื่อสารที่มองเห็นได้ ซึ่งต้องสร้างสรรค์ความงามของรูปแบบ และเนื้อหา

นอกจากนี้ โรงเรียนรุ่งอรุณ (2550) ได้จัดกิจกรรมศิลปะระดับประถมศึกษา แนว More than Art (มากกว่าศิลปะ) เป็นกิจกรรมศิลปะที่ควรเป็นเรื่องราว และพัฒนาทักษะพื้นฐานของการเป็นมนุษย์ ทั้งทางกายและใจ ลักษณะการเรียนการสอน ประกอบด้วย 1) มีการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่นและสามารถใช้วัสดุที่หลากหลาย 2) ผู้สอนใช้ไหวพริบในการใช้สถานการณ์ต่าง ๆ ในห้องเรียนได้อย่างแนบคาย 3) ประเมินผลจากการพัฒนาทั้งทางด้านกายภาพและจิตใจของผู้เรียนแต่ละคนเป็นหลัก 4) ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนและดูงานซึ่งกันและกัน หลังการทำงานศิลปะแต่ละครั้ง และ 5) ผู้สอนคอยสังเกตและเรียนรู้จากผู้เรียนอยู่ตลอดเวลา เพื่อเสนอส่วนที่ควรให้ผู้เรียนปรับปรุง โดยแบ่งขั้นตอนการเรียนรู้แบ่งอย่างง่าย ๆ ออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ (1) นำสู่จินตนาการเป็นขั้นรวมสมาธิ โดยการเล่านิทาน ตำนาน ให้ผู้เรียนแสดงบทบาทสมมุติหรือท่าทางประกอบ (2) พาทำเริ่มจากผู้สอนแนะนำให้รู้จัก วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ และการเลือกใช้สิ่งเหล่านั้นสร้างงานศิลปะ และ (3) ขั้นประมวลผล เป็นการตรวจทานการทำงานของตนและเพื่อน ๆ จนรู้ว่าตัวเองต้องแก้ไขอะไรบ้าง ทำให้เพื่อนได้เสริมประสบการณ์ และขยายความคิดในการสร้างสรรค์ครั้งต่อไป มีการนำผลงานทุกคนมาแสดงในห้อง หรืองานกลางแจ้ง เพื่อแสดงถึงการยอมรับ และการให้รางวัล เป็นการสรุปผลและแนวทางในการสร้างสรรคงาน

นักวิชาการได้เสนอแนะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา ดังนี้

ไฮเดอร์แบรนด์ (Hiderbrand, 1975) ได้เสนอแนะการจัดกิจกรรมศิลปะ ดังนี้

1. ให้ความสำคัญในกระบวนการทำงานของผู้เรียนมากกว่าคำนึงถึงผลงานของผู้เรียน
2. ให้ความสำคัญสนับสนุนการแสดงออกทางด้านการสร้างสรรค์โดยหลีกเลี่ยง การให้ผู้เรียนลอกเลียนแบบ หรือวาดภาพระบายสีจากสมุดวาดภาพ ทำให้ผู้เรียนไม่ได้ใช้ความคิดอิสระ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์
3. แสดงความชื่นชมต่อผลงานความก้าวหน้าของผู้เรียน
4. วางแผนและเตรียมกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับผู้เรียนให้พร้อม
5. ควรจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้ผู้เรียนสามารถหยิบได้ง่ายและสะดวกในการใช้ควรหลีกเลี่ยงคำถามที่ว่า “กำลังทำอะไรอยู่” หรือเดาว่าสิ่งที่ผู้เรียนทำคืออะไร
6. ฝึกฝนและแนะนำผู้เรียนได้ลองฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง รู้จักการแสดงออกและมีทัศนคติที่ดีต่องานศิลปะ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมตามวุฒิภาวะของผู้เรียนด้วย
7. ให้คิดว่ากิจกรรมทางด้านศิลปะมีความสำคัญเหมือนกับการจัดประสบการณ์ในการเขียนและอ่าน

8. ให้ความรู้ในด้านศิลปะ เช่น เรื่องสี ขนาด และรูปร่าง

9. อธิบายให้ผู้ปกครองเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายและแนวทางในการส่งเสริม

การสร้างสรรคทางด้านศิลปะแก่ผู้เรียน

วิรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์ (2531) ให้แนวคิดการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาให้แก่ผู้เรียน คือ

1) ควรช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทดลองสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ ๆ 2) ให้ผู้เรียนมีโอกาสตรวจสอบความถนัดและความสนใจด้านการจัดกิจกรรมและการใช้วัสดุที่มีขอบข่ายกว้างขวาง 3) ควรจัดให้ผู้เรียนมีโอกาสการทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนทำการเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น และ 4) ควรมอบหมายงานที่ใช้จินตนาการให้ผู้เรียนมีอิสระ สามารถเลือกเรื่องราว และวางแผนงานของตน

ประเทิน มหาจันทร์ (2531) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาสำหรับผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษา ดังนี้

1. การกระตุ้น การที่จะให้ผู้เรียนไปประกอบกิจกรรมในทางศิลปะอย่างสมบูรณ์นั้น สิ่งสำคัญ คือ การกระตุ้นการแสดงของผู้เรียน ขึ้นอยู่กับสภาพสิ่งแวดล้อมที่ผู้เรียนพบเห็นอยู่เสมอ หากผู้สอนไปวางกำหนดกฎเกณฑ์ว่าผู้เรียนต้องสร้างสิ่งนั้นสิ่งนี้ขึ้นมา ทั้งที่ผู้เรียนไม่สนใจผลงานศิลปะจะไม่สมบูรณ์ ผู้สอนหรือผู้ปกครองจึงต้องหาสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงออกได้อย่างเต็มที่

2. จินตนาการ หมายถึง ความคิดคำนึงของผู้เรียน หากปราศจากความคิดคำนึงเสียแล้ว ผลงานที่ผู้เรียนผลิตออกมาเป็นเสมือนผลแห่งการลอกแบบ ถ้าหากเข้าได้สร้างงานขึ้นมาอย่างอิสระ ใครจินตนาการเช่นไร ถ่ายทอดให้ปรากฏออกมาเช่นนั้น ทำให้ผู้สอนสามารถทราบถึงความมกงามในทางจินตนาการของผู้เรียนแต่ละคนโดยพิจารณาจากผลงานนั้น ๆ

3. การระบายออก หมายถึง การระบายอารมณ์ออกมาในขณะที่สร้างงานศิลปะเป็นความหมายมุ่งหมายหลัก สำหรับศิลปะในชั้นประถมศึกษาให้ผู้เรียนได้ระบายความรู้สึกออกมาได้อย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นความโกรธแค้น ความดีใจ ความเสียใจ ความเมตตากรุณา ความอ่อนโยน

4. ผลงานของผู้เรียนทางในศิลปะ ผู้เรียนสามารถแสดงถึงอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความคิดสร้างสรรค์ให้ปรากฏในผลงานของเขา ซึ่งถือว่าผู้เรียนทุกคนได้รับความสำเร็จแล้ว ฉะนั้นผู้สอนจึงไม่ควรตำหนิผลงานของผู้เรียน โดยใช้มาตรฐานของผู้ใหญ่เป็นเกณฑ์ตัดสิน

5. ความภาคภูมิใจของผู้เรียนเกิดขึ้นจากการที่ผู้เรียนได้สร้างผลงานขึ้นมา แล้วได้รับคำชมเชย และการให้กำลังใจจากผู้สอน ความภาคภูมิใจจะเป็นแรงกระตุ้นให้ผู้เรียนสร้างงานชิ้นต่อไป ดังนั้น ผู้สอนจึงไม่ควรต้อยตรงไปตรงมา แต่ควรสร้างความภาคภูมิใจโดยการชมเชยให้กำลังใจผู้เรียน

การจัดกิจกรรมศิลปะส่งเสริมการสร้างสรรค

การจัดกิจกรรมศิลปะส่งเสริมให้เกิดการสร้างสรรค แบ่งออกเป็น 7 ประการ คือ

1. กิจกรรมศิลปะส่งเสริมให้มีความรู้สึกไวต่อปัญหาต่าง ๆ ต่อสภาพแวดล้อม และต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์รอบตัวอย่างลึกซึ้ง ไม่ใช่สัมผัสหรือรับรู้สภาพแวดล้อมอย่างผิวเผินและเฉยเมย การสัมผัสกับวัสดุสร้างสรรค ยังช่วยส่งเสริมประสาท

สัมผัสต่อวัตถุหรือวัสดุต่าง ๆ ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และความรู้สึกตอบรับอย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

2. กิจกรรมศิลปะส่งเสริมให้มีความคล่องตัวในการแสดงความคิดเพราะกิจกรรมสร้างสรรค์ จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา ลำดับความคิดและตัดสินใจอย่างฉับไว เพื่อให้สามารถแสดงออกได้อย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่อง ประกอบกับการแสดงออกทางศิลปะในแต่ละกิจกรรม เป็นสิ่งที่ผู้เรียนต้องคิดสร้างสรรค์ตามความเหมาะสมของกิจกรรมแต่ละอย่าง ทำให้ความคิดเป็นไปอย่างกว้างขวางและคล่องตัว

3. กิจกรรมศิลปะส่งเสริมให้รู้ยืดหยุ่น และปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ ผู้มีความคิดสร้างสรรค์มักจะเป็นผู้ที่สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้เสมอ รู้จักตัดสินใจอย่างเหมาะสม ซึ่งปัญหาเฉพาะหน้าต่าง ๆ จะไม่ใช่สูตรสำเร็จสำหรับแก้ปัญหา กิจกรรมศิลปะที่ไม่มีถูกหรือผิด แต่มีเฉพาะความชอบหรือไม่ชอบเท่านั้น นับเป็นกิจกรรมซึ่งท้าทายความคิดที่ต้องยืดหยุ่นอยู่ตลอดเวลา ปรับตัวให้ทันกับสภาพการณ์และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

4. กิจกรรมศิลปะส่งเสริมให้มีความคิดเห็นเป็นของตนเอง ได้แก่ การส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถคิดในสิ่งใหม่ ๆ ที่ตนได้รับจากประสาทสัมผัสด้านต่าง ๆ และสามารถถ่ายทอดความคิดให้เป็นรูปธรรม ตามปริมาณแรงเร้า และความพร้อมของผู้เรียนแต่ละคน ศิลปะนอกจากจะแสดงความสามารถที่แท้จริง และจริงใจในการแสดงออกแล้ว ทั้งรูปแบบและเนื้อหายังมีลักษณะเฉพาะตัวอีกด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ย่อมมีผลต่อเนื่องไปถึงความคิด และพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคน

5. กิจกรรมศิลปะส่งเสริมให้สามารถดัดแปลง และประดิษฐ์สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นได้ เมื่อการปฏิบัติกิจกรรมศิลปะสัมพันธ์กับการสร้างสรรค์อย่างแยกไม่ออก และการสร้างสรรค์ก็เป็นการรู้จักดัดแปลง ตกแต่ง หรือประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ขึ้น การสร้างสรรค์กิจกรรมศิลปะ ย่อมมีผลต่อเนื่องไปสู่ความรู้สึกนึกคิด และการแสดงออกทั่ว ๆ ไป

6. กิจกรรมศิลปะส่งเสริมให้สามารถลดสกัดัดตอนประสบการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากการแสดงออกทางศิลปะที่สะท้อนความรู้สึกนึกคิดนั้น สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เสนอไว้ในงานศิลปะ จะถูกลดสกัดัดตอนให้เหลือเพียงส่วนที่เห็นว่าจำเป็นหรือชื่นชอบมากที่สุด การที่รู้จักสกัดให้เหลือเพียงสิ่งที่เห็นว่าสำคัญ ย่อมนำไปสู่ชีวิตที่สร้างสรรค์

7. กิจกรรมศิลปะส่งเสริมให้เป็นผู้รับรู้ถึงสิ่งต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง การแสดงออกทางศิลปะอย่างต่อเนื่อง ผู้เรียนจะต้องแสดงออกหลายลักษณะรับรู้หลายด้านเพื่อนำมาแสดงออก นอกจากนั้น การสร้างสรรค์ในแต่ละกิจกรรม ยังต้องคิดหลายด้านและหลายครั้ง คิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ เปรียบเทียบคุณสมบัติ ปริมาณ และคุณภาพ เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจที่แน่นอน (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2526)

กล่าวโดยสรุป การสอนศิลปะในปัจจุบัน เน้นกิจกรรมการส่งเสริมให้ผู้เรียนแสดงออกทางศิลปะจากโลกภายนอก จากชีวิต และสังคมของผู้เรียน โดยไม่เน้นที่ความเป็นเลิศ แต่กลับเป็นการสร้างคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยมีการพัฒนาตนเองทั้งผู้เรียนและผู้สอน ผู้เรียนส่วนใหญ่จะมีศักยภาพในการสร้างสรรค์เกินกว่ากรอบที่ผู้สอนกำหนดให้ และพร้อมที่จะทดลองทำสิ่งใหม่ ๆ ออกมาเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สอน พึงอาศัยการสังเกตพฤติกรรมผู้เรียน ธรรมชาติรอบตัว ทำ

ความเข้าใจทั้งกับตัวเองและผู้เรียนเพื่อเรียนรู้ และนำมาเปลี่ยนแปลงวิธีสอน ออกแบบกิจกรรมต่าง ๆ ทางศิลปะซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะตามหลักสูตรสถานศึกษา

ตอนที่ 6 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

6.1 ความหมายของคุณธรรม

คุณธรรมจริยธรรมเป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน บางคนก็ใช้ควบคู่กันไปจนหลาย ๆ คนเข้าใจว่าเป็นคำที่มีความหมายเดียวกัน แต่ความเป็นจริงแล้วไม่เป็นเช่นนั้น คำสองคำใช้แทนกันไม่ได้ ความหมายของคุณธรรมจริยธรรมซึ่งนักปรัชญา นักการศึกษา นักจิตวิทยา ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

คุณธรรม หมายถึง คุณสมบัติที่เกี่ยวกับคุณงามความดี ที่เกิดจากการกระทำของบุคคล ที่กระทำไปด้วยความสำนึกในจิตใจ โดยมีเป้าหมายว่า เป็นการทำความดีและเป็นพฤติกรรมที่ยอมรับของสังคม ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2531) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่าเป็นสภาพคุณงามความดี

วอลเตอร์และคณะ กู๊ด และพจนานุกรมของลองแมน ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ 2 ประการ ซึ่งสอดคล้องกัน คือ คุณธรรม หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมที่ได้กระทำจนเคยชิน และคุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความคิดและมาตรฐานของสังคมซึ่งเกี่ยวข้องกับความประพฤติ และศีลธรรม (Walters and Others, 1966; Good, 1973; Longman Dictionary of Contemporary English, 1978)

สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่สังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ซึ่งเกิดจากการศึกษา การปฏิบัติ การฝึกอบรม การกระทำจนเคยชินเกิดเป็นลักษณะนิสัย เป็นสิ่งที่มีคุณประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม

6.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1958) ได้ตั้งทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมซึ่ง ประกอบด้วยขั้นพัฒนาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ขั้น มีระดับความคิดทางจริยธรรม 3 ระดับ ดังนี้

1. ระดับก่อนมีจริยธรรมอย่างเป็นเหตุเป็นผล จะมีพฤติกรรมทางจริยธรรมของบุคคลจะขึ้นอยู่กับตุลผลที่มีผู้มีอำนาจกำหนดให้ หรือเพื่อผลประโยชน์ของตนเองเป็นใหญ่ โคลเบอร์กได้แบ่งขั้นพัฒนาการไว้ดังนี้ คือ ระดับจริยธรรมของผู้อื่น การที่ผู้เรียนจะตัดสินใจว่าพฤติกรรมใดถูกหรือผิดนั้นขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจเหนือพฤติกรรมของเขากำหนด ได้แก่ บิดามารดา หรือผู้สอนอาจารย์ของเขา เป็นต้นผลประโยชน์ของตนเป็นใหญ่ ขั้นนี้พฤติกรรมที่ดีงามนั้น เหตุผลของผู้เรียนจะขึ้นอยู่กับรางวัลหรือสิ่งของที่เขาจะได้รับ ถ้าเขาได้รับรางวัล เช่น คำชม ขนมน เงิน ในการกระทำใด ๆ ก็แสดงว่าพฤติกรรมนั้นถูกต้องดีงาม

2. ระดับมีจริยธรรมอย่างมีกฎเกณฑ์ ระดับนี้บุคคลเริ่มใช้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นมา กำหนดความถูกต้อง ความดี ความควร ขึ้นมาโดยเริ่มจากการยอมรับของกลุ่ม ขึ้นเป็นกฎเกณฑ์ที่กำหนดในสังคม เช่น ระเบียบประเพณี จนถึงกฎหมาย เหตุผลทางจริยธรรม ในระดับนี้อาจแบ่งได้เป็น 2 ชั้น คือการยอมรับของกลุ่ม พฤติกรรมที่ถูกต้อง ที่ดี ที่ควรในขั้นพัฒนาการวัยนี้ คือ การยอมรับของกลุ่ม หรือการยอมรับของพรรคพวกเพื่อนพ้อง ระเบียบระบบของสังคม ในขั้นนี้พฤติกรรมที่ถูกต้อง ที่ดี ที่ควร ขึ้นอยู่กับระเบียบประเพณี หรือกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดไว้ หรือตั้งไว้ เช่น การฆ่าสัตว์เป็นของไม่ดี เพราะศีลห้าในพระพุทธศาสนาข้อที่ 1 ท่านห้ามฆ่าสัตว์ การฆ่าสัตว์ผิดศีล จึงเป็นสิ่งที่ไม่ดี หรือตามประเพณีไทย ลูกผู้ชายต้องบวชเรียน ฉะนั้นการบวชเรียนของลูกชายจึงเป็นสิ่งที่ดีที่ควร ที่ถูก เป็นต้น

3. ระดับมีจริยธรรมอย่างมีวิจารณ์ญาณ ในระดับนี้พฤติกรรมทางจริยธรรมของโคลเบอร์กนั้น ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของสังคม สิ่งที่ดั่งามถูกต้อง คือ สิ่งที่คนในสังคมส่วนมากยอมรับว่าเป็นสิ่งดี สิ่งงาม สิ่งที่ถูก ที่ควร และจากการเรียนรู้ในการเป็นสมาชิกของสังคม ทำให้บุคคลพัฒนาสิ่งที่ดีที่ควร ได้ด้วยตนเอง ในลักษณะที่เป็นสากลนิยม โคลเบอร์กได้แบ่งพัฒนาการในระดับนี้เป็น 2 ชั้น คือ

3.1 สัญญาสังคม พฤติกรรมที่ถูกต้องที่ดี ที่ควร ในขั้นนี้ ได้แก่ พฤติกรรมที่เสียส่วนมากในสังคมยอมรับ เช่น การช่วยเหลือคนจนเป็นของดี เพราะคนส่วนมากยอมรับและเห็นด้วย การประกอบพิธีแต่งงานตามประเพณีเป็นของดี เพราะเป็นที่ยอมรับของคนส่วนมากในสังคม เป็นต้น

3.2 คุณธรรมสากล เหตุผลที่ใช้ในขั้นนี้โคลเบอร์กเชื่อว่าน่าจะเป็นความถูกต้องที่เป็นสากล ได้แก่ ความถูกต้องที่ได้รับการยอมรับจากคนส่วนมากทั่วโลกและทุกสังคม จากระดับขั้นการให้เหตุผลทางจริยธรรมดังกล่าว สามารถสรุปเป็นขั้นในแต่ละช่วงอายุได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ระดับการให้เหตุผลตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

อายุ (ปี)	ขั้นเหตุผลจริยธรรม	อายุ (ปี)	ระดับจริยธรรม
2 – 7	หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ	2 – 10	เริ่มมีจริยธรรม
7 – 10	หลักการแสวงหารางวัล		
10 – 13	หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ	10 – 16	ระดับมีจริยธรรมตามกฎเกณฑ์
13 – 16	หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม		
16 ปีขึ้นไป	หลักการทำตามคำมั่นสัญญา	16 ปีขึ้นไป	ระดับมีจริยธรรมของตนเอง
ผู้ใหญ่	หลักการยึดอุดมคติสากล		

จากตารางที่ 3 สรุประดับการให้เหตุผลตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก แบ่งเป็น 3 ระดับ ในแต่ละระดับแบ่งเป็น 2 ชั้น รวม 6 ชั้น ดังนี้

1. ระดับเริ่มมีจริยธรรม มีลักษณะทำตามคำสั่งที่กำหนดว่าดีหรือไม่ดี ส่วนใหญ่จะมองผลของการกระทำว่าได้รับความเจ็บปวดหรือความพึงพอใจ และจะทำตามกฎเกณฑ์ที่ผู้มีอำนาจเหนือตนกำหนดไว้ แบ่งเป็น

ขั้นที่ 1 ผู้เรียนจะเคารพกฎเกณฑ์เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ

ขั้นที่ 2 ใช้หลักการแสวงหารางวัลเลือกทำแต่สิ่งที่นำความพอใจมาให้ตนเท่านั้น การมองความสัมพันธ์ของคนยังแคบ มีลักษณะการแลกกัน ถือกฎเกณฑ์กรรมสนองกรรม อยาดีคนอื่นเพราะคนอื่นจะตีตอบเรา

ผู้เรียนปฐมวัยอยู่ใน 2 ขั้นนี้ ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก ผู้เรียนจะอยู่ในขั้นการหลบหลีก การลงโทษ กล่าวคือ ตามเหตุผลทางจริยธรรม การที่ผู้เรียนทำตามที่พ่อแม่สั่งสอนว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องเพราะผู้เรียนไม่ต้องการการถูกลงโทษให้ได้รับความเจ็บปวด จึงละเว้นในสิ่งที่ผู้ใหญ่บอกว่าไม่ควรทำ ดังนั้นในการอบรมปลูกฝังจริยธรรมแก่ผู้เรียน พ่อแม่เป็นต้นแบบที่สำคัญ เพราะผู้เรียนเลียนแบบได้อย่างถูกต้องเหมาะสม การพัฒนาทางด้านจริยธรรมของผู้เรียนขึ้นอยู่กับปฏิบัตินของบิดาและมารดา (อารี พันธุ์ณี, 2536)

2. ระดับมีจริยธรรมตามกฎเกณฑ์ มีลักษณะคล้อยตามประเพณีนิยม

ขั้นที่ 3 เกณฑ์การตัดสินใจความถูกต้องอยู่ที่ผู้อื่นเห็นชอบการกระทำดี คือ ทำสิ่งที่ทำให้ผู้อื่นพึงพอใจ ช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อให้สังคมยอมรับ

ขั้นที่ 4 เกณฑ์การตัดสินใจความถูกต้องอยู่ที่ความเป็นระเบียบของสังคมและการทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม ทำตามหน้าที่ของตน รักษากฎเกณฑ์

3. ระดับมีจริยธรรมของตนเอง มีลักษณะพยายามกำหนดหลักการทางจริยธรรมที่ต่างไปจากกฎเกณฑ์ของสังคม

ขั้นที่ 5 คิดถึงกฎที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม คำนึงถึงสิทธิส่วนบุคคล ยอมรับกฎเกณฑ์ส่วนรวม

ขั้นที่ 6 คำนึงถึงหลักจริยธรรม ตัดสินความถูกต้องจากจริยธรรมที่ตนยึดถือจากสามัญสำนึกของตนเองจากเหตุผล คำนึงถึงสิทธิมนุษยชน ไม่คล้อยตามสังคม

ความสัมพันธ์และลักษณะของคุณธรรมและจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบปัจฉิม (2530) ได้เสนอลักษณะจริยธรรมของบุคคลว่าประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ 4 ส่วน คือ

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ว่าการกระทำสิ่งใดดีควรกระทำ สิ่งใดไม่ควรกระทำ ประเมินความรู้เชิงจริยธรรมขึ้นอยู่กับอายุและระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญา ความรู้เชิงจริยธรรมสามารถเรียนรู้ได้โดยเฉพาะในช่วง 2 – 10 ปี จะได้รับการปลูกฝังมากเป็นพิเศษ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องของการเรียนรู้เนื้อหาของจริยธรรมนั่นเอง

2. ทักษะคิดเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกรู้สีกของบุคคลต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ทางจริยธรรมว่าชอบหรือไม่ชอบเพียงใด ทักษะคิดเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคม และสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้แม่นยำกว่าความรู้เชิงจริยธรรม ทักษะคิดเชิงจริยธรรมของบุคคลอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังของการกระทำ

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบ่งเป็น 2 จำพวก คือ จำพวกแรก การกระทำที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุน เช่น การให้ทาน การช่วยเหลือผู้อื่น และจำพวกที่สอง พฤติกรรมเป็นสถานการณ์ที่ยั่วให้บุคคลกระทำผิดกฎเกณฑ์ เพื่อประโยชน์ส่วนตนบางประการ เช่น การโกงสิ่งของ เงินทอง คະแนน ลักขโมย เป็นต้น

พระธรรมปิฎก (ประยูร ปยุตโต, 2538) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรมเป็นคุณสมบัติของจิตใจ คือ เป็นสภาพจิตที่ติงามอยู่ในใจ ส่วนจริยธรรมจะมองในแง่ของการแสดงออกภายนอก พวกพฤติกรรม ซึ่งการตัดสินคุณค่าของคุณธรรมนั้นให้ดูจากสิ่งที่เขาแสดงออกหรือพฤติกรรม นั้นหมายถึงดูจากจริยธรรมซึ่งเป็นเครื่องสื่อแสดงถึงคุณธรรมนั่นเอง

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (2538) กล่าวถึงคุณธรรมว่า หมายถึง ลักษณะนิสัยอันเป็นผลมาจากการฝึกอบรมด้วยหลักแห่งจริยธรรมที่มีลักษณะที่ค่อนข้างถาวรและสามารถแสดงออกให้ผู้อื่นสัมผัสได้ดี เช่น ความอ่อนโยน ความมีระเบียบ ความมีน้ำใจ ความขยัน ความเป็นคนใจกว้าง การตรงต่อเวลา การใฝ่หาความรู้ เป็นต้น คุณธรรมเกิดจากการฝึกฝนอบรมอย่างเอาใจจริงเอาใจจนเกิดทักษะและแปรสภาพเป็นลักษณะนิสัยที่ค่อนข้างถาวร อันเป็นที่ปรารถนาแลใฝ่หาของสังคมทั่ว ๆ ไป ปัจจัยสำคัญที่บ่งชี้ลักษณะของจริยธรรมได้อย่างชัดเจน คือ จริยธรรม

สรุปได้ว่า พัฒนาการทางจริยธรรมที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมจริยธรรมบุคคล ประกอบด้วย ความรู้เชิงจริยธรรม ทัศนคติเชิงธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสภาพจิตที่ติงามอยู่ในใจ ส่วนจริยธรรมจะมองในแง่ของการแสดงออกภายนอก พวกพฤติกรรม ซึ่งการตัดสินคุณค่าของคุณธรรมนั้นให้ดูจากสิ่งที่เขาแสดงออกหรือพฤติกรรม

6.3 องค์ประกอบและความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม

กระบวนการเรียนรู้และการจัดการศึกษาต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนและคนไทยทุกคนให้มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างดี มีความสุข โดยมีองค์ประกอบดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543)

1. กำหนดลำดับความสำคัญของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่จะต้องเร่งสร้างเสริมให้เกิดขึ้นกับคนไทยทุกคนในช่วงแรก และช่วงเวลาต่อ ๆ ไป อาทิ ความเพียร รู้จักเก็บออม มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความกตัญญู ซินชมคนดี/คนสุจริต มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม รักชาติ รักแผ่นดิน เป็นต้น และกำหนดให้เป็นนโยบายแห่งชาติที่จะต้องดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่องต่อไป

2. ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรแกนกลาง โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ให้มีสาระของความรู้เกี่ยวกับความจริงของชีวิตและธรรมชาติ หลักธรรมของศาสนา คุณธรรมจริยธรรมอันดีงามของระบบวิถีชีวิตเอกลักษณ์ไทย และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่าง ๆ

ตามลำดับความสำคัญที่กำหนดไว้ โดยบูรณาการอย่างเหมาะสมตามวัยของผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

3. ส่งเสริมสถานศึกษา สถาบันศาสนา และองค์กรต่าง ๆ ที่จัด ร่วมจัดการศึกษา จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ทางศาสนาและวิชาสามัญเข้าด้วยกันอย่างสมดุล มีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามแก่ผู้เรียนที่เหมาะสมกับวัยอย่างต่อเนื่องทุกระดับ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้สอน คณาจารย์ พระภิกษุ นักบวช และผู้นำทางศาสนาที่มีความรู้ ความเข้าใจ ศาสนาอย่างถ่องแท้เป็นผู้สอนวิชาศาสนา และได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4. ส่งเสริม สนับสนุน ให้สถาบันศาสนาจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและเป็นแหล่ง เรียนรู้ทางศาสนา และพัฒนาจิตใจที่สำคัญของเยาวชน ศาสนิกชน และประชาชนคนไทยทุกคน เพื่อให้คนไทยเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและ วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

5. กำหนดนโยบาย แผนงาน และโครงการเพื่อสนับสนุนและพัฒนาให้ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุ นักบวช ผู้นำทางศาสนา และผู้ทรงความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ไทย มีความรู้ความสามารถในการสอน ฝึกอบรม และถ่ายทอดความรู้หลักศาสนธรรม ศิลธรรม คุณธรรมจริยธรรม ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้เป็นผู้สอนหรือวิทยากรในสถานศึกษา

6. ดำเนินการให้มีแผนงานและโครงการในการปลูกฝัง และเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม ในวิถีชีวิตที่ดีงาม โดยให้สถาบันสังคมในท้องถิ่นที่รับผิดชอบได้เข้ามามีส่วนร่วม สร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้คนไทยอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีความสุข และเป็นสังคมที่เอื้ออาทรต่อกัน

7. จัดกระบวนการเรียนการสอนด้านศาสนาและหลักธรรมศาสนาในทุกระดับ การศึกษาให้สอดคล้องและเหมาะสมกับศาสนาที่ผู้เรียนนับถือทั้งด้านเนื้อหา การปฏิบัติ การประยุกต์ใช้ รวมทั้งมีการบูรณาการการเรียนการสอนด้านศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม ไว้ในทุกวิชา ได้อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน

8. สถานศึกษาจัดให้มีการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านศาสนาและความรู้ทั่วไปเข้าด้วยกันอย่างสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนจัดให้ผู้สอน พระภิกษุ นักบวช และผู้นำทางศาสนาที่มีความรู้ ความเข้าใจศาสนธรรมอย่างถ่องแท้ เป็นผู้สอนวิชา ศาสนาและศีลธรรมในสถานศึกษา การมีวินัย ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความกตัญญูคู่กับคุณธรรมจริยธรรม

9. จัดให้มีการอบรม ประชุมกันอย่างสม่ำเสมอในหมู่ผู้สอน คณาจารย์ และผู้บริหาร ในเรื่องความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมอย่างถูกต้อง สามารถบูรณาการ ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย ในกระบวนการเรียนรู้ได้มากขึ้น รวมทั้งสามารถ อบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้เรียนและประพฤติปฏิบัติตนเป็นต้นแบบที่ดีของสังคม

10. จัดให้มีแผนงานและโครงการที่สนับสนุนให้ศาสนบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ อย่างแท้จริงในศาสนธรรม เป็นผู้สอนหรือเป็นวิทยากรในวิชาศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน เพื่อปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้เรียน

สุขุมล เกษมสุข (2548) ได้จำแนกความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมออกเป็น 2 ประเภท

1. ความสำคัญต่อบุคคล บุคคลใดเป็นผู้มีคุณธรรม และจริยธรรมด้วยสุจริตใจ ย่อมเกิดประโยชน์ ซึ่งจริยธรรมช่วยให้บุคคลมีความสุข ทั้งสุขกายและสุขใจ ผู้มีคุณธรรมจริยธรรมมีความสุขใจเพราะเป็นผู้รักความดี มีคุณธรรม มีศีลธรรม ประพฤติตามคำสั่งสอนของศาสนาที่ตนนับถือ ความมีศีลธรรมจะทำให้จิตใจของบุคคลสงบ มีความสุขในตนเอง เป็นความสุขสงบเต็มในจิตใจ แม้จะไม่มั่งมีด้วยวัตถุทรัพย์สินเงินทองก็ยังคงมีความสุขได้ เป็นความสุขที่เกิดขึ้นจากการคิดดี ทำดี เป็นทั้งความสุขใจและสุขกาย เพราะจิตใจที่มีความสุขย่อมมีผลทำให้ร่างกายแข็งแรง สบาย สดชื่น ไปด้วย ซึ่งคุณธรรมจริยธรรมช่วยเหนี่ยวรั้งจิตใจของบุคคลมิให้ตกต่ำกระทำในสิ่งที่ผิดที่ชั่วในการดำเนินชีวิตประจำวันคนเราต้องเผชิญกับเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมที่อาจยั่วให้เกิดกิเลส หรือในยามวิกฤต คับขันมาก ๆ อาจเผลอใจกระทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อตนเอง แต่ถ้าการกระทำนั้นจะมีผลเสียหายแก่ผู้อื่น คุณธรรมจริยธรรมก็จะช่วยเหนี่ยวรั้งจิตใจที่ตกต่ำไปในขณะนั้นให้ยับยั้งการกระทำชั่วได้

อย่างไรก็ตาม คุณธรรมจริยธรรมช่วยให้บุคคลดำเนินชีวิตอยู่อย่างมั่นใจ ผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมย่อมกระทำแต่สิ่งที่ถูกต้องดีงามและได้ฝึกจิตใจให้มั่นคงอยู่เสมอ จึงมีความมั่นใจว่าชีวิตจะไม่ประสบความทุกข์ความเดือดร้อนจนทนไม่ได้ แม้จะมีความทุกข์มีปัญหาก็เป็นทุกข์จากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย หรือทุกข์ที่เป็นไปตามธรรมดาของโลก แต่ผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมไม่ทำความทุกข์ความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ก็มั่นใจว่าตนจะไม่ประสบภัยที่เกิดจากการสร้างเวรภัยเดือดร้อนแก่ผู้อื่นเช่นกัน จึงมีแต่ความสงบร่มเย็นทั้งในปัจจุบันและอนาคต และยังช่วยให้บุคคลมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต ทั้งในด้านชีวิตส่วนตัว ครอบครัว และหน้าที่การงาน ผู้มีคุณธรรมจริยธรรมย่อมอยู่ในหลักธรรมคำสอนของศาสนา ตั้งตนไว้ถูกต้อง มีสติ รู้จักแก้ไขปรับปรุงตนเอง การทำดีทำถูกต้อง จึงช่วยให้ชีวิตส่วนตัวมีความสุข ไม่มีเรื่องเดือดร้อนใจ จิตใจที่มีความสุขไร้กังวล ย่อมมีพลังปัญญา ดำเนินชีวิตส่วนตนและครอบครัวให้มีความสุข เจริญก้าวหน้า เป็นผลสืบเนื่องให้สามารถใช้ความคิดพัฒนางานได้เต็มที่ ประกอบกับความเป็นคนดี ประพฤติดี ไม่มีความเสื่อมเสียใด ๆ ย่อมเป็นที่ไว้วางใจของผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน เป็นโอกาสให้มีความเจริญก้าวหน้าในการทำงาน คนที่มีคุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นผู้มีความก้าวหน้าในชีวิต

นอกจากนี้ คุณธรรมจริยธรรมช่วยให้ชีวิตของบุคคลเป็นชีวิตที่มีคุณค่าสมกับที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ผู้มีคุณธรรมจริยธรรม คิดดีทำดีอยู่เสมอ นอกจากจะเป็นเหตุให้ชีวิตของตนประสบความสุขความดีงามเจริญก้าวหน้าแล้ว ยังสามารถทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่นและสังคมได้ด้วย บุคคลที่ช่วยตนเองได้แล้ว มีความพร้อมในชีวิตตนเองแล้ว จึงสามารถช่วยผู้อื่นและสังคมได้ ไม่ว่าจะอยู่ที่ใด สังคมใด ส่วนตัวก็สบาย สังคมนั้นก็สบาย ไม่มีปัญหาเดือดร้อน บุคคลเช่นนี้ย่อมมีความภาคภูมิใจในชีวิตของตนเองว่าเป็นชีวิตที่มีคุณค่าสมกับที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์

2. ความสำคัญต่อสังคม ผู้มีคุณธรรมจริยธรรมในสังคมย่อมก่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อสังคมที่เขาอยู่นั้น คุณธรรมและจริยธรรมจึงมีความสำคัญต่อสังคม คือ คุณธรรมจริยธรรมช่วยให้สังคมสงบสุข ถ้าสมาชิกทุกคนหรือสมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม ย่อมทำให้

สังคมนั้นมีความสุข แต่ทุกคนเป็นผู้มีความสุข สงบเย็น รู้จักอ้อมรู้จักพอ และรู้จักยับยั้งชั่งใจ เห็นยวรงค์ตนเองไม่ให้กระทำชั่ว ไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น อีกทั้งมีความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน เห็นอกเห็นใจกัน ไม่เอาเปรียบ ไม่แข่งขันทำร้ายกัน คนในสังคมรู้จักดีรู้จักชอบ รู้เหตุรู้ผล รู้จักปรับตัวเข้าหากัน รู้จักดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความดี สังคมนั้นย่อมจะมีแต่ความสุข

คุณธรรมจริยธรรมช่วยให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ผู้มีคุณธรรมจริยธรรมย่อมดำเนินชีวิตด้วยความระมัดระวังที่จะไม่ทำผิดกฎหมาย อีกทั้งยังปฏิบัติตามคำสั่งสอนทางศาสนาที่ตนนับถือ จัดได้ว่าเป็นผู้ดำเนินชีวิตอย่างมีระเบียบ เป็นผู้มีวินัยในตนเอง คนเช่นนี้ย่อมไม่สร้างความเดือดร้อนวุ่นวายแก่สังคม ไม่ทำผิดกฎหมาย ระเบียบ ประเพณีอันดีงามของสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใหญ่หรือเล็กน้อยก็ตาม อย่างไรก็ตาม คุณธรรมจริยธรรมช่วยให้คนในสังคมมีความสามัคคี เมื่อสมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม ดำเนินชีวิตด้วยความระมัดระวังมีระเบียบเรียบร้อย ต่างฝ่ายต่างรู้หน้าที่ ปฏิบัติตามภาระหน้าที่ของตนด้วยความรับผิดชอบ ต่างยึดถือหลักคุณธรรมจริยธรรม มีความเมตตาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการประพฤติปฏิบัติไปในทางเดียวกันซึ่งเป็นทางที่ดีงาม สร้างสรรค์ประโยชน์เพื่อส่วนรวม ไม่มีความขัดแย้งแย่งชิงผลประโยชน์เพื่อตนเองหรือพวกพ้อง ทุกคนมุ่งหน้าทำเพื่อความดีงาม ความถูกต้อง เช่นนี้แล้วสมาชิกทุกคนในสังคมย่อมมีความรักใคร่สามัคคีกัน พร้อมใจกันเลิกความร่วมมือร่วมแรงกัน คุณธรรมจริยธรรมจึงมีส่วนช่วยให้คนในสังคมมีความสามัคคี

นอกจากนี้ คุณธรรมจริยธรรมช่วยให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้า เมื่อสังคมมีความสุขเป็นระเบียบเรียบร้อย คนในสังคมดำเนินชีวิตอยู่อย่างผาสุก ไม่มีความเครียดหรือวิตกกังวลจนเกินไป ทุกคนยอมใช้สติปัญญาและความสามารถอย่างเต็มที่ในการพัฒนาตนเอง พัฒนาหน้าที่การงาน สร้างสรรค์สิ่งตามแก่ตนเองซึ่งมีผลต่อสังคมด้วย เพราะเมื่อการงานส่วนบุคคลเจริญก้าวหน้ามั่นคง ย่อมส่งผลให้การงานส่วนรวมของสังคมเจริญก้าวหน้ามั่นคงด้วย อีกทั้งคนในสังคมมีความสามัคคีกัน ก็ยิ่งช่วยให้การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในสังคมสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อีกทั้งยังช่วยพัฒนาสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้แก่สังคมและประเทศชาติ จึงกล่าวได้ว่า การมีคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมช่วยกันสร้างความเจริญก้าวหน้าแก่สังคมนั่นเอง

สุมน อมรวิวัฒน์ (2539) ได้เสนอกิจกรรมที่เน้นการพัฒนาจิตใจควบคู่หรือสอดแทรกไปกับการพัฒนาในด้านอื่น 3 กิจกรรม คือ (1) กิจกรรมการถ่ายทอด เป็นกิจกรรมหลักของการสอนตามหลักสูตรและการสอนในชั้นเรียน โดยมีความคิดพื้นฐานว่าผู้สอนมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์มากกว่าศิษย์ จึงถ่ายทอดหลักการ วิธีการ และคุณสมบัติที่พึงประสงค์ให้ศิษย์ได้รับรู้และเรียนรู้อย่างถูกต้อง วิธีการถ่ายทอดส่วนใหญ่ คือ บอกให้ฟัง ทำให้ดู เตือนให้รู้ ฝึกให้เป็น แนะนำให้อ่าน ถามให้ตอบ และแก้ไขให้ถูก (2) กิจกรรมการฝึกหัดอบรมและปรับปรุงพฤติกรรม เกิดจากความคิดพื้นฐานเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลและบุคคลจะเรียนรู้ได้ดีจากการลงมือปฏิบัติจริง กิจกรรมการฝึกหัดอบรมมีลักษณะเป็นการจัดประสบการณ์ตรงให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติ ผู้สอนคอยสังเกต จดบันทึก และปรับปรุงแก้ไข และ (3) กิจกรรมการคิดวิเคราะห์ มีความคิดพื้นฐานตามหลักจิตวิทยาการศึกษาว่าจิตเป็นกระบวนการทำงานของสมองที่ก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่อสิ่งเร้า ครอบคลุมไปถึงความรู้สึก อารมณ์ ความคิด บุคลิกภาพ และเจตคติที่ทำให้คนมีพฤติกรรมแตกต่างกัน

สุขุมาล เกษมสุข (2548) ได้เสนอวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ผู้เรียนในโรงเรียนเป็น 2 วิธีหลัก ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมบูรณาการกับการพัฒนาผู้เรียนด้านอื่น ๆ วิธีนี้เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมพร้อม ๆ กับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรปกติทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกกิจกรรม โดยผู้สอนต้องมีจุดมุ่งหมายว่ากิจกรรมทุกชนิดที่จัดให้แก่ผู้เรียนนั้นเป็นไปเพื่อเน้นการพัฒนาจิตใจเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคม เพื่อให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความคิด ความสามารถ และความดี

2. การจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยตรง เป็นกิจกรรมที่ผู้สอนจัดให้แก่ผู้เรียนในชั้นเรียนหรือจัดให้แก่ผู้เรียนทั้งโรงเรียนโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้รับรู้ ปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดผลโดยตรงต่อจิตใจของผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้ใกล้ชิด ได้เห็นแบบอย่างในการปฏิบัติที่ดีงาม และได้ลงมือปฏิบัติจริง ย่อมเกิดประโยชน์มากขึ้น ตัวอย่างกิจกรรมที่ควรจัดเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยตรง เช่น กิจกรรมโฮมรูม การอ่านหนังสือหรือเล่าเรื่องหรือนิทานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้ผู้เรียนฟัง กิจกรรมทางศาสนา โครงการฟังธรรม โครงการแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ เป็นต้น

นอกจากนี้ คุณธรรมจริยธรรมตามกระแสพระราชดำรัสเนื่องในวโรกาสครองราชย์ครบ 60 ปี ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2549 แก่พระบรมวงศานุวงศ์ และพสกนิกรชาวไทย ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงเน้นย้ำทั้ง 4 ประการ ประกอบไปด้วยคุณธรรมจริยธรรมย่อย ๆ ที่สอดแทรกไว้รวม 9 ประการ ดังนี้ (เนงลักษณ์ วิรัชชัย และคณะ, 2551)

ตารางที่ 4 คุณธรรมจริยธรรมตามกระแสพระราชดำรัสเนื่องในวโรกาสครองราชย์ครบ 60 ปี

ความในกระแสพระราชดำรัส	คุณธรรมจริยธรรม
ประการแรก คือ การที่ทุกคนคิด พูด ทำ ด้วยความเมตตา มุ่งดี มุ่งเจริญต่อกัน	กัลยาณมิตร
ประการที่สอง คือ การที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานงาน ประสานประโยชน์กัน ให้งานที่ทำสำเร็จผลทั้งแก่ตน แก่ผู้อื่น และกับประเทศชาติ	ความสามัคคี การมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน ความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ
ประการที่สาม คือ การที่ทุกคนประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในความสุจริต ในกฎกติกา และในระเบียบแบบแผน โดยเท่าเทียมเสมอกัน	ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีวินัย ความยุติธรรม
ประการที่สี่ คือ การที่ต่างคนต่างพยายามทำความคิด ความเห็นของตนให้ถูกต้อง เทียบตรง และมั่นคงอยู่ในเหตุในผล	ความมีสติสัมปชัญญะ

6.4 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางด้านศิลปศึกษา

คุณธรรมทางด้านศิลปศึกษา คือ การแสดงออกของผลงานศิลปะที่ปรากฏในรูปแบบชิ้นงานศิลปะพบได้ทั่วไป คือ การแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี และภาพยนตร์ ซึ่งถึงแม้ว่าประเด็นด้านคุณธรรมและศีลธรรมจะเป็นประเด็นที่สังคมทั่วไปได้รับความสำคัญ แต่ก็พบว่า ศิลปศึกษาดนตรี หรือภาพยนตร์ ที่แสดงออกถึงความรุนแรง หรืออาจกล่าวได้ว่าไม่มีคุณค่าด้านจริยธรรม แต่ก็ยังเป็นผลงานที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างสูง เพราะผู้ชมทั่วไปมองข้ามประเด็นด้านคุณธรรมและจริยธรรมไป ถ้าจะเปรียบเทียบก็เหมือนกับการที่เราเลือกซื้อสินค้าชิ้นหนึ่งซึ่งมีให้เลือก 2 ยี่ห้อ โดยสินค้าทั้ง 2 ยี่ห้อนั้นมีราคาเท่ากัน เราก็จะเลือกซื้อยี่ห้อที่รู้จักดีหรือได้รับความนิยมมากกว่า โดยไม่ได้สนใจรายละเอียดด้านอื่น ๆ เปรียบเทียบกับผลงานศิลปะหรือภาพยนตร์นั้น ก็มักจะสนใจแต่ผลงานที่ได้รับความนิยมโดยไม่ได้สนใจรายละเอียดปลีกย่อยอื่น ๆ ในการสร้างผลงานศิลปะแต่ละชิ้นของศิลปินนั้น ถ้าหากศิลปินสนใจประเด็นด้านคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักแล้วการสร้างสรรคผลงานออกมา ถึงแม้ว่าผลงานดังกล่าวจะถูกต้องตามศีลธรรมตามแนวคิดของศิลปิน แต่ก็อาจไม่ตรงตามศีลธรรมหรือจริยธรรมตามแนวคิดของผู้ชมและผู้ประเมินผลงานก็ได้ เนื่องจากความเชื่อด้านศีลธรรมของบุคคลหนึ่งถือว่าเป็นความเชื่อเฉพาะบุคคลซึ่งอาจถูกต้องทั้งหมดหรือไม่ก็ได้และเป็นความเชื่อที่เปลี่ยนแปลงกันได้ยาก เปรียบเทียบเหมือนกับทิศทาง ซึ่งถ้าหากว่าศิลปินมองว่าทิศที่ชี้ไปเป็นทิศใดก็จะเชื่อว่าเป็นทิศนั้นแน่นอนไม่เปลี่ยนแปลง แต่ถ้านำไปบอกแก่บุคคลอื่นซึ่งเชื่อว่าทิศที่ศิลปินชี้ไปไม่ได้เป็นทิศเดียวกับที่ศิลปินบอก ถึงแม้ว่าศิลปินพยายามจะบอกอย่างไรก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความเชื่อของผู้ชมได้เช่นกัน

ทั้งนี้ การสร้างผลงานของศิลปินอาจพยายามปรับให้เข้ากับความเชื่อด้านคุณธรรมและจริยธรรมที่แท้จริงที่เป็นที่ยอมรับได้ของสังคม แต่ผลงานที่แสดงออกมาก็อาจด้อยคุณค่าด้านสุนทรียภาพ เนื่องจากการสร้างสรรค์ผลงานแต่ละชิ้นจำเป็นต้องเป็นการแสดงออกมาจากตัวตนที่แท้จริงของศิลปินเอง แต่เมื่อมีการปรับแต่งความเชื่อต่าง ๆ แล้ว ผลงานที่แสดงออกมาก็จะเป็นผลงานที่สังเคราะห์ออกมาดูเป็นของปลอม แล้วด้อยคุณค่าลงไป ซึ่งมองเห็นได้ง่าย ๆ กับการสร้างภาพยนตร์ โดยมุมมองของผู้เขียนบทนั้นเมื่อสร้างสรรค์ผลงานที่ตนเองมีความรู้หรือมีความเชื่ออยู่แล้ว จะทำให้ผลงานนั้นออกมาเป็นธรรมชาติ แต่ถ้าหากพยายามปรับแต่งความเชื่อของตนที่จะใช้ในการเขียนบทจากตามที่ตนเองมีอยู่ ไปเป็นด้านอื่นที่ตนเองไม่มีความถนัดหรือไม่มีประสบการณ์ก็ย่อมทำให้ผลงานนั้นขาดความสมจริงไป (Walton, K. L, 2002)

จริยธรรมทางด้านศิลปศึกษา

ก๊อตและโลเปส (Gaut & Lopes, 2001) กล่าวว่าไว้ว่า ความสัมพันธ์ทางจริยธรรมทางด้านศิลปศึกษามีประเด็นสำคัญอยู่ที่การแสดงออกของงานศิลปะในด้านที่เกี่ยวกับเพศและความรุนแรง ซึ่งพบได้ในผลงานศิลปะ ดนตรี และภาพยนตร์ ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจ คือ

ประเด็นที่ 1 อุปสรรคหรือประเด็นด้านศีลธรรมและคุณธรรมนั้น ครอบคลุมต่อกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานของศิลปินหรือไม่ ซึ่งเป็นเหตุผลที่ละเอียดอ่อนมากและเป็นปัญหาสำคัญ โดยสามารถหาคำตอบได้จากความคิดเห็นต่าง ๆ ของนักจิตวิทยาและนักสังคมศาสตร์

ประเด็นที่ 2 ประเด็นเกี่ยวกับจริยธรรมมีผลเสียที่ทำให้การทำงานของศิลปินแยลงหรือไม่ ซึ่งคำตอบของคำถามนี้หาได้จากทฤษฎีเกี่ยวกับอิสระของการแสดงออกทางศิลปะ

ประเด็นที่ 3 เรื่องเกี่ยวกับบรรทัดฐานทางจริยธรรมที่ใช้ตัดสินคุณค่าของงานศิลปะ

ประเด็นที่ 4 ปัญหาที่ได้รับความสนใจอย่างสูงเกี่ยวกับผลงานศิลปะในยุคศตวรรษที่ 18 ที่เกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์และการตัดสินคุณค่าด้านจริยธรรมที่มักจะดำเนินคู่กันไปแบบเป็นเส้นขนาน

จากประเด็นปัญหาทั้ง 4 ข้อ จะเห็นได้ว่าการดำเนินไปของจริยธรรมและสุนทรียศาสตร์ไม่สามารถดำเนินไปด้วยกันได้ ตามที่นักสุนทรียศาสตร์จำนวนหนึ่งกล่าวไว้ว่า การประเมินเกี่ยวกับจริยธรรมและสุนทรียศาสตร์ไม่ได้มีความสัมพันธ์กันเลย แต่ในบางครั้งเราก็อาจพบว่าผลงานศิลปะบางชิ้นถูกตัดสินว่าไม่มีคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์เนื่องจากไม่มีคุณค่าทางจริยธรรม บทบาทของคุณค่าทางจริยธรรมไม่สามารถทำความเข้าใจได้ในรูปแบบของเหตุผลของงานที่ส่งผลต่อศิลปิน ถึงแม้ว่าการประเมินดังกล่าวอาจทำให้เกิดปัญหาขึ้นก็ตาม ทั้งนี้ นักสุนทรียศาสตร์กลุ่มที่เน้นสุนทรียภาพอย่างมากนั้น มักจะคิดว่าการประเมินจริยธรรมในงานศิลปะเป็นเรื่องไร้สาระ เพราะคิดว่างานศิลปะบางชิ้นเป็นสิ่งที่มีความคุณค่าทางสุนทรียภาพเป็นอย่างยิ่งแต่ไม่สามารถนำมาประเมินด้านจริยธรรมได้

แต่สำหรับนักสุนทรียศาสตร์โดยปกติหรือโดยส่วนใหญ่แล้ว มีความคิดเห็นที่สามารถประเมินคุณค่าทางจริยธรรมในงานศิลปะได้ โดยคุณค่าทางจริยธรรมไม่ได้มีผลอะไรต่อคุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ เมื่อเรามองว่าคุณค่าทางจริยธรรมก็เป็นส่วนหนึ่งของคุณค่าทางสุนทรียภาพด้วย โดยมองจากผลงานศิลปะบางชิ้นที่มีคุณค่าทางจริยธรรมมาก อาจมีบางฝ่ายคัดค้านว่าคุณค่าทางจริยธรรมไม่ใช่คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์เพราะทั้งสองสิ่งนี้ไม่ได้สัมพันธ์กัน เมื่อมองจุดนี้ผ่านตัวอย่างผลงานศิลปะจะพบว่าคุณค่าทั้งสองด้านนี้ดำเนินคู่กันไป

สรุปได้ว่าเหตุผลด้านเจตคติเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์นั้นขึ้นอยู่กับว่านักสุนทรียศาสตร์มีเจตคติโน้มเอียงไปทางใดมากกว่ากัน ซึ่งจะส่งผลต่อการประเมินคุณค่าของงานศิลปะและการประเมินวัตถุทางสุนทรียศาสตร์ด้วยหากเรากล่าวว่าคุณค่าทางจริยธรรมคือคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์แล้ว ประเด็นนี้ถือว่าเป็นประเด็นที่มีคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์เป็นอย่างมาก แต่ในผลงานศิลปะบางชิ้นอาจพบว่ามีลักษณะขัดแย้งกับกฎหรือศีลธรรมในสังคม ทำให้ความรู้สึกด้านสุนทรียภาพและจริยธรรมมีความขัดแย้งกัน ทำให้ความรู้สึกที่มีต่อศีลธรรมในผลงานส่งผลให้ความรู้สึกด้านสุนทรียภาพในงานศิลปะนั้นลดลง นอกจากนี้คุณค่าของศีลธรรมในผลงานศิลปะชิ้นหนึ่งอาจสอดคล้องกับศีลธรรมในสังคมหนึ่ง แต่ไม่สอดคล้องกับศีลธรรมในอีกสังคมหนึ่ง ทำให้สุนทรียภาพที่มีต่องานชิ้นนั้นแปรเปลี่ยนไปและไม่เป็นที่ต้องการ

กล่าวโดยสรุป แนวคิดด้านคุณธรรมจริยธรรม หมายถึง คุณสมบัติที่เกี่ยวกับคุณงามความดี ที่เกิดจากการกระทำของบุคคล ที่กระทำไปด้วยความสำนึกในจิตใจ โดยมีเป้าหมายว่าเป็นการทำความดี และเป็นพฤติกรรมที่ยอมรับของสังคม ทั้งนี้ ได้นำหลักการทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กมาเป็นแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของผู้เรียนมาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของคุณธรรมจริยธรรมเป็นกระบวนการเรียนรู้ และการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียน และ

คนไทยทุกคนให้มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรมจริยธรรม และ วัฒนธรรมในการดำรงชีวิตให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างดีมีความสุข

ตอนที่ 7 การเรียนการสอนแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม

7.1 การเรียนการสอนแบบบูรณาการ

ความหมายของการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

คำว่า บูรณาการ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Integration หมายถึง กระบวนการของการผสมผสานของบทบาท เนื้อหาสาระ ความคิดเห็นจากบุคคลหลายฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน ทำให้ได้องค์รวมของเนื้อหาสาระ ความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ คำว่า การสอน หมายถึง การกระทำ การฝึก การให้คำชี้แนะ การให้มีการกำหนดกระบวนการทางเทคนิคเพื่อให้ผู้ปฏิบัติได้ดำเนินการตามที่กำหนด เพื่อพิจารณาในบริบทของการศึกษา การสอน หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนรู้ หรือสภาพการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สูงสุด (Webster's New Collegiate Dictionary, 1983)

เมื่อนำคำว่า การสอน ผสมกับคำว่า บูรณาการ สรุปได้ว่า การสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การนำเนื้อหาสาระที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันมาเชื่อมโยงผสมผสานเข้าด้วยกันทั้งด้าน พุทธิพิสัย เจตคติ และทักษะพิสัยให้เป็นหนึ่งเดียวกันอย่างครบถ้วน สมบูรณ์ สามารถตอบสนอง ต่อจุดประสงค์การเรียนรู้ได้ด้วย ช่วยให้ผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์ของความคิดรวบยอด ปัญหาและการตัดสินใจ (ทิสนา แคมมณี, 2550; พิมพ์พันธ์์ เตชะคุปต์ และพะเยาว์ ยินดีสุข, 2548; เบญจมาศ อยู่เป็นแก้ว, 2548)

ตามแนวคิดของ Gardner (1994) ได้กล่าวว่า การเรียนการสอนแบบบูรณาการ มีความสอดคล้องกับทฤษฎีพหุปัญญา อันเป็นทฤษฎีที่สอดคล้องกับปรัชญาการสอนแบบเน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ กล่าวได้ว่า ลักษณะการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการเรียนการสอนแบบ บูรณาการมีความเกี่ยวข้องกันโดยที่การเรียนการสอนดังกล่าว ผู้สอนต้องเปลี่ยนบทบาทจากการ เป็นผู้ชี้แนะ ผู้ให้ความรู้ เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ ผู้ส่งเสริมและชี้แนะให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้าน โดยผู้สอนต้องจัดหาแหล่งเรียนรู้ให้ครบทุกสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง

การแบ่งรูปแบบการสอนแบบบูรณาการตามเกณฑ์ แบ่งออกเป็น 2 เกณฑ์ ดังนี้

1. การสอนแบบบูรณาการภายในวิชา เป็นการนำเนื้อหาภายในวิชาเดียวไป สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง และให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ความรู้ และทักษะไปใช้ในชีวิตจริงในบริบทที่มีความหมาย ซึ่งทำให้การเรียนของผู้เรียนมีความหมาย
2. การสอนแบบบูรณาการระหว่างวิชา เป็นการเชื่อมโยงหรือรวมศาสตร์ต่าง ๆ ตั้งแต่ 2 วิชาขึ้นไปภายใต้หัวข้อเรื่องเดียวกัน เป็นการเรียนรู้โดยใช้ความรู้ ความเข้าใจ และทักษะใน ศาสตร์หรือความรู้ในศาสตร์หรือวิชาต่าง ๆ มากกว่า 1 วิชาขึ้นไป เพื่อแก้ปัญหาหรือแสวงหาความรู้ ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและใกล้เคียงกับชีวิตจริง ซึ่ง แบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ

2.1 การสอนบูรณาการแบบสอดแทรกหรือการสอนบูรณาการแบบพหุวิทยาการ เป็นการสอนที่ครูผู้สอนในวิชาหนึ่งสอดแทรกเนื้อหาของวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้าไปในวิชาหลักที่เป็นวิชาที่ผู้สอนรับผิดชอบการสอน ลักษณะของการเรียนการสอนส่วนใหญ่เป็นการวางแผนการสอนและสอนโดยผู้สอนคนเดียว

2.2 การสอนบูรณาการแบบคู่ขนาน เป็นการสอนที่ผู้สอนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่สอนต่างวิชากัน ต่างคนต่างสอน แต่วางแผนการสอนร่วมกันโดยมุ่งสอนหัวเรื่อง ความคิดรวบยอด ปัญหา เดียวกัน ระบุและตัดสินใจร่วมกันว่าจะสอนหัวเรื่อง / ความคิดรวบยอด / ปัญหานั้นอย่างไร

2.3 การสอนบูรณาการแบบสหวิทยาการ การสอนรูปแบบนี้คล้ายกับการสอนแบบคู่ขนาน ต่างกันตรงที่การสอนบูรณาการแบบสหวิทยาการเป็นการร่วมกันสอนในวิชาเดียวกัน กล่าวคือ ผู้สอน ตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไปสอนต่างวิชากันแต่วางแผนการสอนทั้งสองวิชาผสมผสานกัน

2.4 การสอนบูรณาการแบบข้ามวิชาหรือสอนเป็นคณะ การสอนตามรูปแบบนี้ ผู้สอนวิชาต่าง ๆ จะมารวมกันสอนเป็นคณะหรือเป็นทีม ร่วมกันโดยมุ่งประโยชน์ที่จะเกิดจากการสอนทุกวิชาร่วมกัน (อัญชลี สารรัตน์, 2542; กรมวิชาการ, 2544; วิเศษ ชินวงศ์, 2544; พูนสุข อุดม, 2548)

จุดมุ่งหมายของการสอนแบบบูรณาการ

ทิสนา แคมมณี (2550) และสิริพัชร์ เจษฎาวิโรจน์ (2546) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการสอนแบบบูรณาการ คือ การพัฒนาด้านปัญญาแบบพหุปัญญา เป็นองค์รวมของผู้เรียนรวมทั้ง การพัฒนาวิธีการเรียนรู้และการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของผู้เรียนที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน และความต้องการของสังคม โดยมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักว่าการเรียนรู้ทุกสิ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และเกี่ยวข้องกันเสมอ
2. เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองโดยอาศัยความรู้จากหลายสาขาวิชาในเวลาเดียวกัน
3. เพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้โดยตรงอย่างมีจุดมุ่งหมาย และมีความหมายผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การแสดงความคิดเห็นในการจัดการเรียนการสอนและช่วยสร้างความเข้าใจให้ผู้เรียนอย่างลึกซึ้ง
4. เพื่อตอบสนองความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนโดยการเรียนรู้ตามเอกัตภาพ ออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามที่ต้องการ
5. มีการถ่ายโอนและค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาสาระ ความคิด ทักษะ และเจตคติ
6. ส่งเสริมการเรียนรู้ที่จะช่วยทำงานอย่างเป็นกลุ่ม มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ และพัฒนาคุณลักษณะการเปิดใจกว้าง ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น
7. ช่วยพัฒนาค่านิยม คุณธรรมจริยธรรม มาตรฐานการทำงาน วินัยในตนเอง ส่งเสริมความสามารถในการการทำงานและการควบคุมอารมณ์

8. เป็นการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะ ศักยภาพทางวิชาการของผู้เรียน
อย่างรอบด้าน

สรุปได้ว่า การเรียนการสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การนำเนื้อหาสาระที่มีความ
เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันมาเชื่อมโยงผสมผสานเข้าด้วยกันทั้งด้านพุทธิพิสัย เจตคติ และทักษะพิสัยให้
เป็นหนึ่งเดียวกันอย่างครบถ้วน สมบูรณ์ สามารถตอบสนองต่อจุดประสงค์การเรียนรู้ได้ด้วย
ช่วยให้ผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์ของความคิดรวบยอด ปัญหาและการตัดสินใจ

7.2 การบูรณาการการสอนแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญในชีวิตประจำวัน สำหรับผู้ที่ต้องการที่จะมีความสุข
ในชีวิต และความสำเร็จในการทำงาน ผู้สอนเป็นผู้นำของสังคม เป็นผู้ให้ความรู้และแสงสว่างทาง
ปัญญาแก่ศิษย์ มีนักวิชาการได้อธิบายเกี่ยวกับการบูรณาการสอนคุณธรรมจริยธรรม ไว้ดังนี้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2526) ได้เสนอภาพรวมและทิศทางการส่งเสริม และพัฒนาศิลปะ
ผู้เรียนเพื่อสังคมในอนาคต โดยนำเสนอคุณธรรม 9 ด้านสำหรับผู้เรียน ในแต่ละช่วงชั้น ดังนี้ ช่วงชั้น
ที่ 1 (ป1.-3) ประกอบด้วย ความขยัน ความอดทน ความใฝ่รู้ ความประหยัด ความซื่อสัตย์ และ
กตัญญูกตเวทิตะ ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-6) ประกอบด้วย ความประหยัด ความซื่อสัตย์ ความกตัญญูกตเวทิตะ
ความเสียสละ ความสามัคคี และความมีวินัย

เบญจมาศ อยู่เป็นแก้ว (2544) ได้อธิบายเกี่ยวกับการศึกษาขั้นพื้นฐานว่ามุ่งเน้นให้
ผู้เรียนสมดุลทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สังคม และปัญญา ให้มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม สามารถ
ทำงานและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข การวางแผนการสอนต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดย
ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดเอง ได้แสดงความคิดเห็น ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ทำงานร่วมกันอย่าง
มีความสุข

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) ได้อธิบายเกี่ยวกับการเรียนการ
สอนรูปแบบที่เน้นการบูรณาการคุณธรรมจริยธรรมในรายวิชาว่า โดยการกำหนดคุณลักษณะที่
ต้องการพัฒนาในแผนการเรียนการสอนในทุกระดับ ทุกรายวิชา และทุกชั้นเรียน มีการประเมินผล
ตามคุณลักษณะที่กำหนดในแต่ละแผน ซึ่งกำหนดเริ่มต้นตั้งแต่สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้
คุณลักษณะที่ต้องพัฒนา เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน ชั้นนำ ชั้นสอน ชั้นสรุป สื่อการเรียน
การสอน การวัดและประเมินผล และเครื่องมือในการวัดผล

คณะกรรมการโครงการศึกษาจริยธรรมไทยยึดถือหลักจริยธรรม 8 ประการ ที่ได้จาก
ผลการประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย ปี พ.ศ.2523 เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและ
ปลูกฝังในสังคมไทยอย่างเร่งด่วน มีดังต่อไปนี้

1. การใฝ่สัจจะหรือใฝ่สัจธรรม เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับการยอมรับความจริง เชื่อหรือ
ศรัทธาในสิ่งที่มีเหตุผลตามแนวกาลามสูตร เชื่อหรือศรัทธาในสิ่งที่มีหลักฐานข้อมูลรองรับที่สามารถ
พิสูจน์ตรวจสอบได้ นิยมการแสวงหาความรู้ความจริง

2. การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการใช้กระบวนการค้นหา ความรู้ ความจริง หรือทางออกอย่างมีเหตุผลเหมาะสม เพื่อแก้ปัญหาหรือขจัดอุปสรรคข้อยุ่งยาก ที่เผชิญอยู่ จัดเป็นค่านิยมที่สอดคล้องกับการใช้กระบวนการตามวิธีวิทยาศาสตร์

3. เมตตากรุณา เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการเสียสละสิ่งของ กำลังกาย ความคิด หรือผลประโยชน์ส่วนตนให้กับผู้อื่น นิยมการเอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้อื่น กล่าววาจาเหมาะสม ประพฤติ ประโยชน์และแสดงความเป็นมิตรแท้

4. สติสัมปชัญญะ เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับการระลึกรู้ตัวเสมอว่าตนกำลังกระทำสิ่งใด มีความพร้อมและตื่นตัวในการรับรู้จากสิ่งแวดล้อมอย่างฉับไว กระตุ้นเตือนตนเองให้ตัดสินใจประพฤติ ปฏิบัติในสถานการณ์เฉพาะหน้าอย่างรอบคอบและระมัดระวัง

5. ไม่ประมาท เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการมีการวางแผน มีการเตรียมพร้อม คาดการณ์ ได้ถูกต้อง คือผลที่ตามมาของการกระทำหรือการประพฤติปฏิบัติใด ๆ ของตนเอง ทำให้เกิดการ ยับยั้งชั่งใจ ควบคุมตนเอง หรือควบคุมสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

6. ซื่อสัตย์สุจริต เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตรงต่อความจริง และ ความถูกต้องดีงาม เช่น ตรงต่อหน้าที่ความรับผิดชอบ ตรงตามระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ ตรงต่อคำมั่นสัญญา เป็นต้น

7. ขยันหมั่นเพียร เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการมีความพอใจในหน้าที่การงานของตน มีใจจดจ่อกับงาน มีความพากเพียรพยายาม มีการไตร่ตรองปรับปรุงงาน สามารถควบคุมตนเองให้ ปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จครบถ้วน

8. หิริโอตตปปะ เป็นค่านิยมเกี่ยวกับความละอายเกรงกลัว ไม่ปรารถนาต่อการ ประพฤติปฏิบัติชั่วหรือสิ่งที่ผิดไปจากศีลธรรมและมาตรฐานความดีงามของสังคมจะประเมินการ กระทำของตนเองเสมอและเลือกปฏิบัติแต่สิ่งที่ถูกต้องดีงาม

ความจำเป็นในการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในการเรียนการสอน

จากนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่เน้นการพัฒนา และเสริมสร้าง ศักยภาพของคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีระเบียบวินัย มีจิตสำนึกที่รับผิดชอบต่อตนเองและ ส่วนรวม มีส่วนทำให้สถานศึกษามุ่งเน้นการผลิตผู้เรียนทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นพลังในการสืบทอด และสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่สังคมและประเทศชาติ จึงมีความ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาผู้เรียน 3 ประการ คือ (กุหลาบ รัตนสังขธรรม, 2541)

1. การเป็นผู้มีคุณธรรม หมายถึง การเป็นผู้มีจิตใจเอื้อเฟื้อ มีวินัย มีความรับผิดชอบต่อ สุจริตเที่ยงธรรม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความตั้งใจที่จะทำประโยชน์แก่สังคม

2. การเป็นผู้มีคุณภาพ หมายถึง การเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาที่ ศึกษาทั้งทฤษฎี และปฏิบัติ สามารถประยุกต์ใช้ความรู้สร้างสรรค์ มีการวางแผนการทำงาน อย่างมีระบบ ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าให้ลุล่วงไปด้วยดี มีความสามารถในการทำงานร่วมกันเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีตลอดจนเป็นผู้ที่มีชีวิตที่เป็นสุข มีความ สมบูรณ์ทั้งสติปัญญา ร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม

3. การเป็นผู้มีคุณค่า หมายถึง การเป็นบุคคลที่อยู่ในสังคมอย่างมีประโยชน์ สามารถประพடுத்தตนให้เหมาะสมแก่หน้าที่ เป็นที่ปรารถนาของสังคม เป็นผู้มีระเบียบวินัย และรักษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของชาติต่อไป

แนวคิดรวบยอดในการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในการเรียนการสอน

การที่จะสอดแทรกความรู้และการปฏิบัติที่จะทำให้ผู้เรียนเป็นผู้มีจิตใจและพฤติกรรมที่มีคุณธรรมในหลายรูปแบบ มีแนวคิด ดังนี้

1. การสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในการเรียนการสอนที่จะให้ได้ผลซึมลึกเข้าไปในจิตใจจะต้องมีการลงมือปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
2. ผู้สอนและผู้เรียนจะต้องเห็นความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม มีความรู้ความเข้าใจด้วยจิตใจที่ยอมรับในคุณงามความดีอย่างแท้จริง ยินดีปฏิบัติตามด้วยความรู้สึที่เป็นสุข ไม่ได้ถูกบังคับหรือมีเงื่อนไขการสอดแทรกจะต้องค่อยๆ ทำในลักษณะน้ำซึมบ่อทราย
3. ผู้สอนและผู้เรียนมีส่วนร่วมรวมพลังเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันด้วยการบูรณาการคุณธรรมเข้ากับศาสตร์ของวิชาที่สอน
4. บุคคลที่เกี่ยวข้องต้องมีแนวคิด และการปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน

ขั้นตอนของการดำเนินการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม

การสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในการเรียนการสอนนั้น สามารถทำได้ในขั้นการนำเข้าสู่บทเรียน ระหว่างการสอน การทำกิจกรรมในห้องเรียน รวมทั้งการสรุป และการวัดผล โดยมีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

1. วิชาที่สอน ให้พิจารณาเป้าหมายของวิชาที่สอน เนื้อหาที่จะสอนให้ชัดเจนแล้ว สร้างกรอบความคิดของคุณธรรมจริยธรรมที่สามารถเชื่อมโยงถึงเนื้อหาและกิจกรรมของวิชานั้นๆ เช่น การสอนสถิติเรื่องการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลตามค่านั้น หรือให้ผู้เรียนตัดข่าวจากหนังสือพิมพ์ที่เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่สอนมาแสดงความคิดเห็นร่วมกันสรุป/วิจารณ์ เช่น ข่าวผลของการตรวจปริมาณของยาฆ่าแมลงในพืชผักที่มากเกินไป ร่วมกันวิเคราะห์ผลเสียที่เกิดขึ้นโดยแทรกความรับผิดชอบ ความเมตตากรุณา นอกจากนั้น ผู้สอนสามารถประเมินคุณธรรมจริยธรรมได้จากการแสดงความคิดเห็น การวิจารณ์ของผู้เรียนโดยผู้สอนเป็นผู้ประสาน หรือช่วยสรุปชี้แนะ
2. กำหนดคุณธรรมจริยธรรมที่ต้องการสอดแทรก คุณธรรมจริยธรรมที่มาสอดแทรกนั้นควรสอดคล้องกับเนื้อหาที่สอนจึงจะช่วยให้เข้าใจ เกิดการเรียนรู้ และมีจิตสำนึกในเรื่องนั้น นอกจากนั้น ควรสอดคล้องกับวิชาเอก/วิชาชีพ โดยการกำหนดจรรยาบรรณในวิชาชีพ และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยเฉพาะความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และการตรงต่อเวลา ซึ่งควรปลูกฝังให้เป็นวินัยประจำตัวของทุกคน ดังนั้น จึงควรกำหนดพฤติกรรมอย่างเป็นรูปธรรมให้ผู้เรียนปฏิบัติจริงในการเรียนการสอนแต่ละครั้ง
3. ดัชนีในการบ่งชี้และกลวิธีในการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม ประกอบด้วย ความสามัคคี ความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์สุจริต และความพอเพียง (ไพโรจน์ วิฑูรพณิชย์และคณะ, 2541)

ตารางที่ 5 ดัชนีบ่งชี้คุณธรรม 4 ประการ

ดัชนีบ่งชี้คุณธรรม จริยธรรม	พฤติกรรมหลัก	กลวิธีในการสอดแทรก
ความสามัคคี/ การทำงานเป็นกลุ่ม	มีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ (เมตตากรุณา)	จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีการแบ่งกลุ่ม แบ่งหน้าที่/ ช่วยเหลือ เป็นมิตร ตอบคำถามเป็น ทีมที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่สอนในแต่ละ สัปดาห์ และช่วยกันหาวิธีแก้ไข ปรับปรุงอุปสรรค ที่เกิดขึ้นในการทำงานเป็นทีมเพื่อให้ผลสำเร็จ ร่วมกัน
ความขยันหมั่นเพียร	ความตั้งใจ ความพยายาม	วิเคราะห์ผลของความพยายามค้นคว้าหาความรู้ การไม่ท้อแท้ และกระตือรือร้นในการเรียน
ความซื่อสัตย์	ความจริงใจ	เน้นความสำคัญของคำพูดและการกระทำที่ สอดคล้องกันการทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วย ตนเอง การยอมรับความผิดพลาดที่เกิดขึ้น การปฏิบัติตามกติกา โดยอาจยกตัวอย่างของ ธุรกิจกับจริยธรรมที่เกิดขึ้น เป็นต้น
ความพอเพียง/ ความประหยัด	ประหยัดและออม	สังเกตและให้วิเคราะห์ผลดีของการประหยัดจาก สถานการณ์และการช่วยรักษาสาธารณสมบัติ ของสถานศึกษา ไม่ฟุ่มเฟือย

กลวิธีต่าง ๆ ในการสอดแทรกเนื้อหา และหลักการด้านคุณธรรมจริยธรรมนี้ ผู้สอน
ควรกำหนดกิจกรรมเสริม ช่วงจังหวะที่ต้องการสอดแทรกให้ชัดเจน และยกตัวอย่างให้เหมาะสมกับ
เนื้อหาที่สอนในการสอน/การทำกิจกรรมทั้งภายใน และภายนอกห้องเรียน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสร้าง
จิตสำนึกอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่องด้วยการให้ข้อวิเคราะห์/วิจารณ์จากคดีพจน์ เพลง นิทาน หรือ
ให้วิเคราะห์/วิจารณ์สถานการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับปัญหาสังคมทั้งสาเหตุ ปัญหา ผลที่เกิดขึ้น การแก้ไข
และการป้องกัน เป็นต้น

การประเมินผล

วิธีการประเมินตามการสอนแบบบูรณาการ แบ่งได้เป็น 1) การประเมินพฤติกรรม:
ประเมินที่พฤติกรรม โดยสังเกตพฤติกรรมในชั้นเรียน ระหว่างการเรียน 2) คุณธรรมจริยธรรม:
ความคิด และการแสดงออกโดยทั่วไป เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของเพื่อนและบุคคลที่เกี่ยวข้อง
คุณค่า 3) คุณประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ: มีพฤติกรรมที่ดีงาม สามารถยึดถือเป็นแบบอย่างของ
เพื่อนและรุ่นน้องรวมทั้งเป็นตัวแทนของมหาวิทยาลัย (ประภาศรี พรหมประกาย, 2547)

สรุปได้ว่า การบูรณาการการสอนแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม เน้นการพัฒนา
และเสริมสร้างศักยภาพของคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีระเบียบวินัย มีจิตสำนึกที่รับผิดชอบต่อ

ตนเองและส่วนรวม มีส่วนทำให้สถานศึกษามุ่งเน้นการผลิตผู้เรียนทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นพลังในการสืบทอด และสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่สังคมและประเทศชาติ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาผู้เรียน 3 ประการ คือ การเป็นผู้มีคุณธรรม การเป็นผู้มีคุณภาพ และการเป็นผู้มีคุณค่า และการดำเนินการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม สามารถทำได้ในชั้นการนำเข้าสู่บทเรียน ระหว่างการสอน การทำกิจกรรมในห้องเรียน รวมทั้งการสรุป และการวัดผล โดยมีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้ 1. วิชาที่สอนให้พิจารณาเป้าหมายของวิชาที่สอน เนื้อหาที่จะสอนให้ชัดเจน แล้วสร้างกรอบความคิดของคุณธรรมจริยธรรมที่สามารถเชื่อมโยงถึงเนื้อหา และกิจกรรมของวิชา 2. กำหนดคุณธรรมจริยธรรมที่ต้องการสอดแทรก คุณธรรมจริยธรรมที่มาสอดแทรกนั้นควรสอดคล้องกับเนื้อหาที่สอนจึงจะช่วยให้เข้าใจ เกิดการเรียนรู้ และมีจิตสำนึกในเรื่องนั้น 3. ดัชนีในการบ่งชี้และกลวิธีในการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม ประกอบด้วย ความสามัคคี ความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์สุจริต และความพอเพียง

7.3 คุณธรรมจริยธรรมสำหรับการวิจัย 5 ประการ

พนัส หันนาคินทร์ (2524) ได้กล่าวไว้ว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ควรปลูกฝังให้เกิดแก่ผู้เรียนมี 5 ประการด้วยกันคือ

1. เป็นความยึดมั่นในวัฒนธรรมและค่านิยมอันดีงามของไทย โดยเป็นผู้มีระเบียบวินัย รู้จักสิทธิและหน้าที่ของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย รู้จักความสามัคคีในหมู่คณะ ระหว่างกลุ่มชนในชาติ ยึดมั่นในคำสอนศาสนา มีความขยันมานะอดทนในการประกอบอาชีพอันสุจริต รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความกตัญญูกตเวทิต่อผู้มีพระคุณ

2. เป็นการพัฒนาสมรรถภาพส่วนบุคคล มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ มีความเป็นเสรีในการคิดสร้างสรรค์ รักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักพึ่งตนเองมีความขยันขันแข็งไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค

3. เป็นความสามารถในเชิงเศรษฐกิจ คือ การรู้จักเป็นผู้บริโภคที่ดี รู้จักใช้จ่ายใช้สอยเงินอย่างมีประโยชน์ รู้จักเก็บหอมรอมริบ มีความมัธยัสถ์ไม่ฟุ่มเฟือย รู้จักสงวนทรัพย์ากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

4. ความเป็นผู้ตั้งอยู่ในจริยธรรม โรงเรียนทุกประเภทจะต้องเป็นแหล่งปลูกฝังจริยธรรมความมีน้ำใจนักกีฬา รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีหิริโอตตัปปะ และรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ

5. ความยึดมั่นในการรักษาชาติ ความรู้สึกในชาตินิยมยึดมั่นในอุดมการณ์ของชาติ มีความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์

ผลจากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานตามแนวคิดคุณธรรมจริยธรรม ผู้วิจัยได้คัดเลือกคุณธรรมจริยธรรม 5 ประการ สำหรับใช้ในการวิจัย “การพัฒนารูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้เรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3” ซึ่ง ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ผลการวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องจากนักวิชาการ/องค์กร/สมาคม/สถาบันการศึกษาทั้งสิ้น 14 แหล่งข้อมูล ดังแสดงในตารางที่ 6 จากนั้น ผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดในแต่ละด้าน ดังนี้

ตารางที่ 6 ข้อมูลพื้นฐานรูปแบบแนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมจากนักวิชาการ/องค์กรที่เกี่ยวข้อง

นักการศึกษา* คุณธรรมจริยธรรม	สามัคคี *	เมตตา กรุณา *	ซื่อสัตย์ สุจริต *	ขยัน หมั่นเพียร *	พอเพียง *	hiri โอบอ้อม *	ใฝ่สัจจะ	สติ สัมปชัญญะ	อ่อนโยน	ตรงต่อ เวลา	กตัญญู	มนุษย สัมพันธ์
- กระทรวงศึกษาธิการ (2544)		✓	✓	✓		✓	✓	✓				
- สำนักงานเลขาธิการ (2542)	✓				✓							
- สุนทร ออมวิวัฒน์ (2542)	✓	✓	✓	✓	✓							
- พระธรรมปิฎก (2536)								✓				
- กรมการศาสนา (2538)	✓	✓							✓	✓		
- ดวงเดือน พันธุนานาวินและ เพ็ญแข ประจันปัจฉิม (2530)	✓	✓										
- สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ (2543)	✓									✓	✓	
- สุขุมล เกษมสุข (2548)	✓	✓										
- คณะกรรมการโครงการ ศึกษาจริยธรรมไทย (2523)		✓	✓	✓		✓	✓	✓				
- อาชีวศึกษาภาคกลาง (2543)	✓	✓	✓	✓							✓	✓
- จุมพล พูลภัทรชีวิน (2549)	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓		✓	
- ทิศนา แชมมณี (2546)					✓							
- อำไพ สุจริตกุล (2527)												✓
- แนวทางพระราชดำรัส (2549)	✓	✓	✓	✓	✓			✓		✓		✓
- ดัชนี้ปงชี้คุณธรรมจริยธรรม (2541)	✓	✓	✓	✓	✓		✓					

หมายเหตุ: ผู้วิจัยคัดเลือกหลักคุณธรรมจริยธรรมที่มีความถี่สูงสุด 5 อันดับแรก คือ สามัคคี เมตตากรุณา ซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร และพอเพียง

ความสามัคคี

ความสามัคคี คือ การรวมพลังกับคนอื่น เพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความพร้อมเพียงกันให้สำเร็จสมประสงค์ การรวมกำลังกับคนอื่น จะเพิ่มขีดความสามารถทำงานใหญ่ได้สำเร็จ การรวมกำลังอาจจะเป็น กำลังกาย กำลังความคิดเห็น กำลังความรู้ สุดแต่ผู้ใดจะมีกำลังอย่างไร แล้วใช้กำลังความสามารถที่มีอยู่ด้วยความพร้อมเพียง เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน โดยไม่มีการวิวาทบาดหมางกัน ความพร้อมเพียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หมายถึง การทำหน้าที่ ใครมีหน้าที่อย่างใดก็ทำหน้าที่อย่างนั้น ไม่สับสน เกี่ยงงานรักษาหน้าที่ของตนให้ดำเนินไปด้วยดี ประเทศชาติที่มีคนพร้อมเพียงอย่างนี้ ย่อมนำไปสู่ความเจริญมั่นคง ซึ่งเป็นบ่อเกิดของความสุขความเจริญ และเป็นสิ่งคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ไปด้วย

หลักการปลูกฝังความสามัคคีในหมู่คณะ จะต้องปลูกความรักใคร่นับถือกันให้มีขึ้นได้แก่ (1) ต้องฝึกตนเป็นคนสุภาพ อ่อนน้อม และมีเมตตากรุณา (2) ประพฤติอยู่ในธรรม อันเป็นความหนักแน่น มั่นคง ได้แก่ ความซื่อสัตย์ต่อกัน รู้จักยับยั้งชั่งใจ อดทนต่อความยากลำบาก และรู้จักเสียสละ (3) ละเว้นอหิชาศัยที่จะก่อความไม่พอใจแก่ผู้อื่น เช่น ดุด่าถ่มถุย อาฆาต พยาบาท (4) ประพฤติสิ่งที่จะปลูกความสามัคคีให้เกิดขึ้นเช่นกัน มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ ถ้อยคำไพเราะ ประพฤติแต่สิ่งอันเกิดประโยชน์แก่กันวางตนเสมอต้นเสมอปลาย และ (5) แต่ละคนพยายามปฏิบัติตนให้เป็นผู้สมควรแก่ความรักใคร่ นับถือ โดยตั้งอยู่ในศีลธรรมมีความซื่อสัตย์

ความเมตตากรุณา

กรมการศาสนา (2524) ให้ความหมายของเมตตาว่า หมายถึง ความรัก หรือความปรารถนาดีนั่นเอง เป็นความต้องการที่จะให้มนุษย์และสัตว์ทั้งปวงมีความสุข มี ความสำเร็จในการดำเนินชีวิตด้วยความบริสุทธิ์ใจ เมตตาจึงเป็นความรักที่สูงส่งกว่าความรักทั่ว ๆ ไป ที่มุ่งหวังสิ่งใดสิ่งหนึ่งตอบแทนหรือสิ่งใดเป็นการแลกเปลี่ยน บุคคลที่เป็น ผู้ใหญ่ เป็นต้นว่าบิดามารดา หรือผู้มีฐานะสูงส่งในสังคม ย่อมจะต้องมีเมตตา หรือความรัก ซึ่งเป็นความปรารถนาดีชนิดไม่ต้องการสิ่งตอบแทน เป็นหลักต่อบุตร ธิดา หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ตนเอง เมื่อมีจิตใจ ที่เปี่ยมด้วยเมตตาดังกล่าวเป็นฐานแล้ว การแสดงออกทุกอย่างจะมีลักษณะ อนุเคราะห์ช่วยเหลือ หรือทำประโยชน์ให้อย่างเต็มที่ การแสดงออกจึงถือว่าสำคัญ เพราะจะทำให้ ความเมตตาที่มีอยู่ในจิตใจกลายเป็นความจริงและมีผลต่อผู้ได้รับการปฏิบัติจริง ๆ

พระศรีวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ, 2527) ให้ความหมายของความเมตตาไว้ว่า เมตตา หมายถึง ความรัก ความเยื่อใย ปรารถนาจะให้สัตว์ทั้งปวงมีความสุข

กระทรวงศึกษาธิการ (2528) ชี้ให้เห็นความแตกต่างของความเมตตา กับ ความรักทั่ว ๆ ไป สรุปได้ว่า ความรักแบบเมตตามีลักษณะ เป็นความปรารถนาดีอย่างเดียว โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนหรือสิ่งแลกเปลี่ยน สามารถแสดงออกด้วยการอนุเคราะห์ช่วยเหลือ หรือทำประโยชน์มิใช่เพียงนี้ก็อยู่ในใจความรักแบบเมตตานี้ไม่ใช้รักอย่างมีกิเลสโดยหวังจะเอามาสนองความต้องการของตนเอง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2546) ให้ความหมายของเมตตาไว้ว่า หมายถึงความรัก ความปรารถนาให้เขามีความสุข แม้ไม่ตรีจิตคิดจะให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุขทั่วหน้า ซึ่งขยายความได้ว่า เมตตาเป็นความรัก ความปรารถนาดี ความมีไมตรี ความเห็นอกเห็นใจ

สรุปได้ว่า เมตตา หมายถึง ความปรารถนาดี ความรักอย่างมิตร ความมีไมตรี ความเห็นอกเห็นใจ เข้าใจที่ดีต่อกัน มุ่งหวังให้บุคคลอื่นและสัตว์มีความสุข ความเจริญก้าวหน้า โดยมีได้มุ่งผลประโยชน์ตอบแทนแก่ตนเอง เป็นคุณธรรมพื้นฐานขั้นแรก ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และเป็นภาวะจิตที่ไม่เห็นแก่ตัว สามารถแสดงออก ทั้งทางกาย และวาจา ซึ่งมีลักษณะกายกรรมและวจีกรรมอันประกอบด้วยจิตใจที่มีเมตตา จึงสามารถวัดความเมตตาได้ทั้งพฤติกรรมภายในและภายนอก คือแสดงออกทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ

ความกรุณา

กรมการศาสนา (2524) อธิบายไว้ว่า กรุณา เป็นเรื่องของความสงสาร เมื่อเห็นคนหรือสัตว์ประสบความทุกข์เดือดร้อน มีความรู้สึกห่วงใยไปกับความทุกข์เดือดร้อนของผู้อื่นจนไม่อาจที่จะนิ่งเฉยอยู่ ความกรุณาจึงเป็นคุณธรรมสำคัญที่จะทำให้คนเป็นนักเสียสละ พร้อมทั้งจะทำทุกอย่างเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้ได้ความสุข คุณธรรมข้อนี้แสดงว่าผู้ประพฤติปฏิบัติ จะต้องมีความคุณธรรมเรื่องเมตตาสูงส่งมาก จนมองเห็นสภาพชีวิตของผู้อื่นเป็นเช่นกับตน ดังนั้น เมื่อพบเห็นความทุกข์ของผู้อื่นตนจึงทนอยู่ไม่ได้ ต้องหาทางช่วยเหลือในทันทีทันใดเท่าที่สามารถจะช่วยให้เป็นต้นว่าเมื่อเกิดอุทกภัย วาตภัย หรืออัคคีภัย ผู้มีจิตใจกรุณาก็จะนิ่งเฉยอยู่ไม่ได้ จะต้องช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนของผู้ได้รับเคราะห์กรรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2546) ให้ความหมายของความกรุณา ว่า หมายถึงความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ ความห่วงใยเมื่อเห็นผู้อื่นเป็นทุกข์ คิดหาทาง ช่วยเหลือปลดเปลื้องทุกข์ของเขา และอธิบายเพิ่มเติมว่า ความกรุณาเป็นความรู้สึกแผ่ออกจาก จิตใจที่ไวต่อและไหวตามทุกข์ของสัตว์ ต้องการปลดเปลื้องให้ผู้อื่นหลุดพ้นเป็นอิสระ มีความคิด ช่วยเหลือ มีความสงสาร ซึ่งเป็นความนึกคิดที่ปราศจากโทสะ เช่นเดียวกับเมตตากุรณาเป็นเรื่อง ของการทำเพื่อผู้อื่น ความกรุณาเกิดขึ้นเมื่อเราพบเห็นคนอื่นที่กำลังมีปัญหา ถูกความทุกข์บีบคั้น ขาดอิสรภาพ ถ้าในขณะนั้นตัวเราอยู่ในภาวะที่มองสิ่งทั้งหลายตามที่มีมันเป็น และมีจิตใจเป็นอิสระอยู่ คือ ไม่ถูกอวิชชา และตัณหา อุปทานเข้าครอบงำชักจูง เช่น ไม่ใช่คำนึงผลได้เพื่อ ตัวเอง ไม่มีความห่วงกังวลเกี่ยวกับตัวเอง เป็นต้น แต่ในขณะนั้นจิตใจมีอิสระและเปิดกว้างออก แผ่ไปรับรู้ ทุกข์และปัญหาของผู้อื่นที่กำลังประสบอยู่นั้นได้เต็มที่ จะเกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ เกิดความ เข้าใจ และเกิดความคิดที่จะช่วยเหลือปลดเปลื้องผู้อื่นจากปัญหาทำให้เขาเป็นอิสระ

ความซื่อสัตย์สุจริต

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546) อธิบายว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึงการประพฤติตรงและจริงใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง ส่วนคำว่า “สุจริต” หมายถึงความประพฤติดีงาม ความประพฤติชอบ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2524) ได้ให้ความหมายของคำว่า ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตรงต่อความจริง และความถูกต้องดีงาม

ความซื่อสัตย์ จริ่งใจต่อกันของบุคคลย่อมเป็นเหตุให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ในการพัฒนาตนให้มีวินัย มีความงามทางกาย วาจา นั้น มีข้อห้ามไว้ในเบญจศีลว่า จะต้องไม่กล่าวคำที่เป็นเท็จ หลอกลวง ไม่จริง และในเบญจธรรมมีข้อที่ควรปฏิบัติคือ ต้องมีสัจจะเป็นการย้าว่าไม่ให้โกหก ให้จริงใจต่อกัน บุคคลที่มีความจริงใจย่อมได้รับความเชื่อถือไว้วางใจจากผู้อื่น จะคิดจะทำอะไร ย่อมมีผู้ช่วยเหลือค้ำจุน ต่างจากคนหลอกลวงที่ไม่มีใครอยากคบหาเสวนา หากดูคำสอนเกี่ยวกับการเลือกคบคน พระพุทธองค์ทรงสอนว่า บุคคลที่ไม่ควรคบหาสมาคมด้วยก็คือ คนประจบดีแต่พูด หากความจริงใจไม่ได้ การซื่อสัตย์จริงใจที่แสดงออกทางวาจา ทำให้บุคคลมีความสุจริตทางวาจา 4 ข้อในกุศลกรรมบถ 10

ส่วนความซื่อสัตย์ที่แสดงออกทางกายได้แก่การไม่ลักขโมยในเบญจศีล และ มีสัมมาอาชีวะ ในเบญจธรรม การลักขโมยมีความหมายกว้างถึงของทุกอย่างไม่ว่าอยู่ในที่ลับหรือที่แจ้งหากไม่ใช่ของของตนแม้จะได้รับโอกาสดูแลรักษาก็ต้องดูแลเพื่อให้เจ้าของเขา เป็นผู้รับประโยชน์ ไม่ใช่แสวงหาประโยชน์จากสิ่งที่ได้รับมอบหมายให้ดูแล ตัวอย่างเช่น นักการเมือง หรือ ข้าราชการ ได้รับมอบหมายจากประชาชนให้ดูแลเศรษฐกิจของบ้านเมือง ดูแลความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง แต่ไม่ได้ทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย โดยหาประโยชน์เพื่อตนจากหน้าที่ ที่ได้รับ เรียกว่า คอร์รัปชัน โกงบ้าน โกงเมือง โกงเวลาราชการ ทำให้ถูกตราหน้าว่าเป็นคนไม่ซื่อสัตย์ ในระดับครอบครัวผู้ที่ไม่ปฏิบัติเบญจศีลทั้งในข้อมุสาและในข้อ กามะ คือ ไม่มีสัจจะ และ กามสังวรในเบญจธรรม ย่อมทำให้สามภรรยาไม่มีความไว้วางใจกัน แสดงว่าไม่มีความซื่อสัตย์ ความสงบสุขในครอบครัวก็เกิดขึ้นไม่ได้ ปัญหาครอบครัวแตกแยกก็มีมูลเหตุมาจากความไม่ซื่อสัตย์ จริงใจ

ผู้ที่มีความซื่อสัตย์ทางกาย ย่อมไม่ก่อเวรภัยแก่ผู้ใด ไม่ทำร้าย คิดพยาบาท อาฆาต ทำลายใครทั้งโดยทางกาย วาจาและใจ เป็นผู้ปฏิบัติกุศลกรรมบถ ครบทั้ง 10 ประการ ความเป็นผู้มีคุณธรรมก็บังเกิดแก่บุคคลผู้นั้นด้วย ความซื่อสัตย์ สุจริต และคุณธรรม จึงมีความสำคัญในอันที่จะส่งผลต่อเนื่องกัน กับการพัฒนาศีลหรือระเบียบวินัย

ความขยันหมั่นเพียร

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 166) อธิบายว่า “ขยัน” หมายถึงการทำการงานอย่างแข็งขันไม่ปล่อยปละละเลย ทำหรือประพฤติเป็นปกติสม่ำเสมอ ไม่เกียจคร้าน แข็งแรง เข้าที่ ตรงกับคำสอนของพระพุทธศาสนา ความขยันหมั่นเพียร เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการมีความพอใจในหน้าที่การงานของตน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2524) ได้ให้ความหมายว่า มีใจจดจ่อกับงาน มีความเพียรพยายาม มีการไต่รตรงปรับปรุงงาน สามารถควบคุมตนเองให้ปฏิบัติงานให้บรรลุสำเร็จครบถ้วน

ความสำคัญของความขยันหมั่นเพียร

ความขยันหมั่นเพียรในการทำกิจทั้งปวง นับตั้งแต่การศึกษาเล่าเรียน ไปจนถึงการประกอบอาชีพ การงานต่าง ๆ ย่อมทำให้บุคคลไม่ตกไปสู่อบายภูมิ และความเสื่อมเสียหาย เพราะความขยันตรงข้ามกับ ความเกียจคร้าน ซึ่งเป็นหนึ่งในอบายมุข 6 บุคคลจะมีความขยันหมั่นเพียรได้ ก็ต้องมีความอดทน เช่นในการศึกษาเล่าเรียนวิชาการใดก็ตามเมื่อตั้งใจว่าจะขยันอ่านหนังสือ จะขยันทำการบ้าน ก็ต้องมีความอดทนที่จะทำให้สำเร็จ ความอดทน ขยันในกิจการใด ๆ ก็ตาม สิ่ง

ต้องระลึกไว้เสมอก็คือความอดทนนั้น ต้องเป็นการอดทนต่อสิ่งยั่วยุที่จะชักนำไปสู่ทางอบาย และหมั่นเพียรรักษาความดีที่มีอยู่ให้คงอยู่ แล้วเพิ่มเติมความดีให้ดียิ่งขึ้น หมั่นเพียรละความชั่วที่กำลังจะเกิดให้ดับสิ้นไป การระลึกดังกล่าวนั้น ส่งผลให้บุคคลประกอบอาชีพที่สุจริต เป็นสัมมาชีพ หรือสัมมาอาชีพะ ไม่ขัดกับหลักธรรมของเบญจศีลและเบญจธรรม

ความพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2548) ได้ให้ความหมายว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศ

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มี ความรอบรู้ที่เหมาะสมเพื่อการดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักอยู่ 5 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 กรอบแนวคิดเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย ส่วนที่สองคุณลักษณะ เน้นการปฏิบัติตนบนสายกลาง และพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ส่วนที่สามค่านิยม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 ลักษณะดังนี้ 1) ความพอประมาณ 2) ความมีเหตุผล 3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ส่วนที่สี่เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน เงื่อนไขความรู้ประกอบด้วย ความรอบรู้ ความรอบคอบ เพื่อการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ เงื่อนไขคุณธรรม ประกอบด้วย ความตระหนักในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน ความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต ส่วนสุดท้าย แนวทางปฏิบัติผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี (นงลักษณ์ วิรัชชัย และคณะ, 2551)

กล่าวโดยสรุป คุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งที่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงามเกิดจากการศึกษา การปฏิบัติ จนทำให้เคยชินเป็นนิสัย ซึ่งโคลเบอร์กได้ตั้งทฤษฎีพัฒนาทางจริยธรรมการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ชั้น และระดับความคิดเห็นทางจริยธรรม 3 ระดับ โดยมีความสัมพันธ์และลักษณะของคุณธรรมจริยธรรม 4 ส่วน คือ ความรู้เชิงจริยธรรม ทศนคติเชิงจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม พฤติกรรมเชิงจริยธรรม องค์ประกอบที่สำคัญของคุณธรรมจริยธรรม คือ กระบวนการเรียนรู้และการจัดการศึกษาที่ต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างดี และมีความสุข ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม 5 ประเภท คือ ความสามัคคี ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์ ความขยันหมั่นเพียร และความพอเพียง

ตอนที่ 8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชูศักดิ์ เพรสคอตท์ (2527) ได้ศึกษาโครงการวิจัยความสอดคล้องระหว่างปรัชญา ศิลปศึกษาสากลปรัชญาที่ปรากฏในหลักสูตรศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และความเชื่อของผู้สอนศิลปศึกษาในประเทศไทย การวิจัยครั้งนี้มี จุดมุ่งหมายเพื่อทำการศึกษาประวัติความเป็นมาและความสอดคล้องระหว่างปรัชญาศิลปศึกษาสากล ปรัชญาที่ปรากฏในหลักสูตรศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอน ปลาย และวิเคราะห์ทัศนคติของผู้สอนศิลปศึกษาที่มีต่อหลักสูตรที่กำลัง ใช้อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งรวมทั้ง แนวคิดของตนเองที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาที่กำลังดำเนิน ผลการวิจัยพบว่า ประวัติ และความเป็นมาของปรัชญาศิลปศึกษาสากล เริ่มต้นจากการเรียนศิลปะ เพื่อผลทางด้านถ่ายทอด ฝีมือ ความสามารถ หรือทักษะในการสร้างงานศิลปะ จุดประสงค์ระยะ เริ่มแรกอยู่ที่การสร้างศิลปิน หรือช่างฝีมือเพื่อสนองความต้องการของสังคม ต่อมาก็ได้มีการ ศึกษาค้นคว้า จนเกิดแนวความคิด ซึ่งเป็นปรัชญาของศิลปศึกษามัยใหม่หลายปรัชญาด้วยกัน แนวคิดซึ่งถือว่าได้รับความนิยมมาก ที่สุดในช่วง 30 ปี ที่ผ่านมานี้ ได้แก่ 1) ประสบการณ์ทางศิลปศึกษา ช่วยให้บุคคลมีพัฒนาการ ทางด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 2) กิจกรรมศิลปศึกษา สามารถนำมาใช้เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของ ผู้เรียนผู้เรียนได้ ในด้านความสอดคล้องกับหลักสูตรนั้น หลักสูตรประถมศึกษาเน้นที่การจัดกิจกรรม เพื่อการแสดงออกอย่างอิสระ และทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยที่ในช่วงประถมปลาย เริ่มเน้นการฝึกทักษะสำหรับนำไปประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา เน้นวัตถุประสงค์ และการจัดกิจกรรมเพื่อมุ่งการนำไปสู่วิชาชีพมากกว่าการเปิดโอกาสให้แสดงออกอย่างอิสระ ส่วนหนึ่งของการเรียนมุ่งให้ผู้เรียนรู้จักการแสดงออกทางความคิด และมีการปลูกฝังให้เกิดสำนึกใน อันที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประจำชาติ ครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษา ในระดับประถมศึกษาและ มัธยมศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยกับโครงสร้างของหลักสูตรที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แต่ต้องการให้เน้นการ ปฏิบัติและให้กิจกรรมมี ลักษณะที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การประเมินผลใน ระดับประถมเน้น ที่ผลงานผู้เรียน ในขณะที่ในระดับมัธยมเน้นที่กระบวนการทำงาน ผู้สอนทั้งสอง ระดับ เห็นด้วยกับการประกวดงานศิลปะผู้เรียน โดยมุ่งให้ผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษมีโอกาส ได้รับการสนับสนุน มากกว่าผู้เรียนคนอื่น ๆ

ชูจิตต์ วัฒนารมณ (2529) ได้วิจัยเรื่อง คุณค่าของกิจกรรมศิลปศึกษาต่อผู้เรียนระดับ ชั้นประถมศึกษาตามการรับรู้ของผู้สอนศิลปศึกษา และผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาคุณค่าของกิจกรรมศิลปศึกษาต่อผู้เรียนระดับชั้นประถมศึกษาตามการรับรู้ของผู้สอน ศิลปศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษา เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้ของผู้สอนศิลปศึกษา ผลการวิจัย พบว่า ผู้สอนศิลปศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษา เห็นว่า กิจกรรมศิลปศึกษาประเภทต่าง ๆ ได้แก่ การเขียนระบายสี การปั้น และการแกะสลัก การพิมพ์ งานออกแบบสร้างสรรค์จากเศษวัสดุ งานสานถักทอ และเย็บปักและการรู้คุณค่าทางศิลปศึกษา ส่วนใหญ่มีคุณค่ามากในการส่งเสริม ความรู้ทางศิลปะ เทคนิคการทำงานงานศิลปะ ความคิดสร้างสรรค์พัฒนาการทางอารมณ์ ความ สนุกสนานเพลิดเพลิน ความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกับผู้อื่นการสร้างนิสัยการทำงานที่ดี ในการ ทำงาน ส่วนด้านการส่งเสริมความรู้ทางศิลปะ และการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน กิจกรรมศิลปศึกษา

เหล่านี้ส่วนใหญ่มีคุณค่าระดับปานกลาง ผู้สอนศิลปศึกษา และผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษามีการรับรู้ไม่แตกต่างกันในคุณของกิจกรรมศิลปศึกษา

สมุน อมรวิวัฒน์ (2546) ศึกษาเรื่อง วิธีการเรียนรู้: คุณลักษณะที่คาดหวังในช่วงวัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา สังเคราะห์ และเรียบเรียงเอกสาร ที่บ่งคุณลักษณะที่พึงประสงค์และกระบวนการสร้างวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนไทยในช่วงอายุ 0-6 ปี 7-12 ปี 13-18 ปี และ 19-20 ปี ผลการศึกษา พบว่า วิธีการเรียนรู้สามารถจำแนกตามช่วงวัยได้ 4 ช่วง ดังนี้ 1) วิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนแรกเกิดถึง 6 ปี จะต้องเปลี่ยนหลักคิดใหม่จากการเลี้ยงดูให้เติบโตเป็นการพัฒนาผู้เรียนรอบด้านทั้งทางกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ คุณธรรม ความคิดสร้างสรรค์และสุนทรียภาพ 2) วิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนอายุ 7-12 ปี ช่วงนี้เป็นการพัฒนาจากขั้นปฐมวัย เข้าสู่วิธีการเรียนรู้ในโรงเรียน วิธีการเรียนรู้ในสังคมสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ชีวิต และวิธีการเรียนรู้จากสื่อโสตทัศน์ อิเล็กทรอนิกส์ ต้องบูรณาการกับการมีความเพียรที่บริสุทธิ์ ปัญญาอันเฉียบแหลม และกำลังกายที่สมบูรณ์ทั้งทางกายและจิตใจ 3) วิธีการเรียนรู้และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนอายุ 13-18 ปี ช่วงนี้ผู้เรียนจะต้องมีความพร้อม 7 ประการ ได้แก่ ความพร้อมในการแสวงหาความรู้ ความพร้อมด้านคุณธรรม จริยธรรม ความพร้อมทางด้านทักษะชีวิต ด้านการคิดและจินตนาการ ความพร้อมด้านสังคมและมนุษยสัมพันธ์ ความพร้อมด้านการทำงาน และความสามารถในอาชีพ และความพร้อมด้านสมรรถนะด้านการแข่งขัน และ 4) วิธีการเรียนรู้ของหนุ่มสาว 19-20 ปี แบ่งออกเป็น 7 ประการ คือ รู้จักเลือกแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี พร้อมด้วยแรงจูงใจใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ มุ่งมั่นพัฒนาตนเองเต็มศักยภาพ ปรับทัศนคติและค่านิยมให้เหตุผล มีสติ กระจือร้อร้น ไม่ประมาท และแก้ปัญหา ฟังตนเอง ได้ด้วยความรู้คิด คิดวิเคราะห์ และเกิดประโยชน์แก่ตนเอง

จุมพล พูลภัทรชีวิน และคณะ (2549) ได้วิจัยเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการสร้างความดีมีคุณธรรมและสังเคราะห์ผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยของประเทศไทยในเรื่องความดีมีคุณธรรมในระดับบุคคล สรุปได้ว่า คนดี มีคุณธรรม หมายถึง คนที่มีคุณลักษณะที่เกี่ยวกับตนเอง คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น และคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม คุณลักษณะเกี่ยวกับตนเอง ได้แก่ 1) คุณลักษณะทางด้านศีลธรรม ประกอบด้วย มีศีล มีธรรม มีสติ มีความรับผิดชอบ ประพฤติดี คิดดี พูดดี มีความซื่อสัตย์ มีความจริงใจ รักษาความสัตย์ มีความละเอียดรอบคอบ กลัวต่อบาป มีสัมมาอาชีวะ ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีความขยันหมั่นเพียร ประหยัดอดออม ฟังตนเอง รักษาคุณค่าและความสำคัญของสิ่งที่ดีงาม ไม่มีประวัติต่างพร้อย 2) คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ประกอบด้วย ความเอื้อเฟื้อมีน้ำใจมีเมตตา รู้จักให้หมั่นทำบุญทำทาน รู้จักข่มใจตนเอง อดทนอดกลั้น มีความปรองดอง สามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่เบียดเบียนกัน มีความกตัญญูกตเวทีย เป็นที่ยอมรับของสังคม ชุมชน และ 3) คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย มีจิตสำนึกสาธารณะ มีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย ปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา รักษาดี ศาสน์ กษัตริย์ สำหรับกระบวนการสร้างคนดีมีคุณธรรม ได้แก่ 1) การปฏิบัติของตนเอง ประกอบด้วย มีการบวชเรียนเพื่อฝึกปฏิบัติธรรม ประพฤติธรรม การร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เช่น กิจกรรมลูกเสือ การเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ตามหลักไตรสิกขา การศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย 2) การปฏิบัติของบุคคลอื่น ประกอบด้วย การอบรม

เลี้ยงดูจากครอบครัวที่ดี การมีแบบฉบับที่ดี มีหลักเกณฑ์และตัวแบบที่ดี และ 3) การปฏิบัติของสังคม ประกอบด้วย การขัดเกลาทางสังคม การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากชุมชนผ่านชนบประเพณี พิธีกรรม ค่านิยมอันดีของสังคม

ไวลด์ (Wilde, 1992) ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัยของกระบวนการทำงานศิลปะ วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อการศึกษาว่า ศิลปินใช้วิธีการอย่างไรในการสื่อความคิดออกมาเป็นรูปทรงทางศิลปะ และเพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ของส่วนประกอบต่าง ๆ ที่กำหนดเป็นขั้นตอนของกระบวนการทำงานศิลปะ โดยทำการวิจัยแบบกรณีศึกษา ด้วยการสัมภาษณ์ และสังเกตศิลปิน 2 คน เป็นเวลา 3 เดือน ผลการวิจัยพบว่า การทำงานศิลปะมีความสัมพันธ์กับกระบวนการทางความคิด โดยศิลปินแต่ละคนจะมีวิธีการเสนอความคิดที่แตกต่างกัน ตามแต่บุคลิกภาพของแต่ละบุคคล ตามกระบวนการทำงานศิลปะที่ปรากฏส่วนมากเกิดขึ้นจากการใช้วัสดุเป็นเครื่องแสดงออกทางความคิดและความสัมพันธ์ของแต่ละขั้นตอนเกิดขึ้นจากความสอดคล้องกัน ในด้านการลงมือปฏิบัติการ การใช้วัสดุ และแรงบันดาลใจจะปรากฏขึ้นเมื่องานนั้นเสร็จสิ้น

ฮอง (Ahn, 1998) ได้ทำการวิจัยเรื่องการส่งเสริมให้ครูผู้สอนศิลปะฝึกฝนผ่านจากมุมมองสังคม การวิจัยนี้ เป็นการส่งเสริมให้ครูผู้สอนศิลปะฝึกฝนด้วยตนเองเพิ่มเติมจากพิพธิภคณ์ทางศิลปะ โดยให้ซึมซับจากงานทางด้านศิลปะจากกิจกรรมที่จัดขึ้นในทุกวัน โดยมีจุดประสงค์ 3 ข้อ ข้อที่ 1 ครูผู้สอนศิลปะเปลี่ยนมาเป็นผู้เรียนรู้เพื่อให้มีความเข้าใจในหลักสูตรการเรียนการสอนมากขึ้น โดยต้องให้ครูผู้สอนมีปฏิริยาตอบสนองกับสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีความเกี่ยวเนื่องกันจากการทดสอบ พบว่า ครูผู้สอนศิลปะสามารถปรับเปลี่ยนประสบการณ์ตามสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ไม่เพียงแต่เป็นศิลปิน แต่ยังสามารถเป็นครูผู้สอนศิลปะ และยังสามารถมีความเข้าใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองได้ตามสถานการณ์ ข้อที่ 2 การเข้าร่วมกลุ่มสังคมของครูผู้สอนศิลปะเข้าด้วยกัน ผู้สอนแต่ละคนจะร่วมกันปฏิบัติและเข้าสังคมร่วมกันภายในพิพธิภคณ์ศิลป์ ข้อที่ 3 องค์ประกอบทางด้านหลักสูตรศิลปะจะถูกกลั่นกรองผ่านกิจกรรมทางการศึกษา หลักสูตรนี้จะถูกพัฒนาโดยครูผู้สอน โดยทั่วไปครูผู้สอนศิลปะจะใช้วิธีสอนคล้าย ๆ กันในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อผู้เรียนมากที่สุด ซึ่งถ้าขาดประสบการณ์ในการสอนจะไม่สามารถทำความเข้าใจหลักสูตรนั้นได้

แคปแลน (Kaplan, 1998) ได้ทดสอบการเรียนการสอนทางศิลปะเพื่อให้ผู้เรียนได้เปรียบเทียบในการวางแผนการศึกษา: กรณีศึกษาครูสอนศิลปะในมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อทดสอบว่าครูสอนศิลปะในนิวเจอร์ซีย์สามารถรับรู้ และเข้าใจในหลักสูตรการศึกษาทางศิลปะในมุมมองของผู้เรียนกับครูผู้สอนศิลปะ โดยมีกลุ่มครูสอนศิลปะในมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ จำนวน 10 คน โดยหลักสูตรเกิดขึ้นจากความต้องการความเป็นผู้นำทางศิลปะ ผลการวิจัย พบว่า ผู้สอนสามารถควบคุมการสอนที่คงที่ได้ดีกว่า สามารถส่งผลต่อการพัฒนาที่ดีให้กับผู้เรียนได้ และสามารถเรียนรู้และเกิดการพัฒนาความคิดได้อย่างสร้างสรรค์

นีเยอร์ (Neyer, 1998) ได้ศึกษาผลกระทบของการสอนเรื่องความเมตตา และกรุณา โดยใช้โปรแกรมการสอนหรือให้การศึกษาแก่วัยรุ่น ซึ่งจากการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อสัตว์เสมือนกับการปฏิบัติต่อ มนุษย์เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ผู้ที่เข้ารับการ

ทดลองยังได้เสนอให้นำเทคนิคนำไปใช้ เพื่อลดความรุนแรง และเพิ่มความตระหนักรู้และความคิดเห็นอกเห็นใจผู้อื่น จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่ารูปแบบการสอนหรือโปรแกรมการสอน รูปแบบการอบรม ที่สร้างขึ้นตามแนวทางการ พัฒนารูปแบบการพัฒนาจริยธรรม สามารถช่วยพัฒนาจริยธรรมของผู้เรียนระดับต่างๆ ได้เป็น อย่างดี โดยมีผู้วิจัยหรือครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกและคอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ และเป็นตัวอย่างที่ดี

ลอนดอน (London, 1999) ได้ศึกษาความดีงาม ความเป็นอิสระศิลปะการปกครองของเพลโต งานวิจัยนี้อธิบายถึงแนวความคิดของเพลโต เกี่ยวกับธรรมชาติและคุณค่าของความอิสระ รวมไปถึงความสัมพันธ์ของความดีงามในแต่ละกลุ่มชนชั้น เพลโตได้บ่งชี้ลักษณะทางสังคมของศิลปะซึ่งข้อความเหล่านั้นได้จัดความรู้ทางศีลธรรมเปรียบเสมือนความรู้ทั่วไปตามพื้นฐาน โดยหลักการนี้ถูกนำมาใช้ร่วมกับหลักการของโซเครตีสก็จะเกิดเป็นอีกความหมายหนึ่งแทน

บาร์ (Bar, 2006) ได้ศึกษาวิธีการที่ให้ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะร่วมมือกับครูผู้สอนประจำชั้น เพื่อที่จะสร้างข้อกำหนดหรือทิศทางตามมาตรฐานทางการศึกษาทางด้านศิลปะ ผลการวิจัยพบว่าการนำองค์ประกอบทางศิลปะมาปรับเข้าร่วมกับครูผู้สอนศิลปะโดยมีกฎระเบียบข้อบังคับ แนวทางเพื่อให้ตรงตามจุดประสงค์ของการเรียนการสอนศิลปะ เพื่อให้บรรลุผลทั้งด้านการศึกษาศิลปะ และมาตรฐาน กระบวนการการศึกษาตามขั้นตอนของโรงเรียน โดยกำหนดมาตรฐานการศึกษาเป็นรูปแบบอย่างหนึ่ง ที่ใช้ทดลองสอน ดังนั้น ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะต้องมีการเตรียมตัวเพื่อออกแบบและควบคุมกับการสอนตามมาตรฐานทางการศึกษา ดังนี้ 1) การปฏิสัมพันธ์ภายในห้องเรียนเพื่อให้ต่างฝ่ายมีความเข้าใจ ผู้สอนต้องมีความชัดเจนว่าตนจะสอนอะไร และจะสื่อสารออกมาได้ตรงตามที่ผู้สอนต้องการ 2) ต้องมีการศึกษาและสังเกตเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญสามารถมั่นใจได้ว่าผู้เรียนได้รับผลประโยชน์ในการศึกษา และมีแรงจูงใจที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งหลายได้ 3) ผู้เชี่ยวชาญต้องมีการวางแผนเนื้อหาการสอนให้กับครูผู้สอนโดยผู้เชี่ยวชาญต้องได้รับคำแนะนำจากบุคคลที่ทำงานอยู่ในโรงเรียน เพราะคนเหล่านี้จะมีความเข้าใจในวัฒนธรรมของโรงเรียน ตัวอย่าง ผู้สอนทุกคนควรได้รับการอบรมและมีความเข้าใจในเนื้อหาที่ตนเองจะสอน เพื่อให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุด และ 4) ผู้เรียนจะต้องมีส่วนร่วมกับครูผู้สอน นอกจากนี้ ครูผู้สอนควรต้องรับฟังข้อคิดเห็นและโดยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ ข้อจำกัดในการศึกษา มุมมองของครูผู้สอน บทบาทหน้าที่ของผู้ที่ทำงานในโรงเรียน และหลักสูตรที่เป็นข้อบังคับ การประมวลผลพัฒนาของผู้เรียน ความเข้าใจถึงวัฒนธรรมในโรงเรียน การวิเคราะห์และประมวลผลของกิจกรรม และการเก็บข้อมูลและประมวลผลจากกิจกรรมภายในห้องเรียน

กล่าวโดยสรุป ผลจากการวิจัยสามารถตอบสนองแนวคิดความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสอนศิลปะศึกษา และการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม เพื่อนำใช้ในการอ้างอิงผลงานจากงานวิจัยในเรื่องการพัฒนาแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบ สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบ การสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน ประถมศึกษาปีที่ 1-3 โดยมีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 การศึกษารวบรวมข้อมูลในการวิจัย
- ขั้นตอนที่ 2 กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย
- ขั้นตอนที่ 3 การสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย
- ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษารวบรวมข้อมูลในการวิจัย

ผู้วิจัย ได้ศึกษาข้อมูลการพัฒนารูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบ สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3 ตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

1.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปศึกษา ทศนธาตุ หลักการสำคัญของการออกแบบ กิจกรรมการเรียนการสอนศิลปศึกษา การสอนแบบพหุศิลปศึกษา การเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะระดับประถมศึกษาเพื่อนำมาใช้ในการกำหนดรูปแบบ การสอนศิลปศึกษา

1.2 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับการบูรณาการเรียนการสอน รูปแบบ การเรียนการสอน เพื่อนำมาเป็นพื้นฐานในการกำหนดแนวทางการพัฒนารูปแบบการสอน

1.3 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมมาใช้ในการกำหนด คุณธรรมจริยธรรม 5 ประการ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 และเป็นแนวทางการพัฒนา รูปแบบการสอน

ในการศึกษาข้อมูลนี้ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัย แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปสาระสำคัญของข้อมูลที่ใช้ในการสอนศิลปศึกษาระดับ ประถมศึกษาปีที่ 1-3

ขั้นตอนที่ 2 กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ

1. ประชากรที่ใช้ในการสัมภาษณ์ คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 ท่าน โดยมีเกณฑ์คุณสมบัติ ดังนี้

- 1.1 นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ทางด้านคุณธรรมจริยธรรม
- 1.2 นักวิชาการศิลปศึกษาระดับอุดมศึกษา
- 1.3 ครูผู้สอน หรืออาจารย์ผู้สอนรายวิชาศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา

2. ประชากรที่ใช้ในการตอบแบบสอบถาม คือ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 30 ท่าน ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจงเพื่อสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้เชี่ยวชาญที่เลือกมีเกณฑ์คุณสมบัติ ดังนี้

- 2.1 นักวิชาการ หรือผู้เชี่ยวชาญทางด้านคุณธรรมจริยธรรม จำนวน 6 ท่าน
- 2.2 นักวิชาการ ครูผู้สอน หรือผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปศึกษา จำนวน 14 ท่าน

และเป็นผู้มีประสบการณ์ทางด้านศิลปศึกษาไม่ต่ำกว่า 5 ปี

- 2.3 ครู หรืออาจารย์ผู้สอนวิชาศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา จำนวน 10 ท่าน

และเป็นผู้มีประสบการณ์การสอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษาไม่ต่ำกว่า 5 ปี

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือวิจัยด้วยตนเองเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 1.1 แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับโครงสร้างกิจกรรมเนื้อหา

จากการสอนศิลปศึกษากับคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน ได้แก่ ความสามัคคี ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร ความพอเพียง เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 ท่าน เพื่อนำมาสกัดประเด็นเนื้อหาเรื่องคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน แล้วนำประเด็นเนื้อหาที่ได้มาหาความสัมพันธ์กับการสอนศิลปศึกษาเรื่องทัศนธาตุ แบ่งออกเป็น 6 อย่าง คือ เส้น สี รูปร่างและรูปทรง แสงและเงา พื้นผิว และช่องว่าง และหลักสำคัญของการออกแบบ แบ่งออกเป็น 9 ประการ คือ เอกภาพ ดุลยภาพ สัดส่วน ความกลมกลืน ความขัดแย้ง จังหวะ การทำซ้ำ การลดหลั่น และทิศทาง ที่สัมพันธ์กับคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน

- 1.2 แบบสอบถาม ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามความคิดเห็นรูปแบบการสอนศิลปศึกษา

โดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3 โดยนำองค์ความรู้ที่ได้จากวิเคราะห์เนื้อหา การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ นำมาบูรณาการความคิดและสร้างเป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทัศนธาตุ และหลักสำคัญของการออกแบบที่สัมพันธ์กับกิจกรรมศิลปศึกษา 5 กิจกรรม คือ การวาดภาพระบายสี การพิมพ์ภาพ การปั้น สิ่งประดิษฐ์ และศิลปะท้องถิ่น ที่ครอบคลุมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับ 5 ด้าน คือ ความสามัคคี ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร และความพอเพียง นำมาสอบถามผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 30 คน

2. นำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา ก่อนนำไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 ท่าน และสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 30 ท่าน มาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของให้สมบูรณ์ก่อนนำไปใช้

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยนี้ ผู้วิจัยนำหนังสือขอความร่วมมือในการวิจัยจาก บัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือในการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 ท่าน เพื่อขอสัมภาษณ์เพื่อให้ได้สาระศิลปะศึกษาด้านทัศนธาตุ และหลักสำคัญของการออกแบบ และกิจกรรมการสอนศิลปะศึกษาที่สัมพันธ์กับคุณธรรมจริยธรรม
2. ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 30 ท่าน เพื่อตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านคุณธรรมจริยธรรม ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะศึกษา และครูหรืออาจารย์ผู้สอนวิชาศิลปะศึกษาในระดับประถมศึกษาสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3 โดยผู้วิจัยดำเนินการจัดส่งแบบสอบถาม และรับคืนด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยประมวลจากข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ดังนี้

1. ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 ท่าน นำมาวิเคราะห์แยกแยะเนื้อหาสาระเพื่อให้ได้ภาพหรือคุณค่าให้ปรากฏ โดยอาศัยกระบวนการจัดกระทำระบบระเบียบกับสาระ และนำผลการวิเคราะห์สาระนำมาโยงความสัมพันธ์หรือหลอมข้อมูลเป็นประเด็นหลัก ประเด็นรอง โดยนำเสนอเป็นภาพเดนโดรแกรม (Krippendorff, 1980)
2. ข้อมูลเชิงปริมาณ จากแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3 นำมาหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 30 ท่าน ที่เห็นว่ามีผลสอดคล้องหรือเหมาะสมกับกิจกรรมศิลปะศึกษา 5 กิจกรรม คือ การวาดภาพระบายสี การพิมพ์ภาพ การปั้น สิ่งประดิษฐ์ และศิลปะท้องถิ่น ซึ่งที่ครอบคลุมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับ 5 ด้าน คือ ความสามัคคี ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร และความพอเพียง ในเรื่องทัศนธาตุ และหลักสำคัญของการออกแบบ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล เรื่อง การพัฒนารูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3 ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และวิเคราะห์เนื้อหาคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน
2. ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องทัศนธาตุที่สัมพันธ์กับคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน
3. ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องหลักสำคัญของการออกแบบที่สัมพันธ์กับคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน
4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นจากแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3

1. ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และวิเคราะห์เนื้อหาคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน

ผู้วิจัย ได้สรุปผลการวิเคราะห์เนื้อหาคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน ได้แก่ ความสามัคคี ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร และความพอเพียง โดยวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่องคุณธรรมจริยธรรม และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้เนื้อหาคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน สรุปได้ตามตารางที่ 7

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 7 ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และวิเคราะห์เนื้อหาคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน

ที่มา ของเนื้อหา	คุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน				
	ความสามัคคี	ความเมตตากรุณา	ความซื่อสัตย์สุจริต	ความขยันหมั่นเพียร	ความพอเพียง
1.การสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ 2.เนื้อหา ทัศนวิ งานวิจัย ด้านคุณธรรม จริยธรรม	-ความพร้อมเพรียง -การรวมกำลังกับคนอื่น -น้ำหนึ่งใจเดียวกัน -มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ -ความรักใคร่กลมเกลียว -การเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน -การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน -ความเห็นอกเห็นใจ -การเรียนรู้จากกันและกัน -การทำงานร่วมกัน	-การอนุเคราะห์ช่วยเหลือ -การมีเอื้อเอื้อ -การมีเมตตาจิตและเสียสละ -ความเห็นอกเห็นใจ -เอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้อื่น -กล่าววาจาเหมาะสม -ดำรงตนอยู่ในความดี -เสียสละประโยชน์สุข ส่วนตนเพื่อประโยชน์สุข ส่วนรวม -รู้จักให้อภัยเป็นผู้มีใจกว้าง -แบ่งปันสิ่งของที่ตนมีอยู่ ให้กับผู้อื่นโดยไม่หวัง ผลตอบแทน -ไม่หวงความรู้หรือสิ่งของ ที่ตนได้มา -มีความรักและเกื้อกูลต่อกัน -ความอ่อนโยน -ความเอื้อเฟื้อมีเมตตา ต่อกัน -ประพฤติประโยชน์และ แสดงความเป็นมิตรแท้	-การประพฤติตรงและจริงใจ -ไม่คิดทรยศ -ไม่คดโกงและไม่หลอกหลวง -ความประพฤติดีงาม -ความประพฤติชอบ -ความถูกต้องดีงาม -ซื่อตรง -มั่นคง -จริงใจ -ใฝ่มารยา -ความจริงใจต่อกัน -ความไว้วางใจในการใช้ชีวิต ร่วมกัน	-อดทนต่อความยากลำบาก -การทำงานอย่างแข็งขัน ไม่ปล่อยปะละเลย -ทำหรือประพฤติเป็นปกติ สม่ำเสมอ -ไม่เกียจคร้าน -ขยันขันแข็ง -ความพอใจในหน้าที่ การงานของตน -ความเพียรพยายาม -ไตร่ตรองปรับปรุงงานเสมอ -มองเห็นเป้าหมายของชีวิต -ฉันทะในการทำงาน -การมุ่งมั่นที่จะทำให้ ประสบความสำเร็จ -มีวิริยะ มีใจ อยู่กับสิ่งที่ทำ -การควบคุมตนเองให้ ปฏิบัติงานให้บรรลุสำเร็จ	-ความพอประมาณ -ความมีเหตุผล -ความเพียร -การใช้สติปัญญา ดำรงชีวิต -ประหยัดอดออม -รู้จักใช้ให้พอดี -ใช้วัสดุจากธรรมชาติ อย่างมีคุณค่า -ความพอเหมาะพอดี -ใช้สิ่งของอย่างรอบคอบ และประหยัด

2. ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องทัศนธาตุที่สัมพันธ์กับคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน

ผู้วิจัย ได้สรุปผลการวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องทัศนธาตุที่สัมพันธ์กับคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน ได้แก่ ความสามัคคี ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร และความพอเพียง โดยวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้เนื้อหาการสอนศิลปศึกษา เรื่องทัศนธาตุที่แบ่งออกเป็น 6 อย่าง คือ เส้น (line) สี (color) รูปทรง และรูปทรง (shape & form) แสงและเงา (light & shade) พื้นผิว (texture) และช่องว่าง (space) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน ดังสรุปในตารางที่ 8

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 8 ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องทัศนธาตุที่สัมพันธ์กับคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน

ทัศนธาตุ (Art Elements)	คุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน				
	ความสามัคคี	ความเมตตากรุณา	ความซื่อสัตย์สุจริต	ความขยันหมั่นเพียร	ความพอเพียง
เส้น (line)	เส้นโค้งเกือบเต็มวงกลมให้ความรู้สึกกระชับ อบอุ่น เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน	เส้นโค้งให้ความรู้สึกอ่อนโยน	เส้นตรงแนวตั้งแสดงถึงความตรงไปตรงมา มั่นคง ไม่เคลื่อนไหว แนนอน อยู่ในระเบียบ	เส้นซิกแซกให้ความรู้สึกถึงการตื่นตัวตลอดเวลา แสดงความเคลื่อนไหว กระฉับกระเฉง	เส้นแนวนอนเป็นเส้นแนวราบไม่ขึ้นสูงไม่ลงต่ำ อยู่ระดับแนวกลางพอดี ดูแล้วให้ความรู้สึกสงบ เรียบร้อย เรียบง่าย เสมอต้นเสมอปลาย
สี (color)	สีเทาเป็นสีที่แสดงถึงความประนีประนอม และลดความขัดแย้ง	สีน้ำเงินเป็นสีที่แสดงถึงความจริงใจสงบเสถียร	สีเขียวเป็นสีที่แสดงถึงความสันติสุขความซื่อสัตย์ มีความสุข มีชีวิตชีวา	สีส้มเป็นสีที่แสดงถึงความร่าเริง มีพลังเคลื่อนไหว กระฉับกระเฉง เป็นสีที่มีแนวโน้มเคลื่อนไหวอยู่ภายนอก	สีเหลืองเป็นสีที่บ่งบอกถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
รูปร่างและรูปทรง (shape & form)	รูปร่างกลมแสดงออกถึงความ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน	รูปทรงอิสระมีความเคลื่อนไหวอ่อนนุ่ม อ่อนโยน	รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสแสดง ความซื่อสัตย์ตรงไปตรงมา คงที่	รูปสามเหลี่ยมด้านเท่าแสดงถึงความมั่นคง แข็งแรง อดทน	รูปทรงธรรมชาติแสดงถึงความเป็นธรรมชาติ เช่น ภูเขา ต้นไม้ที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติ

ตารางที่ 8 ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องทัศนธาตุที่สัมพันธ์กับคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน (ต่อ)

ทัศนธาตุ (Art Elements)	คุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน				
	ความสามัคคี	ความเมตตากรุณา	ความซื่อสัตย์สุจริต	ความขยันหมั่นเพียร	ความพอเพียง
แสงและเงา (light & shade)	การใช้น้ำหนักเข้มน้ำหนัก เดี๋ยวให้ความรู้สึกหนักแน่น เป็นกลุ่มเป็นก้อน พร้อมเพียงกัน	การไล่ค่าน้ำหนักให้ ความรู้สึกถึงความนุ่มนวล ค่อยเป็นค่อยไป	ปริมาณแสงจำเป็นการ แสดงออกอย่างเปิดเผย ชัดเจน ตรงไปตรงมา	น้ำหนักตัดกันหลายจุดทำให้ เกิดการไม่หยุดนิ่ง มีการเคลื่อนไหว วูบวาบ	น้ำหนักของแสงที่มีความ เข้มที่พอดีไม่จัดและอ่อนไป เป็นน้ำหนักกลางดูแล้วเป็น ธรรมชาติทำให้เกิดความ พอดีและเพียงพอ
พื้นผิว (texture)		พื้นผิวที่เนียนเรียบบนพื้นที่ รูปทรงโค้งมนดูแล้วนวลตา หรือพื้นผิวที่มีลักษณะนึ่มให้ ความรู้สึกทะนุถนอม			พื้นผิวเรียบให้ความรู้สึกถึง ความเรียบง่าย
ช่องว่าง (space)	การไม่ปล่อยพื้นที่ โดยการจำกัดพื้นที่วาด ให้อยู่ในพื้นที่ระบุไว้ก่อให้เกิด ความอึดอัด เป็นกลุ่มก้อน				การปล่อยพื้นที่ว่างให้ พอเหมาะก่อให้เกิด ความรู้สึกสบาย ไม่อึดอัด

3. ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องหลักสำคัญของการออกแบบ ที่สัมพันธ์กับคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน

ผู้วิจัย ได้สรุปผลการวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องหลักสำคัญของการออกแบบที่สัมพันธ์กับคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน ได้แก่ ความสามัคคี ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร และความพอเพียง โดยวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้เนื้อหาการสอนศิลปศึกษาในหลักสำคัญของการออกแบบ แบ่งออกเป็น 9 ประการ คือ เอกภาพ (unity) ดุลยภาพ (balance) สัดส่วน (proportion) ความกลมกลืน (harmony) ความขัดแย้ง (contrast) จังหวะ (rhythm) การทำซ้ำ (repetition) การลดหลั่น (gradation) และทิศทาง (direction) ที่สัมพันธ์กับคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน ดังสรุปในตารางที่ 9

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 9 ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องหลักสำคัญของการออกแบบที่สัมพันธ์กับคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน

หลักสำคัญ ของการออกแบบ (Design Principles)	คุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน				
	ความสามัคคี	ความเมตตากรุณา	ความซื่อสัตย์สุจริต	ความขยันหมั่นเพียร	ความพอเพียง
เอกภาพ (unity)	ความเป็นหนึ่งเดียวกันจำเป็นจะต้องใช้องค์ประกอบศิลป์ทุกตัวในงานนั้นทำหน้าที่ประสานเป็นองค์เดียวกันเพื่อให้เกิดความรู้สึกการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน				
ดุลยภาพ (balance)			สามารถถ่วงดุลสิ่งต่าง ๆ ให้อยู่แกนกลางไม่โอนเอียงไปฝั่งใดฝั่งหนึ่ง บ่งบอกถึงความมั่นคง ความถูกต้องไม่โอนเอียง		ความสมดุลของทุก ๆ สิ่งทำให้เกิดความพอดี ความพอเหมาะ ซึ่งความสมดุลช่วยขവാเท่ากันโดยความรู้สึกนี้ จะพบเห็นได้ทั่วไปจากธรรมชาติ
สัดส่วน (proportion)	การวาดแบบร่างมักจะใช้รูปทรงเรขาคณิตหลาย ๆ รูปทรงเพื่อเป็นการกำหนดระยะและขนาดเปรียบเทียบเหมือนการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบก่อให้เกิดความสมบูรณ์ของชิ้นงาน		สัดส่วนเกิดจากผลของการนำเส้นมาประกอบเป็นรูปร่าง รูปทรงให้เกิดมีระยะและขนาดที่สัมพันธ์กับความจริงหรือต้นแบบ		

ตารางที่ 9 ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องหลักสำคัญของการออกแบบที่สัมพันธ์กับคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน

หลักสำคัญ ของการออกแบบ (Design Principles)	คุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน				
	ความสามัคคี	ความเมตตากรุณา	ความซื่อสัตย์สุจริต	ความขยันหมั่นเพียร	ความพอเพียง
ความกลมกลืน (harmony)	ความกลมกลืนเป็นส่วนสำคัญ ในการผสมผสานความขัดแย้ง ของชิ้นงาน ให้องค์ประกอบ รวมเป็นหนึ่งเดียว	เส้นโค้งแสดงความรู้สึก อ่อนโยนและความผูกพัน สามารถเป็นตัวช่วยลดทอน ความขัดแย้ง การตัดกันให้ เกิดเป็นความกลมกลืนดู แล้วมีความเคลื่อนไหว			ความเปลี่ยนแปลงที่ละน้อย สามารถลดความรุนแรงและ เป็นตัวเชื่อมให้เกิดความ พอเหมาะพอดี เช่น การใช้ เส้นรูปร่าง ช่องว่าง ต้องรู้จัก ใช้ให้พอดี พอประมาณ
ความขัดแย้ง (contrast)				การใช้สีที่เป็นสีคู่ตรงข้าม เกิดการตัดกันและน้ำหนักที่ ตัดกันหลายจุดก่อให้เกิด ความไม่หยุดนิ่งมีการ เคลื่อนไหวทำให้เกิดความ กระฉับกระเฉงให้ความรู้สึก ไม่เกียจคร้าน	
จังหวะ (rhythm)	องค์ประกอบศิลป์ที่เกิดจาก การซ้ำกันอย่างต่อเนื่องและมี ช่วงห่างเท่า ๆ กันแสดงออก ถึงการประสานกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียว	ภาพที่มีองค์ประกอบที่มี ความสัมพันธ์ที่หยุดนิ่งได้ นานความสนใจของภาพที่ เกิดขึ้นจำเป็นต้องมีการ เปลี่ยนแปลงที่คงที่ก่อให้เกิด อารมณ์ความสงบบางครั้งจะ ให้ความรู้สึกเหมือน เคลื่อนไหวแผ่วเบา		การใช้สีรุนแรงตัดกันซ้ำ ๆ กันก่อให้เกิดความรู้สึก เคลื่อนไหวรุนแรงตามไป ด้วยและยังให้เกิดความรู้สึก ความแข็งแรง ประสาทการ รับรู้ตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา	

ตารางที่ 9 ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องหลักสำคัญของการออกแบบที่สัมพันธ์กับคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน (ต่อ)

หลักสำคัญ ของการออกแบบ (Design Principles)	คุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน				
	ความสามัคคี	ความเมตตากรุณา	ความซื่อสัตย์สุจริต	ความขยันหมั่นเพียร	ความพอเพียง
การทำซ้ำ (repetition)	การทำซ้ำเป็นการนำรูปร่างและรูปทรงที่เหมือนกันมาจัดวางทำให้เกิดความเหมือนกับการรวมกำลังกันทำให้เกิดความชัดเจน ทำให้ดูเป็นกลุ่มก้อน อันหนึ่งอันเดียว หรือความพร้อมเพียง	การซ้ำกันในลักษณะเปลี่ยนแปลงทีละน้อยหรือการลดหลั่น มีการเปลี่ยนน้ำหนัก รูปร่าง ขนาด จากเล็กไปใหญ่ทำให้เกิดความรู้สึกละมุนละม่อม รู้สึกอ่อนโยน			
การลดหลั่น (gradation)					การเปลี่ยนแปลงในลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไป เช่น จากโตไปเล็ก จากเข้มไปอ่อน ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงได้ต้องใช้ความพอประมาณในการควบคุมเพื่อให้เกิดความพอเหมาะพอดี
ทิศทาง (direction)	ลักษณะรูปแบบของการแสดง ความชัดเจนเช่น เครื่องหมายการค้าของห้างสรรพสินค้า เช่น ทรูล์ที่มีลูกศรทิศทางพุ่งเข้าหาจุดศูนย์กลาง แสดงออกถึงการรวมกำลังกัน				

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และวิเคราะห์เนื้อหาในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม ทักษะธาตุ และหลักสำคัญของการออกแบบที่สัมพันธ์กับคุณธรรมจริยธรรม 5 ด้าน ในตอนที่ 1-3 นั้น ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์เพื่อให้ได้องค์ความรู้สำหรับนำไปใช้เป็นรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม โดยนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์เนื้อหาการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิมาบูรณาการความคิด และสร้างเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3 ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทักษะธาตุ และหลักสำคัญของการออกแบบที่สัมพันธ์กับกิจกรรมศิลปศึกษา 5 กิจกรรม คือ การวาดภาพระบายสี การพิมพ์ภาพ การปั้น สิ่งประดิษฐ์ และศิลปะท้องถิ่น ที่ครอบคลุมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้เรียน 5 ประการ คือ ความสามัคคี ความเมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร และความพอเพียง ดังสรุปในตารางที่ 10-24

4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นจากแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3

ตารางที่ 10 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านทักษะธาตุ: เส้น

คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรมศิลปศึกษา	n=30		ระดับความเหมาะสม
		\bar{X}	S.D.	
1. ความสามัคคี เส้นโค้งเกือบเต็มวงกลมให้ ความรู้สึกระชับ อบอุ่น เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน	1) วาดภาพระบายสี	4.57	0.97	มากที่สุด
	2) การพิมพ์ภาพ	3.47	0.97	ปานกลาง
	3) การปั้น	4.00	1.17	มาก
	4) งานประดิษฐ์	3.67	1.09	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.77	1.10	มาก
	รวม	3.89	0.88	มาก
2. ความเมตตา กรุณา เส้นโค้งให้ความรู้สึกอ่อนโยน	1) วาดภาพระบายสี	4.47	0.78	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	3.60	0.77	มาก
	3) การปั้น	4.43	0.77	มาก
	4) งานประดิษฐ์	3.80	0.71	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.73	1.01	มาก
	รวม	4.01	0.55	มาก

ตารางที่ 10 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านทัศนธาตุ: เส้น (ต่อ)

คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรมศิลปะศึกษา	n=30		ระดับความเหมาะสม
		\bar{X}	S.D.	
3. ความซื่อสัตย์สุจริต เส้นตรงแนวตั้งแสดงถึงความตรงไปตรงมา มั่นคง ไม่เคลื่อนไหว แนนอน อยู่ในระเบียบ	1) วาดภาพระบายสี	4.77	0.43	มากที่สุด
	2) การพิมพ์ภาพ	4.17	0.79	มาก
	3) การปั้น	4.03	0.72	มาก
	4) งานประดิษฐ์	3.90	0.99	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.47	0.94	ปานกลาง
	รวม	4.07	0.49	มาก
4. ความขยันหมั่นเพียร เส้นซิกแซกให้ความรู้สึกถึงการตื่นตัวตลอดเวลา แสดงความเคลื่อนไหว กระฉับกระเฉง	1) วาดภาพระบายสี	4.33	1.15	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	3.87	1.25	มาก
	3) การปั้น	3.37	1.45	ปานกลาง
	4) งานประดิษฐ์	3.83	1.29	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.50	1.04	มาก
	รวม	3.78	1.10	มาก
5. ความพอเพียง เส้นแนวนอนเป็นเส้นแนวราบไม่ขึ้นสูงไม่ลงต่ำ อยู่ระดับแนวกลางพอดี ดูแล้วให้ความรู้สึกสงบ ราบเรียบ เรียบง่าย เสมอต้นเสมอปลาย	1) วาดภาพระบายสี	4.07	0.98	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	3.57	0.97	มาก
	3) การปั้น	3.47	1.25	ปานกลาง
	4) งานประดิษฐ์	3.40	1.22	ปานกลาง
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.23	1.22	ปานกลาง
	รวม	3.55	1.00	มาก

จากตารางที่ 10 ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมทัศนธาตุ: เส้น ใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. คุณธรรมจริยธรรม พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ความซื่อสัตย์ ร่องลงมา ความเมตตา กรุณา และมีความเหมาะสมน้อยที่สุด คือ ความพอเพียง
2. กิจกรรมศิลปะศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ การวาดภาพระบายสี
3. การสอนศิลปะศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาเรื่องทัศนธาตุ: เส้น ที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ การวาดเส้นตรงแนวตั้งแสดงถึงความตรงไปตรงมา ไม่เคลื่อนไหว แนนอน อยู่ในระเบียบ

ตารางที่ 11 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านทัศนธาตุ: สี

คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรมศิลปศึกษา	n=30		ระดับความเหมาะสม
		\bar{X}	S.D.	
1. ความสามัคคี สีเทาเป็นสีที่แสดงถึงความ ประนีประนอม และลดความ ขัดแย้ง	1) วาดภาพระบายสี	3.87	1.04	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	3.23	1.04	ปานกลาง
	3) การปั้น	3.33	1.42	ปานกลาง
	4) งานประดิษฐ์	3.37	1.43	ปานกลาง
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.13	1.28	ปานกลาง
	รวม	3.39	0.97	ปานกลาง
2. ความเมตตากรุณา สีน้ำเงินเป็นสีที่แสดงถึงความ จริงใจสงบเสถียร	1) วาดภาพระบายสี	4.13	0.86	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	3.70	0.65	มาก
	3) การปั้น	3.27	1.14	ปานกลาง
	4) งานประดิษฐ์	3.23	1.25	ปานกลาง
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.33	1.09	ปานกลาง
	รวม	3.53	0.73	มาก
3. ความซื่อสัตย์สุจริต สีเขียวเป็นสีที่แสดงถึงความสันติ สุขความซื่อสัตย์ มีความสุข มี ชีวิตชีวา	1) วาดภาพระบายสี	4.63	0.49	มากที่สุด
	2) การพิมพ์ภาพ	4.30	0.65	มาก
	3) การปั้น	3.57	1.07	มาก
	4) งานประดิษฐ์	3.63	1.07	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.63	1.13	มาก
	รวม	3.95	0.50	มาก
4. ความขยันหมั่นเพียร สีส้มเป็นสีที่แสดงถึงความร่าเริง มี พลังเคลื่อนไหว กระฉับกระเฉง เป็นสีที่มีแนวโน้มเคลื่อนไหวอยู่ ภายนอก	1) วาดภาพระบายสี	4.10	1.49	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	3.87	1.48	มาก
	3) การปั้น	3.37	1.65	ปานกลาง
	4) งานประดิษฐ์	3.27	1.57	ปานกลาง
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.03	1.71	ปานกลาง
	รวม	3.53	1.38	มาก
5. ความพอเพียง สีเหลืองเป็นสีที่บ่งบอกถึงปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง	1) วาดภาพระบายสี	4.07	1.01	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	3.87	1.07	มาก
	3) การปั้น	3.20	1.19	ปานกลาง
	4) งานประดิษฐ์	3.47	1.04	ปานกลาง
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.20	1.42	ปานกลาง
	รวม	3.56	0.94	มาก

จากตารางที่ 11 ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่ศนชาติ: สี ใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. คุณธรรมจริยธรรม พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ความซื่อสัตย์ ร่องลงมา ความพอเพียง และมีความเหมาะสมน้อยที่สุด คือ ความสามัคคี

2. กิจกรรมศิลปศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยการจัดกิจกรรมศิลปศึกษาที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ การวาดภาพระบายสี

3. การสอนศิลปศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาเรื่อง ศนชาติ: สี ที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ สีเขียว เป็นสีที่แสดงถึงความสันติสุข ความซื่อสัตย์ มีความสุข มีชีวิตชีวา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 12 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านทัศนธาตุ: รูปร่างและรูปทรง

คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรมศิลปศึกษา	n=30		ระดับความเหมาะสม
		\bar{X}	S.D.	
1. ความสามัคคี รูปร่างกลมแสดงออกถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน	1) วาดภาพระบายสี	4.57	0.57	มากที่สุด
	2) การพิมพ์ภาพ	4.23	0.73	มาก
	3) การปั้น	4.53	0.63	มากที่สุด
	4) งานประดิษฐ์	3.93	0.83	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.70	1.21	มาก
	รวม	4.19	0.62	มาก
2. ความเมตตากรุณา รูปทรงอิสระมีความเคลื่อนไหวอ่อนนุ่มอ่อนโยน	1) วาดภาพระบายสี	4.00	1.05	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	3.73	1.05	มาก
	3) การปั้น	4.10	1.06	มาก
	4) งานประดิษฐ์	3.63	1.33	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.60	1.33	มาก
	รวม	3.81	1.05	มาก
3. ความซื่อสัตย์สุจริต รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสแสดงความซื่อสัตย์ตรงไปตรงมา คงที่	1) วาดภาพระบายสี	4.30	0.88	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	3.93	0.83	มาก
	3) การปั้น	4.20	0.96	มาก
	4) งานประดิษฐ์	3.90	0.96	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	4.03	1.03	มาก
	รวม	4.07	0.87	มาก
4. ความขยันหมั่นเพียร รูปสามเหลี่ยมด้านเท่าแสดงถึงความมั่นคง แข็งแรง อดทน	1) วาดภาพระบายสี	4.27	0.98	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	3.97	1.00	มาก
	3) การปั้น	4.37	0.72	มาก
	4) งานประดิษฐ์	4.10	0.96	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.80	0.89	มาก
	รวม	4.10	0.78	มาก
5. ความพอเพียง รูปทรงธรรมชาติแสดงถึงความ เป็นธรรมชาติ เช่น ภูเขา ต้นไม้ที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติ	1) วาดภาพระบายสี	4.80	0.41	มากที่สุด
	2) การพิมพ์ภาพ	4.43	0.63	มาก
	3) การปั้น	4.57	0.50	มากที่สุด
	4) งานประดิษฐ์	4.43	0.82	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	4.60	0.72	มากที่สุด
	รวม	4.57	0.52	มากที่สุด

จากตารางที่ 12 ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมทัศนธาตุ: รูปร่างและรูปทรงใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. คุณธรรมจริยธรรม พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษา โดยการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ความพอเพียง รongลงมา ความความสามัคคี และมีความเหมาะสมน้อยที่สุด คือ ความเมตตากรุณา

2. กิจกรรมศิลปะศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ การวาดภาพระบายสี

3. การสอนศิลปะศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาเรื่อง ทัศนธาตุ: รูปร่างและรูปทรง ที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ รูปทรงตามธรรมชาติแสดงถึงความ เป็นธรรมชาติ เช่น ภูเขา ต้นไม้ที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 13 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านทัศนธาตุ: แสงและเงา

คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรมศิลปะศึกษา	n=30		ระดับความเหมาะสม
		\bar{X}	S.D.	
1. ความสามัคคี การใช้หน้าหนักเข้มหน้าหนักเดี่ยวให้ความรู้สึกหนักแน่น เป็นกลุ่มเป็นก้อน พร้อมเพื่อกัน	1) วาดภาพระบายสี	4.53	0.68	มากที่สุด
	2) การพิมพ์ภาพ	4.47	0.73	มาก
	3) การปั้น	3.80	1.03	มาก
	4) งานประดิษฐ์	3.73	1.14	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.70	1.21	มาก
	รวม	4.05	0.78	มาก
2. ความเมตตากรุณา การไล่ค่าน้ำหนักให้ความรู้สึกถึงความนุ่มนวล ค่อยเป็นค่อยไป	1) วาดภาพระบายสี	4.77	0.43	มากที่สุด
	2) การพิมพ์ภาพ	4.67	0.48	มากที่สุด
	3) การปั้น	3.73	1.14	มาก
	4) งานประดิษฐ์	3.87	0.97	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	4.17	0.75	มาก
	รวม	4.24	0.60	มาก
3. ความซื่อสัตย์สุจริต ปริมาณแสงจำเป็นการแสดงออกอย่างเปิดเผย ชัดเจน ตรงไปตรงมา	1) วาดภาพระบายสี	3.87	0.86	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	3.80	0.96	มาก
	3) การปั้น	3.13	1.17	ปานกลาง
	4) งานประดิษฐ์	3.27	1.17	ปานกลาง
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.33	1.15	ปานกลาง
	รวม	3.48	0.79	ปานกลาง
4. ความขยันหมั่นเพียร น้ำหนักตัดกันหลายจุดทำให้เกิดการไม่หยุดนิ่ง มีการเคลื่อนไหว วูบวาบ	1) วาดภาพระบายสี	4.13	1.11	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	4.07	1.14	มาก
	3) การปั้น	3.37	0.96	ปานกลาง
	4) งานประดิษฐ์	3.47	0.90	ปานกลาง
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.60	1.13	มาก
	รวม	3.73	0.90	มาก
5. ความพอเพียง น้ำหนักของแสงที่มีความเข้มที่พอดีไม่จัดและอ่อนไป เป็นน้ำหนักกลางดูแล้วเป็นธรรมชาติทำให้เกิดความพอดีและเพียงพอ	1) วาดภาพระบายสี	4.37	0.76	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	4.23	0.86	มาก
	3) การปั้น	3.40	1.07	ปานกลาง
	4) งานประดิษฐ์	3.70	1.29	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.90	1.06	มาก
	รวม	3.92	0.90	มาก

จากตารางที่ 13 ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่ศนชาติ: แสงและเงา ใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. คุณธรรมจริยธรรม พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษา โดยการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ความเมตตากรุณา รองลงมา ความสามัคคี และมีความเหมาะสมน้อยที่สุด คือ ความซื่อสัตย์สุจริต
2. กิจกรรมศิลปะศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษา โดยการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ การวาดภาพระบายสี
3. การสอนศิลปะศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาเรื่อง ศนชาติ: แสงและเงา ที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ การไล่ค่าน้ำหนักให้ความรู้สึกถึงความนุ่มนวล ค่อยเป็นค่อยไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 14 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านทัศนธาตุ: **พื้นผิว**

คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรมศิลปะศึกษา	n=30		ระดับความเหมาะสม
		\bar{X}	S.D.	
1. ความเมตตากรุณา พื้นผิวที่เนียนเรียบบนพื้นี่รูปทรงโค้งมนดูแล้วนวลตาหรือพื้นผิวที่มีลักษณะนี้ให้ความรู้สึกทะนุถนอม	1) วาดภาพระบายสี	4.33	0.76	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	4.30	0.79	มาก
	3) การปั้น	4.23	0.90	มาก
	4) งานประดิษฐ์	4.03	0.81	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.87	0.90	มาก
	รวม	4.15	0.68	มาก
2. ความพอเพียง พื้นผิวเรียบให้ความรู้สึกถึงความเรียบง่าย	1) วาดภาพระบายสี	4.40	0.72	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	4.33	0.66	มาก
	3) การปั้น	4.60	0.56	มากที่สุด
	4) งานประดิษฐ์	4.10	0.99	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	4.17	0.70	มาก
	รวม	4.32	0.59	มาก

จากตารางที่ 14 ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมทัศนธาตุ: **พื้นผิว** ใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. คุณธรรมจริยธรรม พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ความพอเพียง
2. กิจกรรมศิลปะศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ การปั้น
3. การสอนศิลปะศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาเรื่องทัศนธาตุ: **พื้นผิว** ที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ การทำให้พื้นผิวเรียบให้ความรู้สึกถึงความเรียบง่าย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 15 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านทัศนธาตุ: ช่องว่าง

คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรมศิลปะศึกษา	n=30		ระดับความเหมาะสม
		\bar{X}	S.D.	
1. ความสามัคคี การไม่ปล่อยพื้นที่ โดยการจำกัดพื้นที่วาดให้อยู่ในพื้นที่ระบุไว้ ก่อให้เกิดความอึดอัด เป็นกลุ่มก้อน	1) วาดภาพระบายสี	4.23	1.04	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	4.33	0.99	มาก
	3) การปั้น	4.00	1.02	มาก
	4) งานประดิษฐ์	4.07	1.11	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	4.07	1.11	มาก
	รวม	4.14	0.98	มาก
2. ความพอเพียง การปล่อยพื้นที่ว่างให้พอเหมาะ ก่อให้เกิดความรู้สึกสบาย ไม่อึดอัด	1) วาดภาพระบายสี	4.53	1.01	มากที่สุด
	2) การพิมพ์ภาพ	4.60	0.97	มากที่สุด
	3) การปั้น	4.50	1.04	มากที่สุด
	4) งานประดิษฐ์	4.07	1.20	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	4.10	1.21	มาก
	รวม	4.36	0.98	มาก

จากตารางที่ 15 ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมทัศนธาตุ: ช่องว่าง ใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. คุณธรรมจริยธรรม พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ความพอเพียง
2. กิจกรรมศิลปะศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ การพิมพ์ภาพ
3. การสอนศิลปะศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาเรื่องทัศนธาตุ: ช่องว่าง ที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ การปล่อยให้มีพื้นที่ว่างให้พอเหมาะก่อให้เกิดความรู้สึกสบาย ไม่อึดอัด

ตารางที่ 16 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านหลักสำคัญของการออกแบบ:

เอกภาพ

คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรมศิลปะศึกษา	n=30		ระดับความเหมาะสม
		\bar{X}	S.D.	
1. ความสามัคคี ความเป็นหนึ่งเดียวกันจำเป็นจะต้องใช้องค์ประกอบศิลปะทุกตัวในงานนั้นทำหน้าที่ประสานเป็นองค์เดียวกันเพื่อให้เกิดความรู้สึกช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	1) วาดภาพระบายสี	4.67	0.61	มากที่สุด
	2) การพิมพ์ภาพ	4.57	0.63	มากที่สุด
	3) การปั้น	4.57	0.73	มากที่สุด
	4) งานประดิษฐ์	4.43	0.68	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	4.47	0.90	มาก
	รวม	4.54	0.58	มากที่สุด

จากตารางที่ 16 ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมหลักสำคัญของการออกแบบ: เอกภาพ ใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. คุณธรรมจริยธรรม พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ความสามัคคี
2. กิจกรรมศิลปะศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ การวาดภาพระบายสี
3. การสอนศิลปะศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาตามหลักสำคัญของการออกแบบ: เอกภาพ คือ ความเป็นหนึ่งเดียวกันจำเป็นจะต้องใช้องค์ประกอบศิลปะทุกตัวในงานนั้นทำหน้าที่ประสานเป็นองค์เดียวกันเพื่อให้เกิดความรู้สึกช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 17 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านหลักสำคัญของการออกแบบ:

ดูยภาพ

คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรมศิลปศึกษา	n=30		ระดับความเหมาะสม
		\bar{X}	S.D.	
1. ความซื่อสัตย์สุจริต สามารถถ่วงดุลสิ่งต่าง ๆ ให้อยู่ แกนกลางไม่โอนเอียงไปฝั่งใดฝั่ง หนึ่ง บ่งบอกถึงความมั่นคง ความ ถูกต้องไม่โอนเอียง	1) วาดภาพระบายสี	4.47	0.68	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	4.47	0.68	มาก
	3) การปั้น	4.53	0.63	มากที่สุด
	4) งานประดิษฐ์	4.33	0.61	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	4.23	0.73	มาก
	รวม	4.41	0.58	มาก
2. ความพอเพียง ความสมดุลของทุก ๆ สิ่งทำให้เกิด ความพอดี ความพอเหมาะ ซึ่งความสมดุลช่วยขจัดความทุกข์ ความรู้อีกนี้ จะพบเห็นได้ทั่วไป จากธรรมชาติ	1) วาดภาพระบายสี	4.50	0.57	มากที่สุด
	2) การพิมพ์ภาพ	4.40	0.72	มาก
	3) การปั้น	4.57	0.50	มากที่สุด
	4) งานประดิษฐ์	4.23	0.86	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	4.33	0.76	มาก
	รวม	4.41	0.61	มาก

จากตารางที่ 17 ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมหลักสำคัญของการออกแบบ: ดูยภาพใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. คุณธรรมจริยธรรม พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่มีความเหมาะสมมากที่สุดเท่ากัน คือ ความซื่อสัตย์สุจริตและความพอเพียง

2. กิจกรรมศิลปศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยการจัดกิจกรรมศิลปศึกษาที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ การปั้น

3. การสอนศิลปศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาตามหลักสำคัญของการออกแบบ: ดูยภาพ คือ ความสมดุลของทุก ๆ สิ่งทำให้เกิดความพอดี ความพอเหมาะซึ่งความสมดุลช่วยขจัดความทุกข์ความรู้อีกนี้ จะพบเห็นได้ทั่วไปจากธรรมชาติ

ตารางที่ 18 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านหลักสำคัญของการออกแบบ:

สัดส่วน

คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรมศิลปศึกษา	n=30		ระดับความเหมาะสม
		\bar{X}	S.D.	
1. ความสามัคคี การวาดแบบร่างมักจะใช้รูปทรงเรขาคณิตหลาย ๆ รูปทรงเพื่อเป็นการกำหนดระยะและขนาดเปรียบเสมือนการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบก่อให้เกิดความสมบูรณ์ของชิ้นงาน	1) วาดภาพระบายสี	4.40	0.67	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	4.17	0.83	มาก
	3) การปั้น	4.20	0.85	มาก
	4) งานประดิษฐ์	3.93	0.78	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.80	0.81	มาก
	รวม	4.10	0.62	มาก
2. ความซื่อสัตย์สุจริต สัดส่วนเกิดจากผลของการนำเสนอประกอบเป็นรูปร่าง รูปทรงให้เกิดมีระยะ และขนาดที่สัมพันธ์กับความจริงหรือต้นแบบ	1) วาดภาพระบายสี	4.53	0.73	มากที่สุด
	2) การพิมพ์ภาพ	4.30	0.75	มาก
	3) การปั้น	4.47	0.86	มาก
	4) งานประดิษฐ์	4.13	0.90	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.97	1.00	มาก
	รวม	4.28	0.71	มาก

จากตารางที่ 18 ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมหลักสำคัญของการออกแบบ: สัดส่วนใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. คุณธรรมจริยธรรม พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ความซื่อสัตย์สุจริต
2. กิจกรรมศิลปศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยการจัดกิจกรรมศิลปศึกษาที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ การวาดภาพระบายสี
3. การสอนศิลปศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาตามหลักสำคัญของการออกแบบ: สัดส่วน คือ สัดส่วนเกิดจากผลของการนำเสนอประกอบเป็นรูปร่าง รูปทรงให้เกิดมีระยะ และขนาดที่สัมพันธ์กับความจริงหรือต้นแบบ

ตารางที่ 19 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านหลักสำคัญของการออกแบบ:

ความกลมกลืน

คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรมศิลปะศึกษา	n=30		ระดับความเหมาะสม
		\bar{X}	S.D.	
1. ความสามัคคี ความกลมกลืนเป็นส่วนสำคัญในการผสมผสานความขัดแย้งของชิ้นงานในห้องศิลปะประกอบเป็นหนึ่งเดียว	1) วาดภาพระบายสี	4.73	0.45	มากที่สุด
	2) การพิมพ์ภาพ	4.73	0.45	มากที่สุด
	3) การปั้น	4.70	0.53	มากที่สุด
	4) งานประดิษฐ์	4.47	0.78	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	4.30	0.84	มาก
	รวม	4.59	0.51	มากที่สุด
2. ความเมตตากรุณา เส้นโค้งแสดงความรู้สึกอ่อนโยนและความผูกพันสามารถเป็นตัวช่วยลดทอนความขัดแย้ง การตัดกันให้เกิดเป็นความกลมกลืนดูแล้วมีความเคลื่อนไหว	1) วาดภาพระบายสี	4.67	0.48	มากที่สุด
	2) การพิมพ์ภาพ	4.43	0.50	มาก
	3) การปั้น	4.67	0.48	มากที่สุด
	4) งานประดิษฐ์	4.23	0.82	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	4.20	0.71	มาก
	รวม	4.44	0.52	มาก
3. ความพอเพียง ความเปลี่ยนแปลงที่ระน้อยสามารถลดความรุนแรงและเป็นตัวเชื่อมให้เกิดความพอเหมาะพอดี เช่น การใช้เส้นรูปร่างช่องว่าง สิ่งเหล่านี้ต้องรู้จักใช้ให้พอดีก็จะเกิดความพอประมาณขององค์ประกอบ	1) วาดภาพระบายสี	4.37	0.67	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	4.37	0.61	มาก
	3) การปั้น	4.40	0.81	มาก
	4) งานประดิษฐ์	3.97	0.89	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	4.03	1.03	มาก
	รวม	4.23	0.71	มาก

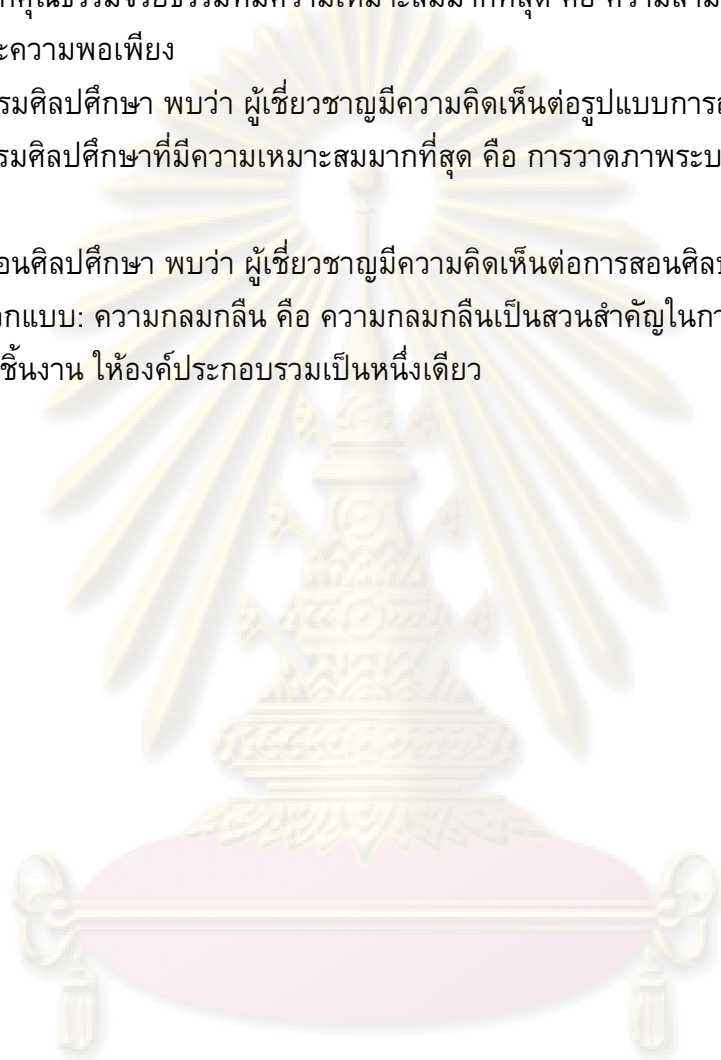
ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากตารางที่ 19 ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมหลักสำคัญของการออกแบบ: ความกลมกลืนใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. คุณธรรมจริยธรรม พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ความสามัคคี รองลงมาความเมตตากรุณา และความพอเพียง

2. กิจกรรมศิลปะศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ การวาดภาพระบายสี และการพิมพ์ภาพ

3. การสอนศิลปะศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาตามหลักสำคัญของการออกแบบ: ความกลมกลืน คือ ความกลมกลืนเป็นส่วนสำคัญในการผสมผสานความขัดแย้งของชิ้นงาน ให้องค์ประกอบรวมเป็นหนึ่งเดียว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 20 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านหลักสำคัญของการออกแบบ:
ความขัดแย้ง

คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรมศิลปะศึกษา	n=30		ระดับความเหมาะสม
		\bar{X}	S.D.	
1. ความขยันหมั่นเพียร การใช้สีที่เป็นสีคู่ตรงข้ามเกิดการตัดกันและน้ำหนักที่ตัดกันหลายจุดก่อให้เกิดความไม่หยุดนิ่งมีการเคลื่อนไหวทำให้เกิดความกระฉับกระเฉงให้ความรู้สึกไม่เกียจคร้าน	1) วาดภาพระบายสี	4.37	0.72	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	4.07	0.69	มาก
	3) การปั้น	3.50	1.43	มาก
	4) งานประดิษฐ์	3.83	1.26	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.60	1.22	มาก
	รวม	3.87	0.84	มาก

จากตารางที่ 20 ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมหลักสำคัญของการออกแบบ: ความขัดแย้งใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. คุณธรรมจริยธรรม พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ความขยันหมั่นเพียร
2. กิจกรรมศิลปะศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ การวาดภาพระบายสี
3. การสอนศิลปะศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาตามหลักสำคัญของการออกแบบ: ความขัดแย้ง คือ การใช้สีที่เป็นสีคู่ตรงข้ามเกิดการตัดกันและน้ำหนักที่ตัดกันหลายจุดก่อให้เกิดความไม่หยุดนิ่งมีการเคลื่อนไหวทำให้เกิดความกระฉับกระเฉงให้ความรู้สึกไม่เกียจคร้าน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 21 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านหลักสำคัญของการออกแบบ:

จังหวัด

คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรมศิลปะศึกษา	n=30		ระดับความเหมาะสม
		\bar{X}	S.D.	
1. ความสามัคคี องค์ประกอบศิลป์ที่เกิดจากการซ้ำกันอย่างต่อเนื่องและมีช่วงห่างที่เท่ากันแสดงออกถึงการประสานกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว	1) วาดภาพระบายสี	4.20	1.03	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	4.37	1.07	มาก
	3) การปั้น	4.20	1.10	มาก
	4) งานประดิษฐ์	3.83	1.32	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	4.17	1.05	มาก
	รวม	4.15	1.00	มาก
2. ความเมตตากรุณา ภาพที่มีองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ที่หยุดนิ่งได้นานความสนใจของภาพที่เกิดขึ้นจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงที่คงที่ก่อให้เกิดอารมณ์ความสงบบางครั้งจะให้ความรู้สึกเหมือนเคลื่อนไหวแผ่วเบา	1) วาดภาพระบายสี	4.10	0.99	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	3.80	1.03	มาก
	3) การปั้น	3.53	1.20	มาก
	4) งานประดิษฐ์	3.60	1.25	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.30	1.15	ปานกลาง
	รวม	3.67	1.02	มาก
3. ความขยันหมั่นเพียร การใช้สีรุนแรงตัดกันซ้ำ ๆ กันก่อให้เกิดความรู้สึกเคลื่อนไหวรุนแรงตามไปด้วยและยังให้เกิดความรู้สึกความแข็งแรง ประสาทการรับรู้ตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา	1) วาดภาพระบายสี	4.20	0.89	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	4.10	0.92	มาก
	3) การปั้น	3.90	1.21	มาก
	4) งานประดิษฐ์	3.77	1.01	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.60	1.19	มาก
	รวม	3.91	0.87	มาก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากตารางที่ 21 ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมหลักสำคัญของการออกแบบ: จังหวะ ใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. คุณธรรมจริยธรรม พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษา โดยการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ความสามัคคี รองลงมา ความขยันหมั่นเพียร และความเมตตากรุณา

2. กิจกรรมศิลปะศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษา โดยการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ การพิมพ์ภาพ

3. การสอนศิลปะศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาตามหลักสำคัญของการออกแบบ: จังหวะ คือ องค์กรประกอบศิลป์ที่เกิดจากการซ้ำกันอย่างต่อเนื่อง และมีช่วงห่างที่เท่ากันแสดงออกถึงการประสานกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 22 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านหลักสำคัญของการออกแบบ: การทำซ้ำ

คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรมศิลปะศึกษา	n=30		ระดับความเหมาะสม
		\bar{X}	S.D.	
1. ความสามัคคี การทำซ้ำเป็นการนำรูปร่างและรูปทรงที่เหมือนกันมาจัดวางทำให้เกิดความเหมือนกับการรวมกำลังกันทำให้เกิดความชัดเจน ทำให้ดูเป็นกลุ่มก้อน อันหนึ่งอันเดียว หรือความพร้อมเพียง	1) วาดภาพระบายสี	4.13	0.97	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	4.10	1.03	มาก
	3) การปั้น	4.23	1.01	มาก
	4) งานประดิษฐ์	3.70	0.95	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.70	1.06	มาก
	รวม	3.97	0.88	มาก
2. ความเมตตากรุณา การซ้ำกันในลักษณะเปลี่ยนแปลงทีละน้อยหรือการลดหลั่น มีการเปลี่ยนน้ำหนัก รูปร่าง ขนาด จากเล็กไปใหญ่ทำให้เกิดความรู้สึกละมุนละม่อม รู้สึกอ่อนโยน	1) วาดภาพระบายสี	3.97	0.61	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	3.77	0.63	มาก
	3) การปั้น	4.00	0.69	มาก
	4) งานประดิษฐ์	3.70	0.65	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.57	0.73	มาก
	รวม	3.80	0.45	มาก

จากตารางที่ 22 ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมหลักสำคัญของการออกแบบ: การทำซ้ำใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. คุณธรรมจริยธรรม พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ความสามัคคี
2. กิจกรรมศิลปะศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ การปั้น
3. การสอนศิลปะศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาตามหลักสำคัญของการออกแบบ: การทำซ้ำ คือ การทำซ้ำเป็นการนำรูปร่างและรูปทรงที่เหมือนกันมาจัดวางทำให้เกิดความเหมือนกับการรวมกำลังกันทำให้เกิดความชัดเจน ทำให้ดูเป็นกลุ่มก้อน อันหนึ่งอันเดียว หรือความพร้อมเพียง

ตารางที่ 23 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านหลักสำคัญของการออกแบบ:
การลดหลั่น

คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรมศิลปศึกษา	n=30		ระดับความเหมาะสม
		\bar{X}	S.D.	
1. ความพอเพียง การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบศิลป์ ในลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไป เช่น จากโตไปเล็ก จากเข้มไปอ่อน สิ่งเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงได้จะต้อง ใช้ความพอประมาณในการ ควบคุมเพื่อให้เกิดความพอเหมาะ พอดี	1) วาดภาพระบายสี	4.00	0.69	มาก
	2) การพิมพ์ภาพ	3.97	0.81	มาก
	3) การปั้น	4.00	0.59	มาก
	4) งานประดิษฐ์	3.90	0.88	มาก
	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.57	1.01	มาก
	รวม	3.89	0.62	มาก

จากตารางที่ 23 ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมหลักสำคัญของการออกแบบ: การลดหลั่นใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. คุณธรรมจริยธรรม พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ความพอเพียง
2. กิจกรรมศิลปศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยการจัดกิจกรรมศิลปศึกษาที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ การวาดภาพระบายสี และการปั้น
3. การสอนศิลปศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาตามหลักสำคัญของการออกแบบ: การลดหลั่น คือ การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบศิลป์ในลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไป เช่น จากโตไปเล็ก จากเข้มไปอ่อน สิ่งเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงได้จะต้องใช้ความพอประมาณในการควบคุมเพื่อให้เกิดความพอเหมาะพอดี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 24 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านหลักสำคัญของการออกแบบ:

ทิศทาง

คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรมศิลปะศึกษา	n=30		ระดับความเหมาะสม
		\bar{X}	S.D.	
1. ความสามัคคี	1) วาดภาพระบายสี	4.60	0.50	มากที่สุด
ลักษณะรูปแบบของการแสดง	2) การพิมพ์ภาพ	4.30	0.70	มาก
ความชัดเจน เช่น เครื่องหมาย	3) การปั้น	4.37	0.67	มาก
การคำของห้างสรรพสินค้า	4) งานประดิษฐ์	4.07	0.83	มาก
เซ็นทรัลที่มีลูกศรทิศทางพุ่งเข้าหา	5) ศิลปะท้องถิ่น	3.53	1.22	มาก
จุดศูนย์กลาง แสดงออกถึงการรวมกำลังกัน	รวม	4.17	0.48	มาก

จากตารางที่ 24 ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมหลักสำคัญของการออกแบบ: ทิศทางใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. คุณธรรมจริยธรรม พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ความสามัคคี
2. กิจกรรมศิลปะศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ การวาดภาพระบายสี
3. การสอนศิลปะศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาตามหลักสำคัญของการออกแบบ: ทิศทาง คือ ลักษณะรูปแบบของการแสดงความชัดเจน เช่น เครื่องหมายการค้าของห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลที่มีลูกศรทิศทางพุ่งเข้าหาจุดศูนย์กลาง แสดงออกถึงการรวมกำลังกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3 เป็นการวิจัยที่บูรณาการแบบ การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ โดยครอบคลุมสาระที่ได้จากผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3

ขอบเขตของการวิจัย

1. คุณธรรมจริยธรรมที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย
 - 1.1 ความสามัคคี หมายถึง ความรักใคร่กลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อทำงาน อย่างเป็นเอกภาพหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี
 - 1.2 ความเมตตากรุณา หมายถึง ความรัก ความปรารถนาดี อยากรให้ผู้อื่นมีความสุข และมีความสงสารคิดช่วยเหลือผู้อื่น มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่รู้จักแบ่งปัน
 - 1.3 ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง ความประพฤติชอบ ซื่อตรง จริใจ พุดจริง ทำจริง ตรงไปตรงมา
 - 1.4 ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง ความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่าง จริงจัง และต่อเนื่อง มีความพยายาม ไม่ท้อถอย ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจังจนผลงานแล้วเสร็จ
 - 1.5 ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ประหยัดอดออมการใช้สิ่งของอย่างรู้ คุณค่า
2. ทักษะศิลปะ ประกอบด้วย เส้น สี รูปร่างและรูปทรง แสงและเงา พื้นผิว และช่องว่าง
3. หลักสำคัญของการออกแบบ ประกอบด้วย เอกภาพ ดุลยภาพ สัดส่วน ความกลมกลืน ความขัดแย้ง จังหวะ การทำซ้ำ การลดหลั่น ทิศทาง

ข้อจำกัดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการนำเสนอความคิดจากนักวิชาการเพื่อให้เกิดแนวคิด และสามารถ นำไปปรับใช้สร้างรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3

กลุ่มตัวอย่างประชากร

กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 30 ท่าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรมจริยธรรม จำนวน 6 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปศึกษา จำนวน 14 คน และผู้เชี่ยวชาญการสอนศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 10 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างประชากร คือ (1) ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 ท่าน เพื่อให้ได้สาระศิลปศึกษาด้านทัศนธาตุ หลักสำคัญของการออกแบบ และกิจกรรมการสอนศิลปศึกษาที่สัมพันธ์กับคุณธรรมจริยธรรมโดยการสัมภาษณ์ และ (2) ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 30 ท่าน เพื่อตอบแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3 โดยผู้วิจัยดำเนินการจัดส่งแบบสอบถาม และรับคืนด้วยตนเอง

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย การพัฒนารูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3 แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3 โดยใช้เนื้อหาเรื่องทัศนธาตุ (Art Elements) จากผลการวิจัยสรุป ได้ดังนี้

1. ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ 1) ความเมตตากรุณา 2) ความซื่อสัตย์สุจริต และ 3) ความพอเพียง

2. ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยการจัดกิจกรรมศิลปศึกษาที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ 1) การวาดภาพระบายสี 2) การพิมพ์ภาพ และ 3) การปั้น

3. ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาเรื่องทัศนธาตุตามองค์ประกอบทั้ง 6 อย่าง ที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ 1) เส้น: การวาดเส้นตรงแนวตั้ง 2) สี: การใช้สีเขียว 3) รูปร่างและรูปทรง: รูปทรงตามธรรมชาติ 4) แสงและเงา: การไล่ค่าน้ำหนัก 5) พื้นผิว: การทำให้พื้นผิวเรียบ และ 6) ช่องว่าง: การปล่อยให้พื้นที่ว่างที่พอเหมาะ

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3 โดยใช้เนื้อหาเรื่องหลักสำคัญของการออกแบบ (Design Principles) จากผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ 1) ความสามัคคี 2) ความซื่อสัตย์สุจริต และ 3) ความพอเพียง

2. ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยการจัดกิจกรรมศิลปศึกษาที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ 1) การวาดภาพระบายสี 2) การพิมพ์ภาพ และ 3) การปั้น

3. ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อการสอนศิลปศึกษาเรื่องหลักสำคัญของการออกแบบทั้ง 9 ประการ ที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ 1) เอกภาพ: ความเป็นหนึ่งเดียวกัน 2) ดุลยภาพ: ความสมดุลที่ทำให้เกิดความพอดี 3) สัดส่วน: ส่วนประกอบของรูปร่างรูปทรงที่มีระยะและสัมพันธ์กัน 4) ความกลมกลืน: การผสมผสานรวมเป็นหนึ่งเดียว 5) ความขัดแย้ง: การตัดกันของคู่สี 6) จังหวะ: การซ้ำกันอย่างต่อเนื่องและมีช่วงห่างที่เท่ากัน 7) การทำซ้ำ: การจัดวางให้ดูเป็นกลุ่มก้อน 8) การลดหลั่น: การเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป และ 9) ทิศทาง: รูปแบบการชี้หน้าที่มีความชัดเจน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีประเด็นอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ความสามัคคี ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต และความพอเพียง อาจเป็นเพราะปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ปลูกฝัง และสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม มุ่งเน้นความสำคัญด้านปัญญา เรียนรู้คู่คุณธรรม โดยยึดหลักผู้เรียนสำคัญ สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ศิลปะที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ซึ่งชมความงาม สุนทรีย์ภาพ ดังที่ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2526) ได้เสนอภาพรวม และทิศทางการส่งเสริม และพัฒนาศิลปะผู้เรียนเพื่อสังคมในอนาคต โดยเสนอคุณธรรมสำหรับผู้เรียนในระดับประถมศึกษาปีที่ 1-3 ได้แก่ ความอดทน ความใฝ่รู้ ความประหยัด ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความสามัคคี ความขยัน ความมีวินัย และความกตัญญู นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) ได้จัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญเพื่อสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน อาทิ ความเพียร รู้จักเก็บออม มีคุณธรรมจริยธรรม มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญู ซึ่งชมคนดี/คนสุจริต และส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรแกนกลางให้มีสาระของความรู้เกี่ยวกับความจริงของชีวิต และธรรมชาติ หลักธรรมของศาสนา คุณธรรมจริยธรรมดีงามของระบบวิถีชีวิตเอกลักษณ์ไทยโดยบูรณาการอย่าง

เหมาะสมตามวัยของผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรินทร์า บัณงาม (2549) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ ผลการวิจัยพบว่าการพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียนในโรงเรียน ควรจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ธรรมะ และการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเพื่อส่งเสริมคุณธรรม ทั้งนี้ เกษร ชิตะจารี (2542) ได้กล่าวถึง จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการสอนศิลปะศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่า ความงามของธรรมชาติ และสิ่งที่อยู่รอบตัว เพื่อสร้างนิสัยทัศนคติที่ดีงามให้กับผู้เรียน มีระเบียบวินัย สร้างนิสัยให้เป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ ขยันหมั่นเพียร สอดรับกับหลักการสอนศิลปะศึกษาสำหรับผู้เรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งประเทิน มหาพันธ์ (2531) กล่าวไว้ว่า ศิลปะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักทำงานร่วมกัน รู้จักการให้ รู้จักการรับ รู้จักการรับผิดชอบต่อกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของบุษบา มธุรสสกุล (2546) ที่ได้ศึกษาแนวทางการบูรณาการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า คุณลักษณะของการบูรณาการหลักสูตร ควรจัดกระบวนการเรียนรู้โดยให้ความรู้แก่ผู้เรียนตามความถนัด ความสนใจ และเชื่อมโยงบูรณาการสาระการเรียนรู้และสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม ให้ผู้เรียนนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม ทิศนา แฉมมณี (2546) ได้กล่าวถึง รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านเจตคติ ค่านิยม คุณธรรมจริยธรรมผู้สอนต้องอาศัยวิธีสอนเข้ามาช่วยในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น การเล่านิทานเป็นการสอนที่ใช้นิทานเป็นสื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เนื้อหาสาระที่ต้องการ โดยใช้สื่อประกอบ เช่น หุ่น ภาพ แผ่นป้าย การ์ตูน เป็นต้น ซึ่งจะได้ดีกับเด็กเล็ก และผู้เรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งไพโรจน์ วิฑูรพณิชย์และคณะ (2541) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนของการเรียนการสอนที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม คือ (1) วิชาที่สอนให้พิจารณาเป้าหมายของวิชาที่สอน และมีเนื้อหาที่สอนให้ชัดเจน สร้างกรอบความคิดของคุณธรรมจริยธรรมที่สามารถเชื่อมโยงถึงเนื้อหา และกิจกรรมของวิชา (2) กำหนดคุณธรรมจริยธรรมที่ต้องการสอดแทรกควรสอดคล้องกับเนื้อหาที่สอนจึงจะช่วยให้เข้าใจเกิดการเรียนรู้ และมีจิตสำนึก

2. รูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ การวาดภาพระบายสี การพิมพ์ภาพ และการปั้น อาจเป็นเพราะ พัฒนาการทางศิลปะของผู้เรียนในช่วงอายุ 6-9 ปี ในช่วงนี้จะใช้กิจกรรมศิลปะการวาดภาพระบายสีจากความคิดของตนเอง จากประสบการณ์ และเรื่องราวที่ตนเข้าใจมีความประทับใจ การปั้นและการพิมพ์ภาพจากรูปร่างรูปทรงที่ง่าย ๆ เช่น วงกลม สี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539) สอดรับกับความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะมุ่งเน้นการสอนที่นำกิจกรรมศิลปะไปใช้พัฒนาผู้เรียนโดยตรงทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ดังมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544 ได้กำหนดเนื้อหาของกิจกรรมศิลปะตามผังมโนทัศน์ทัศนศิลป์ และขอบข่ายสาระการเรียนรู้แกนกลาง ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง มีทักษะกระบวนการในการคิด การทำงาน การแก้ปัญหา และเกิดความคิดสร้างสรรค์ (สมศักดิ์ สินธุระเวชัญ และคณะ, 2548) ซึ่งวิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ได้จัดกิจกรรมศิลปะที่ส่งเสริมให้เกิดการสร้างสรรค์ ได้แก่ การส่งเสริมให้มีความรู้สึกไวต่อการแก้ปัญหา ความคล่องตัวในการแสดงความคิด ส่งเสริมให้ยืดหยุ่นและปรับตัวให้เหมาะสม ส่งเสริมให้มีความคิดเห็นเป็นของตนเอง

ส่งเสริมให้สามารถดัดแปลงและประดิษฐ์สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ส่งเสริมให้สามารถลดสกดัดดทอน ประสพการณ์ และส่งเสริมให้เป็นผู้รับรู้ถึงสิ่งต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ โรงเรียนรุ่งอรุณ (2550) ได้จัดโครงการกิจกรรมศิลปะระดับประถมศึกษา (More than Art) ที่มุ่งเน้นพัฒนาทักษะ พื้นฐานของการเป็นมนุษย์ ทั้งทางกาย และใจ โดยผู้สอนสามารถยืดหยุ่น และใช้วัสดุการสอนที่หลากหลาย การใช้ไหวพริบ การใช้สถานการณ์ต่าง ๆ ในห้องเรียน การพัฒนาผู้เรียนทั้งทางด้าน กายภาพ จิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดุสิตา เหลือจันทร์ (2546) ที่ได้ศึกษาการจัดการเรียน การสอนวาดภาพระบายสีในระดับประถมศึกษาที่ใช้แนวการศึกษาออลดอร์ฟ ผลการวิจัย พบว่า การจัดการเรียนการสอนด้านผู้เรียนมุ่งเน้นพัฒนาการผู้เรียนด้านจิตใจ ความละเอียดอ่อน และ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน มีประสบการณ์ปฏิบัติงานศิลปะด้วยตนเอง รวมถึงงานวิจัย ของชูจิตต์ วัฒนารมณ (2529) ได้วิจัยเรื่อง คุณค่าของกิจกรรมศิลปะศึกษาต่อผู้เรียนระดับ ประถมศึกษา ตามการรับรู้ของผู้สอนศิลปะศึกษา ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผู้สอนศิลปะศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะศึกษา เห็นว่าการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษา ได้แก่ การวาด ภาพระบายสี การปั้น การแกะสลัก การพิมพ์ มีคุณค่าในการส่งเสริมความรู้ทางศิลปะ ความคิด สร้างสรรค์ เกิดพัฒนาการทางด้านอารมณ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รณรงค์ รื่นกิจ (2539) ที่ได้ ศึกษาความคิดของครูผู้สอนเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะศึกษาสำหรับเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนวิชาศิลปะศึกษาได้ปฏิบัติ กิจกรรมศิลปะศึกษา ได้แก่ กิจกรรมการวาดภาพระบายสี กิจกรรมการปั้น กิจกรรมการพิมพ์ภาพ อยู่ในระดับมากทุกกิจกรรม

3. รูปแบบการสอนศิลปะศึกษาทัศนธาตุ ตามองค์ประกอบ 6 อย่าง ที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ การวาดเส้นตรงแนวตั้ง การใช้สีเขียว รูปทรงตามธรรมชาติ การไล่ค่าน้ำหนัก การทำให้ พื้นผิวเรียบ และการปล่อยให้พื้นที่ว่างที่พอเหมาะ ทั้งนี้ รูปแบบการสอนดังกล่าวอาจเกิดขึ้นได้จาก พัฒนาการของผู้เรียนในแต่ละช่วงชั้น วัย วุฒิภาวะ และความสามารถตามความเหมาะสมในด้าน เนื้อหา และการฝึกทักษะทางด้านศิลปะ เรื่องทัศนธาตุ เน้นให้ผู้เรียนได้แสดงทัศนคติ และทักษะ ทางด้านศิลปะในการแสดงออกของตนเองเป็นจุดสำคัญ เพื่อที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความสามารถ และความคิดสร้างสรรค์ ผลิตผลงานด้านศิลปะ ซึ่งลินเดอร์แมน (Linderman, 1997) ได้ให้คำแนะนำ สำหรับการพัฒนาผู้เรียนทางด้านศิลปะในระดับประถมศึกษา ผู้เรียนต้องฝึกการสังเกต และทักษะ การเรียนรู้เกี่ยวกับทัศนธาตุในเรื่อง เส้น รูปทรง น้ำหนัก ที่ว่าง พื้นผิวและรูปแบบ รวมถึงสาธิต วิธีการในการใช้เส้น รูปทรง และสี นำมาสร้างผลงานทางศิลปะ และการแสดงออกทางอารมณ์ ดังที่ วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะให้กับผู้เรียนสามารถจัดได้ หลายรูปแบบ การสับเปลี่ยนหมุนเวียนกิจกรรมศิลปะย่อมสอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เรียน เพราะ ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะมีประสบการณ์ หรือเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา แบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ (1) กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเวลา และบริเวณว่าง หมายถึง กิจกรรม 3 มิติที่มีลักษณะ กินเนื้อที่บริเวณว่าง และกิจกรรมที่สามารถเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตำแหน่งได้ เป็นการเรียนรู้ เกี่ยวกับการรู้จักใช้พื้นภาพ กิจกรรมนี้มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ ส่งเสริมให้ความเข้าใจเกี่ยวกับการ จัดภาพ การวางโครงภาพ รูปแบบ และความเปลี่ยนแปลงในการจัดภาพ (2) กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ

การรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส หมายถึง กิจกรรมที่เน้นประสาทสัมผัสทั้งทางตา มือ และความรู้สึก การสัมผัสเกี่ยวกับรูปทรง พื้นผิว และวัสดุต่าง ๆ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนรู้จักทดลองค้นคว้า รูปแบบ ปฏิบัติด้วยวัสดุที่แตกต่างกันหลายชนิด ทำให้ได้รับประสาทสัมผัสหลายด้าน จุดมุ่งหมาย คือ ส่งเสริมความรู้สึกสัมผัสต่อวัสดุ ต่าง ๆ ที่สามารถนำมาสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะ ส่งเสริม รู้จักเลือกและค้นหาวัสดุต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันให้สามารถมาสร้างสรรค์คุณค่าทางความงาม การออกแบบและการจัดรวมสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน (3) กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประดิษฐ์คิดค้น หมายถึง กิจกรรมที่ต้องใช้ความรู้สึกรู้สึกนึกคิด และจินตนาการการประดิษฐ์คิดค้นศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ ประดิษฐ์คิดค้นทั้งในแง่รูปทรง สี วิธีการ และเนื้อหาต่าง ๆ ให้ปรากฏขึ้น จุดมุ่งหมาย คือ ส่งเสริม การริเริ่มสร้างสรรค์ศิลปะ ที่ต้องอาศัยการคิดสังเคราะห์ และแก้ปัญหาการใช้วัสดุอุปกรณ์ และ กระบวนการทำงานที่ประสบความสำเร็จ ส่งเสริมการปฏิบัติงานที่ช่วยสร้างความเชื่อมั่นในการ แสดงออกให้กับผู้เรียน นอกจากนี้ อูบล ตูจินดา (2532) กล่าวว่า การเรียนการสอนศิลปะจะช่วย พัฒนาการทางการรับรู้ได้ 2 ทาง คือ การรับรู้ทางด้านวัตถุ จากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่น สี แสง เงา ตำแหน่ง สัดส่วน ความเคลื่อนไหว และการสัมผัส ซึ่งจะเป็นสิ่งสนใจในการสร้างสรรค์รูปแบบทาง ศิลปะการปฏิบัติศิลปะที่เกี่ยวข้องกับ สี รูปทรง ปริมาตร พื้นผิว บริเวณว่าง เป็นการฝึกฝน สะสม ประสบการณ์ ต่อการรับรู้ทางศิลปะทำให้เกิดความจับใจในการรับรู้ นำไปสู่การคิด การวิเคราะห์ และการรับรู้ทางการความคิดและจินตนาการ ตามที่บาร์บารา (Barbara, 1997) กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบทางศิลปะนั้นเป็นส่วนประกอบพื้นฐานในการสร้างงานศิลปะ ได้แก่ เส้น รูปร่าง รูปทรง สี น้ำหนัก และพื้นผิว ซึ่งโรงเรียนการออกแบบในประเทศเยอรมันก็มุ่งเน้นการเข้าใจ และการสร้าง ผลงานโดยใช้องค์ประกอบทางศิลปะ

4. รูปแบบการสอนศิลปะศึกษาตามหลักสำคัญของการออกแบบทั้ง 9 ประการ ที่มีความ เหมาะสมมากที่สุด (1) เอกภาพ คือ ความเป็นหนึ่งเดียวกันจำเป็นจะต้องใช้องค์ประกอบศิลปะทุกตัว ในงานนั้นทำหน้าที่ประสานเป็นองค์เดียวกันเพื่อให้เกิดความรู้สึกช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังที่ เทียนชัย ตั้งพรประเสริฐ (2533) ได้ให้ความหมายเอกภาพไว้ว่า การนำส่วนประกอบสำคัญของ ศิลปะหรือรูปทรงมาจัดเข้าด้วยกันให้แต่ละหน่วยมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ประสาน กลมกลืนกัน โดยการถ่ายทอดเป็นผลงานทัศนศิลป์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด และเรื่องราวที่จะนำเสนอ เพื่อความเป็นเอกภาพเดียวกัน ซึ่งโลว์รี (Lowry, 1966) ได้กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบศิลปะ และหลักการออกแบบเป็นเครื่องมือของศิลปินที่จะถ่ายทอด ความคิด อารมณ์ และทั้งหมดนี้จะต้องผสมผสานกลมกลืนกันอย่างมีเอกภาพ (2) ดุลยภาพ คือ ความสมดุลของทุก ๆ สิ่งทำให้เกิดความพอดี ความพอเหมาะซึ่งความสมดุลช่วยขจัดความไม่เท่ากันโดย ความรู้สึกนี้ จะพบเห็นได้ทั่วไปจากธรรมชาติ (3) สัดส่วน คือ การเกิดจากผลของการนำเส้นมา ประกอบเป็นรูปร่าง รูปทรงให้เกิดมีระยะ และขนาดที่สัมพันธ์กับความจริงหรือต้นแบบ ดังที่ สมชาย พรหมสุวรรณ (2548) กล่าวไว้ว่า ความสมดุล และสัดส่วนต่างมีความสัมพันธ์ต่อกัน วัตถุใดมีความ สมดุลตั้งวางอยู่ได้ คงสภาพอยู่ได้ ย่อมมีสัดส่วนของสิ่งต่าง ๆ ในตัวมันเองพอดี สัดส่วนดังกล่าว มิได้หมายถึง เฉพาะเรื่องความโตเล็ก ความสั้นยาวของรูปร่างเท่านั้น แต่หมายถึงความสัมพันธ์ ระหว่างองค์ประกอบศิลปะในเรื่องขนาด จำนวนหรือปริมาณ ความเข้มอ่อน ที่ปรากฏในงานศิลปะ

ถ้าความสัมพันธ์ขององค์ประกอบศิลปะมีสัดส่วนที่ดี จะทำให้งานศิลปะมีความสวยงาม ซึ่ง เบฟลิน (Bevlin, 1989) ได้กล่าวว่า ที่ได้มีความสมดุลที่นั่นมีความสงบ กิจกรรมต่าง ๆ จะดำเนินไปได้อย่างปกติ ในทางกันข้ามที่ขาดความสมดุล ที่นั่นจะเกิดความไม่สงบสุขขึ้น ความสมดุลเปรียบเสมือนทางสายกลาง สอดรับกับ สุชาติ สุทธิ (2535) กล่าวว่า ความสมดุลในงานศิลปะเป็นความสมดุลที่ใช้ความรู้สึกเป็นหลัก ซึ่งหมายถึง ความสมดุลที่ซ้าย-ขวา มีองค์ประกอบที่ไม่เหมือนกัน ถ่วงน้ำหนักซึ่งกัน และกันจนเกิดความรู้สึกสมดุลกันได้ ความสมดุลแบบนี้มักเป็นความสมดุลโดยการเห็นมากกว่าความเป็นจริง (4) ความกลมกลืน คือ ส่วนสำคัญในการผสมผสานความขัดแย้งของชิ้นงานให้องค์ประกอบรวมเป็นหนึ่งเดียว (5) ความขัดแย้ง คือ การใช้สีที่เป็นสีคู่ตรงข้ามเกิดการตัดกันและน้ำหนักที่ตัดกันหลายจุดก่อให้เกิดความไม่หยุดนิ่งมีการเคลื่อนไหวทำให้เกิดความกระฉับกระเฉงให้ความรู้สึกไม่เกียจคร้าน (6) จังหวะ คือ องค์ประกอบศิลปะที่เกิดจากการซ้ำกันอย่างต่อเนื่องและมีช่วงห่างที่เท่ากันแสดงออกถึงการประสานกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว ซึ่งความกลมกลืน ความขัดแย้ง จังหวะ ทั้งสามวิธีล้วนเป็นวิธีสร้างความน่าสนใจให้กับงานศิลปะ แต่อาจมีวิธีการสร้างที่แตกต่างกัน ดังที่ กราวาส (Gravas, 1951) ได้ให้ความหมาย ความกลมกลืน คือ ภาวะที่อยู่ระหว่างความเหมือนกัน และการตัดกันหรือความขัดแย้ง เป็นการผสมผสานความเหมือนกัน และความขัดแย้งเป็นการใช้ทั้งสองข้อผสมผสานกันหาจุดที่ลงตัวที่สุดในงานนั้น ๆ ความกลมกลืนเป็นภาวะที่อยู่ร่วมกันอย่างลงตัวของสิ่งต่าง ๆ ที่มีมากกว่าหนึ่งอย่างและไม่ทำให้รู้สึกตัดกันหรือเหมือนกันจนเกินไป ซึ่งความขัดแย้งสร้างความวุ่นวาย สับสน แต่สามารถเรียกร่องความสนใจได้ดี นอกจากนี้ ชะลูด นิ่มเสมอ (2531) กล่าวถึง จังหวะ คือ การซ้ำ ๆ กันของทัศนธาตุ ในงานทัศนศิลป์ความเคลื่อนไหวดังกล่าว เกิดขึ้นจากการทำซ้ำ ๆ กันขององค์ประกอบศิลปะอย่างต่อเนื่อง และมีช่วงห่างที่เท่ากันแสดงออกถึงการประสานกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว ในงานศิลปะจังหวะอาจเกิดขึ้นได้จากองค์ประกอบศิลปะเพียงตัวเดียวหรือหลาย ๆ ตัว สร้างความเคลื่อนไหวซ้ำ เร็ว งานที่ปราศจากจากจังหวะจะทำให้งานดูแข็งตรงกันข้ามกับงานที่มีจังหวะรุนแรง ทำให้ภาพมีพลังมีชีวิตชีวา งานที่มีจังหวะเคลื่อนไหวเนิบนาบ ให้อารมณ์สงบ บางครั้งเหมือนแผ่วเบา นุ่มนวล อ่อนหวาน บางครั้งรู้สึกรุนแรงตามไปด้วย (Wickiser, 1947) (7) การทำซ้ำเป็นการนำรูปร่าง และรูปทรง ที่เหมือนกันมาจัดวางทำให้เกิดความเหมือนกับการรวมกำลังกันทำให้เกิดความชัดเจน ทำให้ดูเป็นกลุ่มก้อน อันหนึ่งอันเดียว หรือความพร้อมเพียง ดังที่ สมชาย พรหมสุวรรณ (2548) กล่าวไว้ว่า การทำซ้ำ คือ การสร้างหรือการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งซ้ำกัน (8) การลดหลั่น คือ การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบศิลปะในลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไป เช่น จากโตไปเล็ก จากเข้มไปอ่อน สิ่งเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงได้จะต้องใช้ความพอประมาณในการควบคุมเพื่อให้เกิดความพอเหมาะพอดี ซึ่งสุชาติ สุทธิ (2535) ได้ให้ความหมายของการลดหลั่นว่าเป็นการจัดองค์ประกอบศิลปะในลักษณะใหญ่สู่เล็กสุดให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว และเป็นจังหวะ การลดหลั่นยังเป็นการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบศิลปะในลักษณะค่อย ๆ เปลี่ยนตัวของมันเองไปที่ละน้อย ทำให้เกิดทิศทาง ทำให้รู้สึกถึงจุดเริ่มต้นและจุดจบ (Cleaver, 1966) และยังทำให้เกิดความเคลื่อนไหวอีกด้วย จะช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับลักษณะของการเปลี่ยนแปลงเป็นสำคัญ หากระดับการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นน้อยระดับ จะรู้สึกเคลื่อนไหวเร็ว หากมีระดับการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากระดับความเคลื่อนไหวจะช้าลง (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2537) สิ่งเหล่านี้

จะเปลี่ยนแปลงได้จะต้องใช้ความพอประมาณในการควบคุมเพื่อให้เกิดความพอเหมาะพอดี และ (9) ทิศทาง คือ ลักษณะรูปแบบของการแสดงความชัดเจน เช่น เครื่องหมายการค้าของห้างสรรพสินค้า เซ็นทรัลที่มีลูกศรทิศทางพุ่งเข้าหาจุดศูนย์กลาง แสดงออกถึงการรวมกำลังกัน ดังที่ ฉัตรชัย อรรถปักษ์ (2551) ได้ให้ความหมายว่า ทิศทาง คือ ความรู้สึกเคลื่อนไหวที่เกิดจากการพิจารณาองค์ประกอบในงานศิลปะ ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเส้น รูปร่าง รูปทรง สามารถชักนำสายตาให้เกิดความรู้สึกเคลื่อนไหว ซึ่งหลักในการกำหนดทิศทางของผลงานมีหลักง่าย ๆ คือ ทิศทาง หรือ การเคลื่อนไหวใกล้กันหันเหไปทางเดียวกันจะมีความกลมกลืน ถ้าหันเหไปคนละทางหรือตรงข้ามกันจะทำให้เกิดการตัดกัน ในการจัดองค์ประกอบที่ดี สำหรับงานที่มีทิศทางขององค์ประกอบที่เป็นเอกภาพ ควรเว้นให้มีที่ว่างในทิศทางดังกล่าวอย่างเหมาะสม จึงจะทำให้มีความน่าสนใจ ดูแล้วไม่อึดอัด หากองค์ประกอบมีทิศทางขัดแย้งกัน ควรพิจารณาก่อนว่าทิศทางโดยรวมของงานเคลื่อนที่ไปทิศทางใดก็ให้เว้นที่ว่างสำหรับทิศทางนั้นมากกว่าทิศทางอื่น

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบข้อสังเกตบางประการที่น่าสนใจ ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อการจัดการการสอนศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3 ต่อครูผู้สอน ผู้เรียน และผู้เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. การประยุกต์ใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมในงานวิจัยในครั้งนี้ครูผู้สอนควรพิจารณาและนำไปปรับใช้ตามความเหมาะสมของผู้เรียนในแต่ละกิจกรรม
2. การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม ครูผู้สอนสามารถนำความรู้ในตนมาบูรณาการกับกิจกรรมเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดรูปแบบการสอนที่หลากหลาย

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. นำแนวทางที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้มาพัฒนารูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมมาสร้างเป็นแผนการสอน และกิจกรรมสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาในช่วงชั้นที่ 1-3
2. นำรูปแบบการพัฒนาการสอนศิลปศึกษามาบูรณาการระหว่างศาสตร์ โดยการสอนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้เกิดความหลายของเนื้อหา และศึกษาคุณธรรมจริยธรรมที่มีความสัมพันธ์และสอดคล้องมาประยุกต์ใช้สำหรับการเรียนจัดการเรียนการสอน

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- การศาสนา, กรม. (2538). คู่มือครูจริยศึกษาเล่ม 6 ชั้นมัธยมปีที่ 3. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- การศาสนา, กรม. (2545). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์
- การศาสนา, กรม. (2524). คู่มือการศึกษาจริยธรรมระดับอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- กิ่งแก้ว อารีรักษ์ และคณะ. (2548). การจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบหลากหลาย.
กรุงเทพฯ: เมธีทีปส์.
- กุหลาบ รัตนสังขธรรม. (2541). ยุทธวิธีสู่ความสำเร็จและความสุข. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนา
บัณฑิตอุดมคติไทย ส่วนวิจัยและพัฒนา สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย.
- เกษร ธิตะจारी. (2543). กิจกรรมศิลปะสำหรับครู. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- เกษร ธิตะจारी. (2542). ศิลปะศึกษาขั้นนำ ใน เอกสารประกอบคำสอนภาควิชาศิลปศึกษา.
กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โกศล ภูพลอย. (2543). การศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ
เขตการศึกษา 10. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาศิลปศึกษา จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- จิราภรณ์ สุทธิรักษ์. (2545). การศึกษาเปรียบเทียบตัวแปรด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในสังกัดองค์กรสังคมชนบทกรุงเทพฯ ที่มีปัจจัย
ทางชีวสังคม และลักษณะทางจิตต่างกัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิชา
การประถมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จุมพล พูลภัทรชีวินและคณะ. (2549). การวิจัยและพัฒนากระบวนการสร้างความดีมีคุณธรรม.
กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนา
องค์ความรู้.
- ฉัตรชัย อรรถปักษ์. (2551). องค์ประกอบศิลปะ. กรุงเทพฯ: วิทยพัฒน์.
- ชนาภรณ์ เพาพาน. (2545). การสร้างแบบวัดจริยธรรมความมีวินัยในตนเอง สำหรับนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษา จังหวัดมหาสารคาม.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิชาวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชลุด นิมเสมอ. (2531). องค์ประกอบของศิลปะ. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ชูจิตต์ วัฒนารมณ. (2529). คุณค่าของกิจกรรมศิลปะศึกษาต่อนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา
ตามการรับรู้ของครูศิลปะศึกษา และผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญา
โทมหาบัณฑิต. ภาควิชาประถมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบปัจฉิม. (2520). จริยธรรมของเยาวชนไทย.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ดำรง วงศ์อุปราช. (2529). ศาสตร์อาจารย์ศิลป์ พีระศรี. กรุงเทพฯ: ปาณยา.
- ดุสิตา เหลือจันทร์. (2546). การศึกษาการจัดการเรียนการสอนวาดภาพระบายสีในระดับชั้น
ประถมศึกษา ที่ใช้แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
ภาควิชาศิลปศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทบวงมหาวิทยาลัย. (2538). แผนการพัฒนาศึกษาในระดับอุดมศึกษา ครั้งที่ 8.
กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ทัศนีย์ ศุภเมธี. (2532). หลักสูตรและการจัดการประถมศึกษา. กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตรและ
การสอน คณะครุศาสตร์ วิทยาลัยครูธนบุรีสหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์.
- ทิตนา เขมมณี. (2550). กิจกรรมการปลูกฝังค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนระดับ
ประถมศึกษา. กรุงเทพฯ: เกรท เอ็ดดูเคชั่น.
- ทิตนา เขมมณี. (2548). ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตนา เขมมณี. (2546). การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ.
กรุงเทพฯ: เมธีทีปส์.
- ทิตนา เขมมณี. (2545). รูปแบบการเรียนการสอน: ทางเลือกที่หลากหลาย. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทียนชัย ตั้งพรประเสริฐ. (2535). องค์ประกอบศิลป์ 1. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- ธีรารัง บัวศรี. (2532). ทฤษฎีหลักสูตรการออกแบบและพัฒนา. กรุงเทพฯ: เอร่าวิชันการพิมพ์.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย และคณะ. (2551). การวิจัยและพัฒนาตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรม.
กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงาน
บริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นวลจิตต์ เขวกีร์ติพงศ์. (2535). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นทักษะปฏิบัติ
สำหรับครูวิชาชีพ. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นวลละออ แสงสุข. (2531). การศึกษาสมรรถภาพด้านการสอนของนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิชา
การอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- นิรมล สวัสดิบุตร. (2525). ศิลปศึกษากับครูประถม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ตีรณสาร.
- บุษบา มธุรสสกุล. (2546). การศึกษาแนวทางการบูรณาการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ในโรงเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. ภาควิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

- เบญจมาศ อยู่เป็นแก้ว. (2548). การสอนแบบบูรณาการ. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้.
 เบญจวรรณ จรุงกลิ่น. (2547). การศึกษาความคิดเห็นและการปฏิบัติจริงในการประเมินผล
 การเรียนศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา
 มหาบัณฑิต. ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย.
- ประภาวัลย์ แพรวานิชย์. (2543). การพัฒนารูปแบบการสอนโดยใช้แผนผังทางปัญญาเพื่อเพิ่มพูน
 ความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาพยาบาล. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต
 ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประภาศรี พรหมประกาย. (2547). การสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในการเรียนการสอน.
 อ้างถึงใน ภูมิคุ้มกันบัณฑิตไทยในโลกไร้พรมแดน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
 วิทยาเขตกล้วยน้ำไท.
- ประยูร บุญใช้. (2547). การพัฒนารูปแบบการฝึกทักษะการอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้
 สำหรับครู. สกลนคร: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ประเทิน มหาจันทร์. (2531). ศิลปะในโรงเรียนประถม. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา. (2523). ค่านิยมและความคาดหวังของเยาวชนไทย. กรุงเทพฯ:
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเสริฐ ศีลรัตน์. (2525). ความเข้าใจในด้านศิลปะ. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ปุ่นนรัตน์ พิชญไพบุลย์. (2547). ศิลปศึกษา: จากทฤษฎีสู่การสร้างสรรค์: รวมบทความ
 ทางศิลปศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผกา สัตยธรรม. (2544). คุณธรรมของครู. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2531). กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- พนัส หันนาคินทร์. (2524). หนังสือเรียนสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตระดับประถมศึกษาปีที่ 3.
 กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- พรศักดิ์ ชาวพรหม. (2548). วิเคราะห์รูปแบบกระบวนการจัดการเรียนการสอนด้วยทฤษฎี
 พหุศิลปศึกษา (Arts Education) กับการสอนศิลปศึกษาของครูต้นแบบ สาขาศิลปศึกษา
 ระดับประถมศึกษาที่ผ่านการคัดเลือกจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติตั้งแต่
 พ.ศ 2542-2544. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. สาขาวิชาศิลปศึกษา มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระธรรมปิฎก. (2546). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมปิฎก. (2538). ธรรมการศึกษาของไทย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมปิฎก. (2536). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. 2542. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ
 การศึกษาแห่งชาติ.

- พระศรีสุทริกวี (พิจิตร ฐิตวัฒน์โณ). (2527). การพัฒนาจิต. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์หมางกูฏ ราชวิทยาลัย.
- พิกุล เอกวารงกูร. (2550). การวิจัยและพัฒนาระบบการวัดและประเมินผลผลการเรียนรู้แบบ บูรณาการระดับประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยา การศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และพวยาร์ ยินดีสุข. (2548). Storyline Approach: หน่วยการเรียนรู้สู่การ เรียนการสอนแบบบูรณาการเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พีระพงษ์ กุลพิศาล. (2529). มโนภาพและการรับรู้ทางศิลปะ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พูนสุข อุดม. (2548). การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ. วารสารมหาวิทยาลัยทักษิณ. 8 (2): 69
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2524). หลักและวิธีการสอนระดับอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ: ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพโรจน์ วิฑูรพณิชย์และคณะ. (2541). รวมศาสตร์กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ใน การประชุม ระดับชาติครั้งที่ 2 บัณฑิตไทยในอุดมคติ. ระหว่างวันที่ 15 - 16 พฤษภาคม 2541 ณ อาคาร เฉลิมพระบารมี 50 ปี. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย สำนักมาตรฐาน อุดมศึกษา.
- มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. (2545). กระบวนการเรียนการสอนทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สำหรับครูยุคใหม่. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- รณรงค์ รื่นกิจ. (2539). ความคิดเห็นของครูผู้สอนเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะศึกษาสำหรับเด็กชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต. ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.
- โรงเรียนรุ่งอรุณ. (2550). คู่มือการสอนศิลปะ More than Art (มากกว่าศิลปะ). กรุงเทพฯ: โรงเรียนรุ่งอรุณ.
- ละเอียด รัชเฝ้า. (2528). รูปแบบการสอนเป็นกลุ่มที่ทำให้ผลการเรียนใกล้เคียงกับผลทดสอบแบบ ครูหนึ่งคนต่อนักเรียนหนึ่งคน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- วลัย พาณิช. (2547). การประเมินและติดตามผลหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2538) สาขามัธยมศึกษา วิชาเอกสังคมศึกษา. กรุงเทพฯ: ภาควิชามัธยมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วไลพร คุณุณทชัย. (2530). ค่าใช้จ่ายส่วนตัวและปัญหาทางการเงินของนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- วัฒนา ก้อนเชื้อรัตน์. (2547). การเขียนรายงานวิชาการ 5 บท. นครราชสีมา: ทักษะทองการพิมพ์.
- วารีย์ ธีระจิตร. (2530). การพัฒนาการสอนสังคมศึกษาในระดับประถมศึกษา. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2529). กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน ภาคปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2537). กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการสอนภาคปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2526). พัฒนาหลักสูตรและการสอนมิติใหม่. กรุงเทพฯ : ธารศรการพิมพ์.
- วิชาการ, กรม. (2544). การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- วิชาการ, กรม. (2542). คู่มือครูแนวการจัดทำแผนการสอนพัฒนาศักยภาพ: โครงการทดลองพัฒนาศักยภาพของเด็กไทย. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ.
- วิชาการ, กรม. (2540). แนวการจัดกิจกรรมและสื่อการเรียนการสอนระดับก่อนประถมศึกษา. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ.
- วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์. (2520). กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ศิลปะศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สารมวลชน.
- วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์. (2531). ศิลปะในโรงเรียนประถม. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2545). ประวัติศาสตร์ศิลป์และการออกแบบ. กรุงเทพฯ: อีแอนด์ไอคิว.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2539). ศิลปะศึกษา. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2535). ทฤษฎีสีเพื่อการสร้างสรรค์ศิลปะ. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2526). ศิลปะศึกษา. กรุงเทพฯ: วิมวอลอาร์ต.
- วิโรจน์ สุวรรณรัตน์. (2546). คู่มือการเขียนแผนการสอนรายวิชา โดยเน้นการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมสำหรับครูวิทยาลัยเทคนิคราชบุรี. สารนิพนธ์มหาบัณฑิต การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิเศษ ชินวงศ์. (2544). การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ. วารสารวิชาการ. 4 (5): 23.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2548). กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะสาระทัศนศิลป์ ช่วงชั้นที่ 1 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2544). ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด. กรุงเทพฯ: สกายบุ๊กส์.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2539). เพื่อคุณภาพชีวิตของเด็กไทย. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2528). คู่มือการจัดกิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรมของครูประถมศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ.

- สมชาย พรหมสุวรรณ. (2548). หลักการทัศนศิลป์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ และคณะ. (2548). สื่อการเรียนรู้ศิลปะ สมบูรณ์แบบ ช่วงชั้นที่ 1. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2529). รายงานการประเมินโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษา: การฝึกอบรมนักร้อง. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สันติ คุณประเสริฐ. (พฤศจิกายน 2544-กุมภาพันธ์ 2545). ปฏิรูปการเรียนการสอนศิลปศึกษาของไทย: พัฒนาหลักสูตรศิลปศึกษาของสหรัฐอเมริกา. วารสารครุศาสตร์. 30, (2): หน้า 78-87.
- สันติ คุณประเสริฐ. (กรกฎาคม-ตุลาคม, 2543). รูปแบบ Arts PROPEL : การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาตามแกนสาระความรู้ P-P-R และการประเมินผลของแฟ้มสะสมงาน Portfolio วารสารครุศาสตร์. 29 (1): หน้า 81-87.
- สันติ คุณประเสริฐ. (2535). กิจกรรมการออกแบบ. กรุงเทพฯ: ภาควิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544). การพัฒนาและประเมินผลผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม กรณีศึกษาจากการปฏิบัติจริง. กรุงเทพฯ : สำนักงาน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543). แนวทางการปฏิรูปการศึกษาระดับอุดมศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: สำนักงาน.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2548). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-9. กรุงเทพฯ: สำนักงาน.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2546). รายงานการเสวนาทางวิชาการ เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างจริยธรรม: บูรณาการระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักราชเลขาธิการ. (2542). ตามรอยพระราชปณิธานสู่ความพอเพียง. กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. 2551. รายงานการสังเคราะห์แนวคิดและวิธีจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- สิริพัทธ์ เจริญโรจน์. (2546). การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ. กรุงเทพฯ: บุคพอยท์.
- สุขุมล เกษมสุข. (2548). การปลูกฝังจริยธรรมแก่เด็ก. กรุงเทพฯ: โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร (ฝ่ายประถม).
- สุชาติ สุทธิ. (2535). เรียนรู้การเห็น: พื้นฐานการวิจารณ์ทัศนศิลป์. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สุนน อมรวินวัฒน์. (2546). วิถีการเรียนรู้: คุณลักษณะที่คาดหวังในช่วงวัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

- สุมน อมรวิวัฒน์. (2542). การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์: ทักษะกระบวนการ
เผชิญสถานการณ์. นนทบุรี: โครงการกิตติเมธีสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมมาธิราช.
- สุมน อมรวิวัฒน์. (2539). คุณธรรมและสมรรถภาพของนักวิชาการประถมศึกษา: เอกสารคำสอน
วิชา 413623. กรุงเทพฯ: ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อรรณพ ขมวัฒนา. (2546). คู่มือครูสาระการเรียนรู้พื้นฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
สาระนาฏศิลป์ 12 ชั้นปี ช่วงชั้นที่ 1-4 สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 และมัธยมศึกษา
ปีที่ 1-6. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- อัญชลี สารรัตน์. (2542). การศึกษาแบบบูรณาการ. วารสารวิชาการ. 2 (12): 29-30.
- อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2548). หลักการสอน (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- อารี พันธุ์มณี. (2536). จิตวิทยาการสอน. กรุงเทพฯ: ดันอ้อ
- อารี สันต์ฉวี. (2535). เสริมประสิทธิภาพครู. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- อำไพ ตีรณสาร. (2551) วิธีการสอนศิลปศึกษา. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้โดย:
<http://pioneer.chula.ac.th/~tampai1/ampai/cont3.htm#> เมื่อวันที่ 19 กันยายน.
- อำไพ ตีรณสาร. (2550). การวัดและการประเมินผลศิลปศึกษา. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้โดย:
<http://pioneer.netserv.chula.ac.th/~tampai1/ampai/eval.htm> เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม.
- อำไพ ตีรณสาร. (2547). ศิลปะในโรงเรียนประถมศึกษา. กรุงเทพฯ: สาขาวิชาศิลปศึกษา
ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อำไพ ตีรณสาร. (กรกฎาคม-กันยายน, 2536) ขยายมุมมองการเรียนรู้ศิลปะ. วารสารครุศาสตร์.
22 (1): 64-76.
- อำไพ สุจริตกุล. (2525). บทบาทของครูและการสอนจริยศึกษา : รวมข้อเขียนและคำบรรยาย
เกี่ยวกับบทบาทของครูและการสอนจริยศึกษา. กรุงเทพฯ: สมาคมศาสนสัมพันธ์
แห่งประเทศไทย.
- อุทุมพร จามรมาน. (2541). การสร้างและพัฒนาเครื่องมื่อวัดลักษณะผู้เรียน.
กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุบล ตูจินดา. (2532). หลักและวิธีการสอนศิลปะ. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ภาษาอังกฤษ**
- Ahn, Keum-Hee. (1998). A Study of Mediating Factors Influencing an Art Teacher's
Instructional Practices: A Social Constructivist Perspective.
Dissertation Abstracts International. 59 (5): 1274.
- Barbara, H. (1997). Art Work for Elementary Teachers Developing Artistic and Perceptual
Awareness. USA: Mcgraw Hill.

- Barr, S. R. (2006). How Elementary Arts Specialists Collaborate with Classroom Teachers in Interdisciplinary Instruction to Meet Both National Fine Arts and Academic Standards. Dissertation Abstracts International. 67(3): 242.
- Bevlin, M. E. (1989). Design Through Discovery: An Introduction to Art and Design. San Francisco: Rand McNally Book.
- Bloom, B. S. (1959). Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals: Handbook 1 Cognitive Domain. New York: David McKay.
- Cleaver, D. G. (1966). Art: An Introduction. New York: Harcourt Brace & World.
- Dewey, J. (1981). The philosophy of John Dewey. Chicago: The University of Chicago Press.
- Efland, A. D. (1971). Art and Cognition: Integrating the Visual Arts in the Curriculum. New York: Teachers College.
- Eggen, P. D. and other. (1979). Strategies for Teachers: Information Processing Models in the Classroom. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Eisner, E. W. (1985). The Educational Imagination: On the Design and Evaluation of School Programs. New York: Macmillan.
- Gaut, B. & Lopes D. M. (2001). The Routledge Companion to Aesthetics. New York: Routledge.
- Gardner, H. (1974). The Contribution of Color and Texture to the Detection of Painting Styles. Studies in Art Education. 15 (3): 57-62.
- Good, C. (1973). Dictionary of Education. New York: McGraw-Hill.
- Gravas, M. (1951). The art of Color and Design. New York: McGraw-Hill.
- Hildebrand, V. (1975). Guiding Young Children. New York: Macmillan.
- Jacobson, D. E. (1985). Type and Timing of Social Support. Massachusetts: Addison-Wesley.
- Jellen, G. & Urban, K. (Autumn, 1986). The Creative Child and Adult Quarterly. XI (3): 137-152.
- Joyce, B. R. & Weil, M. (1992, 1986). Models of teaching. Boston: Allyn and Bacon.
- Kaplan, R. N. (1998). Do New Jersey Art Teachers, in Selected District Factor Groupings, Perceive That a Discipline-Based Art Education (DBAE) Instructional Setting Enhances Student Learning as Compared to a Studio Production Instructional Setting?. Dissertation Abstracts International. 59 (2): 303.
- Keeves, J. P. & Masters G. N. (1997). Advances in Measurement in Educational Research and Assessment. Amsterdam: Pergamon.

- Kohlberg, L. (1983). Moral Stages: A Current Formulation and a Response to Critics.
Basel: Karger.
- Krippendorff, K. (1986). Content Analysis: An Introduction to Its Methodology.
London: SAGE.
- Lansing, K. M. (1976). Art Artist and Art Education. Iowa: Kendall/Hunt publishing.
- Linderman, M. G. (1997). Art in the Elementary School. Madison: Brown & Benchmark.
- London, A. J. (1999). Virtue, Wisdom, and the Art of Ruling in Plato.
Dissertation Abstracts International. 60 (6): 2063.
- Longman Dictionary of Contemporary English: a Dictionary for Learners of English. 1978.
London: Longman.
- Lowenfeld, V. & Brittain, L. (1987). Creative and Mental Growth. New York: Macmillan.
- Lowry, B. (1996). The Visual Experience. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Michael, J. A. (1983). Art and Adolescent: Teaching Art at the Secondary Level.
New York: Columbia University.
- Milbrandt, M. K. (1996). An Authentic Instructional Model for Fifth-Grade Art Using
Postmodern Content. Dissertation Abstracts International. 57 (10): 4232.
- Neyer, W. S. (1998). The Impact of Teaching Love and Compassion, A Humane Education
Program, on Adolescent and Others. Master Abstracts International. 37 (2): 246.
- Ocvirk, O. G. (1962). Art Fundamentals. Dubuque: Wm. C. Brown.
- Paterakis, A. G. (1979). Art Education: Senior High School. Virginia: The National Art
Education Association.
- Saylor, J. G. and other. (1981). Curriculum Planning for Better Teaching and Learning.
New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Singer, H. (1982). Technologies for Basic Needs. Geneva: International Labour Office.
- Smith, R. A. (1987). Learning in and Through Art: A Guide to Discipline-Based Art
Education. In The J. Paul Getty Trust, Getty Education Institute for the Arts.
Available from: <http://www.artednet.getty.edu>
- Walton K. L. (2002). Morals in Fiction and Fictional Morality In Arguing About Art:
Contemporary Philosophical Debates. New York: Routledge.
- Webster's New Collegiate Dictionary. (1984). Springfield: Merriam-Webster.
- Wickiser, R. L. (1947). Introduction to Art Activities. New York: Henry Holt.
- Zelanski, P. & Fisher, M. P. (1991). The Art of Seeing. Englewood Cliffs: Prentice Hall.

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

1. พระมหาสมโชค ธีรธมฺโม	โรงเรียนพุทธศาสนาวินาศิตย
วัดชลประทานรังสฤษฏ์
2. รองศาสตราจารย์ ดร.ปยุตต์รัตน์ พิชญ์ไพบุลย์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อำไพ ตรีธนสาร	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. อาจารย์ ดร.วัชรินทร์ ฐิติอดิสัย	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. อาจารย์ ดร.อภิชาติ พลประเสริฐ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
6. อาจารย์สุพจน์ย์ สกุลณา	โรงเรียนรุ่งอรุณ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

ผู้เชี่ยวชาญศิลปศึกษา จำนวน (14 คน)

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ ชมูณี	มหาวิทยาลัยศิลปากร
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิทักษ์ สง่า	มหาวิทยาลัยศิลปากร
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุนันทา รัตนาวะดี	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
4. อาจารย์ ดร.อริยาพร คุโรตะ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
5. อาจารย์ ดร.ศิริพงศ์ ศิริกุล	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
6. อาจารย์ไพโรวัลย์ ดาเกลี้ยง	มหาวิทยาลัยศิลปากร
7. อาจารย์ปรีชา ปั่นกล้า	มหาวิทยาลัยศิลปากร
8. อาจารย์สมพงษ์ แสงอร่ามรุ่งโรจน์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
9. อาจารย์สุรศักดิ์ รอดเพราะบุญ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
10. อาจารย์อิทธิพล วิมาลศิลป์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
11. อาจารย์ประภากร สุคนธมณี	มหาวิทยาลัยศิลปากร
12. อาจารย์สุพจน์ีย์ สกุลณา	โรงเรียนรุ่งอรุณ
13. อาจารย์มนชัย พิทยวราภรณ์	ศูนย์ศิลปะ ART OF ART
14. อาจารย์อนุพันธ์ุ พฤษพันธ์ุจี	โรงพยาบาลสมิติเวช

ผู้เชี่ยวชาญการสอนศิลปะระดับประถมศึกษา จำนวน (10 คน)

15. อาจารย์ชยากรณ์ สมบูรณ์สิน	โรงเรียนวชิราวุธราชวิทยาลัย
16. อาจารย์จิตติมา มาพบสุข	โรงเรียนวชิราวุธราชวิทยาลัย
17. อาจารย์ภูษิต หอมเกตุ	โรงเรียนวชิราวุธราชวิทยาลัย
18. อาจารย์สาธิต แย้มกล้า	โรงเรียนวชิราวุธราชวิทยาลัย
19. อาจารย์พรพิมล ศิริวัฒน์	โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
20. อาจารย์นริดา เข้มตรง	โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
21. อาจารย์สมศักดิ์ ศิริวิโรจน์สกุล	โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
22. อาจารย์พรรณงาม ใจรัศมีศักดิ์	โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
23. อาจารย์พิษณุ นำศิริโยธิน	โรงเรียนรุ่งอรุณ
24. อาจารย์อภิสิทธิ์ รักสุข	โรงเรียนรุ่งอรุณ

ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรมจริยธรรม (6 คน)

25. พระอาจารย์กนก สุรปัญญา	วัดเขาแผงม้า จังหวัดนครราชสีมา
26. พระอาจารย์สมชาย สมจิตโต	วัดป่าเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน
27. อาจารย์วิภา ลัคนาพรวิสิฐ	กระทรวงศึกษาธิการ
28. อาจารย์ศิริวรรณ ยิ้มแย้ม	สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา
29. อาจารย์วรรณา เต็มขจรเกียรติ	สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การสร้างเสริมสุขภาพ (สสส)
30. คุณมงคล ศิริตัน	กรรมการและเลขาธิการของสมเด็จพระ
พุทธมาจารย์ (โต) พรหมรังษี
วัดพันเตา จังหวัดเชียงใหม่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความร่วมมือในการวิจัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ฝ่ายวิชาการหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โทร 82680-2 ต่อ 612

ที่ ศธ 0512.6(2771)/274

วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2552

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อสัมภาษณ์

เรียน อาจารย์ ดร.อภิชาติ พลประเสริฐ

ด้วยนายวิบูลย์ชัย ไยบัวเทศ นิสิตชั้นปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา สาขาศิลปศึกษา อยู่ในระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3” โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.สันติ คุณประเสริฐ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้ จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อสัมภาษณ์ ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าว เพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.อาชญญา รัตนอุบล)

รองคณบดีฝ่ายวิชาการ หลักสูตรและการสอน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่ ศธ 0512.6 (2771)/318

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท เขตปทุมวัน
กรุงเทพมหานคร 10330

2 กุมภาพันธ์ 2552

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อขอสัมภาษณ์

เรียน พระมหาสมโชค ธีรธมฺโม

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วยนายวิบูลย์ชัย ไยบัวเทศ นิสิตชั้นปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา สาขาศิลปศึกษา อยู่ในระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนารูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ คุณประเสริฐ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในกรณีนี้ จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อขอสัมภาษณ์ ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าว เพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อาชญญา รัตนอุบล)

รองคณบดี

ปฏิบัติกรแทนคณบดี

ฝ่ายวิชาการ หลักสูตรและการสอน

โทร. 0-2218-2680-2 ต่อ 612

บันทึกข้อความ

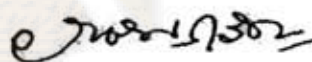
ส่วนงาน ฝ่ายวิชาการหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โทร 82680-2 ต่อ 612
ที่ ศธ 0512.6(2771)/385 วันที่ 12 มีนาคม 2552

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

เรียน อาจารย์พรพนงาม ใจรักศักดิ์

ด้วยนายวิบูลย์ชัย ไยบัวเทศ นิสิตชั้นปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา สาขาศิลปศึกษา อยู่ในระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนารูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3" โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.สันติ คุณประเสริฐ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในกรณีนี้ จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือดังกล่าว เพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.อาชญญา รัตนอุบล)
รองคณบดีฝ่ายวิชาการ หลักสูตรและการสอน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่ ศธ 0512.6 (2771)/410

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท เขตปทุมวัน
กรุงเทพมหานคร 10330

12 มีนาคม 2552

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ ชมณี

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วยนายวิบูลย์ชัย ไยบัวเทศ นิสิตชั้นปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา สาขาศิลปศึกษา อยู่ในระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนารูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ คุณประเสริฐ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในกรณีนี้ จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือดังกล่าว เพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อาชญญา รัตนอบล)

รองคณบดี

ปฏิบัติการแทนคณบดี

ฝ่ายวิชาการ หลักสูตรและการสอน

โทร. 0-2218-2680-2 ต่อ 612

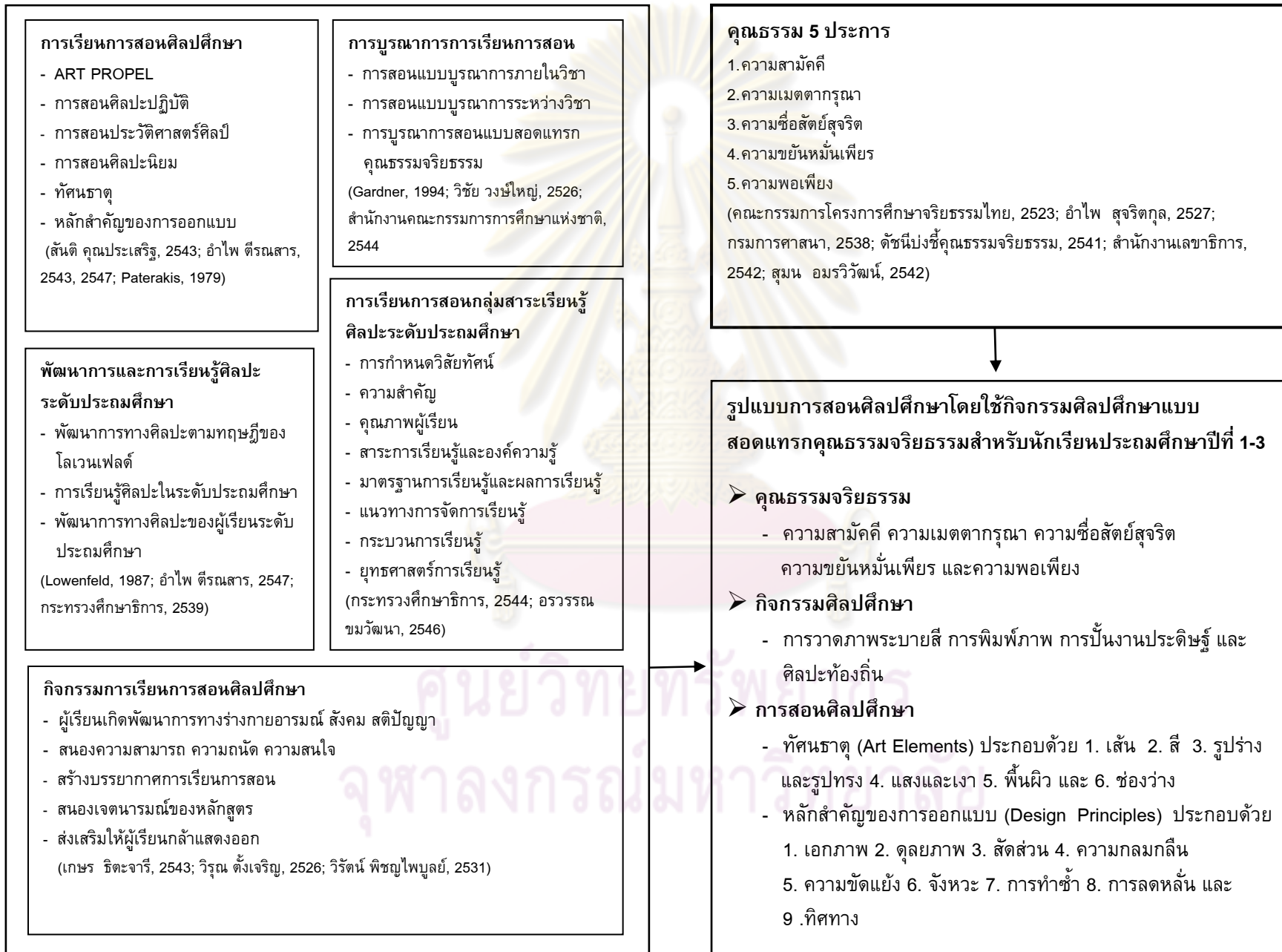

ภาคผนวก ค
กรอบแนวคิดในการวิจัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การพัฒนา รูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3

ภาคผนวก ง
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง

การพัฒนารูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษา
แบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3

วันที่ให้สัมภาษณ์ เวลา

ตอนที่ 1: ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ-นามสกุลของผู้ให้สัมภาษณ์
2. วุฒิการศึกษา
3. ประสบการณ์การทำงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมศิลปศึกษา
.....
.....
.....

ตอนที่ 2: ความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม

ท่านคิดว่ากิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม 5 ประการ ประกอบด้วย
ความสามัคคี ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร และความพอเพียง
ในกิจกรรมการสอนศิลปศึกษาทั้ง 5 ด้าน ควรมีเนื้อหากิจกรรมอย่างไร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. (การวาดภาพระบายสี)

ด้านศิลปะ	ด้านคุณธรรม
<p>การวาดภาพระบายสี เป็นการแสดงออกทางศิลปะได้ง่ายและสะดวกที่สุดสามารถทำได้ทุกที่ทุกเวลา การวาดภาพ คือ การถ่ายทอดความคิดจินตนาการ ประสบการณ์ที่พบเห็น โดยวิธีการ ชูด ชีด เขียน ระบายให้เป็นเส้น ลวดลาย หรือรูปภาพต่าง ๆ</p>	<p>1. ความสามัคคี</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>2. ความเมตตากรุณา</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>3. ความซื่อสัตย์</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>4. ความขยันหมั่นเพียร</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>5. ความพอเพียง</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

ข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

.....

2. (การพิมพ์ภาพ)

ด้านศิลปะ	ด้านคุณธรรม
<p>การพิมพ์ภาพ หมายถึง การสร้างภาพโดยอาศัยแม่พิมพ์กดทับหรือพิมพ์ลงบนกระดาษหรือวัสดุรองรับ จะได้ภาพออกมาเหมือนกับแม่พิมพ์การพิมพ์ภาพทำได้หลายวิธีด้วยกัน เช่น พิมพ์ด้วยอวัยวะ พิมพ์จากเศษวัสดุ หรือพิมพ์จากแม่พิมพ์ที่สร้างขึ้นเอง</p>	<p>1. ความสามัคคี</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● การพิมพ์ภาพด้วยมือ หมายถึง การใช้ส่วนต่าง ๆ ของมือ ซึ่งได้แก่ สันมือ นิ้วมือ ฝ่ามือ เป็นแม่พิมพ์ การใช้มือในตำแหน่งต่างกันจะทำให้ได้ภาพที่แปลกใหม่ และเป็น การแสดงออกให้ผู้อื่นได้รับรู้ถึงประสบการณ์ และจินตนาการของตน 	<p>2. ความเมตตากรุณา</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● การพิมพ์ภาพด้วยแม่พิมพ์ที่สร้างขึ้นเอง หมายถึง การนำวัสดุธรรมชาติหรือวัสดุสังเคราะห์ สร้างสรรค์เป็นรูปหรือลวดลายต่าง ๆ โดยการแกะสลัก แล้วจึงนำไปพิมพ์ให้ได้รูปแบบที่ต้องการ โดยทั่วไปนิยมใช้วัสดุอ่อนมาสร้างเป็นแม่พิมพ์ เช่น ดินน้ำมัน ดินเหนียว ยางลบ ไม้ มะละกอ ฝือก ฯลฯ 	<p>3. ความซื่อสัตย์</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>4. ความขยันหมั่นเพียร</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>5. ความพอเพียง</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

ข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

3. (การปั้น)

ด้านศิลปะ	ด้านคุณธรรม
<p>การปั้น หมายถึง การนำวัสดุที่มีความนิ่มเหนียว สามารถยึดเกาะกันได้มาสร้างสรรค์ผลงาน โดยใช้วิธีบีบ ขยำ กด พอก แปะ คลึง ให้เป็นรูปแบบที่ต้องการ การปั้น แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ การปั้นรูปหุ่นต่ำ การปั้นรูปหุ่นสูง และการปั้นรูปลอยตัว</p>	<p>1. ความสามัคคี</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● รูปหุ่นต่ำ คือ รูปปั้นที่มีลักษณะหุ่นขึ้นจากพื้นเล็กน้อย เช่น เหรียญบาท ● รูปหุ่นสูง คือ รูปปั้นที่มีลักษณะหุ่นขึ้นจากพื้นมากกว่ารูปปั้นหุ่นต่ำ เช่น รูปปั้นที่ อยู่ตรงหน้าบันของวัด เป็นต้น 	<p>2. ความเมตตากรุณา</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● รูปลอยตัว คือ รูปปั้นที่สามารถมองเห็นได้รอบด้าน มักนิยมวางตั้งอยู่บนพื้นหรือมีฐานรองรับ เช่น พระพุทธรูป พระบรมรูปทรงม้า 	<p>3. ความซื่อสัตย์</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>4. ความขยันหมั่นเพียร</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>5. ความพอเพียง</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

ข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

4. (งานประดิษฐ์)

ด้านศิลปะ	ด้านคุณธรรม
<p>งานประดิษฐ์ หมายถึง การนำวัสดุที่เหลือใช้มาตกแต่ง จัดทำเป็นงานด้านศิลปะเพื่อใช้ประโยชน์ เช่น การสร้างสรรค์จากงานศิลปะจากกระดาษ เป็นต้น</p> <ul style="list-style-type: none"> • การสร้างงานปะติดโดยการ ตัด ฉีก คือ การสร้างภาพจากเศษกระดาษต่าง ๆ ที่ไม่ใช่แล้ว นำมาฉีกหรือตัด แล้วนำมาปะติดเป็นภาพตามความต้องการ สามารถนำงานต่าง ๆ ไปใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ได้ เช่น ใช้เป็นภาพประดับห้อง ทำเป็นบัตรอวยพร ทำเป็นเครื่อง เป็นต้น 	<p>1. ความสามัคคี</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>2. ความเมตตากรุณา</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>3. ความซื่อสัตย์</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>4. ความขยันหมั่นเพียร</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>5. ความพอเพียง</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

ข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

5. (ศิลปะท้องถิ่น)

ด้านศิลปะ	ด้านคุณธรรม
<p>ศิลปะท้องถิ่น เป็นผลงานสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาชาวบ้าน ใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นมีรูปแบบ วิธีการสร้างสรรค์ที่เป็นแบบเฉพาะของ แต่ละท้องถิ่น มีการฝึกฝนปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่องจนได้ผลงานที่มีประโยชน์ใช้สอยสมบูรณ์ และมีคุณค่าความงามทางด้านศิลปะ</p>	<p>1. ความสามัคคี</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>รูปแบบงานศิลปะท้องถิ่น ประกอบด้วยงานด้านจิตรกรรม งานด้านประติมากรรม งานด้านสถาปัตยกรรม งานด้านหัตถกรรม ฯลฯ ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น</p>	<p>2. ความเมตตากรุณา</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● สถาปัตยกรรม หมายถึง ศิลปะด้านการก่อสร้าง เช่น บ้านเรือน แบบต่าง ๆ โบสถ์ วิหาร เจดีย์ เป็นต้น ● หัตถกรรม หมายถึง งานที่ทำด้วยมือเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน และกิจกรรมต่าง ๆ งานหัตถกรรมท้องถิ่นสร้างขึ้นเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ตะกร้าหมาก ฝาชี เป็นต้น 	<p>3. ความซื่อสัตย์</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>4. ความขยันหมั่นเพียร</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>5. ความพอเพียง</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

ข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

แบบสอบถาม

การพัฒนารูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษา
แบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3

คำชี้แจง

จุดมุ่งหมายแบบประเมินนี้ เพื่อประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนารูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3 โปรดให้คำตอบตามความคิดเห็นของท่าน

แบบประเมินแบ่งเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 รูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านทัศนธาตุ (Art Elements)

ตอนที่ 2 รูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านหลักสำคัญของการออกแบบ (Design Principles)

คำจำกัดความ

คุณธรรมจริยธรรม (Virtue and Morality) ในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วย

1. เมตตากรุณา หมายถึง ความรัก ความปรารถนาดีอยากให้ผู้อื่นมีความสุขและมีความสงสารคิดช่วยเหลือผู้อื่น
2. ความสามัคคี หมายถึง ความรักใคร่กลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดี
3. ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง ความประพฤติที่ซื่อตรง จริ่งใจ พุดจริง ทำจริง รับผิดชอบหน้าที่ของตน ปฏิบัติตนอย่างเต็มที่ และถูกต้อง

4. ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง ความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง มีความพยายาม ไม่ท้อถอย ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจังจนผลงานแล้วเสร็จ

5. ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ประหยัดอดออมการใช้สิ่งของอย่างมีคุณค่า

ทัศนธาตุ (Art Elements) ทฤษฎีทางศิลปะที่กล่าวถึงลักษณะภายนอกของวัตถุ สิ่งแวดล้อม สิ่งของต่าง ๆ ที่มองเห็นด้วยตา เช่น หยิบของขึ้นมาแล้วลองพิจารณาดูว่าสิ่งนั้นมีคุณลักษณะพื้นฐานที่มองเห็นได้อย่างไร คำตอบ มาจากทัศนธาตุทั้ง 6 อย่าง คือ 1.1 เส้น (line) 1.2 สี (color) 1.3 รูปร่างและรูปทรง (shape and form) 1.4 แสงและเงา (light & shade) 1.5 พื้นผิว (texture) และ 1.6 ช่องว่าง (space) สิ่งเหล่านี้ปรากฏให้เห็นในวัตถุต่าง ๆ และอยู่รอบตัวเรา

หลักสำคัญของการออกแบบ (Design Principles) เป็นหลัก หรือวิธีการที่นำองค์ประกอบศิลปะมาผสมผสาน เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ สะเทือนอารมณ์ กลายเป็นผลงานศิลปะที่มีคุณภาพ ประกอบด้วย 9 ประการ คือ 2.1 เอกภาพ (unity) 2.2 ดุลยภาพ (balance) 2.3 สัดส่วน (proportion) 2.4 ความกลมกลืน (harmony) 2.5 ความขัดแย้ง (contrast) 2.6 จังหวะ (rhythm) 2.7 การทำซ้ำ (repetition) 2.8 การลดหลั่น (gradation) และ 2.9 ทิศทาง (direction)

กิจกรรม (Activities) ประกอบด้วย 1) การวาดภาพระบายสี 2) การพิมพ์ภาพ 3) การปั้น 4) งานประดิษฐ์ และ 5) ศิลปะท้องถิ่น กิจกรรมทั้ง 5 นี้ เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ของเนื้อหาสาระวิชาทัศนศิลป์ของเด็กระดับประถมศึกษาปีที่ 1-3

ตอนที่ 1: รูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านทัศนธาตุ (Art Elements)

คำชี้แจง: โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ตามระดับความคิดเห็นของท่าน ตามหลักเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ความหมายและเกณฑ์การให้คะแนน

- 5 หมายถึง ท่านมีความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง ท่านมีความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับมาก
- 3 หมายถึง ท่านมีความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง ท่านมีความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับน้อย
- 1 หมายถึง ท่านมีความคิดเห็นต่อการสอนศิลปะศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ทัศนธาตุ (Art Elements)	คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรม ศิลปะศึกษา	ระดับความคิดเห็น						
			5	4	3	2	1	ไม่ เหมาะสม	
1.1 เส้น (Line)	1. ความสามัคคี								
	เส้นโค้งเกือบเต็มวงกลมให้ความรู้สึก กระชับ อบอุ่น เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน	1) วาดภาพพระบายสี							
		2) การพิมพ์ภาพ							
		3) การปั้น							
		4) งานประดิษฐ์							
		5) ศิลปะท้องถิ่น							
	2. ความเมตตากรุณา								
	เส้นโค้งให้ความรู้สึกอ่อนโยน	1) วาดภาพพระบายสี							
		2) การพิมพ์ภาพ							
		3) การปั้น							
		4) งานประดิษฐ์							
		5) ศิลปะท้องถิ่น							

ทัศนธาตุ (Art Elements)	คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรม ศิลปศึกษา	ระดับความคิดเห็น					
			5	4	3	2	1	ไม่ เหมาะสม
1.1 เส้น (Line) (ต่อ)	3. ความซื่อสัตย์สุจริต							
	เส้นตรงแนวตั้งแสดงถึงความตรงไปตรงมา มั่นคง ไม่เคลื่อนไหว แน่นอน อยู่ในระเบียบ	1) วาดภาพระบายสี						
		2) การพิมพ์ภาพ						
		3) การปั้น						
		4) งานประดิษฐ์						
		5) ศิลปะท้องถิ่น						
	4. ความขยันหมั่นเพียร							
	เส้นซิกแซกให้ความรู้สึกถึงการตื่นตัวตลอดเวลา แสดงความเคลื่อนไหว กระฉับกระเฉง	1) วาดภาพระบายสี						
		2) การพิมพ์ภาพ						
		3) การปั้น						
		4) งานประดิษฐ์						
		5) ศิลปะท้องถิ่น						
	5. ความพอเพียง							
	เส้นแนวนอนเป็นเส้นแนวราบไม่ขึ้นสูง ไม่ลดต่ำ อยู่ระดับแนวกลางพอดี ดูแล้วให้ความรู้สึกสงบ ราบเรียบ เรียบง่าย เสมอต้นเสมอปลาย	1) วาดภาพระบายสี						
		2) การพิมพ์ภาพ						
3) การปั้น								
4) งานประดิษฐ์								
5) ศิลปะท้องถิ่น								
1.2 สี (Color)	1. ความสามัคคี							
	สีเทาเป็นสีที่แสดงถึงความประนีประนอม และลดความขัดแย้ง	1) วาดภาพระบายสี						
		2) การพิมพ์ภาพ						
		3) การปั้น						
		4) งานประดิษฐ์						
5) ศิลปะท้องถิ่น								

ทัศนธาตุ (Art Elements)	คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรม ศิลปะศึกษา	ระดับความคิดเห็น					
			5	4	3	2	1	ไม่ เหมาะสม
1.2 สี (Color) (ต่อ)	2. ความเมตตากรุณา							
	สีน้ำเงินเป็นสีที่แสดงถึงความจริงใจสงบ เสถียร	1) วาดภาพระบายสี						
		2) การพิมพ์ภาพ						
		3) การปั้น						
		4) งานประดิษฐ์						
		5) ศิลปะท้องถิ่น						
	3. ความซื่อสัตย์สุจริต							
	สีเขียวเป็นสีที่แสดงถึงความสันติสุขความ ซื่อสัตย์ มีความสุข มีชีวิตชีวา	1) วาดภาพระบายสี						
		2) การพิมพ์ภาพ						
		3) การปั้น						
		4) งานประดิษฐ์						
		5) ศิลปะท้องถิ่น						
	4. ความขยันหมั่นเพียร							
	สีส้มเป็นสีที่แสดงถึงความร่าเริง มีพลัง เคลื่อนไหว กระฉับกระเฉง เป็นสีที่มี แนวโน้มเคลื่อนไหวอยู่ภายนอก	1) วาดภาพระบายสี						
		2) การพิมพ์ภาพ						
		3) การปั้น						
		4) งานประดิษฐ์						
		5) ศิลปะท้องถิ่น						
	5. ความพอเพียง							
	สีเหลืองเป็นสีที่บ่งบอกถึงปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง	1) วาดภาพระบายสี						
	2) การพิมพ์ภาพ							
	3) การปั้น							
	4) งานประดิษฐ์							
	5) ศิลปะท้องถิ่น							

ทัศนธาตุ (Art Elements)	คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรม ศิลปศึกษา	ระดับความคิดเห็น						
			5	4	3	2	1	ไม่ เหมาะสม	
1.3 รูปร่างและรูปทรง (Shape and Form)	1. ความสามัคคี								
	รูปร่างกลมแสดงออกถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน	1) วาดภาพพระบายสี							
		2) การพิมพ์ภาพ							
		3) การปั้น							
		4) งานประดิษฐ์							
		5) ศิลปะท้องถิ่น							
	2. ความเมตตากรุณา								
	รูปทรงอิสระมีความเคลื่อนไหวอ่อนนุ่มอ่อนโยน	1) วาดภาพพระบายสี							
		2) การพิมพ์ภาพ							
		3) การปั้น							
		4) งานประดิษฐ์							
		5) ศิลปะท้องถิ่น							
	3. ความซื่อสัตย์สุจริต								
	รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสแสดงถึงความซื่อสัตย์ตรงไปตรงมา คงที่	1) วาดภาพพระบายสี							
		2) การพิมพ์ภาพ							
		3) การปั้น							
		4) งานประดิษฐ์							
		5) ศิลปะท้องถิ่น							
	4. ความขยันหมั่นเพียร								
	รูปสามเหลี่ยมด้านเท่าแสดงถึงความมั่นคง แข็งแรง อดทน	1) วาดภาพพระบายสี							
2) การพิมพ์ภาพ									
3) การปั้น									
4) งานประดิษฐ์									
5) ศิลปะท้องถิ่น									

ทัศนธาตุ (Art Elements)	คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรม ศิลปศึกษา	ระดับความคิดเห็น					
			5	4	3	2	1	ไม่ เหมาะสม
1.3 รูปร่างและรูปทรง (Shape and Form) (ต่อ)	5. ความพอเพียง							
	รูปทรงธรรมชาติแสดงถึงความเป็น ธรรมชาติ เช่น ภูเขา ต้นไม้ที่ปรากฏอยู่ใน ในธรรมชาติ	1) วาดภาพระบายสี						
		2) การพิมพ์ภาพ						
		3) การปั้น						
		4) งานประดิษฐ์						
		5) ศิลปะท้องถิ่น						
1.4 แสงและเงา (Light & Shade)	1. ความสามัคคี							
	การใช้หน้าหนักเข้มหน้าหนักเดียวให้ ความรู้สึกหนักแน่น เป็นกลุ่มเป็นก้อน พร้อมเพียงกัน	1) วาดภาพระบายสี						
		2) การพิมพ์ภาพ						
		3) การปั้น						
		4) งานประดิษฐ์						
		5) ศิลปะท้องถิ่น						
	2. ความเมตตากรุณา							
	การไล่ค่าน้ำหนักให้ความรู้สึกถึงความ นุ่มนวล ค่อยเป็นค่อยไป	1) วาดภาพระบายสี						
		2) การพิมพ์ภาพ						
		3) การปั้น						
		4) งานประดิษฐ์						
		5) ศิลปะท้องถิ่น						
	3. ความซื่อสัตย์สุจริต							
	ปริมาณแสงจำเป็นการแสดงผลออก อย่างเปิดเผย ชัดเจน ตรงไปตรงมา	1) วาดภาพระบายสี						
		2) การพิมพ์ภาพ						
3) การปั้น								
4) งานประดิษฐ์								
5) ศิลปะท้องถิ่น								

ทัศนธาตุ (Art Elements)	คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรม ศิลปศึกษา	ระดับความคิดเห็น					
			5	4	3	2	1	ไม่ เหมาะสม
1.4 แสงและเงา (Light & Shade) (ต่อ)	4. ความขยับเขยื้อนเพี้ยน							
	น้ำหนักตัดกันหลายจุดทำให้เกิดการไม่ หยุดนิ่ง มีการเคลื่อนไหว วูบวาบ	1) วาดภาพระบายสี						
		2) การพิมพ์ภาพ						
		3) การปั้น						
		4) งานประดิษฐ์						
		5) ศิลปะท้องถิ่น						
	5. ความพอเพียง							
	น้ำหนักของแสงที่มีความเข้มที่พอดีไม่จัด และอ่อนไป เป็นน้ำหนักกลางดูแล้วเป็น ธรรมชาติทำให้เกิดความพอดีและ เพียงพอ	1) วาดภาพระบายสี						
		2) การพิมพ์ภาพ						
		3) การปั้น						
	4) งานประดิษฐ์							
	5) ศิลปะท้องถิ่น							
1.5 พื้นผิว (Texture)	1. ความเมตตากรุณา							
	พื้นผิวที่เนียนเรียบบนพื้นรูปทรงโค้งมน ดูแล้วนวลตาหรือพื้นผิวที่มีลักษณะนุ่มให้ ความรู้สึกทะนุถนอม	1) วาดภาพระบายสี						
		2) การพิมพ์ภาพ						
		3) การปั้น						
		4) งานประดิษฐ์						
		5) ศิลปะท้องถิ่น						
	2. ความพอเพียง							
	พื้นผิวเรียบให้ความรู้สึกถึงความเรียบง่าย	1) วาดภาพระบายสี						
		2) การพิมพ์ภาพ						
		3) การปั้น						
	4) งานประดิษฐ์							
	5) ศิลปะท้องถิ่น							

ทัศนธาตุ (Art Elements)	คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรม ศิลปศึกษา	ระดับความคิดเห็น					
			5	4	3	2	1	ไม่ เหมาะสม
1.6 ช่องว่าง (Space)	1. ความสามัคคี							
	การไม่ปล่อยพื้นที่ โดยการจำกัดพื้นที่วาด ให้อยู่ในพื้นที่ระบุไว้ก่อให้เกิดความอึดอัด เป็นกลุ่มก้อน	1) วาดภาพระบายสี						
		2) การพิมพ์ภาพ						
		3) การปั้น						
		4) งานประดิษฐ์						
		5) ศิลปะท้องถิ่น						
	2. ความพอเพียง							
	การปล่อยพื้นที่ว่างให้พอเหมาะก่อให้เกิด ความรู้สึกสบาย ไม่อึดอัด	1) วาดภาพระบายสี						
		2) การพิมพ์ภาพ						
		3) การปั้น						
		4) งานประดิษฐ์						
5) ศิลปะท้องถิ่น								

ตอนที่ 2: รูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมด้านหลักสำคัญของการออกแบบ (Design Principles)

คำชี้แจง: โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ตามระดับความคิดเห็นของท่าน ตามหลักเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ความหมายของเกณฑ์การให้คะแนน

- 5 หมายถึง ท่านมีความคิดเห็นที่มีต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง ท่านมีความคิดเห็นที่มีต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับมาก
- 3 หมายถึง ท่านมีความคิดเห็นที่มีต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง ท่านมีความคิดเห็นที่มีต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับน้อย
- 1 หมายถึง ท่านมีความคิดเห็นที่มีต่อการสอนศิลปศึกษาโดยใช้กิจกรรมศิลปศึกษาแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับน้อยที่สุด

หลักสำคัญของการออกแบบ (Design Principles)	คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรม ศิลปศึกษา	ระดับความคิดเห็น						
			5	4	3	2	1	ไม่ เหมาะสม	
2.1 เอกภาพ (Unity) -เอกภาพโดยผ่านการตัดกันและ การเชื่อมโยง -เอกภาพโดยการเชื่อมโยง -เอกภาพโดยการรวมกลุ่ม	1. ความสามัคคี								
	ความเป็นหนึ่งเดียวกันจำเป็นจะต้องใช้ องค์ประกอบศิลป์ทุกตัวในงานนั้นทำ หน้าที่ประสานเป็นองค์เดียวกันเพื่อให้ เกิดความรู้สึกการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	1) วาดภาพระบายสี							
		2) การพิมพ์ภาพ							
		3) การปั้น							
		4) งานประดิษฐ์							
		5) ศิลปะท้องถิ่น							
2.2 ดุลยภาพ (Balance) -สมดุลซ้ายขวาเท่ากันโดย ทุกประการ -สมดุลซ้ายขวาเท่ากันโดยความรู้สึก	1. ความซื่อสัตย์สุจริต								
	สามารถถ่วงดุลสิ่งต่าง ๆ ให้อยู่แกนกลาง ไม่โอนเอียงไปฝั่งใดฝั่งหนึ่ง บ่งบอกถึง ความมั่นคง ความถูกต้องไม่โอนเอียง	1) วาดภาพระบายสี							
		2) การพิมพ์ภาพ							
		3) การปั้น							
		4) งานประดิษฐ์							
		5) ศิลปะท้องถิ่น							
	2. ความพอเพียง								
	ความสมดุลของทุก ๆ สิ่งทำให้เกิดความ พอดี ความพอเหมาะ ซึ่งความสมดุลซ้าย ขวาเท่ากันโดยความรู้สึกนี้ จะพบเห็นได้ ทั่วไปจากธรรมชาติ	1) วาดภาพระบายสี							
		2) การพิมพ์ภาพ							
		3) การปั้น							
	4) งานประดิษฐ์								
	5) ศิลปะท้องถิ่น								

ศูนย์วิทยทวพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลักสำคัญของการออกแบบ (Design Principles)	คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรม ศิลปศึกษา	ระดับความคิดเห็น						
			5	4	3	2	1	ไม่ เหมาะสม	
2.3 สัดส่วน (Proportion) - สัดส่วนเหมือนกันเท่ากัน - สัดส่วนแตกต่างกัน - สัดส่วนตัดกันหรือแตกต่างกัน อย่างมาก	1. ความสามัคคี								
	การวาดแบบร่างมักจะใช้รูปทรงเรขาคณิต หลาย ๆ รูปทรงเพื่อเป็นการกำหนดระยะ และขนาดเปรียบเสมือนการช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน มีการแบ่งหน้าที่ ความรับผิดชอบก่อให้เกิดความสมบูรณ์ ของชิ้นงาน	1) วาดภาพระบายสี 2) การพิมพ์ภาพ 3) การปั้น 4) งานประดิษฐ์ 5) ศิลปะท้องถิ่น							
	2. ความซื่อสัตย์สุจริต								
	สัดส่วนเกิดจากผลของการนำเส้นมา ประกอบเป็นรูปร่าง รูปทรงให้เกิดมีระยะ และขนาดที่สัมพันธ์กับความ จริงหรือต้นแบบ	1) วาดภาพระบายสี 2) การพิมพ์ภาพ 3) การปั้น 4) งานประดิษฐ์ 5) ศิลปะท้องถิ่น							
	2.4 ความกลมกลืน (Harmony)								
	-การทำซ้ำกัน -การเปลี่ยนแปลงทีละน้อย -การทำซ้ำขององค์ประกอบชุดใด ชุดหนึ่ง -การสลับไปมาอย่างต่อเนื่อง -ตัวเชื่อม	1. ความสามัคคี							
	ความกลมกลืนเป็นส่วนสำคัญในการ ผสมผสานความขัดแย้งของชิ้นงาน ให้ องค์ประกอบรวมเป็นหนึ่งเดียว	1) วาดภาพระบายสี 2) การพิมพ์ภาพ 3) การปั้น 4) งานประดิษฐ์ 5) ศิลปะท้องถิ่น							
	2. ความเมตตากรุณา								
	เส้นโค้งแสดงความรู้สึกอ่อนโยนและความ ผูกพันสามารถเป็นตัวช่วยลดทอนความ ขัดแย้ง การตัดกันให้เกิดเป็นความ กลมกลืนดูแล้วมีความเคลื่อนไหว	1) วาดภาพระบายสี 2) การพิมพ์ภาพ 3) การปั้น 4) งานประดิษฐ์ 5) ศิลปะท้องถิ่น							

หลักสำคัญของการออกแบบ (Design Principles)	คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรม ศิลปศึกษา	ระดับความคิดเห็น					
			5	4	3	2	1	ไม่ เหมาะสม
2.4 ความกลมกลืน (Harmony) (ต่อ)	3. ความพอเพียง							
	ความเปลี่ยนแปลงที่ละน้อยสามารถลด ความรุนแรงและเป็นตัวเชื่อมให้เกิดความ พอเหมาะพอดี เช่น การใช้เส้นรูปร่าง ช่องว่าง สิ่งเหล่านี้ต้องรู้จักใช้ให้พอดีก็จะ เกิดความพอประมาณขององค์ประกอบ	1) วาดภาพระบายสี						
		2) การพิมพ์ภาพ						
		3) การปั้น						
		4) งานประดิษฐ์						
		5) ศิลปะท้องถิ่น						
2.5 ความขัดแย้ง (Contrast)	1. ความขยันหมั่นเพียร							
	การใช้สีที่เป็นสีคู่ตรงข้ามเกิดการตัดกัน และน้ำหนักที่ตัดกันหลายจุดก่อให้เกิด ความไม่หยุดนิ่งมีการเคลื่อนไหวทำให้ เกิดความกระฉับกระเฉงให้ความรู้สึกไม่ เกียจคร้าน	1) วาดภาพระบายสี						
		2) การพิมพ์ภาพ						
		3) การปั้น						
		4) งานประดิษฐ์						
		5) ศิลปะท้องถิ่น						
2.6 จังหวะ (Rhythm) -จังหวะซ้ำกัน -จังหวะก้าวหน้า -จังหวะต่อเนื่อง -จังหวะหมุนรอบตัว -จังหวะกระจายสู่อากาศ	1. ความสามัคคี							
	องค์ประกอบศิลป์ที่เกิดจากการซ้ำกัน อย่างต่อเนื่องและมีช่วงห่างเท่า ๆ กัน แสดงออกถึงการประสานกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียว	1) วาดภาพระบายสี						
		2) การพิมพ์ภาพ						
		3) การปั้น						
		4) งานประดิษฐ์						
		5) ศิลปะท้องถิ่น						
	2. ความเมตตากรุณา							
	ภาพที่มีองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ ที่หยุดนิ่งได้นานความสนใจของภาพที่ เกิดขึ้นจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง ที่คงที่ก่อให้เกิดอารมณ์ความสงบบางครั้ง จะให้ความรู้สึกเหมือนเคลื่อนไหวแผ่วเบา	1) วาดภาพระบายสี						
		2) การพิมพ์ภาพ						
		3) การปั้น						
	4) งานประดิษฐ์							
	5) ศิลปะท้องถิ่น							

หลักสำคัญของการออกแบบ (Design Principles)	คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรม ศิลปศึกษา	ระดับความคิดเห็น					
			5	4	3	2	1	ไม่ เหมาะสม
2.6 จังหวะ (Rhythm) ต่อ	3. ความขยันหมั่นเพียร							
	การใช้สีรุนแรงตัดกันซ้ำ ๆ กันก่อให้เกิดความรู้สึกเคลื่อนไหวรุนแรงตามไปด้วย และยังให้เกิดความรู้สึกความแข็งแรง ประสาทการรับรู้ตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา	1) วาดภาพระบายสี 2) การพิมพ์ภาพ 3) การปั้น 4) งานประดิษฐ์ 5) ศิลปะท้องถิ่น						
2.7 การทำซ้ำ (Repetition) -การทำซ้ำเหมือนกันทุกประการ -การทำซ้ำของสิ่งที่คล้ายกัน -การทำซ้ำในลักษณะสลับกัน อย่างต่อเนื่อง -การทำซ้ำในลักษณะกลับด้าน -การทำซ้ำในลักษณะเปลี่ยนแปลง ทีละน้อย	1. ความสามัคคี							
	การทำซ้ำเป็นการนำรูปร่างและรูปทรงที่เหมือนกันมาจัดวางทำให้เกิดความเหมือนกับการรวมกำลังกันทำให้เกิดความชัดเจน ทำให้ดูเป็นกลุ่มก้อน อันหนึ่งอันเดียว หรือความพร้อมเพียง	1) วาดภาพระบายสี 2) การพิมพ์ภาพ 3) การปั้น 4) งานประดิษฐ์ 5) ศิลปะท้องถิ่น						
	2. ความเมตตากรุณา							
	การทำซ้ำกันในลักษณะเปลี่ยนแปลงทีละน้อยหรือการลดหลั่น มีการเปลี่ยนน้ำหนัก รูปร่าง ขนาด จากเล็กไปใหญ่ ทำให้เกิดความรู้สึกกลมละม่อม รู้สึกอ่อนโยน	1) วาดภาพระบายสี 2) การพิมพ์ภาพ 3) การปั้น 4) งานประดิษฐ์ 5) ศิลปะท้องถิ่น						
2.8 การลดหลั่น (Gradation) -การลดหลั่นกับทิศทาง -การลดหลั่นกับความเคลื่อนไหว -การลดหลั่นกับเวลา	1. ความพอเพียง							
	การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบศิลป์ในลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไป เช่น จากโตไปเล็ก จากเข้มไปอ่อน สิ่งเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงได้จะต้องใช้ความพอประมาณ ในการควบคุมเพื่อให้เกิดความพอเหมาะพอดี	1) วาดภาพระบายสี 2) การพิมพ์ภาพ 3) การปั้น 4) งานประดิษฐ์ 5) ศิลปะท้องถิ่น						

หลักสำคัญของการออกแบบ (Design Principles)	คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรม ศิลปศึกษา	ระดับความคิดเห็น					
			5	4	3	2	1	ไม่ เหมาะสม
2.9 ทิศทาง (Direction)	1. ความสามัคคี							
	เป็นลักษณะรูปแบบของการแสดงความ ชัดเจน เช่น เครื่องหมายการค้าของ เซ็นทรัลที่มีลูกศรทิศทางพุ่งเข้าหาจุด ศูนย์กลาง แสดงออกถึงการรวม กำลังกัน	1) วาดภาพระบายสี						
		2) การพิมพ์ภาพ						
		3) การปั้น						
		4) งานประดิษฐ์						
		5) ศิลปะท้องถิ่น						

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายวิบูลย์ชัย ไยบัวเทศ เกิดเมื่อวันที่ 26 กันยายน 2522 จังหวัดกรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปบัณฑิต ภาควิชาประยุกต์ศิลปศึกษา คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ในปีการศึกษา 2546 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาศิลปประดิษฐ์และนาฏศิลป์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2548

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย